

24—25 maj

Debatter m. m.

Måndagen den 24 maj

	Sid.
Svar på interpellation av herr Elmwall ang. uppförande av mentalsjukhus i Nyköping.....	5

Tisdagen den 25 maj fm.

Svar på frågor av:

herr Nilsson i Bästekille ang. viss skattelättnad vid amorterings-sparande.....	10
herr Börjesson i Falköping ang. stämpelskatten å inteckning.....	11
herr Gustafson i Göteborg ang. schablonavdragen beträffande trak-tamentsersättningar.....	13
herr Nordgren ang. förekomsten av främmande ubåtar i samband med den svenska marinens övningar.....	14
herr Heckscher ang. den planerade debatten om »Storbritannien, EFTA och EEC».....	15
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. lagstiftning om omhänder-tagande av bilvrak och herr Bengtson i Solna ang. bilskrotnings-utredningen.....	16
herr Werbro ang. fartbegränsningsreglerna för husvagnar.....	18
herr Wennerfors ang. åtgärder för att förbättra närvarofrekvensen i skolor för zigenarbarn.....	18
herr Larsson i Norderön ang. delningstalet vid undervisning på grundskolans skogliga linje	19
herr Westberg ang. huvudmannaskapet för yrkesskolorna.....	20
herr Wikner ang. handläggningen av vissa ansökningar om upp-förande av industribyggnad	21

	Sid.
fröken Wetterström ang. åtgärder mot vissa smittorisker.....	23
Svar på interpellationer av :	
herr Petersson ang. statens vattenfallsverks system för ränteberäkning och vinstredovisning.....	25
herr Dickson ang. ATP-fonderna.....	27
herr Larsson i Hedenäset ang. förläggande till Norrland av industrier för försvarets behov, m. m.	29
herr Rimmerfors ang. möjligheten att receptfritt inköpa injektions-sprutor och herr Engkvist ang. narkotikaproblemet.....	34
Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m, tillika svar på interpellation av herr Vigelsbo i anledning av prisutvecklingen beträffande livsmedel	39

Tisdagen den 25 maj em.

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m. (forts.)....	87
Vatten- och luftvårdens organisation.....	104
Ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden.....	106
Anslag till internationell biståndsverksamhet.....	115
Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)....	146
Anslag till vissa forskningsråd m. m. (handelsdepartementet).....	156
Anslag till vissa forskningsråd m. m. (jordbruksdepartementet).....	157
Åtgärder till stödjande av samernas kulturliv.....	160

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 25 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 130, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om kommunal skatteutjämning, såvitt avser rikets indelning i skattekraftsområden.....	38
— nr 131, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet.....	38
— nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om invalidbostadsbidragets maximibelopp	38

Tisdagen den 25 maj em.

<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 15, ang. reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.	87
— nr 16, ang. vatten- och luftvårdens organisation.....	104
— nr 17, ang. ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden.....	106

	Sid.
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 52, ang. lag om elevhem för vissa rörelsehindrade barn m. fl.	115
— nr 53, om ändring i skollagen.....	115
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 125, om anslag på driftbudgeten under tredje huvudtiteln till internationell biståndsverksamhet.....	115
— nr 107, ang. anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet).....	146
— nr 108, ang. anslag till vissa forskningsråd m. m. (handelsdepartementet).....	156
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 13, ang. anslag till vissa forskningsråd m. m. (jordbruksdepartementet).....	157
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 109, om åtgärder till stödjande av samernas kulturliv.....	160

Måndagen den 24 maj

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 18 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. uppförande av mentalsjukhus i Nyköping

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Elmwall har frågat mig, när staten kan påbörja och fullfölja den av 1962 års riksdag beslutade byggnationen av mentalsjukhus i Nyköping.

Interpellanten påstår, att mentalsjukvården länge varit eftersatt. Med anledning därav vill jag till en början erinra om att ett intensivt upprustningsarbete har bedrivits inom den statliga mentalsjukvården, främst sedan mitten av 1950-talet. Målet för reformarbetet har varit att de psykiskt sjuka skall kunna erhålla lika god vård och behandling som patienter inom den moderna kroppssjukvården. Som ett led i denna upprustning har under senare år tillkommit inte mindre än sex nya mentalsjukhus med cirka 4 000 nya vårdplatser. Vid de äldre sjukhusen har en betydande om- och nybyggnadsverksamhet genomförts. Vidare har antalet tjänster ökat med cirka 2 500 under 1950-talet och med ytterligare omkring 2 000 under de senaste fem budgetåren samtidigt som patientbeläggningen vid

vissa äldre sjukhus kunnat minskas. Jämsides med denna materiella och personella upprustning har en nästan revolutionerande utveckling ägt rum beträffande de medicinska behandlingsmetoderna. Denna utveckling har lett till en hundraprocentig ökning av patientomsättningen vid sjukhusen sedan 1955. Den genomsnittliga vårdtiden har på åtta år minskats till hälften — från cirka två år till cirka ett år. För nyinsjuknade patienter är vårdtiden i regel avsevärt kortare.

De omfattande åtgärder som vidtagits har emellertid inte bedömts vara tillräckliga för att nå det uppställda målet. Såsom interpellanten framhållit var ett av skälen till den av 1963 års riksdag beslutade huvudmannaskapsreformen att åstadkomma en rationellare sjukvårdsorganisation och samtidigt förbättra vårdförhållandena för de psykiskt sjuka. Mentalsjukvårdens isolering från sjukvårdsorganisationen i övrigt är till nackdel ur såväl organisatoriska som sjukvårdsmässiga synpunkter. Även — och inte minst — från humanitära synpunkter är det angeläget att denna isolering kan brytas genom att kropps- och mentalsjukvården sammanföres i en gemensam sjukvårdsorganisation. Detta är alltså bakgrunden till det beslut som fattades vid 1963 års höstriksdag om landstingens övertagande av statens mentalsjukvård.

Det stod emellertid redan från början klart, att det principavtal med landstingen och det riksdagsbeslut, som skulle vara grundläggande för reformen, varken kunde eller skulle lösa alla de formella och materiella spörsmål av olika slag som står i samband med reformens genomförande. Särskilda för-

Svar på interpellation ang. uppförande av mentalsjukhus i Nyköping

handlingar måste föras med landstingen, och sådana pågår f. n.

Beträffande de av interpellanten påtalade problemen inom Södermanlands läns landstingsområde vill jag framhålla, att 1950 och 1956 års riksdagar visserligen fattade beslut om nedläggning av S:ta Annas sjukhus men inte om uppförande av nytt ersättningssjukhus. Vårdbehovet skulle i stället tillgodoses vid Sundby sjukhus. 1957 års riksdag lämnade frågan om vårdorganisationen öppen och beslöt, att det — i avvaktan på en utredning om Sundby sjukhus framtida användning — endast borde uttalas, att länet lämpligen borde utgöra eget upptagningsområde. På grundval av ytterligare utredningar i samråd med landstinget fattades sedermera vid 1961 och 1962 års riksdagar principbeslut att vårdbehovet skulle tillgodoses vid två sjukhus, ett nytt i Nyköping och till återstående del tills vidare vid Sundby. Riksdagens beslut innebar sålunda endast att till Nyköping skulle förläggas ett nytt sjukhus till vars närmare utformning och uppförande riksdagen sedermera — liksom beträffande alla principbeslut — skulle ta ställning. Beslutet om huvudmannaskapsreformen vid 1963 års höstriksdag förutsattes givetvis kunna innebära ändrade förutsättningar för såväl detta som en mängd andra av riksdagen beslutade åtgärder i fråga om nya eller befintliga sjukhus.

Med anledning av riksdagens beslut om Nyköpingssjukhuset sammanträffade representanter för landstinget och mentalsjukvårdsberedningen i Nyköping den 13 mars 1963 för diskussion av alternativa förslag till förläggning av det nya mentalsjukhuset. Samtidigt diskuterades dels frågan om att i anslutning till sjukhuset förlägga en enhet för lättskötta psykiskt sjuka och dels frågan om projekteringsarbetet. Från beredningens sida framhölls, att lokalprogram först måste redovisas för Kungl. Maj:t för erhållande av projekteringsuppdrag samt att byggnationen

enligt då föreliggande, av naturliga skäl mycket preliminära tidsplaner beräknades kunna igångsättas fjärde kvartalet 1965. Någon överenskommelse beträffande byggnationen träffades sålunda inte vid sammanträdet, utan detta hade karaktären av sedvanligt samråd.

Med anledning av de genomförda ändringarna i förfarandet för projektering av statliga byggnadsföretag reviderades under hösten 1963 beredningens tidsplaner för samtliga planerade byggnadsobjekt. Jag vill här inskjuta, att den numera tillämpade ordningen för handläggning av byggnadsärenden innebär, att större byggnadsföretag skall underställas Kungl. Maj:ts prövning i etapper. Sedan projekteringen hunnit så långt att lokalprogram utarbetats, lämnas ett projekteringsuppdrag som avser upprättande av huvudhandlingar jämte kostnadsberäkning. Först därefter kan fortsatt projektering t. o. m. bygghandlingar ske.

Med hänsyn härtill — och då beredningen dessutom beträffande bl. a. detta nya mentalsjukhus, som skulle samordnas med ett lasarett, ville undersöka och tillgodogöra sig erfarenheterna från de senast uppförda sjukhusen — beräknades Nyköpingssjukhuset enligt preliminära planer i oktober 1963 kunna påbörjas först i augusti 1967. Liknande förskjutningar kom givetvis att uppstå också för andra planerade nya enheter. Huvudmannaskapsreformen har sålunda inte åstadkommit störningar i planeringsarbetet. Projekteringen av Nyköpingssjukhuset har bedrivits sedan sammanträdet i mars 1963 — utan något sådant avbrott som anges i interpellationen.

Sedan lokalprogram upprättats i vanlig ordning, tillfrågades landstinget om detta var berett att överta den fortsatta projekteringen av sjukhuset med hänsyn till att det inte bedömdes möjligt att påbörja byggnadsarbetena före huvudmannaskapsreformen. Landstinget skulle för ändamålet erhålla ett särskilt

Svar på interpellation ang. uppförande av mentalsjukhus i Nyköping

bidrag med upp till 5 % på investeringsbidraget, dvs. ett extra bidrag med omkring en miljon kr. Liknande projekteringsavtal har träffats med ett femtontal andra landsting. Landstinget i Södermanlands län var emellertid inte berett att åta sig projekteringsarbetet. Mentalsjukvårdsberedningen begärde därför hos Kungl. Maj:t ett uppdrag att projektera sjukhuset fram till färdiga bygghandlingar. Kungl. Maj:t uppdrog den 22 januari 1965 åt beredningen och byggnadsstyrelsen att i samråd med landstinget utföra projektering — enligt de av mig nyss återgivna reglerna — fram till och med färdigställande av huvudhandlingar m. m. Byggstart beräknas numera kunna ske våren 1968.

Den av interpellanten påtalade »tolkningen» att staten med hänsyn härtill inte skulle svara för uppförandet av sjukhuset är en praktisk gränsdragningsfråga, till vilken riksdagen inte haft att ta ställning. Frågan härom har varit föremål för överläggningar mellan landstingens centrala förhandlingsdelegation och den statliga förhandlingsnämnden. Man har därvid på båda sidor ansett det lämpligt, att de byggnadsföretag som påbörjats före den 1 januari 1967 skall fullföljas av staten i den mån inte annat överenskommes, medan byggnadsföretag som påbörjas senare skall utföras av vederbörande landsting. Denna fråga är sålunda ett av de spörsmål som ingår i det stora förhandlingskomplexet. Med hänsyn härtill anser jag mig inte på annat sätt än genom den nu lämnade redogörelsen böra gå in på de av interpellanten berörda spörsmålen eller eljest föregripa en kommande förhandlingsuppgörelse.

Vidare anförde:

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Jag är statsrådet tacksam för att han lämnat detta svar på min interpellation. På ett par punkter skulle jag dock vilja göra några kommentarer.

I stort sett är väl redogörelsen för behandlingen av det speciella sjukhus som jag har berört riktig, men statsrådets inledning till svaret tyder på att han inte är helt ense med mig om att mentalsjukvården länge har varit eftersatt. Jag tycker att jag fick belägg för min uppfattning i lördags kväll, då jag hörde ett uttalande av professor Werkö, som såvitt jag kunde förstå underströk att mentalsjukvården är eftersatt.

Med hänsyn till att behovet av upprustning av vårdplatser redan 1945 angavs gälla cirka 22 000 platser föreföll inte den siffra som statsrådet här redovisade såsom bevis för upprustningsgraden alltför imponerande. För närvarande torde läget bedömas så, att ungefär 18 000 vårdplatser skulle vara erforderliga, och många av dem — det största flertalet — måste väl skaffas genom nybyggnad eller upprustning.

När det gäller förhållandena i Södermanland vill jag säga att Sundby har haft flera län som upptagningsområde, medan Nyköping väl i stort sett avsetts skola ha endast ett mindre upptagningsområde. Landstinget har också velat förlägga mentalsjukvården i anslutning till kroppssjukvården. Utredningarna därom har resulterat i att man nu är överens om att det bör finnas två mentalsjukhus, nämligen ett i Nyköping i anslutning till lasarettet och vidare Sundby sjukhus som alltså skall bibehållas. Jag har ingen kritik att rikta emot detta.

Däremot ställer man sig undrande till den långa tid som dessa utredningar har dragit, när behovet av förbättrad vård är så stort och så aktuellt.

Staten har tillsatt olika kommittéer, och den kommitté som enligt vad jag finner har tillsatts först, mentalsjukvårdsdelegationen, har kommit fram till ett visst resultat. När det sedan överlämnats till en annan utredning, som skall överta arbetet, tyder detta på att det har uppstått en viss förskjut-

Svar på interpellation ang. uppförande av mentalsjukhus i Nyköping

ning i tidsschemat. Statsrådet säger här att Nyköpingssjukhuset enligt preliminära planer i oktober 1963 beräknades kunna påbörjas först i augusti 1967. En liknande förskjutning komme givetvis att uppstå också för andra planerade nya enheter. Huvudmannaskapsreformen hade sålunda inte åstadkommit störningar i planeringsarbetet. Projekteringen av Nyköpingssjukhuset hade bedrivits sedan sammanträdet i mars 1963 — utan något sådant avbrott som anges i interpellationen.

Jag tycker mig emellertid finna att det har varit ett avbrott i dessa projekteringar som väl från början beslöts av mentalsjukvårdsberedningen. Det tycks ha varit ett uppehåll på 7 å 8 månader. Man fick besked att projekteringen skulle avbrytas.

När man från landstingets sida i februari 1964 efterlyste hur långt projekteringsarbetet hade avancerat, lämnades av arkitekterna den upplysningen att arbetet efter direktiv från mentalsjukvårdsberedningen uppskjutits. Vid förfrågningar hos denna uppgavs att statens nämnd för förhandlingar med kommuner meddelat att någon ytterligare byggnation av nya mentalsjukhus icke skulle ske med statens medverkan. Landstinget gjorde då ytterligare förfrågningar, vilka slutligen i september samma år föranledde ett meddelande till landstinget, att projekteringen åter skulle fortsätta. Naturligtvis har även det avbrottet väckt en del undran och oro.

Man kommer väl inte ifrån att det sätt, på vilket hela frågan handlagts, medfört en försening som kan resultera i att byggnationen blir färdig ett par år senare, vilket inte är någon kort tid i detta sammanhang, när vi har ett akтуellt behov av denna upprustning.

Här vill jag bara understryka att landstinget i Södermanland har fattat beslut om upprustning och nybyggnad av andra sjukvårdsinrättningar för 110 å 115 miljoner kronor. Att under så-

dana förhållanden påta sig ytterligare ett sjukhusbygge för ungefär 30 miljoner kronor tror jag blir litet för betungande för landstinget.

Nu pågår förhandlingar efter vad som har upplysts mig. Jag vet inte i vilken riktning denna fråga kommer att lösas. Men jag vill bara uttala den förhoppningen att statsrådet bidrar till att vi får möjlighet att lösa detta problem så att sjukvårdsbehovet blir tillfredsställt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill betona att ändringen i huvudmannaskapet inte åstadkommit vad den ärade interpellanten här kallade störningar i planeringsarbetet, och mentalsjukvårdsberedningen har inte givit något besked om att projekteringsarbetet skall avbrytas. Beredningen har heller aldrig ansett sig förhindrad att fullfölja projekteringen. Beredningen har däremot, liksom fallet varit beträffande ett flertal andra landsting, tillfrågat landstinget, om landstinget var berett att fortsätta projekteringen. Landstinget har också, innan regeringen meddelat besked om projekteringsuppdraget, anmodat arkitekter att på landstingets bekostnad fullfölja projekteringen. Om projekteringen hade fullföljts kontinuerligt fram till bygghandlingar, skulle det kanske ha varit möjligt att sätta i gång byggnationen i slutet av 1966. Men det finns särskilda bestämmelser för projektering av statliga byggnadsföretag. De är fastställda av Kungl. Maj:t och riksdagen och skall gälla byggnadsföretag som kostar mer än 300 000 kronor. Det har inte ansetts möjligt att göra undantag från dessa bestämmelser när det som här gäller ett projekt av storleksordningen 20 miljoner kronor och där nya byggnadsmässiga lösningar dessutom blir aktuella i och med att mentalsjukhuset skall samordnas med ett lasarett. Regeringen har därför, helt i överensstämmelse med

Svar på interpellation ang. uppförande av mentalsjukhus i Nyköping

gällande föreskrifter, givit projekteringsuppdrag för Nyköpingssjukhuset fram till och med färdigställandet av huvudförhandlingarna.

Herr talman! Jag har velat tillägga detta med anledning av den ärade interpellantens kommentarer till mitt svar.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Jag betvivlar givetvis inte statsrådets uppgifter, men då måste det föreligga något fel i korrespondensen, vilket i så fall givetvis är att beklaga. De uppgifter jag har visar att det vid underhandskontakt från landstingets sida med statens nämnd för förhandlingar med kommuner, som jag förut nämnde, har meddelats att någon ytterligare byggnation av nya mentalsjukhus genom statens medverkan icke skulle ske. I anledning härav tillskrev förvaltningsutskottet den 28 februari 1964 mentalsjukvårdsberedningen, erinrade om riksdagens beslut samt med beredningen i mars 1963 träffad överenskommelse och hemställde att mentalsjukvårdsberedningen utan ytterligare dröjsmål måtte vidta de åtgärder som kunde erfordras för en forcering av projekteringsarbetet. Samtidigt anhölls om beredningens bekräftelse på dess medgivande till vederbörande arkitekt att fortsätta projekteringsarbetet.

Något svar på denna framställning erhöles icke. Däremot hölls upprepade sammanträden med statens nämnd för förhandlingar med kommuner. I början av september lät mentalsjukvårdsberedningen per telefon meddela att man tyvärr med hänvisning till den statliga nämnden ansåg sig förhindrad att fullfölja projekteringen av mentalsjukhuset i Nyköping. Landstinget förklarade härvid att det varken kunde godtaga beskedet som sådant eller mottagandet av ett sådant besked per telefon utan krävde ett sammanträde med mentalsjukvårdsberedningen. Av den anledningen hölls ett sammanträde den 7

september 1964, varvid beredningen upprepade att den ansåg sig förhindrad att fullfölja projekteringen. Som jag nämnde kom två dagar senare meddelande att projekteringen kunde fortsätta.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Endast en kort replik, herr talman! Jag vill ytterligare understryka vad jag beträffande själva proceduren redan framhållit i mitt interpellationssvar, att de i interpellationen uppgivna förhållandena om avbrott inte kunnat verifieras av mentalsjukvårdsberedningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 112—127, bankoutskottets utlåtanden nr 41—44, andra lagutskottets utlåtanden nr 52 och 53 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 14—17.

§ 4

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista dels jordbruksutskottets utlåtanden nr 15—17, andra lagutskottets utlåtanden nr 52 och 53 och statsutskottets utlåtande nr 125 i nu nämnd ordning uppföres främst, dels jordbruksutskottets utlåtande nr 14 uppföres närmast efter statsutskottets utlåtande nr 120.

Denna hemställan bifölles.

§ 5

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av te-

leverkets verkstadsrörelse jämte i ämnet väckta motioner,

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa löneanslag m. m.,

nr 130, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om kommunal skatteutjämning, såvitt avser rikets indelning i skattekraftsområden,

nr 131, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1965/66 till Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet, och

nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om invalidbostadsbidragets maximibelopp; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av postpaketportot m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 6

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 285, i anledning av dels Kungl.

Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, dels ock väckta motioner om upphävande eller ändringar av valutaregleringen;

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 16 § förordningen den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stads-hypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.; och

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av Svenska skeppshypotekskassan, m. m.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.28.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 25 maj

Kl. 10.30

§ 1

**Svar på fråga ang. viss skattelättnad vid
amorteringssparande**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har frågat mig om jag vill medverka till att de som sparar genom amortering erhåller visst avdrag vid taxeringen i likhet med vad som gäller vid ränteinkomst vid penningssparande.

Som svar vill jag meddela följande.

Vid ränteinkomst av penningssparande föreligger rätt till visst avdrag vid taxeringen. Motivet för denna avdragsrätt är en önskan att stimulera det sparande som förstärker en knapp kapitalmarknad.

Det s. k. amorteringssparandet förutsätter emellertid att vederbörande först anlitat kapitalmarknaden och där erhållit ett lån. Förutsättningarna i de båda fallen är således icke likvärdiga. Räntekostnaden för lån är för närvarande avdragsgill vid taxering, och nå-

Svar på fråga ang. stämpelskatten å in-teckning

gon ytterligare preferens för att stimulera låneverksamheten anser jag icke föreligga.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Enligt gammal god sed vill jag först tacka finansministern för hans svar på min fråga, även om jag redan från början måste säga ifrån att jag inte är nöjd med svaret.

Finansministern framhåller att det redan förekommer ett visst avdrag vid taxering för penningssparande och att skälet därtill har varit en önskan att tillföra den knappa kapitalmarknaden mera pengar. Det är alldeles riktigt, herr finansminister, men det är lika riktigt om jag säger att alla både här i kammaren och annorstädes är fullt på det klara med att sparandet måste öka. Och även om det är tacknämligt med det avdrag vid taxeringen som nu beviljas för penningssparande, så har Svenska sparbanksföreningen nyligen gjort ett uttalande som gick ut på att den kompensation som sålunda lämnas icke är tillräcklig, utan rätteligen borde fördubblas. Jag har också tidigare från den här platsen väddat till finansministern att öka denna kompensation, men han ville den gången inte vara med därom. Det är nog emellertid lika säkert att en sådan kompensation måste komma till stånd som att vi här diskuterar med varandra.

En annan väsentlig sak som måste beaktas i detta sammanhang är svårigheterna för dem som har att fullgöra amorteringar. Det relativt höga ränteläget medför att det krävs mycket stora ansträngningar för att kunna betala amorteringar av olika slag, och amorteringar är ju också en form av sparande. Med hänsyn till den tunga börda, som amorteringsspararna alltså har att bära, vore det inte mer än rätt att även de fick en liten uppmuntran genom ett avdrag vid taxeringen.

Det besvärliga läget över huvud taget för dem som har att betala amorteringar gör det enligt min mening motiverat med en sådan åtgärd som jag tänkt mig. För att kunna fullgöra amorteringar måste en företagare vanligen använda beskattade medel, och det blir för varje år allt svårare att skaffa fram sådana pengar — det vet alla som i någon form har sysslat med företagsamhet.

Ingen lånar väl heller pengar för sitt nöjes skull, utan därför att man är tvungen att ha mera pengar för att starta eller överta ett företag eller för att driva något annat slags rörelse. Även den omständigheten borde beaktas vid ställningstagandet till den åtgärd som jag här aktualiserat.

Finansministern säger till slut att han icke vill ge någon ytterligare preferens för att stimulera låneverksamheten. Jag vill än en gång understryka att jag inte tror att någon lånar pengar för sitt nöjes skull och för att få ett litet avdrag vid taxeringen. Tvärtom aktar sig nog folk så mycket som möjligt att låna pengar. Men jag är av den bestämda uppfattningen att det skulle vara en gård av rättvisa att även amorteringsspararna fick en sådan liten uppmuntran som kommer så många andra grupper till del.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2**Svar på fråga ang. stämpelskatten å in-teckning**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig, om jag har för avsikt att vidta åtgärder i syfte att garantera en sådan enhetlig tillämpning av stämpelskatteförordningen, att den nedsättning av stämpelskatten på in-teckning i egendom, som föranledes av att in-teckningen helt eller delvis ersät-

Svar på fråga ang. stämpelskatten å inteckning

ter tidigare inteckning, verkställes av myndigheten, även om nedsättningen icke begärts i inteckningsansökan.

Jag utgår från att herr Börjesson åsyftar sådana fall där inteckning söks på grund av en ny handling, dvs. en handling som inte intecknats tidigare. För att skattenedsättning skall få åtnjutas i sådana fall krävs bl. a. att samtidigt en eller flera gamla inteckningar dödas. Enligt stämpelskatteförordningen skall stämpelskatten då nedsättas med det belopp, som motsvarar skatten på den eller de gamla inteckningarna. Av ordalagen i författningstexten framgår att sådan skattenedsättning skall beaktas utan ansökan. Skulle i något fall skatt uttagas med för högt belopp, kan rättelse vinnas genom besvär hos hovrätt. Sådan skatteprocess är avgiftsfri.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min enkla fråga.

Det är riktigt, som också framgår av statsrådets svar, att jag åsyftar sådana fall där inteckning söks på grund av handling som intecknats tidigare, d. v. s. utbyte av inteckning.

I den nya stämpelskatteförordningen av den 21 maj 1964, § 12, sista stycket, stipuleras: »Bifalles eller vilandeförklaras, samtidigt med att en eller flera inteckningar dödas, ansökan om en eller flera nya inteckningar i egendom, som helt eller delvis omfattades av den eller de tidigare inteckningarna, skall skatten nedsättas med belopp motsvarande skatten för den eller de tidigare inteckningarna, även om en eller flera nya handlingar åberopas.»

Enligt vad jag inhämtat från en domsaga behöver man inte, vilket också framgår av svaret, begära direkt nedsättning av stämpelskatten med belopp motsvarande skatten för gamla inteck-

ningar som inlämnas i sammanhanget, men för undvikande av missförstånd bör man begära nedsättning.

I en del fall som jag har fått vetskap om har det dock förekommit att domsagorna glömt att avräkna den tidigare stämpelskatten. När man då har begärt att få återbetalning för den för mycket erlagda stämpelskatten har domsagan meddelat, att detta kan ske endast genom besvärsskrivelse som ställs till hovrätten. Även detta har framgått av finansministerns svar. Ansökan skall dock ingivas till inskrivningsdomaren i vederbörande domsaga, varvid man som bevis begär dels de gamla dödade inteckningarna, och dels fotostatkopior av de nya av vilka kopior stämpelskattens storlek skall framgå.

Låt mig få ta ett par exempel ibland många. I en domsaga inlämnades en ny penninginteckning på 44 000 kronor. Fyra gamla inteckningar på samma belopp inlämnades för dödning. Full stämpelskatt, kronor 176, fick dock erläggas. Den som inlämnade inteckningarna påpekade att någon stämpelskatt inte skulle erläggas. När vederbörande efter en tid upptäckte att stämpelskatt hade utgått, upplyste domsagan honom om att han kunde överklaga hos hovrätten, vilket också skedde.

Jag kan anföra ett annat liknande exempel, dock med den skillnaden att det inte angivits i ansökan att någon stämpelskatt skulle erläggas. I detta fall fick dock vederbörande kreditinrättning betala stämpelskatt.

Jag ville med min fråga framhålla att när en domsaga gör ett fel, exempelvis debiterar en för hög stämpelskatt, det må sedan gälla inteckning, bouppteckning eller andra handlingar som stämpelbeläggs, detta bör rättas av vederbörande domsaga utan att uppdragsgivaren för att få sin rätt besväras med att anföra besvär i hovrätten, som sedan skall utfärda dom. Visserligen är en sådan skatteprocess avgiftsfri, men när sedan domen är utfärdad skall ve-

Svar på fråga ang. schablonavdragen beträffande traktamentsersättningar

derbörande för att få tillbaka det som betalats in för mycket vända sig till länsstyrelsen.

Herr finansminister! I de relaterade fallen borde det vara en smidigare behandling. Nog tycker jag att det kunde vara möjligt att åstadkomma en sådan rationalisering i domsagorna att när dessa gör fel av det slag jag här exemplifierat, felen kunde rättas till av vederbörande domsaga, utan att besvära allmänheten med att anföra klagomål hos högre rätt.

Herr talman! Med det sagda ber jag att ännu en gång få tacka för svaret på min enkla fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på fråga ang. schablonavdragen beträffande traktamentsersättningar**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har frågat om jag anser att höjningarna av de statliga traktamentsersättningarna bör medföra rätt för övriga anställda till ökade schablonavdrag beträffande traktamentsersättningar vid nästa taxering.

Det ankommer på riksskattenämnden att för varje kalenderår fastställa ett normalbelopp för dagtraktamente, avdragsgillt vid taxering. Normalbeloppet skall motsvara högsta statliga traktamente vid förräntning inom landet. Normalbeloppets storlek skall vara fastställt och publicerat före inkomstårets ingång för att den skatteskyldige skall kunna bedöma behovet av att föra anteckningar om utgifter under tjänsteresorna. Riksskattenämnden har i enlighet härmed den 15 december 1964 fastställt normalbelopp vid tjänsteresa i enskild tjänst för kalenderåret 1965. Den skattskyldige äger dock alltid rätt

till avdrag för de verkliga merkostnaderna om han visar att dessa, räknat för hela året, överstigit normalbeloppet.

Vidare anförde:

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! Finansministern säger i sitt svar att det belopp som anställda skall få avdra i sin deklaration för traktamenten skall motsvara det högsta statliga traktamentet.

Enligt förhandlingsöverenskommelse har det statliga traktamentet höjts med 7 kronor från den 1 juli 1965 på grund av ökade hotell- och restaurangkostnader. Härigenom får alltså statstjänstemännen kompensation, men även för övriga anställda har mat- och hotellpriser höjts i precis samma utsträckning, och om vi nu skall ha den målsättningen att det belopp som de anställda drar av skall motsvara det statliga traktamentet, bör beloppet höjas redan vid nästa taxering.

Nu tycks riksskattenämnden vara av den uppfattningen att den är förhindrad att göra en höjning, och därför skulle jag vilja ställa en kompletterande fråga till finansministern: »Anser finansministern att det föreligger något hinder för riksskattenämnden att med hänsyn till höjningen av det statliga traktamentet med 7 kronor från den 1 juli göra en motsvarande höjning också när det gäller normalbeloppet för övriga anställda? Jag vore tacksam om finansministern ville svara på denna fråga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Om man skall utfärda tillämpningsföreskrifter i sådana frågor har man att gå tillbaka till vad i lagtext och förarbeten till lagtext samt i allmänna motiveringar som godtagits av riksdagen har förutsatts. Det heter i propositionen, och detta har lämnats utan erinran i utskottsbehandling och

Svar på fråga ang. förekomsten av främmande ubåtar i samband med den svenska marinens övningar

i riksdagen, att eftersom normalbeloppets storlek även har betydelse för de skattskyldigas behov att föra anteckningar om utgifter under tjänsteresorna, bör det vara fastställt och publicerat före inkomstårets ingång.

Riksskattenämnden har tagit detta uttalande ad notam och tolkat det helt i överensstämmelse med proposition och riksdagsbeslut. Det blir naturligtvis i praktiken en justering av dagtraktamentena men med ett års eftersläpning. Å andra sidan har jag personligen svårt att mobilisera någon större indignation på grund av en eftersläpning på ett år. Var och en som har haft dagtraktamenten som överstiger detta belopp får rätt att göra avdrag för det överstigande beloppet. Här föreligger således inte någon rättskränkning. Man kan säga, att det är en viss favör i dagtraktamentsbestämmelsernas utformning att de som har lägre dagtraktamente än 59 kronor, för att ta den adekvata siffran, får utan speciell prövning dra av upp till 59 kronor, även om de kanske bara har haft en kostnad på 50 kronor eller 45 kronor. Det är således en viss skattevinst de gör — som alla skattevinster naturligtvis på andra skattebetalares bekostnad. Men man har ansett, att man i standardiseringen och enkelhetens intresse skall tillämpa den metoden.

Nu höjs de statliga traktamentena från 59 kronor till 66 kronor från och med den 1 juli 1965. Därför kan man, när herr Gustafson talar om de privatanställdas missgynnade ställning under sista halvåret 1965, sätta ordet missgynnade inom citationstecken.

Den som verkligen har haft högre utgifter än 59 kronor, får dra av den högre utgiftssumman. På dessa premisser har jag för min del inte sagt att det föreligger någon anledning att uppmana riksskattenämnden att ändra sin praxistillämpning, framför allt eftersom den har stöd i uttalanden som har gjorts av både regering och riksdag.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Den rätt man har att få göra avdrag med större belopp än normalbeloppet, om man har haft högre verkliga kostnader, innebär ju, som finansministern vet, att man måste spara alla verifikationer för samtliga utgifter under hela året. Det är inte så lätt att göra det. Därför blir det så, att man i de flesta fall går efter en schablonberäkning.

Det har hänt att man mitt under ett år har tryckt nya källskattetabeller med hänsyn till omständigheter som har förelegat. Det har man ansett vara motiverat. Jag tycker för min del, att förhållandet att man nu höjer de statliga traktamentena från 1 juli, en sak som man inte förutsåg när man gjorde det allmänna uttalande, som finansministern åberopar är tillräckligt motiv för att även riksskattenämnden skall ändra sitt belopp uppåt. I annat fall får man bristande överensstämmelse mellan behandlingen av dem som är i allmän tjänst och dem som är i enskild. Det är ju känt för denna kammare att det redan förut finns ett, som jag tycker, berättigat missnöje med de nuvarande bestämmelserna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. förekomsten av främmande ubåtar i samband med den svenska marinens övningar**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har frågat mig om jag vill meddela kammaren min uppfattning om vilka konsekvenser som kan uppstå för svenska försvaret med anledning av att främmande ubåtar vid upprepade tillfällen uppträder i samband med svenska marinens övningar.

Svar på fråga ang. den planerade debatten om »Storbritannien, EFTA och EEC»

Våra marina övningar bedrivs till stor del på internationellt vatten, där fartyg från alla länder har rätt att uppehålla sig. Om främmande ubåtar konstateras inom ett övningsområde kan detta — bl. a. med hänsyn till kollisionsrisker och beroende på övningsens art — medföra att övningen avbrytes. Under ogynnsamma förhållanden kan därigenom uppstå en viss förskjutning i övningsverksamheten.

Vidare anförde:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min enkla fråga.

Försvarsministern säger, att om en övning måste avbrytas, medför det en förskjutning i övningsprogrammet. Det är klart att det inte kan vara lämpligt att en övning måste ändras eller avbrytas, men det är tydligen ingenting att göra åt den saken.

Jag skulle i detta sammanhang vilja fråga försvarsministern: Betyder det att försvarsministern ser sig nödsakad att förlägga marina övningar företrädesvis inom svenskt vatten och därmed försvåra den svenska sjöfarten och fisket o. s. v.? Det skulle vara intressant, om försvarsministern kunde och ville svara på, om det är vanligt när marina övningar företagas att främmande flottenheter följer eller förhindrar dessa övningar. Eller visas den svenska flottan ett speciellt intresse av främmande makter?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! På den sista frågan skulle jag vilja svara följande.

Vi har en omfattande övningsverksamhet på internationellt vatten under en viss del av året. Det är inte så vanligt att dessa övningar blir störda, men det har som bekant hänt. Jag tror inte att man kan förlägga våra stora öv-

ningar till svenskt vatten. Vi måste uppehålla oss på internationellt vatten med de svårigheter som kan uppstå för oss, men också för andra nationer som har sina övningar på internationellt vatten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. den planerade debatten om »Storbritannien, EFTA och EEC»

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **HERMANSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Heckscher har frågat mig hur svenska regeringen bedömer den debatt om »Storbritannien, EFTA och EEC», som under medverkan bl. a. av EFTA:s generalsekreterare skall äga rum den 3 juni i Västereuropeiska Unionens församling, där intet annat EFTA-land än Storbritannien är företrätt.

Jag vill svara följande.

EFTA:s generalsekreterare har inbjudits att vid sammanträde den 3 juni i år med Västereuropeiska Unionens församling lämna en redogörelse för arbetet inom EFTA. Vad generalsekreteraren, liksom företrädare för den brittiska regeringen därvid kommer att anföra blir givetvis beroende av den diskussion som äger rum vid det pågående ministermötet i EFTA.

Vidare anförde

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Hermansson för svaret på min fråga. Statsrådet är säkert ense med mig om att svaret är tämligen intetsägende, men jag är å andra sidan ense med statsrådet om att man inte kan lasta regeringen för det. Orsaken är väl att svaret måste lämnas i dag, under den sista frågestunden på denna riksdag. Jag förmodar att ett mera utförligt svar hade kunnat lämnas, om denna

Svar på frågor ang. omhändertagande av bilvrak

fråga i stället hade kunnat behandlas nästa vecka, men då är ju riksdagen inte längre samlad.

Den enda reflexion jag här vill göra är att man bör komma ihåg att förra gången det gjordes en brittisk framstöt om inträde i EEC, var det med utgångspunkt från diskussionen i Västuropeiska Unionens församling. Jag förutsätter dock att det svar som nu lämnats innebär att svenska regeringen håller reda på vad som händer. Om det är så som det framgår av svaret att inte bara det som generalsekreterare Figgures kommer att säga utan också vad brittiska regeringen kommer att säga är någonting som man överlägger om vid det pågående ministermötet i EFTA, kan man kanske hoppas att det denna gång inte inträffar någonting som kan vara oroväckande ur svensk synpunkt.

Å andra sidan bör vi komma ihåg att det i England för närvarande finns ett mycket starkt intresse för en närmare anslutning till Europamarknaden, och det intresset finns inom båda de politiska partierna. I det läget är det självfallet viktigt att den svenska regeringen bevakar vad som händer, så att inte våra och de andra mindre EFTA-ländernas intressen blir eftersatta.

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka statsrådet Hermansson för hans älskvärdhet att överta statsrådet Langes uppgift att besvara min fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på frågor ang. omhändertagande av bilvrak**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Jönsson i Ingemarsgården har frågat mig när jag räknar med att kunna förelägga riksdagen förslag till lag angående omhänderta-

gande av bilvrak. Herr Bengtson i Solna har frågat mig om samma sak.

Jag har sedan lång tid haft min uppmärksamhet riktad på frågan om omhändertagande av bilvraken. Problemet ökar i betydelse, och en snar lösning är i hög grad angelägen. Den bilskrutningsutredning som tillkommit på mitt förslag har som bekant framlagt ett betänkande i ämnet. Detta har nu varit föremål för en omfattande remiss. Utredningen visar att en reglering av frågan är förenad med åtskilliga svåra problem. Kritiken mot utredningsförslaget har också varit sådan att även andra vägar måste prövas än den föreslagna. Problemkomplexet överväges f. n. i kommunikationsdepartementet, men när en slutlig lösning kan nås kan jag för dagen tyvärr inte säga. Jag är emellertid mycket angelägen om att proposition i ämnet förelägges riksdagen så snart som möjligt.

Vidare anförde:

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min fråga. Av detsamma framgår att lagstiftningen på detta område är komplicerad och att den därför har blivit fördröjd.

Det är möjligt att det är svårt att skriva denna lag, men redan 1962 framlade parkeringskommittén ett delbetänkande som omfattade förslag att lösa även dessa frågor. Och före jul förra året sade kommunikationsministern här i kammaren att han hade för avsikt att lägga fram förslag utan dröjsmål. Nu har det ändå gått ett halvt år sedan dess, och av svaret i dag framgår att ingen tidpunkt ännu är bestämd. Lagförslaget skall bara framläggas »så snart som möjligt».

När man reser på våra vägar och ser alla bilvrak som står utkörda i skogsdungarna runt våra städer och samhällen, undrar man ibland om hela samhällsmaskineriet på något sätt har för-

Svar på frågor ang. omhändertagande av bilvrak

lamats. När man sedan också läser vad intervjuade polismän säger, nämligen att de står maktlösa inför bilvraksproblemet, tycker man det är mycket underligt att det skall vara så svårt att komma till rätta med detta problem.

Jag vill understryka att det brådskar med att lösa skrotbilproblemet. Det är inte bara en fråga om nedskräpning, förfulning och intrång för enskilda markägare, utan bilvraken innebär också en allvarlig fara för lekande barn. Faromomenten vid lek i bilvrak utgöres bl. a. av bensinångor från de tomma tankarna, knallgas från ackumulatorer och batterisyra. Alla tre sakerna har förorsakat allvarliga olycksfall.

Jag understryker också att när vi nu i r. o. m. den 1 januari i år har fått den obligatoriska bilbesiktningen, så växer skrotbilproblemet. Därför vill jag sluta med att säga till kommunikationsministern att det är mycket angeläget att vi snarast får en lag som gör det möjligt att lösa detta problem.

Herr BENGTSON i Solna (h):

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr Jönsson i Ingemarsgården framhållit och även i hans tack för svaret.

Bilskrotningsutredningen, som framlade sitt betänkande för drygt ett år sedan, framhåller att en lagstiftning på detta område rimligtvis måste träda i kraft snarast möjligt och i vart fall senast då den nya årliga kontrollbesiktningen av motorfordon påbörjas. Den samordning som borde ha skett i det fallet har även påtalats vid utskottsbehandlingen.

Det är inte bara allmänheten som ivrigt väntar på besked i denna fråga. Även kommunerna, som känner opinionens tryck och har tagit på sig ett visst ansvar, känner osäkerhet, speciellt när det gäller frågan vem som skall stå för kostnaderna för bortforslingen av bilvraken. Nu håller man ute i kommunerna på med arbetet med budgeten, och då uppstår det självfallet stor tveksam-

het beträffande avvägningen av dessa kostnader.

Jag har emellertid full förståelse för att det kan dröja innan slutgiltiga regler utformats i denna fråga. Detta påpekade också tredje lagutskottet vid sin behandling av naturvårdslagen i höstas. Men i avvaktan på dessa slutgiltiga regler tror jag, att det är nödvändigt att utforma provisoriska regler, som temporärt löser frågan, vilken myndighet som skall ha ansvaret.

Även om provisoriska regler inte alltid är till glädje, tror jag att sådana i detta fall är nödvändiga. Det skulle säkerligen tillfredsställa en stor opinion om kommunikationsministern i detta sammanhang hade möjlighet att göra ett uttalande i sakfrågan, huruvida han kan tänka sig ett införande av provisoriska regler i avvaktan på fasta slutliga regler, och när han i så fall skulle kunna framlägga förslag om provisoriska regler i ärendet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag skall till en början be att få instämma med de båda frågeställarna i så måtto att detta är ett angeläget ärende och att en lösning brådskar. Det var precis detta jag framhöll i mitt svar.

Men jag skulle därutöver vilja rekommendera de båda frågeställarna att närmare studera remissyttrandena över betänkandet. I så fall kommer de ganska snart att upptäcka vad herr Bengtson redan upptäckt, nämligen att många svårigheter inställer sig när man skall gå över från ett allmänt resonemang till att utforma ett förslag och fatta ett beslut.

Detta ämne är svårhanterligt, därför att det har så många olika aspekter. Även synpunkter som tangerar rättssäkerheten måste tas i betraktande i detta sammanhang. Vi försöker inom departementet att få ut det mesta möjliga ur de yttranden, som har inkommit un-

Svar på fråga ang. fartbegränsningsreglerna för husvagnar — Svar på fråga ang. åtgärder för att förbättra närvarofrekvensen i skolor för zigenarbarn

der remissbehandlingen, och att sedan själva binda ihop det hela. Men detta tar tid.

Jag är övertygad om att också frågeställarna är medvetna om att frågor av detta slag tar tid. De har själva suttit i utredningar och varit tvingade att ta ställning till komplicerade och krångliga frågor.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. fartbegränsningsreglerna för husvagnar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Werbro har frågat mig om jag ämnar ta initiativ till en uppmjukning av de fartbegränsningar som gäller för husvagnar.

Hastighetsbestämmelserna för fordon med tillkopplade släpfordon är för närvarande på uppdrag av Kungl. Maj:t under utredning hos statens trafiksäkerhetsråd som har att samråda i frågan med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och statens väginstitut. Utredningen gäller både de tyngre och de lättare fordonskombinationerna. Den kommer med all säkerhet att leda till en omarbetning av de nu gällande reglerna också för husvagnarnas del. Hur de nya bestämmelserna kommer att te sig är det för tidigt att yttra sig om, eftersom utredningens resultat ännu inte har lagts fram.

Vidare anförde

Herr **WERBRO** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det lämnade svaret på min fråga. Jag hade hoppats att statsrådet i svaret skulle haft möjlighet att närmare precisera när man kan vänta

sig att nya bestämmelser kommer att utfärdas.

Många med mig hade säkerligen den förhoppningen att en uppmjukning av fartbegränsningen för husvagnar skulle ske innan årets turistsäsong infaller. Men jag kan nu bara konstatera att vi måste gå en ny snigelsommar till mötes på våra vägar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. åtgärder för att förbättra närvarofrekvensen i skolor för zigenarbarn

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att förbättra närvarofrekvensen i skolor för zigenarbarn.

Skolöverstyrelsen har i hög grad sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Jag har därför ingen anledning att f. n. vidta några åtgärder. Däremot vill jag i sammanhanget informera herr Wennerfors om att jag räknar med att en rad frågor rörande zigenarnas och deras barns utbildning kommer att i positiv anda tas upp till behandling i samband med propositionsarbetet inför nästa års riksdag.

Vidare anförde

Herr **WENNERFORS** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Edenman för svaret på min fråga.

Statsrådets meddelande i svaret att zigenarnas och deras barns utbildning »kommer att i positiv anda tas upp till behandling i samband med propositionsarbetet inför nästa års riksdag» hälsar jag med stor tillfredsställelse.

Statsrådets uppgift att skolöversty-

Svar på fråga ang. delningstalet vid undervisning på grundskolans skogliga linje

relsen i hög grad har sin uppmärksamhet riktad på frågan om närvarofrekvensen i skolan för zigenarbarn kan i och för sig uppfattas som positiv. Emellertid har skolöverstyrelsens intresse för frågan såvitt jag vet inte tagit sig några påtagliga uttryck utanför skolöverstyrelsens väggar. De som sysslar med zigenarfrågan känner i alla händelser inte till någon större aktivitet från skolöverstyrelsens sida.

Jag har fått uppgifter som talar för att åtgärder borde vidtagas. Förutsättningarna för barnens skolgång är goda, men närvarofrekvensen är otillfredsställande. En undersökning visar att medelfrånvaron per elev i Stockholm har varit cirka 30—40 procent. Höstterminen 1963 var den 38 procent, vårterminen 1964 33 procent och höstterminen 1964 43 procent.

Jag har förståelse för att anpassnings-svårigheterna medverkar till stor frånvaroprocent. Men det är av vikt att skolgången är så regelbunden som möjligt. Resultaten i skolan kan inte bli goda när en elev är frånvarande nästan halva skoltiden. Jag anser att skolmyndigheterna med fastare hand måste övervaka skolgången och skapa förutsättningar för en förbättring.

Nog är det sant att zigenarfrågan i sin helhet håller på att lösas. Staten har som bekant påtagit sig det ekonomiska ansvaret för zigenarnas anpassning. Under de senaste fyra åren har det allmännas kostnader belöpt sig till cirka 7 miljoner kronor. Bofastheten för zigenarna har ökat från 40 procent till 90 procent, och denna ökade bofasthet har stimulerat zigenarna att skaffa sig arbete i öppna marknaden, i allt flera fall efter arbetsträning och yrkesutbildning. Vidare kan det sägas att vuxenundervisningen har fått en god start på flera platser i landet.

Men flera problem återstår. Jag är övertygad om att dessa skall kunna lösas. Viss tid måste det självfallet ta. Det gäller ändå en liten minoritetsgrupp

som har annorlunda kulturtradition och rättsuppfattning, andra levnadsvanor, seder och bruk. Vi kan emellertid påskynda utvecklingen — vi kan skapa förutsättningar för en snabb och smidig anpassning om vi satsar vårt intresse på barnens skolutbildning. Analfabetismen och avsaknaden av yrkeskunskaper är ett handikapp i vårt samhälle, med alla de krav som där ställs på medborgarna. Frågan om närvarofrekvensen kan synas liten, men den har sin stora betydelse. Jag hoppas därför att den omständigheten, att skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på frågan, skall leda till att åtgärder vidtas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på fråga ang. delningstalet vid undervisning på grundskolans skogliga linje**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Norderön har frågat, när jag har för avsikt att för riksdagen redovisa resultatet av den prövning som 1964 års riksdag begärde av frågan om bestämmelserna om delningstalet vid undervisning på grundskolans skogliga linje (9 skog).

Sedan 1964 års riksdag hemställt att ifrågavarande bestämmelser skulle omprövas av Kungl. Maj:t uppdrogs genom beslut den 4 juni 1964 åt skolöverstyrelsen att i samband med förslag till anslagsaskanden för budgetåret 1965/66 inkomma med utredning och förslag i berörda hänseende. Överstyrelsen har ännu inte kunnat fullgöra detta uppdrag men avser, enligt vad jag inhämtat, att i samband med sina förslag till anslagsaskanden för budgetåret 1966/67 framlägga förslag i frågan. Resultatet av den prövning av gällande bestämmelser rörande delningstalet vid un-

Svar på fråga ang. huvudmannaskapet för yrkesskolorna

dervisning på grundskolans skogliga linje, som kommer att ske på grundval av överstyrelsens utredning och förslag, torde alltså kunna redovisas i 1966 års statsverksproposition.

Vidare anförde

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min fråga.

De speciella krav som undervisningen på skoglig linje medför togs vid förra årets riksdag upp i en motion som fick en mycket välvillig behandling i statsutskottet. Stora svårigheter uppstår om en yrkeslärare skall bedriva undervisning med mer än tio elever, när man befinner sig på den undervisningsplats som skogen utgör. Övervakningsmöjligheterna försämras då man måste fördela eleverna över en relativt stor yta i skogen.

Jag vill i sammanhanget betona att det inte är av speciellt disciplinära skäl som goda övervakningsmöjligheter krävs. Orsakerna är risken för olycksfall och kravet på effektiv undervisning. Undervisningen på den skogliga linjen är av den arten att det inte går att i förväg uppställa ett fåtal enkla regler för arbetsmomentens utförande. Undervisningen måste till mycket stor del bygga på direkt kontakt mellan lärare och elev.

Det kan konstateras att meddelandet av kunskaper i skogliga frågor får en allt större betydelse. För att kunna genomdriva en rationalisering av skogsbruket som vi alla är överens om fordras det solida kunskaper. Den nödvändiga mekaniseringen av skogsbruket kräver specialkunskaper som inte kan meddelas i större klassavdelningar, församlade på ett ställe. Det måste meddelas individuellt på arbetsplatsen.

I den frivilliga yrkesutbildning som bedrivs av skogsvårdsstyrelserna har läraren vid sin sida en instruktör, då

elevantalet uppgår till mer än tio. I den motion som föregående år föranledde riksdagen att begära prövning av delningstalet föreslogs att detta skulle vara 12. I den riktningen har också kungl. skogsstyrelsen uttalat sig.

Att jag framställt min fråga beror på att man på skolhåll nu behöver ha besked om hur det blir med delningstalet under det kommande året. För att man skall kunna planera vad gäller lärare och övriga resurser bör man ha någon kännedom om delningstalen för klasserna. Av svaret framgår att den omprövning av bestämmelserna, som enligt riksdagens uttalande i fjol borde föreligga i år, kommer att framläggas först nästa år. Även om detta innebär en beklaglig försening vill jag uttrycka förhoppningen att vid nästa års riksdag — det är ju vad som angivits såsom en bestämd tidpunkt — ett positivt resultat skall kunna uppnås.

Med detta ber jag att än en gång få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. huvudmannaskapet för yrkesskolorna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg har frågat om jag kan lämna upplysning om när yrkesutbildningsberedningen beräknas offentliggöra ett ställningstagande i frågan om huvudmannaskapet för yrkesskolorna.

Svar: Det väntas ske under höstens lopp.

Vidare anförde

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag vill gärna till ecklesiastikministern framföra ett tack för svaret på min enkla fråga.

Svar på fråga ang. handläggningen av vissa ansökningar om uppförande av industribyggnad

Jag måste bekänna, att jag var tveksam huruvida jag skulle framställa denna fråga, därför att jag förstod, att det skulle möta vissa svårigheter för ecklesiastikministern att göra ett uttalande. När han nu velat göra det är jag utomordentligt tacksam, och jag tror att detta uttalande är betydelsefullt. Många ute i landet väntar besked på denna punkt. Vi planerar för närvarande för en horisontellt sammanhållen gymnasial skolorganisation runt om i landet. Man vill praktisera den helhetssyn på utbildningsvägarna på det gymnasiala åldersstadiet som ecklesiastikministern så värtaligt har förordat; man står mitt uppe i planeringsarbetet och man har att ta ställning. Men man har dröjt med slutliga ställningstagandet i väntan på besked om hur det skall bli med huvudmannaskapet för yrkesskolorna. På en del håll sorterar yrkesskolorna numera under landstingen, och det kan i vissa situationer innebära svårigheter, när det gäller samordningen. Ett klart besked på denna punkt är av stor betydelse för planeringsarbetet.

Jag vill än en gång tacka för svaret och uttrycka förhoppningen, att beskedet kommer så tidigt som möjligt under hösten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på fråga ang. handläggningen av vissa ansökningar om uppförande av industribyggnad**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Wikner har frågat om jag anser att myndigheterna enligt hittills gällande regler skall handlägga de ansökningar om uppförande av industribyggnad såsom statskommunalt beredskapsarbete, vilka inkommer före den 1 juli i år då de nya bestämmelser-

na för en aktiv lokaliseringsspolitik träder i kraft.

Som svar vill jag anföra att de av 1964 års riksdag godkända grunderna för statsbidrag till uppförande av industribyggnader i lokaliseringssyfte som statskommunala beredskapsarbeten gäller under hela budgetåret 1964/65. Det belopp på 60 milj. kr. som riksdagen anvisat för detta ändamål har emellertid nu disponerats av arbetsmarknadsstyrelsen. Några ytterligare ansökningar enligt nuvarande ordning kan av detta skäl inte bifallas. Jag vill emellertid betona att företagare inom det norra stödområdet, som vill söka statligt lokaliseringssöd enligt de nya bestämmelserna är oförhindrad att redan nu ge in ansökan härom till länsstyrelsen eller arbetsmarknadsstyrelsen för att förberedande åtgärder för prövningen skall kunna vidtas redan före den 1 juli. Kungl. Maj:ts kungörelse i ämnet, som bl. a. innehåller föreskrifter om förutsättningarna för att lokaliseringssöd skall utgå och om förfarandet vid ansökan om stöd, kommer ut av trycket i dagarna.

Vidare anförde

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret.

Min fråga gäller ju det praktiska tillvägagångssättet under den övergångstid som det här är fråga om. Jag har själv varit med om att fatta beslut om den nya lokaliseringsspolitiken, men detta praktiska förfarande tänker man ju därvid inte så noga på; det överlåter man ju till dem som skall tillämpa detta.

Jag vill omnämna att på s. 198 i Kungl. Maj:ts proposition nr 185 år 1964, står det: »Systemet med investeringsbidrag till industrilokaler i form av statskommunala beredskapsarbeten bör därför inte vidare användas.» Jag

Svar på fråga ang. handläggningen av vissa ansökningar om uppförande av industribyggnad

har personligen fattat det så, att detta skulle tillämpas på ärenden inkomna efter den 1 juli 1965. Jag anser att detta nya system om lokaliseringsbidrag och lån i god tid borde meddelas de företagare som tidigare sökt lån enligt nu gällande regler. Om företagen meddelat att de ej är villiga att börja om den långa proceduren med ny ansökan om lån och bidrag enligt det nya lokaliseringsförslaget men stått fast vid de gamla reglerna som gällde garantilån och kommunernas medverkan att hjälpa till att bygga industrilokaler som statskommunalt beredskapsarbete, så borde i detta fall den möjligheten stått öppen; det är ju faktiskt på de grunderna som företagarna och kommunerna engagerat sig. Ytterligare dröjsmål på flera månader kommer nu att bli följden, då ärenden återvisas till arbetsmarknadsstyrelsen och skall tas upp och behandlas av olika myndigheter.

Herr talman! I bankoutskottets utlåtande nr 48 s. 16 andra stycket står följande: »Lokaliseringsspolitiken bör medverka till en sådan lokalisering av näringslivet, att landets tillgångar på kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade och fördelade på sådant sätt att ett snabbt framåtskridande främjas. Den bör vidare syfta till en rättvis fördelning av det stigande välståndet; sålunda bör en tillfredsställande social och kulturell service erbjudas människorna i olika delar av landet. Ytterligare bör den ta sikte på att värna de enskilda individernas trygghet och minska deras anpassningssvårigheter i samband med den strukturomvandling och den ekonomiska expansion som pågår. Till den lokaliseringsspolitiska målsättning som angivits i propositionen kan utskottet uttala sin fulla anslutning.»

Jag är glad över just detta uttalande, och jag har också själv varit med och fattat detta beslut. Men skall detta mål kunna förverkligas måste man handla snabbt, innan den bästa arbetskraften

flyttat från orten. En förutsättning för detta måste vara att de företagare som vill etablera sig inom stödområdet snarast möjligt får ett besked, antingen ett ja eller ett nej.

Jag vill passa på tillfället att nämna att i min hemkommun, som tillika är köping och centralort med goda servicemöjligheter och belägen inom norra stödområdet, har vi hållit på med ett ärende som gäller lokalisering av en industri till köpingen i över ett år. Ansökan om lån sändes till kungl. kommerskollegium den 27 oktober 1964. Kommerskollegium avlog företagarnas ansökan om lån den 21 november samma år, och över detta beslut besvarade sig företagarna till Konungen den 8 december 1964. Efter ytterligare begärda kompletteringar från handelsdepartementet väntade de på ett besked i ena eller andra riktningen. Nu har företagarna meddelats att de måste lämna in en ny ansökan och själva begära lån och bidrag till industrilokalen och ärendet skall behandlas av arbetsmarknadsstyrelsen först efter den 1 juli 1965, då de nya bestämmelserna för lokaliseringsspolitiken träder i kraft. Om detta kan man väl nästan använda ordspråket att medan gräset gror dör kon.

Det förvånar väl ingen om dessa företagare och berörda kommunalmän som sysslat med ärendet samt övriga medborgare i kommunen blir besvikna och pessimistiska. Många i kommunen tar annat arbete och flyttar, andra går kvar och hoppas att någon industri skall komma till kommunen. Till de senare hör de som har egna hem och blivit rotfasta i kommunen. Denna kommun är industrifattig och har tidigare icke erhållit något som helst lokaliseringsbidrag. Det finns andra kommuner i Jämtlands län som befinner sig i samma situation. Jag ansåg det därför värdefullt att statsrådet fick tillfälle att här i riksdagen lämna upplysningar i denna fråga, framför allt beträffande de prak-

Svar på fråga ang. åtgärder mot vissa smittorisker

tiska tillämpningarna av de nya reglerna för lokaliseringsbidrag.

Jag anser det vara riktigt att de ansökningar som legat inne längst får förtursrätt.

Om företagaren drar sig ur på grund av det nya lokaliseringsbidragssystemet, borde man i vissa fall ha möjlighet att tillämpa det gamla såsom jag tidigare nämnde. Klart besked på denna punkt är nödvändigt både för de företagare som tidigare har ansökt om lån och för de kommunala representanterna inom stödområdet. Men jag förmodar att statsrådet kanske inte kan lämna sådant besked nu.

Då det på vissa platser är svårt att få någon industri borde staten, som är ansvarig för industrilokaliseringen, hjälpa till genom att förlägga något statligt företag dit.

Det skulle vara värdefullt om de som fattade beslut i dessa viktiga frågor gjorde ett besök på den plats som ansökt om lokaliseringsbidrag. Det gäller platser som berörda myndigheter inte känner till. Jag skall därför passa på att inbjuda inrikesministern till Härjedalen. Hjärtligt välkommen!

Med detta skall jag be att än en gång få tacka för svaret och hoppas på att vi till slut även i de »glesbygder», där det finns en centralort som fyller de fordringar som omnämnts i lokaliseringsbidragsbestämmelserna, skall kunna få någon industri.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på fråga ang. åtgärder mot vissa smittorisker

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fröken Wetterström har frågat om jag vill medverka till att åtgärder vidtas för att begränsa de smittorisker som synes föreligga, då

hemvändande utlandsresenärer återtar arbetsuppgifter inom livsmedelsbranschen och — sig själva ovetande — är bacillbärare och spridare av t. ex. salmonellasmitta.

Enligt vad jag inhämtat förekommer redan nu i stor utsträckning en kontroll av att hemvändande utlandsresenärer med anställning inom livsmedelsindustrin inte är bärare av t. ex. salmonellasmitta. Frågan om en fortlöpande kontroll genom provtagning på anställda inom livsmedelsindustrin, i storkök m. m. övervägs inom livsmedelsstadgekommittén.

Vidare anförde:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för socialdepartementet för det svar jag fått på min fråga.

Denna fråga har jag ansett berättigad mot bakgrunden av vad som nyligen inträffat i mitt eget län, Östergötlands län, där enligt uppgifter från i går cirka 475 personer har salmonellasmitta. Hur många bacillbärare det finns därutöver vet man inte.

Då och då under årens lopp uppdyker mer eller mindre svårartade epidemier av liknande slag här i landet. År 1953 inträffade den stora paratyfusedpidemien i Småland med cirka 6 000 fall och samma år en lindrigare form av salmonellaenteriter i en epidemi i Vadstena. Där liksom i Uppsala för några år sedan och nu i Linköping förmedlades smittan genom bakverk.

Även om man inte har kunnat fastställa då det gäller Östergötland att smittan har överförts från hemvändande resenärer från Kanarieöarna, Italien eller Spanien, vet man dock att sådana resenärer tidigare har förmedlat smitta.

Statsrådet talar om att det redan nu i stor utsträckning förekommer kontroll av hemvändande utlandsresenärer, som

Svar på fråga ang. åtgärder mot vissa smittorisker

har anställning inom livsmedelsindustrin. Jag är medveten om det. Det är lovvärda privata initiativ som har tagits. Vissa enskilda livsmedelsföretag, bl. a. i Östergötland, har oavsett de stora kostnader som är förenade därmed, föranstaltat om kontrollåtgärder beträffande personalen. Det finns företag som regelbundet ordnar två undersökningar per år av de anställda och dessutom en regelmässig undersökning av var och en som återvänder från utländsk ort. Till dess undersökningen är klar sätter man vederbörande på ett ur smittosynpunkt ofarligt arbete. Men det är ju endast de större företagen som kan förfara på det sättet; de mindre företagen, där arbetsuppgifterna inte kan differentieras på samma sätt, har icke den möjligheten.

Den vaccinering som kan företas måste begränsas till de livshotande typerna — tyfus och äkta paratyfus. Men därutöver finns ungefär 400 typer, och för alla dem kan man givetvis inte framställa vaccin.

Därför måste — det menar jag och tydligen också statsrådet — andra vägar sökas. Jag får nu den glädjande underrättelsen att det inom livsmedelsstadgekommittén övervägs en fortlöpande kontroll genom provtagning på anställda inom livsmedelsindustrin, i storkök m. m. Jag skulle vilja fråga, eftersom jag finner detta ärende vara oerhört viktigt och av brådskande natur, när man kan vänta ett förslag i den riktningen.

Även om det är utomordentligt bra att få till stånd de tilltänkta fortlöpande undersökningarna tror jag inte, herr socialminister, att enbart dessa är till fyllest utan att man också, såsom sker på vissa håll, bör göra specialundersökningar av hemvändande resenärer. I det sammanhanget tillåter jag mig fråga om inte en framkomlig väg måhända skulle vara att den hemvändande utlandsresenär som arbetar inom livsmedelsindustrin betraktades som miss-

tänkt smittbärare och gavs rätt att åtnjuta ersättning från försäkringskassan på samma sätt som andra smittbärare eller misstänkta smittbärare.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag har redan omnämnt att det ingår i direktiven till livsmedelsstadgekommittén att behandla denna fråga. Med den omfattande utlandsresetrafik som nu förekommer har detta problem självfallet kommit att bli i och för sig väsentligt. Jag tror inte att det kommer att brytas ut ur det omfattande arbetsprogram som kommittén nu sysslar med.

De stora livsmedelsindustrierna som kan riskera att från semester i utlandet återvändande personal är smittbärare måste ha ett stort intresse av att skärpa kontrollen. Det är ett kommersiellt intresse som sammanfaller med det rent medicinska intresset; här föreligger ju annars risk för att man helt enkelt får slå igen sina företag.

En allmän upplysningsverksamhet på detta område är naturligtvis utomordentligt viktig. Medicinalstyrelsen har i detta avseende sökt att på olika vägar sprida upplysning bland resenärer och uppmanat dem att så långt möjligt iaktta olika bestämmelser för att inte utsätta sig för smittorisker. Jag har en liten broschyr från medicinalstyrelsen som just är riktad till utlandsresenärerna och som på åtskilliga punkter ger goda råd. Jag skall för övrigt be att få lämna den till fröken Wetterström.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för broschyren. Alla goda råd tar jag emot med tacksamhet.

Eftersom det verkar som om livsmedelsstadgekommittén skulle ha ett omfattande arbete framför sig och resultatet förmodligen kommer att dröja tycker jag att staten dessförinnan borde vidtaga skyddsåtgärder. Man får kom-

Svar på interpellation ang. statens vattenfallsverks system för ränteberäkning och vinstredovisning

ma ihåg att även om det ligger i livsmedelsindustriens intresse att kunna hålla rörelsen flytande är dock de kontrollåtgärder som vidtages på detta område för dess vidkommande förenade med icke oväsentliga kostnader. Och vad angår den enskilda människan gäller det ju att så långt möjligt är söka förhindra att hon utsättes för smittorisker och sjukdom som kan medföra lidande. Också ur rent samhällsekonomisk synpunkt är det angeläget att någonting göres.

Förlåt att jag pressar herr statsrådet, men är det inte tänkbart att ett förslag i denna fråga snart kan framläggas?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Justerades protokollen för den 19 innevarande maj.

§ 14**Svar på interpellation ang. statens vattenfallsverks system för ränteberäkning och vinstredovisning**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Petersson har i en interpellation som överlämnats till mig för besvarande framställt följande frågor:

1. Vill herr statsrådet redogöra för statens vattenfallsverks system för ränteberäkning och vinstredovisning för i norrlandsälvarna byggda kraftverk?

2. Vill herr statsrådet lämna en prognos om när med nuvarande system vattenfallsverken i Norrland kan beräknas ge beskattningsbar vinst?

3. Anser herr statsrådet nuvarande förhållanden tillfredsställande?

Frågorna synes vara föranledda av

att statens vattenfallsverk trots de ändringar som 1963 års riksdag beslutat angående beskattningen av kraftverk endast erlägger garantiskatt på taxeringsvärdet av fastigheterna i kraftverkskommunerna. Detta förhållande beror bl. a. på att verket när de nya reglerna började tillämpas hade rätt till s. k. förskjutna värdeminskningssavdrag. Genom att utnyttja dessa avdrag har verket kunnat nedbringa sin skattepliktiga vinst. Dessa förskjutna avdrag är emellertid nu i det närmaste helt tagna i anspråk, och verket kan därför beräknas komma att fr. o. m. 1965 visa vinst som överstiger garantibeloppen.

Beräkningen av den beskattningsbara inkomsten sker inte separat för de olika kraftverken eller för de olika landsändarna utan för verket gemensamt. För år 1965 räknar verket med en vinst utöver garantibeloppen av ca 50 milj. kr. Under förutsättning att rörelseresultatet inte i större utsträckning påverkas av ändringar i taxor, lågkonjunktur, penningvärdeändringar eller extremt dålig vattentillgång räknar verket med att beloppet stiger under de följande åren. Fördelningen av denna inkomst på bl. a. kraftverkskommunerna kommer att ske enligt de regler som 1963 års riksdag beslutat. Det är inte möjligt att numera exakt ange hur mycket som faller på norrlandskommunerna. Överslagsvis har verket beräknat att ca 30 % kommer att beskattas i kommuner i Norrbottens län, 30 % i kommuner i Västerbottens län och 20 % inom övriga norrlandslän.

Elkraftproduktion är mycket kapitalkrävande. Vinstberäkningen för statens vattenfallsverk är därför i hög grad beroende av frågan om statens rätt till avdrag vid inkomsttaxeringen för gäldränta. Även denna fråga behandlades av 1963 års riksdag som beslöt att frågan skulle tas upp till avgörande först sedan affärsverksutredningen framlagt sina förslag.

Svar på interpellation ang. statens vattenfallsverks system för ränteberäkning och vinstredovisning

Jag vill slutligen framhålla att sedan förslaget om kommunal skatteutjämning genomförts kommer frågan om den vinst statens vattenfallsverk redovisar att få relativt liten betydelse för de norrländska kraftverkskommunerna.

Vidare anförde:

Herr PETERSSON (h):

Herr talman! Jag vill först tacka finansminister Sträng för svaret på min interpellation.

Av svaret framgår, att kommande år kan för första gången kommuner och landsting med statliga kraftverk räkna med skatt från kraftverken utöver garantibeloppen. Det är av många skäl glädjande.

Av svaret framgår också, att affärsverksutredningen sysslar med frågan om statens rätt till avdrag vid inkomsttaxeringen för gäldränta och att detta gäldränteavdrag har stor betydelse för inkomstberäkningen. Av direktiven för utredningen synes framgå att även finansministern har den åsikten att statliga kraftverk bör ge samma förutsättningar till kommunal inkomstskatt som kraftverk i enskild ägo ger — ett önskemål som jag framförde i min interpellation.

I direktiven för affärsverksutredningen heter det bl. a.: »För att främja en riktig fördelning av de samhällsekonomiska resurserna fordras sålunda att det allmänna förräntningskravet för affärsverken utformas på ett sådant sätt, att bättre överensstämmelse erhålles med vad som gäller för motsvarande verksamhetsgrenar inom den privata sektorn.»

Jag hoppas att utredningens betänkande och därav föranledda förslag framkommer i snabbaste möjliga takt. Jag vill också till sist rikta en fråga till finansministern.

I interpellationssvaret säges, att det är verkets hela verksamhet som ger ut-

slag när det gäller beskattningen. Vi vet att byggandet av atomkraftverk är synnerligen kostnadskrävande. Riskerna för felinvesteringar är större när det gäller atomkraftverk än annars. Om vattenfallsverket bygger eller deltar i byggandet av atomkraftverk, kommer då detta att beröra den kommunala beskattningen i produktionskommunerna för vattenkraft?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Vad gäller den sista frågan tror jag att jag kan ge interpellanten ett lugnande besked. Ågestaanläggningen är färdig och i drift, och i den prognos som vattenfallsverket byggt sina beräkningar på och som jag redovisat i interpellationssvaret ligger de ekonomiska beräkningarna involverade.

Kostnaderna för Marviken finansieras över ett särskilt avskrivningsanslag, och detta bör rimligtvis inte inverka på de skattemässiga vinstberäkningarna.

Rent allmänt kan sägas att även om atomkraftverken i framtiden ställer sig relativt dyrbara, måste anläggningarna ändå vara ekonomiskt försvarbara. I annat fall finns ingen anledning att gå över till denna kraftkälla. Jag kan inte se att denna aspekt på utvecklingen skall behöva förändra den relativt optimistiska kalkyl som vattenfallsverket har gjort.

Herr PETERSSON (h):

Herr talman! Frågan om i vilken mån byggandet av atomkraftverk skall beröra beskattningen i produktionskommunerna för vattenkraft tål nog att övervägas. Det är nog svårt att kombinera detta med det andra önskemålet som finansministern och jag tydligen har gemensamt, nämligen att enskilda kraftverk och statliga kraftverk skall ha en likvärdig kommunal beskattning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på interpellation ang. ATP-fonderna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Dickson har till mig ställt följande frågor:

1) Är en fondbildning nödvändig för att ATP-systemet skall fungera?

2) Om så anses vara fallet, hur stor anses denna fondbildning böra vara?

3) Om denna för ATP-systemet eventuellt såsom nödvändig ansedda fondbildningen ej är tillräcklig för att täcka toppbelastningen i fråga om landets kapitalförsörjning, hur mycket skulle därutöver behövas?

Härutöver har herr Dickson frågat om jag anser att fonderna för dessa olika ändamål inte borde reellt och nomenklaturmässigt hållas isär och i så fall vilka benämningar jag då funne ligga närmast till hands.

Herr Dicksons frågekatalog kunde i och för sig inbjuda till ett vidlyftigt svar, men jag skall ändå försöka begränsa mig. Svaret på den första frågan — om en fondbildning är nödvändig — är ja. Frågan om fondbildningens lämpliga storlek måste bli en avvägningsfråga som bl. a. beror på hur hårt man vill belasta löntagare och arbetsgivare via arbetsgivaravgifterna. Fonderna bör vara så stora att de möjliggör en sådan kapitalbildning i det svenska samhället att realt utrymme skapas för den standardstegring för pensionärerna som ATP-systemets utfästelser innebär. Inom överskådlig tid kommer emellertid de samlade investeringsanspråken att vara så höga att kapitalförsörjningen också med beaktande av ATP-fonderna kommer att framstå som otillräcklig. Vi kommer därför att framöver stå inför avvägningsproblem både vad avser olika investeringsönskemål och vad gäller den större frågan om valet mellan höjd konsumtion och ytterligare höjning av investeringskvoten. Mer preci-

serat än så kan mitt svar på herr Dicksons tredje fråga inte bli.

Vad slutligen angår herr Dicksons nomenklaturfrågor framgår av de välkända sammanhang som jag här hänvisat till, att någon gräns inte kan dragas mellan ATP-fondernas samhällsekonomiska syfte och deras kassamässiga samband med pensionsutbetalningar. Det finns därför inte någon anledning att laborera med skilda benämningar.

Vidare anförde:

Herr DICKSON (h):

Herr talman! För att bespara herr talmannen, finansministern och kammarens ledamöter onödig sinnesrörelse skall jag för säkerhets skull deklarerat att jag alls inte har för avsikt att i detta sammanhang riva upp ATP-systemet.

När denna institution kom till var de anställdas pensioner huvudsaken, och man ville ha fonder för att pensionerna skulle utgå i den ordning som de utlovats. Fonderna skulle, som man då uttryckte sig, tjäna som en buffert för att ta upp ryckningar och ojämnheter i tillströmningen till fonden. En viss förskjutning i denna motivering har skett på senare tid, och därvidlag har mycket sakkunniga människor, nästan lika sakkunniga som finansministern, professorer i nationalekonomi etc., också kommit in på den linjen att ATP behövs därför att vår kapitalförsörjning är otillräcklig.

Man blandar sålunda ihop två motiveringar, vilket jag tycker är skada därför att det är bra om människor vet vad som egentligen händer. Finansministern för i sitt svar — vars eleganta formuleringar skulle kunna tyda på att han personligen har lagt en retuscherande hand vid utformningen — ett litet resonemang där han dock på samma dunkla sätt gör en sådan sammanblandning. Han betonar att fonderna måste vara stora för att möjliggöra ett sparande av sådan omfattning som de enskilda inte anses kunna presterat. Jag vill inte gå

Svar på interpellation ang. ATP-fonderna

in på det resonemanget. Det är möjligt att det är riktigt. I en tid av institutionell inflation kan det vara nödvändigt att ta till ett sparande i annan form än den hittills traditionella. Jag förstår dock inte varför man inte kunde låta ATP-anordningen behålla sin buffertfond. Jag begär inte att finansministern ens på 10 miljarder när skall precisera hur stor den fonden skulle behöva vara, men det tycks vara så att den som nu kallas för ATP-fond — enligt min mening oegentligt — behöver bli betydligt större än vad den är för närvarande för att just behovet av sparande skall kunna täckas.

Det är uteslutande på grund av ett slags ordningssinne — vilket kanske inte alltid karakteriserar mitt leverne i övrigt; jag tror att min fru skulle finna det underligt om hon hörde att jag motiverar min fråga med detta — som jag tycker att man skall nämna saker vid dess rätta namn och som gjort att jag i detta ögonblick uppträder på vädjobanan. Finansministern med sitt klara intellekt förstår nog vad jag menar, men han vill inte riktigt komma fram ur skumrasket på denna punkt utan vidhåller att vi skall ha denna sammanblandning — ATP-fonderna skall det fortfarande heta trots att ett av deras huvudändamål är att furnera samhällets ekonomiska liv med det sparande som erfordras.

Jag är därför tacksam för svaret, för att det gavs sent omsider. Jag förstår att det kan ha givit anledning till funderingar, men jag skulle ändå gärna ha sett att finansministern — som den rejäla karl han i de flesta stycken är — hade bedömt dessa två ganska vitt skilda saker på det sätt som verkligen karakteriserar dem. Det hindrar inte att de pengar som måste finnas i buffertfonden naturligtvis precis lika väl kan användas som kapitalkälla för investeringar och sådant.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att än en gång få bocka mig och tacka

finansministern för svaret, sådant det nu var.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Vi är väl allesammans tacksamma för den lugnande försäkran som herr Dickson avgav, nämligen att det icke var hans avsikt att riva upp ATP-fonderna. Nu tror jag dock att vi allihop inte var så förfärligt uppskrämda heller. Jag ifrågasätter om herr Dickson har de politiska och fysiska möjligheter som fordras för att ge sig på ett sådant krafttag.

När herr Dickson envist håller fast vid den som jag tycker ganska formella inställningen att man skall redovisa fonderna som ett slags spar- eller kapitalmarknadsfonder vid sidan om ATP, så ligger i stället den allra enklaste tankegång bakom sammanhanget, nämligen att ATP-försäkringen under själva uppbyggnadstiden inte har så stora utgifter. Men det är rimligt att börja ta ut avgifter för att avkastningen av fonderna jämte framtidens avgifter skall kunna finansiera de utfästelser som försäkringen har åtagit sig.

Man har räknat med att man med denna fonduppbyggnad skulle kunna begränsa avgiftsuttaget till, om jag minns rätt, 12 procent. Med en sämre fonduppbyggnad måste framtidens löntagare släppa ifrån sig en större procentsats av sin lön till avgifter för att klara framtidens utbetalningar. När försäkringen lades upp ansågs 12 procent vara ett lämpligt avgiftsmaximum, och för att nå detta behövde man bygga upp fonden, vars ränteavkastning supplerar avgifterna och ger inkomsterna.

Jag kan således inte komma ifrån att jag anser att det finns ett påtagligt och intimt samband mellan fonduppbyggnaden och försäkringsutfästelser i form av pensioner. Om det sedan tidsmässigt blir vissa effekter, vilket herr Dickson åberopar, så har detta egentligen inte

med saken att göra. Som jag ser det finns det ingen anledning att se så formalistiskt på denna sak att man skulle behöva införa en specifik nomenklatur för fonderna därför att de just i inledningsskedet inte går åt för ATP-försäkringen.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! För två år sedan beslöt kammaren — jag vill minnas att det rådde fullständig enighet — att hemställa till regeringen om en utredning rörande vissa problem som bl. a. gällde frågan om pensionsfondernas organisation och deras decentralisering. Denna utredning har regeringen hänskjutit till planeringsrådet. Jag tillåter mig att fråga finansministern, om han kan lämna kammaren några upplysningar om hur långt planeringsrådets arbete med detta viktiga problem har fortskridit och när man kan vänta någon offentlig redovisning av resultatet.

I detta anförande instämde herr *Heckscher* (h).

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag kan inte göra någon absolut dagbestämning eller säga precis hur långt arbetet har avancerat. Vi har arbetat med ärendet inom planeringsrådets kansli, förstärkt med professor Kragh vid konjunkturinstitutet, sedan något halvår tillbaka eller något längre, kanske sju eller åtta månader.

Personligen anser jag att denna fråga bör ses i sammanhang med långtidsutredningens presentation av den ekonomiska utvecklingen i vårt land och de bedömningar som på grundval av långtidsutredningens material kan komma att göras. Det resultatet kommer väl att presenteras om något halvår, och därefter tycker jag det är anledning att sätta in frågan om ATP-fondernas kapitalbildning i det sammanhanget.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på interpellation ang. förläggande till Norrland av industrier för försvarets behov, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset har frågat mig, om jag vill medverka till att den arbetsmarknadsinformation som ges de värnpliktiga kompletteras med upplysningar om de möjligheter till lokaliseringsstöd, företagarbildning o. s. v. som finns samt om jag vill medverka till en snabbinventering av möjligheterna att för försvarets räkning i ökad omfattning lägga ut beställningar och uppföra industrier i övre Norrland.

Den arbetsmarknadsinformation som lämnas de värnpliktiga under deras första tjänstgöring gäller främst den aktuella efterfrågan på arbetskraft och möjligheterna till yrkesutbildning. För individuell yrkesvägledning hänvisar man i allmänhet till arbetsmarknadsverkets lokala organ. Detsamma måste bli fallet beträffande i detta sammanhang så speciella frågor som lokaliseringsstöd och företagarbildning.

Beträffande beställningar till företag i övre Norrland och möjligheterna att där uppföra industrier får jag meddela, att länsstyrelsen i Norrbottens län i skrivelse den 23 mars 1965 hemställt att Kungl. Maj:t måtte utfärda sådana föreskrifter för de centrala verk och myndigheter som handhar upphandlingen av förnödenheter för totalförsvarets behov i fred, att länets industrier, verkstäder och näringsliv i övrigt utnyttjas i största möjliga utsträckning samt att förutsättningarna för lokalisering till länet av industrier och företag beaktas. Framställningen remissbehandlas för närvarande. För diskussion av hithörande frågor har redan under remisstiden hållits överläggningar med cheferna för försvarets fabriksverk och de fem största upphand-

Svar på interpellation ang. förläggande till Norrland av industrier för försvarets behov, m. m.

lande myndigheterna inom försvaret. En inventering av det slag som föreslagits pågår således.

Vidare anförde:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra mitt tack för det interpellationssvar jag har erhållit.

Som det i interpellationen framhållits måste det ur beredskapssynpunkt vara oroande med den folkuttunning som pågår i stora delar av övre Norrland. Jag kan för belysning härav inte uraktlåta att berätta en liten episod som jag upplevde för några dagar sedan. På en bilresa från hemorten till Luleå träffade jag en bekant som fick åka med mig till närheten av den förläggning där han just då fullgjorde sin s. k. repmånad. Under samtal på resan gav jag uttryck för det förmodandet, att det vore enbart norrbottningar vid det förband där han tjänstgjorde. »Javisst», blev svaret, »den största delen har nog varit norrbottningar, men så är det inte nu längre. Flertalet av mannarna har för några år sedan — en del för fem år sedan eller mera — flyttat till södra Sverige för beständigt.» Detta svar gav mig en tankeställare. Hur måste inte sådana förhållanden försena och försvåra — och i en verkligt kritisk situation kanske till och med äventyra — en snabb mobilisering!

Att av beredskapspolitiska skäl söka förhindra en normal rörlighet på arbetsmarknaden kan givetvis inte komma i fråga. Men det kan dock inte vara riktigt att genom eftersatta lokaliseringspolitiska åtgärder framtvinga en större utflyttning än som är nödvändigt. Aktiva åtgärder för att trygga utkomstmöjligheterna där uppe, så att inte befolkningsunderlaget blir alltför uttunnat i landets nordliga delar, framstår därför som ett betydande nationellt intresse. I detta arbete måste det vara

riktigt att observera vilken stor betydelse leveranserna till försvaret kan få för en utbyggd företagsamhet i övre Norrland.

Det var mot denna bakgrund jag ställde mina frågor till försvarsministern.

Svaret på min fråga om ej den arbetsmarknadsinformation som meddelas de värnpliktiga borde kompletteras med information om tillgängligt lokaliseringsstöd och möjligheterna till företagarutbildning är närmast negativt. Statsrådet kallar detta avsnitt för »i detta sammanhang så speciella frågor», vilka man hänvisar de värnpliktiga att på annat sätt skaffa sig upplysningar om.

Min fråga var närmast föranledd av ett radioprogram där en stabskonsulent beskrev verksamheten vid de militära förbanden i Norrbotten på följande sätt:

»Ja, vi har för det första under hela utbildningsperioden fått plattsjournalen från länsarbetsnämnden. Den är en sammanställning på alla lediga platser som är inrapporterade. Den där plattsjournalen den har vi skickat ut på kompanier och vaktlokaler över huvud taget där de värnpliktiga är, och där har de kunnat studera vilka lediga platser som finns. Sen har länsarbetsnämndens tjänstemän varit här på förbanden och orienterat om det aktuella läget på arbetsmarknaden.»

Dessa upplysningar innebär ju till största delen att uppgifter lämnas om vilka möjligheter som erbjudes i de sydligare delarna av landet. Med anledning av att sådana upplysningar lämnas ställde jag frågan om det inte vore på sin plats att de värnpliktiga även upplystes om vilka möjligheter som erbjudes, om de stannar kvar i Norrland. Då nu försvarsministern verkar mindre intresserad av en jämvikt härvidlag, tillåter jag mig ställa den kompletterande frågan: Är det fören-

Svar på interpellation ang. förläggande till Norrland av industrier för försvarets behov, m. m.

ligt med försvarets intressen med en informationsverksamhet som lätt får prägeln av ensidig utflyttningpropaganda vid de militära förbanden i övre Norrland?

På frågan om inventering av möjligheterna att för försvarets räkning i ökad omfattning lägga ut beställningar och uppföra industrier i övre Norrland svarar statsrådet med att hänvisa till en framställning i denna fråga från länsstyrelsen i Norrbottens län av den 23 mars detta år. Då min interpellation är av den 2 mars, hade jag nog hoppats, att det efter denna tid skulle ha varit möjligt att få mera detaljupplysningar än vad svaret innehåller. På samma gång som jag givetvis är tillfreds med beskedet att den av mig önskade inventeringen är i gång vill jag därför något vidröra den problematik som här syns mig vänta på sin lösning.

I interpellationen anförde jag några exempel på vad som i ökad utsträckning borde kunna tillgodoses genom lokala leveranser. Regummering av däck exempelvis borde man således kunna göra vid lokala företag i stället för att frakta däcken till gummiwerkstäder här i stockholmstrakten. På teleområdet borde verkstäder kunna uppföras förlagda till olika platser i Norrbotten. Låt mig därutöver framhålla att i fråga om försörjningen av kläder borde även försvaret kunna göra en positiv lokaliseringsinsats. Det föreligger i Norrbotten rätt avancerade planer på uppförande av en fabriksanläggning på konfektionsområdet. Av stor betydelse vore i detta läge om försvaret kunde lägga ut en beställning av långsiktig karaktär. Härigenom skulle erhållas en grundförutsättning för startandet av en rörelse som icke minst vore av stort värde därför att genom denna även kvinnlig arbetskraft kunde ges sysselsättning.

I interpellationen anförde jag även bl. a. »att livsmedelsbehovet, t. ex. av

potatis, borde kunna tillgodoses genom långsiktiga avtal med jordbrukarnas organisationer». Jag vill i detta sammanhang påpeka att exempelvis civilförsvarsmyndigheterna ställer anspråk på jordbrukarorganisationerna i Norrbotten om en viss beredskap i en eventuell kritisk situation. Det har aktualiserats att jordbrukarorganisationerna i länet skall garantera en beredskap i fråga om bl. a. potatis, ägg, mjölk och mejeriprodukter samt kött och charkuterivaror. Observeras bör då även att om en sådan beredskap skall bli en realitet, måste som grund ligga en jordbruksproduktion inom länet. En förutsättning för att en sådan skall vara möjlig allt framgent är att avsättning av produkterna vinnes även under fredstid. Försvaret bör medverka härvidlag genom långtidsavtal. Skulle därvid gällande upphandlingsförfordningar lägga hinder i vägen, då må väl dessa kunna överarbetas så att de medger ett beaktande av de lokaliseringssynpunkter som även framstår som ett vitalt försvarsintresse.

Samtidigt som jag upprepar mitt tack för svaret vill jag uttala den förhoppningen, att vi genom den påbörjade inventeringen skall nå fram till ökad sysselsättning i övre Norrland genom att olika försvarets materielbehov tillgodoses genom lokala leveranser, varigenom även positiva insatser för försvarsberedskapen i Norrland skulle göras.

Chefen för försvarsdepartementet,
herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Denna interpellation väcktes tidigt av herr Larsson, och jag har väntat i det längsta med att besvara den i förhoppning om att kunna ge ett innehållsrikare svar än jag nu har lämnat. Den inventering som pågår och de överläggningar som vi har satt i gång under april och maj månader har emellertid ännu inte lett till sådana re-

Svar på interpellation ang. förläggande till Norrland av industrier för försvarets behov, m. m.

sultat, att jag kunde ge några konkreta besked.

Herr Larsson vet ju att jag i stort sett delar den oro för utvecklingen i övre Norrland som han hyser. Det är självklart att det ur försvarssynpunkt vore bäst, om vi i händelse av krig kunde försvara vår norra landsända med folk som bor däruppe. Därför är vi inom försvaret beredda att hjälpa till så gott vi kan, men det föreligger uppenbara svårigheter härvidlag. Jag kan emellertid försäkra herr Larsson att vi verkligen allvarligt överväger, med anledning av dels denna interpellation och dels länsstyrelsens skrivelse, vad vi kan göra i detta avseende. Jag skall inte trötta kammaren med att räkna upp vad vi redan har gjort — det är ändå inte det frågan gäller — utan vad vi kan göra ytterligare.

Jag tror inte att det är lämpligt att våra personalvårdsassistenter engageras för den av herr Larsson föreslagna nya upplysningsverksamhet inom förbanden. Vi kan inte lägga på dem den uppgiften. Det måste bli arbetsmarknadsorganen, framför allt arbetsförmedlingarna, som tar hand om pojarna. Vi kan förmedla kontakten mellan de värnpliktiga och länsarbetsnämndens organ. Detta görs även nu.

Med hänsyn till de uppgifter som herr Larsson i Hedenäset lämnade i interpellationen har jag inhämtat uppgifter om hur upplysningsverksamheten bedrivs, och jag kan faktiskt inte utläsa att det pågår någon propaganda för utflyttning från övre Norrland. Det är dock självklart att varje aktuell information om yrkesutbildning och arbetsförmedling visar en stor efterfrågan på arbetskraft söderöver. Jag har tagit del av de skrivna anföranden som funnits fogade vid dessa informationer och jag har funnit, att där upplyses självfallet om de arbetsmöjligheter som finns i övre Norrland men också om de försök som pågår att utöka dessa arbetsmöjlighe-

ter. Vi har nog intet annat att göra än att avvakta vad det nya lokaliseringsstödet kommer att betyda för övre Norrland.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt med många ord, men jag vill på väsentliga punkter understryka vad interpellanten anfört. Jag vill också förena mig i hans vädjan till försvarsministern att allt göres som är möjligt att göra på detta område.

All samhällelig förbättring börjar som bekant med individens förnyelse. När interpellanten berättade att han fått en tankeställare, när han skjutsade några militärer till deras tillfälliga förläggningssorter, vill jag, herr talman, säga att även jag fick en tankeställare, när jag i pressen för ett par tre veckor sedan läste att 50 enskilda skogsägare från Norrbotten hade vallfärdat till mellersta Norrland, till de bygder där doktor Hedlund är mantalsskriven, för att titta på sina egna industrier. Norrbottenska skogsägare far alltså 60—70 mil för att titta på sina egna industrier!

Detta ger mig, herr talman, anledning förmoda att utflyttningspsykosen gripit även skogsägarna. Eftersom interpellanten är gammal tjänsteman hos skogsägareföreningen och jag förutsätter att han har goda kontakter med de norrbottenska skogsägarna, vill jag vädja till honom att han gör sitt inflytande gällande så att inte bara statliga utan även enskilda företag etablerar sig i Norrbotten och att den råvara, som de enskilda skogsägarna förfogar över, i större utsträckning göres tillgänglig för de norrbottenska förädlingsindustrierna — allt i syfte att inte så många »beredskapsgubbar» behöver komma till sina gamla boplatser för att försvara dem utan kan göra det från sina hemorter.

Svar på interpellation ang. förläggande till Norrland av industrier för försvarets behov, m. m.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Herr Lassinantti vädjan till mig tillkommer det givetvis närmast skogsägareföreningarna att svara på, men jag skulle förmoda att verkligheten är den att statens skogsindustrier inte har inbjudit de enskilda skogsägarna vare sig till Karlsborg eller Munksund, emedan man har mindre intresse för de enskilda skogsägarna och deras föreningsrörelse.

Eftersom herr Lassinantti berörde frågan om råvarutillgångarna i Norrbotten vill jag — trots att denna fråga helt ligger vid sidan av debatten — inför kammaren upprepa en försäkran som lämnats från skogsägareföreningen, att den icke från Norrbotten har exporterat en enda timmerstock och följaktligen inte på något sätt kan lastas för den råvarubrist som statens skogsindustrier hänvisar till i fråga om svårigheterna både i Båtskärsnäs och för inlandssågarna.

Mot statsrådets senaste anförande har jag ingen anledning att polemisera. Statsrådet försäkrade att han hade undersökt de informationer som ges av länsarbetsnämnderna och att det inte bedrivs någon utflyttningspropaganda. Jag finner det angeläget att framhålla att jag har sagt att dessa upplysningar lätt får en prägel av utflyttningspropaganda. Detta beklagliga förhållande är en följd av att sysselsättningsmöjligheterna än så länge är för få i övre Norrland. Jag noterar därför med den största tillfredsställelse statsrådets försäkran att försvarsdepartementet skall göra allt som är möjligt för att öka sysselsättningstillfällena i Norrland.

Med detta ber jag än en gång få tacka för svaret.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag vill erinra om att statens skogsindustriers anläggningar i Norrbotten förvärvat 90 procent av sin råvara från domänverket och 10 pro-

cent från enskilda skogsägare som icke är anslutna till skogsägareföreningen. Ingenting kommer från skogsägareföreningen. Dessa uppgifter härrör från den redovisning som statsutskottets femte avdelning fick i september förra året med anledning av dess resa till Norrbotten.

Vidare vill jag erinra om att det för närvarande finns exempelvis 150 000 m³ löv- och massavirke som väntar på skeppning söderut från Töre hamn, så det finns faktiskt anledning för oss alla att undersöka vad vi var och en i sin stad kan göra för att få till stånd en förbättring. Om vi bara ställer fordringar på andra blir det någonting överkligt med det hela.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet, men när herr Lassinantti sade att man kan ta sig en tankeställare fick jag själv en sådan.

För något år sedan tog jag mig friheten att interpellera försvarsministern beträffande just den fråga som herr Larsson i Hedenäset nu interPELLERAT om, men min interpellation är ännu obesvarad.

Jag frågade statsrådet om han ville underrätta kammaren om vilka åtgärder han med anledning av lokaliseringspropositionen avsåg att vidta på försvarets område för att öka sysselsättningen. Strax dessförinnan hade jag nämligen fått en tankeställare, därför att Saab i Trollhättan förde en värningskampanj i Norrbotten, varvid det meddelades att de sökte flera hundra arbetare till försvarsindustrien i södra Sverige.

Nu noterar jag med tacksamhet att försvarsministern ändå har uppmärksamheten riktad på dessa problem och att försvarsindustrien vill medverka till att öka sysselsättningen i Norrbotten, liksom också, förmodar jag, i Västerbotten och andra län med stark utflyttning.

Svar på interpellationer ang. narkotikaproblemet

I anledning av herr Lassinanttis anförande vill jag påpeka att det är tack vare de enskilda skogsägarnas ökade leveranser till sågverken i Norrbotten och Västerbotten som dessa sågverk kunnat hållas i gång i anledning av domänverkets minskade leveranser.

Vi erinrar oss nog den starka oro som sågverksägarna hösten 1964 lade i dagen när man från domänverkets sida meddelade att man skulle dra in leveranserna till sågverken. Underlaget för sågverkens verksamhet skulle därigenom kraftigt rubbas. På grund av en mycket betydande leveransökning från de enskilda skogsägarna och skogsägareföreningarna i Norrbotten och Västerbotten har de befarade svårigheterna kunnat undvikas.

Jag vill instämma med herr Lassinantti däri att man bör sopa rent för sin egen dörr. Alla måste hjälpas åt för att upprätthålla sysselsättningen, och jag tror inte att det finns anledning för oss på norrlandsbänkarna att rikta anklagelser mot varandra på det sätt som här skett.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17**Svar på interpellationer ang. narkotikaproblemet**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Engkvist har frågat, om jag har uppmärksammat behovet av åtgärder, som syftar till en kartläggning av hela vårt lands narkotikaproblem, och om jag ämnar aktualisera ytterligare åtgärder som på det internationella planet kan motverka den omfattande handeln med preparat av narkotikatyp.

Vidare har herr Rimmerfors frågat, om jag är beredd att vidta åtgärder för att eliminera de risker som följer av att

injektionssprutor kan inköpas receptfritt, bland annat av mycket unga människor i samband med tablettberusning.

Jag avser att besvara båda interpellationerna i ett sammanhang.

Med en riktig användning är de läkemedel, som i vårt land går under beteckningen narkotika, av utomordentligt värde för vården av sjuka människor. Missbruk av samma läkemedel kan återigen vålla svåra skador av både medicinsk och social art.

I Sverige är narkotiska läkemedel — däri inbegripet s. k. centralstimulerande läkemedel — receptbelagda i långt större utsträckning än i många andra länder. Utskrivningen av narkotikarecept har i vårt land minskat på ett drastiskt sätt under de senaste åren. Mellan 1959 och 1964 gick antalet expedierade narkotikarecept ned från cirka 763 000 till omkring 180 000. Bakom denna utveckling ligger bl. a ingripanden från medicinalstyrelsens sida.

I ett cirkulär från november 1960 till samtliga läkare i riket angående narkotikamissbruket ansåg sig medicinalstyrelsen kunna konstatera, att de narkotika som missbrukarna använda och som utbjöds i den illegala handeln till allra största delen härstammade från recept utfärdade av läkare. Mycket talar för att narkotikarecepten numera i huvudsak täcker ett legitimt läkemedelsbehov.

Den avsevärda skillnad i antalet utfärdade narkotikarecept som föreligger, jämfört med förhållandena för fem år sedan, får självfallet inte tolkas så, att det stora flertalet recept tidigare skulle ha avsett missbruksfall. En väsentlig förklaring till skillnaden synes vara, att den skärpta uppmärksamheten på narkotikamissbruket har medverkat till en allmän varsamhet med utskrivning av narkotiska läkemedel över huvud taget. Belysande exempel är vissa avmagringsmedel som innehåller narkotikapreparat (dexamfetamin och fenmetralin). Av sådana medel utskrevs 1959 cirka

Svar på interpellationer ang. narkotikaproblemet

30 miljoner doser — i fjol cirka 3 miljoner.

Om det således är ett riktigt antagande, att läkarrecepten i Sverige på det hela taget tillgodoser det medicinskt motiverade behovet av narkotiska läkemedel, måste missbrukarna få tillgång till narkotika på andra vägar. I viss mån kan det ske inom landet genom receptförfalskningar, apoteksinbrott o.d. Väsentligen torde det emellertid vara fråga om tillförsel från utlandet. Då den legala importen av narkotika är kringgådd med rigorösa bestämmelser, torde narkotikamissbrukarna i huvudsak använda smuggelgods.

Den illegala handeln med narkotika avser främst centralstimulerande medel av typen fenedrin och preludin, dvs. medel som inte faller under den internationellt reglerade handeln med narkotika och som därför kan inköpas tämligen fritt i många länder, framför allt i Sydeuropa. En första åtgärd för att hämma utflödet av sådana narkotiska läkemedel från dessa länder måste vara att söka göra dem svåråtkomliga där. Vid Världshälsovårdsorganisationens nyligen avslutade möte i Genève tog den svenska delegationen initiativet till en aktion i denna fråga.

Världshälsovårdsorganisationen antog ett uttalande, vari man med stor oro konstaterar det tilltagande missbruket av lugnande och stimulerande medel, vilka inte erhållit internationell klassificering såsom narkotika. Världshälsovårdsorganisationen rekommenderar nu medlemsstaterna att införa receptbeläggning av dylika läkemedel i den mån så ej redan har skett.

Vårt land kommer att verka för att denna aktion fullföljes. Blir den framgångsrik, kan man hoppas att också våra problem minskar, men de kommer naturligtvis inte att bortfalla därigenom. Även inom vårt land behöver åtgärder vidtagas.

Jag vill erinra om att ett samarbete fr. o. m. i år har etablerats mellan riks-

polisstyrelsen och stockholmspolisens utredningsavdelning för narkotikaärenden för att effektivare bekämpa den illegala narkotikahandeln. Den riksfattande spaningen på detta område omhändertas av den s. k. narkotikakommissionen, som också samarbetar bl. a. med den danska polisen. Beslut om förstärkningar av narkotikakommissionen har fattats vid årets riksdag.

Injektionssprutor och kanyler kan för närvarande inköpas receptfritt både på apotek och i sjukvårdsaffärer. Herr Rimmerfors antyder möjligheten av att receptbelägga injektionssprutor som ett led i strävandena att komma till rätta med narkotikamissbruket. Inom medicinalstyrelsen övervägs frågan om en lämplig reglering, i vart fall försöksvis, av handeln med dessa varor. Det bör emellertid framhållas, att ett recepttvång förutom dess önskvärda, inköps-hämmande effekt i de här avsedda fallen även medför vissa påtagliga nackdelar. Även injektionssprutorna skulle komma att bli en begärlig artikel i den illegala handeln. Missbrukarna skulle kunna skaffa sig sprutor från utlandet. Som interpellanten själv framhållit skulle vidare olägenheter åsamkas de många legitima kunderna, främst alla våra diabetiker.

Narkotikamissbruket har många aspekter — medicinska, juridiska, sociala. Från alla dessa tre synpunkter måste man se bl. a. vårdfrågorna, som inte har berörts särskilt i interpellationerna. Redan våra kunskaper om narkotikamissbrukets uppkomst, omfattning, karaktär och verkningar i olika avseenden är emellertid bristfälliga. En närmare undersökning av dessa förhållanden är önskvärd. Man skall inte underskatta de svårigheter som är förknippade med en sådan undersökning. En av svårigheterna att kartlägga narkotikamissbruket består i att missbrukarna ogärna ger sig till känna, eftersom innehav av narkotika är straffbelagt inte endast hos säljare — smugglaren eller langaren —

Svar på interpellationer ang. narkotikaproblemet

utan även hos köparen när han inte fått varan mot recept. Det är emellertid angeläget att så långt som möjligt bringa klarhet i förhållandena, inte minst med hänsyn till det uppgivna tilltagande narkotikamissbruket bland ungdom.

Inom medicinalstyrelsen kommer en särskild expertgrupp att tillsättas för att undersöka narkotikamissbruket. Det är min avsikt att resultatet av denna undersökning skall läggas till grund för vidare överväganden i denna komplicerade fråga.

Vidare anförde:

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Statsrådets svar visar alldeles klart att man från myndigheternas sida är beredd att vidta alla åtgärder som kan visa sig motiverade när det gäller att motverka och minska narkotikamissbruket i vårt land. Jag noterar givetvis också med tillfredsställelse de åtgärder som redan tillkommit i syfte att minska utfärdandet av recept för läkemedel av narkotikatyp.

Den stora svårigheten är tydligen att effektivt kunna motverka den illegala handeln med tabletter som smugglas in från utlandet. Såsom jag också anförde i min interpellation är det mycket lätt att i vissa länder inhandla läkemedel av typen tabletter, vilka sedan illegalt kan införas till och försälas i vårt land. Svårigheten bottnar emellertid i att, såsom statsrådet påpekar, dessa läkemedel av narkotikatyp inte faller under den internationellt reglerade handeln med narkotika.

Jag registrerar med stort intresse statsrådets påpekande av det initiativ som den svenska delegationen tog vid Världshälsovärdsorganisationens möte i Genève för någon tid sedan. Det är att hoppas att det genom detta initiativ

skall visa sig möjligt att finna vägar som försvårar åtkomsten av narkotikapreparat i de länder där sådana preparat nu kan inköpas tämligen fritt.

Jag är väl medveten om att den fråga, som jag här tagit upp, inrymmer många ömtåliga aspekter av framför allt social och medicinsk art. Rent juridiskt innehåller den också spörsmål som kan komma att påfordra övervägande och prövning. Vad som emellertid framstår som angeläget är att det företas en allsidig utredning av narkotikaproblemet i hela dess vidd. Stora delar av svenska folket är skakade inför den utveckling som synes vara förhanden. Med stor tillfredsställelse noterar man därför den allmänt positiva vilja till åtgärder som statsrådets svar ger uttryck för.

Herr talman! Jag framför ännu en gång till statsrådet Aspling mitt tack för interpellationssvaret och vill också betona det värdefulla i att en undersökning av narkotikamissbruket kommer till stånd.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Det tack jag nu riktar till statsrådet och chefen för socialdepartementet för det klara och förpliktande svaret på min interpellation gäller framför allt upplysningen att medicinalstyrelsen överväger några av de skyddsåtgärder, eventuellt receptbeläggning av injektionssprutor, som jag efterlyste i interpellationen. Jag finner det tillfredsställande, eller i varje fall lugnande, att landets högsta medicinska myndighet har uppmärksamheten riktad på frågan. Jag har under de gångna åren fått många bevis på medicinalstyrelsens vaksamhet när det gäller narkotikaproblemet i stort. Detsamma gäller för övrigt också polisen och dess narkotikarotet.

Problemet med injektionssprutorna och skolungdomen är givetvis, och lyckligtvis, ännu av begränsad räckvidd. Min uppmärksamhet på frågan väcktes för några veckor sedan av ut-

Svar på interpellationer ang. narkotikaproblemet

talanden från såväl lärarhåll som från apoteken. Eftersom injektionssprutor och kanyler får köpas receptfritt — som statsrådet Aspling nyss påpekade — under det att injektionsvätskan är receptbelagd, har nyfikna ungdomar hittat på att upplösa tabletter av olika slag i vatten och ge sig själva och varandra insprutningar, som naturligtvis är långtifrån ofarliga. Detta ofog underlättas av att priset på sprutorna är utomordentligt lågt. Visserligen har man på ett apotek här i Stockholm sagt mig att unga skolpojkar och skolflickor utan vidare köper riktiga injektionssprutor för 10 kronor 95 öre eller priser däromkring, men det vanligaste är dock — och därligger det en fara — att de har tillgång till de nya injektionssprutorna av plast för engångsbruk, som kostar 2 kronor 40 öre pr dussin, alltså 20 öre per styck.

Jag understryker än en gång att ofogget ännu har liten utbredning och att det i vissa stadsdelar här i Stockholm inte förekommer alls. I andra delar däremot, som jag emellertid inte här skall namnge, är det något av en epidemi att skolungdom köper kanyler och injektionssprutor av här nämnt slag.

Det förhållandet att missbruket ännu är relativt sporadiskt förekommande får emellertid inte vilseleda oss. Även narkotikaproblemet i stort bagatelliserades till en början. Jag ställde i april 1954 en interpellation i den frågan till inrikesministern — det var mig veterligt första gången här i kammaren — och fick då en del försmädliga gliringar i vissa tidningar för att jag såg spöken på ljusa dagen. Till och med dåvarande inrikesministern ansåg att någon allvarlig fara inte förelåg. Han hade förmodligen rätt i det den gången, när det började. När jag fyra år senare tog upp frågan på nytt, fick jag ett svar av nuvarande inrikesministern som klart avslöjade att vi stod inför en ny folkfara, inte minst för vår ungdom. Som vi vet har det också nu framgått både av herr Engkvists interpellation och av social-

ministerns svar att läget på vissa avsnitt är minst sagt oroande.

Om vi skall få uppleva Amerikas situation på narkotikaområdet, så har vi anledning att vänta oss verkliga bekymmer. Enligt senaste statistik därifrån är det inte ovanligt att amerikanska skolungdomar som blivit beroende av narkotika förbrukar 30—40 dollar i veckan för att klara omkostnaderna. Detta konstanta penningbehov leder givetvis ofta till kriminalitet på andra områden.

I min första interpellation i denna fråga för elva år sedan anmärkte jag särskilt på de brister i lagstiftningen, som gjorde det omöjligt för polisen att då ingripa mot narkotikahajarna genom husrannsakan eller kroppsvisitation. Straffsatsen var nämligen för låg. Genom lagändring har man nu fått denna möjlighet.

Herr talman! Vaksamhet är av nöden inom hela detta område. Jag är ingen vän av förbud i tid och otid, men vi måste åtminstone skydda dem som inte har förstånd att skydda sig själva — utan att skapa onödiga besvär för de legitima kunderna, främst diabetikerna. I det stycket instämmer jag med socialministern. Över huvud taget är jag tacksam för att myndigheterna har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Bara några ord i all korthet. Jag har här i riksdagen vid olika tillfällen berört den illegala narkotikahandeln och de tragedier som följer i narkotikabrottens spår — tragedier för hem och familj som icke kan överblickas. Det är en samhällsuppgift av stora mått att söka komma till rätta med det alltmer tilltagande narkotikamissbruket, inte minst bland ungdomen.

Den illegala narkotikahandeln har internationella förgreningar. För att komma till rätta med problemet i hela dess vidd måste man försöka nå över-

Svar på interpellationer ang. narkotikaproblemet

enskommelse med de länder som producerar och saluför narkotiska medel. Här gäller det att få narkotikahandeln internationellt reglerad, framför allt med de länder där man nu försäljer dylika narkotiska medel ganska fritt. Det är därför, herr talman, med allra största tillfredsställelse man kan notera den svenska delegationens initiativ vid Världshälsovårdsorganisationens senaste möte i Genève. Om det initiativet och det uttalande, som därav följde, kan leda till framgångsrikt resultat, skall detta hälsas med den allra största tillfredsställelse.

Här behöver säkerligen i vårt land, trots vad som kan göras på det internationella området, vidtagas kraftåtgärder från både polisens och allmänhetens sida för att komma till rätta med narkotikamissbruket. Men, herr talman, för att kunna komma till rätta med problemet i hela dess vidd måste vi fråga oss vilka åtgärder av olika slag man bör tillgripa. Här tror jag att vi kommer in på själva kärnfrågan, nämligen att försöka få en allsidig kartläggning över narkotikamissbrukets omfattning och karaktär. Man bör undersöka varför folk missbrukar narkotika och vilka preparat som användes. En kartläggning av detta slag skulle vara till stort gagn bl. a. för planläggningen av de polisiära insatserna för att bekämpa narkotikamissbruket.

Därför hoppas jag att den särskilda expertgrupp inom medicinalstyrelsen, som kommer att tillsättas, skall nå sådana resultat, att dessa sedermera kan ligga till grund för effektiva åtgärder i kampen mot det alltmer tilltagande narkotikamissbruket.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 128 och 129.

§ 19

Föredrogs statsutskottets memorial nr 130, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om kommunal skatteutjämning, såvitt avser rikets indelning i skattekraftsområden.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 20

Föredrogs statsutskottets memorial nr 131, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1965/66 till Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet.

Kammaren, som på framställd proposition biföll utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

§ 21

Föredrogs statsutskottets memorial nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om invalidbostadsbidragets maximibelopp.

Kammaren, som på framställd proposition biföll utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

§ 22

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att gemensamma omröstningar avseende frågorna i de nu godkända voteringspropositionerna kommer att anställas vid början av kamrarnas sammanträden i morgon, onsdagen den 26 maj.

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.**§ 23**

Föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 37.

§ 24

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., tillika svar på interpellation i anledning av prisutvecklingen beträffande livsmedel

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (p. D 3 och 5) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1965/66 beräkna till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 155 milj. kr. och till särskilt stöd åt det mindre jordbruket ett förslagsanslag av 95 milj. kr.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 5 mars 1965 dagtecknad proposition, nr 95, angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., vilken hänvisats till jordbruksutskottet, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels godkänna de i propositionen angivna grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter under regleringsåret 1965/66,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidta erforderliga åtgärder för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1965/66,

dels godkänna vad i propositionen föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1965/66, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel,

dels godkänna de förslag som fram-

lagts i propositionen rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1964/65 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

dels godkänna att stöd åt odlingen av spånadslin och hampa anordnades enligt de riktlinjer som angetts i propositionen,

dels på riksstaten för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 160 000 000 kr.,

b) till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket ett förslagsanslag av 92 000 000 kr.,

dels medge att de under fonden för förslag till statsverket för budgetåret 1953/54 anvisade investeringsanslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter och Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö under budgetåret 1965/66 användes för de med anslagen avsedda ändamålen.

I avvaktan på resultatet av arbetet inom 1960 års jordbruksutredning hade i propositionen framlagts förslag angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter under regleringsåret den 1 september 1965—den 31 augusti 1966. Förslagen grundades på en mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation träffad överenskommelse, som tillstyrkts av jordbruksnämndens konsumentdelegation. För prisregleringen under nästa regleringsår förordades att huvuddragen i nu gällande system alltså tillämpades.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat följande inom riksdagen väckta och till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 732 av herrar *Eric Carlsson* och *Tågmark*, likalydande med II: 861 av herr *Jonasson m. fl.*;

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

2) I: 733 av herr *Isacson m. fl.* och II: 860 av herr *Hansson i Skegrie m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställets, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 95 måtte

dels i överensstämmelse med den överenskommelse, som träffats mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation samt godkänts av jordbruksnämndens konsumentdelegation, medge 1) att frågan om ersättning för jordbrukets förluster på grund av exportbortfall till följd av EEC under regleringsåret 1965/66 finge tagas upp till överläggning mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation, så snart storleken av förlusterna kunde överblickas; 2) att för försök och forskning på jordbrukets område finge av regleringsmedel inom den för regleringsåret 1965/66 överenskomna normalramen disponeras ett belopp av intill 2 milj. kr.; 3) att stödet till lagring av kött av höns och kyckling finge lämnas vid de tillfällen, då det inhemska priset icke överstege mittpriset;

dels godtaga jordbruksnämndens förslag, att fraktbidrag av införselavgiftsmedel skulle lämnas vid export av utsädespotatis;

dels ock uttala, att kostnader för statsverket, som kunde uppkomma till följd av sockerbetsimport från Danmark, måtte täckas genom anslag på statsbudgeten;

3) I: 734 av herr *Mattsson m. fl.*, likalydande med II: 862 av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.*;

4) I: 735 av herr *Svanström m. fl.* och II: 859 av herr *Börjesson i Glömminge m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställets, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 95 måtte i överensstämmelse med den överenskommelse, som träffats mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation samt godkänts av jordbruksnämndens konsumentdelegation, medge *dels* att införselavgiften för bruna bönor den 1

september 1965 fastställdes till 55 kr. per deciton, *dels ock* att införselavgiften för matärter den 1 september 1965 fastställdes till 25 kr. per deciton.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. 1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 733 och II: 860 samt I: 735 och II: 859, förstnämnda motionspar såvitt nu var i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 732 och II: 861, godkänna de i utlåtandet angivna grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter under regleringsåret 1965/66,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidta erforderliga åtgärder för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1965/66,

3) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 733 och II: 860, såvitt nu var i fråga,

a) godkänna vad i utlåtandet föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1965/66, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel,

b) godkänna de förslag som framlagts i utlåtandet rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1964/65 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

4) godkänna att stöd åt odlingen av spånadslin och hampa anordnades enligt de riktlinjer som angetts i utlåtandet,

5) på riksstaten för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 160 000 000 kr.,

b) till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket ett förslagsanslag av 92 000 000 kr.,

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

6) medge att de under fonden för förslag till statsverket för budgetåret 1953/54 anvisade investeringsanslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter och Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö under budgetåret 1965/66 användes för de med anslagen avsedda ändamålen;

II. lämna motionerna I: 734 och II: 862 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hjalmar Nilsson, Lage Svedberg, Mossberger, Magnusson och Manne Olsson, fru Lindskog* samt herrar *Arweson, Persson i Skänninge, Trana och Eskilsson i Likenäs*, vilka ansett att utskottet under I. 1) och 3) bort hemställa, att riksdagen måtte

I. 1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 732 och II: 861, I: 735 och II: 859 samt I: 733 och II: 860, sistnämnda motionspar såvitt nu var i fråga, godkänna de i reservationen angivna grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter under regleringsåret 1965/66,

3) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 733 och II: 860, såvitt nu var i fråga,

a) godkänna vad i reservationen föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1965/66, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel,

b) godkänna de förslag som framlagts i reservationen rörande disposition av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1964/65 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *Holmquist*, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara herr *Vigelsbos* interpellation i anledning av prisutvecklingen beträffande livsmedel.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **PERSSON** i Skänninge (s):

Herr talman! Den fråga som riksdagen nu har att ta ställning till med anledning av proposition nr 95 och jordbruksutskottets utlåtande nr 15 gäller ett provisoriskt avtal, som har träffats mellan jordbrukets utöware och det statliga organet, jordbruksnämnden.

Det avtal som gäller för närvarande utgår den 31 augusti, och det som nu skall träffas skall gälla från den 1 september. Från början hade man räknat med att 1960 års jordbruksutredning skulle hinna lägga fram ett förslag så att riksdagen i dag skulle kunna ta definitiv ställning till ett avtal på detta område. När nu så inte har skett, är det fråga om ett provisorium, som förutsättes skola få gälla under ett år. Skulle det visa sig att 1960 års jordbruksutredning inte når något resultat i så pass god tid att nästa års riksdag kan ta ställning till ett definitivt avtal, förutsättes att man om ett år efter nya förhandlingar skall träffa ett nytt provisorieavtal.

Jordbruksnämnden fick den 14 maj i uppdrag av jordbruksministern att i samråd med jordbrukets förhandlingsdelegation och den konsumentdelegation, som är knuten till jordbruksnämnden, framlägga förslag till ett provisoriskt avtal för jordbruksproducenter under en tolv månadersperiod.

Kring den nu föreliggande propositionen har det, såsom kanske kammarens ledamöter känner till, pågått en ganska omfattande diskussion. Genom alla media som stått till buds har man velat göra gällande att den uppgörelse, vilken jordbruksnämnden träffat med förhandlingsdelegationen, inte skulle få ändras. Utskottet instämmer med motionärerna och uttalar att man betraktar uppgörelsen såsom ett förhandlingspaket, vil-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

ket tillkommit efter långa och sega förhandlingar med jordbrukets utöware, och att man skulle vara bunden av detta resultat.

Låt mig göra några kommentarer till denna fråga. Det är ganska egendomligt att de tre partier, som väckt en gemensam motion vilken vi haft att behandla i samband med denna fråga, inte har tagit del av vad som hände vid 1959 års riksdag. 1959 års riksdag gjorde nämligen på grundval av en proposition från regeringen ganska betydande ändringar i det den gången uppnådda förhandlingsresultatet. Den som vill få en uppfattning om dessa ändringar kan närmast gå till centerpartiets motion II: 593 år 1959, i vilken juris doktor Gunnar Hedlund var huvudmotionär. Där ges klart besked om att avvikelser ungefär av samma omfattning som nu skett hade gjorts.

Jag anser att det kunde vara av värde, om man i dag från denna talarstol ville medge, att den nuvarande jordbruksministern och de som i år reserverat sig mot utskottsmajoritetens skrivning icke har fört in någon ny praxis på detta område. Det har tidigare gjorts avvikelser, och jag skall försöka kommentera varför så har skett.

Jag tycker att man skulle kunna anslå en något mera balanserad ton i den ganska ovettiga argumentation som förts i den press, vilken företräder jordbrukets utöware, men även på annat håll. Jag vill som sagt framhålla att det skulle vara mycket tacknämligt, om man från denna talarstol ville medge att en liknande avvikelse gjorts år 1959. Det är möjligt att det inte kommer något sådant besked, och i så fall skall jag slå fast detta senare i debatten.

Utskottsmajoriteten och motionärerna framhåller att den uppgörelse, som träffats mellan jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämnden, skall jämföras med de avtal, som så småningom träffas mellan statens tjänstemän och civilministern och som se-

dan skall föreläggas riksdagen. Det föreligger självfallet ingen parallellitet mellan dessa frågor. När det förhandlas mellan staten och dess tjänstemän gäller det bara lönefrågor och sociala förmåner. Civilministern sitter med under praktiskt taget hela förhandlingsomgången och följer alltså den utveckling, som sker på detta håll. De resultat som man kommer fram till har alltså redan på ett tidigt stadium behandlats på regeringsplanet.

Men när det gäller jordbruksfrågorna, vilka är ganska kontroversiella, kan man självfallet inte överlämna åt ett statligt organ och en förhandlingsdelegation att träffa en uppgörelse som berör priser på våra jordbruksvaror. Här gäller det nämligen en avvägning av jordbruksproduktionen med hänsyn till vår livsmedelsförsörjning, reglering av importen av jordbruksprodukter m. m. De frågor som härvidlag kommer in i bilden gissar jag att varken riksdag eller regering vill överlåta åt utomstående att träffa uppgörelse om.

Av denna anledning kan vi från reservanternas sida inte finna att det föreligger någon parallellitet mellan de överenskommelser som träffats mellan å ena sidan jordbrukets förhandlingsdelegation och statens jordbruksnämnd och å andra sidan mellan de statliga tjänstemännen och civilministern. De avvikelser som görs i år är av precis samma principiella natur som de av mig tidigare anförda förändringar, vilka gjordes i denna kammare vid behandlingen av denna fråga år 1959.

Om kammarens ärade ledamöter går till kammarens protokoll från 1959, skall ni finna att det då icke gjordes några invändningar på denna punkt. Det var endast i ett anförande, som det framkom någon tveksamhet, men det hölls i första kammaren av herr Sigfrid Larsson. I denna kammare hade man inget att anföra mot de avvikelser som gjordes. Det gällde den gången ett anslag på 2 miljoner kronor i forsknings-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

bidrag, som även kommer upp till behandling nu, och även vissa andra saker, vilka kommer tillbaka i det förslag som nu föreligger.

Jag har bara velat framhålla detta av den anledningen, att jag tror att ni, om ni vill ha en lugnare debatt i denna fråga, bör erkänna att ni har lämnat missvisande uppgifter, när ni ingivit de svenska bönderna den uppfattningen att den nuvarande jordbruksministern har agerat på ett sätt som icke tidigare varit vanligt.

Jag skall nu avsluta denna principiella inledning och övergå till de frågor beträffande vilka det har gjorts avvikelser. Låt mig först ta upp frågan om de 2 miljoner kronor, vilka man begärt skall få tas i anspråk för forsknings- och upplysningsverksamhet på jordbrukets område av de 160 miljoner kronor som kommer in i införselavgifter. För att exemplifiera hur detta skulle utfalla skall jag lämna ett exempel.

För ett par år sedan träffades en överenskommelse att jordbrukarna och staten vardera skulle tillsätta hälften av ledamöterna i styrelsen för jordbrukstekniska institutet. Såväl jordbrukarna som staten skulle också bidra med medel. Införselavgifterna är ju statliga medel, precis som tullavgifterna. Om man nu låter dessa 2 miljoner kronor ersätta jordbrukarnas bidrag till jordbrukstekniska institutet, kunde man ju avstå från att förhandla på denna punkt. Staten kunde då bära kostnaderna via statsbudgeten, vilket jag tycker är en riktig princip. Därför har vi reservanter anslutit oss till förslaget i propositionen på denna punkt.

På ett avsnitt har en ny omständighet kommit in i bilden. År 1963 när man hade en känsla av att de svenska jordbruksprodukterna under en avtalsperiod skulle kunna drabbas till följd av utvecklingen i fråga om EEC kom man överens om att de förluster, som jordbrukarna kunde lida fram till av-

talsårets slut på grund av diskriminering inom den gemensamma marknaden, skulle täckas av staten. I den överenskommelse som nu har träffats efter överläggningar mellan jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen har inte sagts mera än att frågan om ersättning efter den 1 september 1965 för ifrågavarande förluster får tas upp när förlusterna kan överblickas. Jordbruksministern har i propositionen uttalat, att efter den 1 september 1965 finns det ingen anledning för statsmakterna att ta på sig de kostnader som härvidlag kan uppstå.

Man kan väl säga, att även om den europeiska marknaden inte är stängd för svenska produkter, så håller den dock på att definitivt stängas. Det gäller för övrigt inte bara EEC-marknaden utan även andra områden, där mycket talar för att vi får svårt att avsätta ett överskott av jordbruksprodukter.

Jordbruksministern har uttalat — vilket vi accepterar — att jordbrukarna haft en viss tid på sig för omställningen till denna situation. Därför anser sig jordbruksministern inte kunna gå med på att staten efter den 1 september 1965 skall täcka sådana förluster som det här gäller. Denna mening har vi reservanter anslutit oss till. Vi kan ju inte behandla vårt lands näringar olika, och det är många företag inom andra näringsgrenar än jordbruket som fått stark kännning av diskrimineringen inom den gemensamma marknaden. Jag gissar att man inom dessa näringsgrenar skulle bli ganska förvånad, om vi behandlade en näring på ett annat sätt än andra. Därför tror jag det är önskvärt att man inom jordbruket gör klart för sig att produktionen bör begränsas, så att situationen inte blir den att man måste exportera till underpris.

Låt mig så beröra ytterligare en fråga där avvikelse gjorts.

Vi har en viss import av livsmedel från Danmark. Sverige restituerar, vill jag minnas, 20 miljoner till danskarna

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

som kompensation. I propositionen har föreslagits att en viss kvantitet sockerbetor skall få importeras under kommande regleringsår. För någon månad sedan behandlade vi här i riksdagen en proposition som gällde den överenskommelse som träffats på området. Den för sockerregleringsåret 1965/66 träffade överenskommelsen innehöll ursprungligen ett förbud för Sockerbolaget att importera danska sockerbetor, om inte den i Sverige 1965 odlade sockerbetsarealen understeg 43 000 hektar. Låg sockerbetsarealen under 43 000 hektar skulle import av danska sockerbetor få ske för en areal ungefärligen motsvarande det antal hektar med vilket den svenska arealen understeg 44 000 hektar. Denna punkt utgick sedermera ur överenskommelsen.

Nu föreslås att import skall få ske av betor motsvarande en areal på 1 500 hektar. Det finns då, enligt vårt sätt att se, ingen anledning att de svenska sockerbetsodlarna skall få ersättning för dessa importerade sockerbetor.

Från jordbruksnämnden har vidare presenterats ett förslag angående utsädespotatisen. Frågan har tidigare behandlats, sedan jordbruksnämnden fått i uppdrag att undersöka huruvida den norrländska utsädespotatisen med fördel skulle kunna exporteras. Som bekant har den norrländska potatisen, bl. a. på grund av goda odlingsbetingelser, en mycket hög kvalitet. Nu föreslår nämnden att man skall införa ett fraktbidrag vid export av utsädespotatis. Det förslaget har reservanterna — liksom jordbruksministern — inte kunnat ansluta sig till. Vi anser nämligen inte, att det föreslagna fraktbidraget vid export på 8 kronor per 100 kg skulle kunna bidra till att öka efterfrågan inom landet. Härtill bör läggas att kommerskollegium, som ju övervakar vår handelspolitik, har påpekat att ett sådant bidrag är att betrakta som en exportsubvention och därmed skulle vara oförenligt med det avtal som träffats bl. a. inom GATT i dessa frågor.

Låt mig till sist ta upp ytterligare en punkt, där propositionens förslag innebär en avvikelse från det träffade avtalet, nämligen frågan om stödet till lagring av broiler. 1964 producerade vi ungefär 10 miljoner kg broiler, och vi konsumerade ungefär 8 miljoner kg. Vi hade alltså ett överskott på 2 miljoner kg. Jordbruksnämnden föreslår nu samma slags stöd för lagring av detta överskott som utgår för lagring av nötkött. Broilerproduktionen kan knappast sägas vara en produktion som bör omfattas av jordbruksregleringen. Det är nämligen ytterst få företag i landet som har denna produktion — det är Felix, KF och några andra större företag. Vi anser inte att det finns någon anledning att stödja dessa företag och att propositionen på denna punkt bör godtagas.

Det är ytterligare en del frågor som jag hade kunnat ta upp, men eftersom jag vet att ytterligare ledamöter från vårt håll kommer att delta i debatten, skall jag inte uppta tiden längre.

Jag vill till slut bara säga beträffande den trepartimotion som jag inledningsvis berörde, att det vore en renlighetsåtgärd att de som undertecknat denna motion begärde ordet och erkände, att de lämnat missvisande uppgifter. Motionen har som första namn undertecknats av herr Hansson i Skegrie i denna kammare — han är inte närvarande just nu — och av herr Isacson i första kammaren. För att ge balans åt den debatt som förts under våren vore det önskvärt, om någon av motionärerna ville säga att det även tidigare gjorts avvikelser från träffade överenskomelser. Den nuvarande jordbruksministern och reservanterna i utskottet har inte infört någon ny princip på detta område.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr ESKILSSON (s):

Herr talman! I anslutning till proposition nr 95 har avlämnats en hel rad

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

motioner, och jag skall under några minuter med några få ord kommentera en del av dem.

I motionsparet I: 735 och II: 859 har herr Börjesson i Glömminge m. fl. ifrågasatt lämpligheten av vissa justeringar av införselavgifterna för matärter och bruna bönor.

Beträffande matärter sattes införselavgiften vid sexårsavtalets ingång till 6:30 per deciton. Priset är nu uppe i 13:40 per deciton. Jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen föreslår nu en höjning av införselavgiften med 11:60 per deciton, d. v. s. med något över 80 procent. Som motivering för denna kraftiga höjning av gränsskyddet har anförts att någon överproduktion inte längre föreligger utan att det snarare råder ett mindre importbehov. Höjningen av införselavgiften anses vara lämpligt avvägd för att motverka ytterligare nedgång av odlingen.

För bruna bönor sattes införselavgiften vid sexårsavtalets ingång till 21:— per deciton och är nu 44:25 per deciton. Jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen har nu överenskommit om en höjning av införselavgiften med 10:75 per deciton eller med inemot 25 procent. Som motivering anges att odlingen successivt nedgått och för närvarande endast täcker omkring halva konsumtionsbehovet.

Motionärernas argument är — förutom de argument jordbruksnämnden anfört — att en ytterligare minskning av dessa odlingar inte är önskvärd ur livsmedelsförsörjningens synpunkt samt att odlingsgrenarna är av väsentlig betydelse för jordbruket i vissa trakter. Av jordbruksnämndens argumentering framgår att det här inte är fråga om något annat än ett ställningstagande till vilken grad av självförsörjning vi bör ha när det gäller arter och bruna bönor. Detta ställningstagande har ansetts böra leda till en mycket stor höjning av gränsskyddet.

Det kan såvitt jag förstår inte vara

motiverat att i en provisorisk jordbruksreglering ta ställning till vilken omfattning vår odling av dessa produkter bör ha. Det är en fråga som jordbruksutredningen bör behandla. Matärter och bruna bönor har rimligen ej heller någon sådan betydelse för livsmedelsförsörjningen att några omedelbara åtgärder för att öka odlingen kan vara nödvändiga. Det har inte heller förebragts någon som helst utredning som visat att odlingens relativa lönsamhet försämrats trots de höjningar av gränsskyddet som företagits under tiden för sexårsavtalet.

Mot bakgrunden av det anförda anser jag det av principiella skäl inte motiverat att biträda de föreliggande förslagen.

I motionsparet I: 732 och II: 861 har herr Jonasson m. fl. ifrågasatt vissa ändringar av inlösenpriserna på brödsäd och garantipriserna på fodersäd. I motionerna yrkas på ändring i det nuvarande systemet med prisorter. Motionärernas yrkanden har emellertid av någon anledning inte berörts i jordbruksnämndens framställning. Tidigare gjorda framställningar med samma syfte har avvisats av riksdagen.

Beslut i denna fråga har vittgående konsekvenser och ändringar bör inte övervägas i avvaktan på ett definitivt prisregleringssystem.

I motionsparet I: 734 och II: 862 har herr Nilsson i Svalöv m. fl. ifrågasatt lämpligheten av införande av införselavgifter för majsstärkelse som används för gipsplattetillverkning. Denna fråga har inte tagits upp i jordbruksnämndens framställning.

Det är riktigt att jordbruksregleringen fördyrar majsstärkelse som används för gipsplattetillverkning. Det synes dock inte lämpligt att, när en omprövning av jordbruksregleringen är nära förestående, ytterligare utvidga systemet med råvaruprisutjämning om inte mycket starka skäl finns.

Herr talman! I de delar av utskotts-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

utlåntag som jag inte berört ber jag att få instämma med herr Persson i Skänninge. Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsutlåntag fogade reservationen.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! När detta sekel var ungt stod i läroböckerna i svensk geografi jordbruk och husdjursskötsel under rubriken Huvudnäring. Detta var den inledande beskrivningen av de flesta av våra landskap. För vissa landskap framhölls även skogsskötsel och skogsindustri som väsentliga näringsgrenar. Järnmalmen hade vid den tidpunkten, således före första världskriget, ännu inte uppnått den framträdande position som den nu har.

I dag är bilden väsentligt förändrad. Den industriella utvecklingen, med våra naturtillgångar som bas, har förändrat vårt folks livsföring. Den jordbrukande befolkningen är i dag en liten minoritetsgrupp. Men jordbruket har lyckats klara vår livsmedelsförsörjning och har därmed varit förutsättningen för vårt lands förmåga att behålla sin självständighet även under tider, då landet haft enbart sin egen produktionskraft att lita till. Avspärrningen under 1940-talets krigsår ligger så nära i tiden, att vi bör kunna minnas den situation som då var en realitet.

Hela vårt samhälle har förändrats väsentligt under de senaste fem decennierna. Vi är väl alla överens om att det varit förändringar till det bättre för alla. Men jordbrukarnas förhållanden har under denna tid varit mer växlande än andra samhällsgruppers. Med arbetslösheten och bristen på köpkraft under 1920- och 1930-talen följde för vårt samhälle en kris, som så småningom kunde övervinnas och som numera förbytts i en situation av till synes permanent brist på arbetskraft. På vissa områden har lönehöjningarna och lönelidningarna ofta gått längre än vad

produktionsutvecklingen egentligen medgivit.

Jordbruket har vid varje kritiskt tillfälle fått utgöra den utjämnande faktorn. På 1930-talet tvingade den dåliga lönsamheten jordbrukarna att skaffa sig maskiner för att kunna ersätta mänsklig arbetskraft. Då slog traktorn igenom. Men då riktades starka förebråelser, särskilt från socialdemokratiskt håll, mot jordbrukarna för att de inte använde mer mänsklig arbetskraft och därigenom hjälpte till att minska arbetslösheten. Man minns ju också hur gårdar styckades till egnahemsjordbruk för de arbetslösa.

I dag kan vi konstatera att kraven på jordbruket väsentligt ändrat karaktär. Nu ställer man på jordbrukarna sådana krav som — det är jag övertygad om — skulle vara otänkbara gentemot varje annan yrkesgrupp. Jag kan försäkra att jordbrukarna hittills haft den uppfattningen, att även det stora majoritetspartiet sökt åstadkomma samförståndslösningar i jordbrukspolitiken. Jag tror nog att denna samförståndsträvan finns kvar hos socialdemokratiens breda lager, men den börjar till synes försvinna på högre ort.

Många ställer nu frågan vad det är jordbruksminister Holmqvist sysslar med. Propositionerna om jordförvärvslagen, prisregleringen och rationaliseringsorganisationen har fått en sådan handläggning och utformning, att jordbrukarna anser sig ha anledning till fruktan för framtiden. Att detta tillvägagångssätt har utlöst en stark reaktion bland jordbrukarna är inte ägnat att förvåna. Känslorna har hettats upp till ett gradtal som inte är vanligt bland denna grupp samhällsmedlemmar. Jag måste öppet och ärligt säga att jag beklagar den brist på samförståndsvilja i jordbrukspolitiken som denna vår vitsats från kanslihuset.

Jag kan nämna att förhandlingar rörande prissättningen på jordbrukets produkter första gången fördes mellan

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

staten och företrädare för jordbruket hösten 1940 då regeringen själv uppträdde som förhandlingspartner. I fortsättningen ägde sådana förhandlingar rum årligen, varvid staten företrädde först av en delegation inom livsmedelskommissionen och sedan av jordbruksnämnden.

I den proposition som vi nu behandlar är det anmärkningsvärda främst att jordbruksministern på en rad punkter frågått den överenskommelse som träffats mellan jordbrukets förhandlingsdelegation och regeringens förhandlingsorgan. Det gäller t. ex. matärtorna och bruna bönorna där jordbruksministern frågått överenskommelsen om att höja införselavgifterna. I samband därmed skulle jag vilja fråga herr Persson i Skänninge, om han anser att det var någon väsentlig förändring som skedde 1959. Även för dessa grödor bör samma avgiftsnivå och skydd tillämpas som för andra jordbruksprodukter.

Jag har sett att jordbruksministern uttalat att denna sak inte har någon större betydelse. Men det är här fråga om arbetskrävande grödor. Skall produktionen kunna hållas uppe måste den vara någorlunda lönsam. Överenskommelsen har varit av stor betydelse för dem som odlar dessa grödor. Man kan väl litet skämtsamt få säga att nog bör våra beväringar även i framtiden få sina ärtor och bruna bönor till fläsket.

Jordbruksministern har också avvikit från överenskommelsen om att frågan om ersättning för jordbrukets förluster vid exportbortfall på grund av EEC-politiken under 1965/66 skall få prövas när förlusterna kan överblickas. Här är motiveringen att jordbruket skulle ha haft en relativt lång tid på sig för att omställa produktionen. Men, som vi framhållit i trepartimotionen, kan produktionsanpassningen svårligen påskyndas ytterligare. Möjligen kan någon produktionsgren påverkas, men man kan över huvud taget inte gärna

tänka sig en produktionsinriktning som helt kan undvika vissa överskott.

Jag vill också understryka vad som sagts i motionen om att EEC:s jordbrukspolitik innebär en betydligt hårdare diskriminering än den som förekommer på industrisidan. Jag vill vidare understryka att alla odlingar ur samhällsekonomisk synpunkt måste vara värdefulla.

Enligt den träffade överenskommelsen skulle 2 miljoner kronor av införselavgiftsmedel inom normalramen få användas som jordbruksnäringens bidrag till försöks- och forskningsverksamhet. Här säger jordbruksministern nej under motiveringen att avgiftsmedlen är statens pengar. Såsom framhållits i motionen innebär emellertid överenskommelsen på denna punkt inte någon inkomstförstärkning för jordbruket utan endast en omfördelning i fråga om medlens utnyttjande från direkt inkomsthöjande ändamål till viss forsknings- och försöksverksamhet. Det är en betydelsefull del av den verksamhet som bedrivs på forskningens område. Ställer man inte medel till förfogande kan det bli svåra avbräck i forskningsarbetet. Det gäller här medel till Viad, jordbrukstekniska anstalten m. fl. anläggningar där det helt enkelt inte kan få bli fråga om avbrott i forsknings- och försöksarbetet.

Skulle nu riksdagen inte gå med på att införselavgiftsmedel enligt överenskommelsen får användas för detta ändamål är det möjligt att använda motsvarande belopp av interna regleringsmedel. Jag undrar om statsrådet är beredd att medverka till detta.

En annan avvikelse från överenskommelsen gör jordbruksministern då han medger lagringsstöd för höns och kyckling endast under förutsättning att priset ligger vid eller under den nedre prisgränsen. Även detta är en förändring som kan bli kännbar för producenterna.

Jordbruksministern motsätter sig

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

också jordbruksnämndens förslag om fraktbidrag av införselavgiftsmedel vid export av utsädespotatis — en export som skulle få betydelse särskilt för det norrländska jordbruket. Fraktbidraget skulle enligt jordbruksministerns åsikt vara oförenligt med GATT- och EFTA-avtalen. Hur det är med den saken synes vara oklart. Ett klarläggande borde nog ha skett från jordbruksministerns sida. Fraktbidraget skulle underlätta en ordnad handel med potatis, vilket konsumenterna skulle ha nytta av. Brister föreligger i fråga om marknadsförandet av potatisen, och det är här som åtgärder behöver sättas in. Om potatis kan säljas till säkrare och jämnare priser, stimulerar detta också till en höjning av kvaliteten. Här är det inte fråga om en avvikelse ifrån jordbruksavtalet, utan en begäran från riksdagen förra året som jordbruksministern nu har avfärdat.

Lika anmärkningsvärda som avtalsavvikelserna är den skönmålning som jordbruksministern gör i propositionen när han uppskattar sitt förslag till 110 miljoner kronor i merintäkt för jordbruket under regleringsåret 1965/66. Jag kan inte få klara belägg för detta belopp. Vad som framräknats måste delvis vara teoretiska spekulationer, baserade på antaganden, ej på realiteter.

Den 1 mars 1966 skall jordbruket genom höjning av införselavgifterna tillföras 60 miljoner kronor för helt år, d. v. s. 30 miljoner kronor för halvåret. Men man kan inte följa en generell linje när det gäller avgiftshöjningarna. Importavgiftshöjningar på vegetabilier påverkar inte alls priset till jordbrukaren efter den 1 mars. Skall man få en reell intäkthöjning, måste höjningarna fördelas på animalierna, och där blir troligen höjningarna alltför generella och därmed intäkterna mindre.

Sedan har jordbruksministern tydligen räknat med prisgränshöjningarna. Här har vi emellertid en eftersläpning beroende på att tidigare importavgift-

ändring vid 3-procentsregelns utlösning ej helt kunnat tillvaratas. På kort sikt är det svårt att på så sätt påverka produktpriset. För att nå det resultat som jordbruksministern tydligen räknat med måste de flesta produktpriserna ligga vid prisgränserna. Så har det inte varit tidigare, och jag tror för min del inte att det är realistiskt att räkna med detta i fortsättningen. Genom 3-procentsregeln förhindras att produktpriserna mer än tre månader i följd ligger vid övre prisgränsen. Effekten av de prisgränssänkningar som avtalats skola ske den 1 september har jordbruksministern tydligen förbisett men väl observerat prisgränshöjningarna på nötkött och hästkött, där den maximala effekten medräknats. Prisgränssänkningarna kan komma att få betydligt större effekt än prisgränshöjningarna. Så blir det troligen beträffande äggen.

För min del kan jag inte finna täckning för jordbruksministerns siffror, och de kan heller inte tas som intäkt för jordbruksministerns avsteg från den träffade överenskommelsen. Utskottet har inledningsvis framhållit att statsmakternas beslut om jordbruksreglering sedan omkring 20 år föregåtts av överläggningar mellan å ena sidan en statlig myndighet och å andra sidan jordbruksorganisationerna och att den praxis utbildat sig att resultatet av dessa överläggningar i allt väsentligt godtagits av regering och riksdag. Om enskilda riksdagsmän försökt att få ändringar på någon punkt, har de alltid mötts av invändningen att ändringar av avtalet ej bör ske. På betydelsefulla punkter har den överenskommelse, som nu har träffats mellan jordbrukarna och jordbrukets förhandlare och som godkänts av konsumentdelegationen, dock frångåtts. Detta är så mycket märkligare som avtalet avser ett provisorium som skall gälla endast under ett år.

Avvikelserna är också anmärkningsvärda, inte minst ur den synpunkten att avtalet är en kompromiss, där jord-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

bruket gått med på ganska långtgående eftergifter. Många jordbrukare har ansett att kompromissen inte borde ha skett. Jordbrukarna har nu den uppfattningen att deras kompromiss- och förhandlingsvilja utnyttjats på ett sätt som inte är rimligt och tillbörligt. De anser, att jordbruksministerns tillvägagångssätt inte står i god överensstämmelse med de samarbets- och förhandlingsformer som vunnit hävd i vår parlamentariska demokrati.

Man frågar sig vad det är som sker. Jordbruksministern har gått ifrån den träffade överenskommelsen. Varför? Här har åberopats det avsteg som gjordes från avtalet 1959. Men är det någon motivering för det avsteg som nu har gjorts? Även om man anser att avvikelserna är små och att de saknar betydelse, innebär de dock ett avsteg från praxis. Jag anser för min del att avvikelserna kan få stor betydelse för många jordbrukare. Det kan väl också sägas att små ändringar visserligen kan få mindre konsekvenser än stora ändringar, men principiellt sett är det ju ingen skillnad om ändringen är stor eller liten.

Skall man utav tillvägagångssättet behöva dra den slutsatsen, att jordbruksministern anser att de förhandlingsresultat som jordbruksorganisationerna hädanefter uppnår är mindre betydelsefulla? Tror jordbruksministern att konsumentdelegationen, när den tillstyrkte uppgörelsen, betraktade denna sin åtgärd som en värdelös handling?

Man måste säga att jordbruksministern gjort åtskilliga egendomliga uttalanden på sistone. I ett föredrag den 1 maj sade jordbruksministern att det svenska jordbruket har sina fiender i dem som högröstat går emot en fortsatt rationalisering. Jag undrar vilka det var som jordbruksministern avsåg? Jag kan försäkra jordbruksministern att jordbrukarna inte är fiender till en sund och ekonomisk rationalisering och en strukturumläggning som är betingad

av en fortsatt teknisk utveckling. Jordbruket skall inte använda mer arbetskraft än vad som behövs — det är riktigt — men det skall heller inte andra näringar göra.

Man skall också se till att den friställda arbetskraften får sysselsättningsmöjligheter. Uppkomsten av en arbetslöshetssituation som den i Norrbotten t. ex. måste undvikas. I Stockholms-Tidningen, som ju är ett kollektivanslutet regeringsorgan, skrev professor Carsten Welinder häromdagen i en artikel bl. a. att det vore orimligt att föra en prispolitik som tvingade arbetsföra brukare att lämna sin gård för att ställa sig i tätorternas bostadskö och ta ett arbete för vilket de saknar utbildning.

Jag är i princip motståndare till en avsiktlig minskning av den livsmedelsproduktion som behövs med hänsyn till försörjningsläget i världen. Problemet med nuvarande överskott utgör endast en fördelningsfråga. Här har jordbruksministern låtit sig intervjuas och sagt att vi kan skära ned vår livsmedelsproduktion väsentligt. Även på denna punkt har jag gentemot jordbruksministern samma uppfattning som den professor Carsten Welinder gav uttryck för i den nämnda artikeln. Skulle alla få en hygglig livsmedelsstandard, skulle världens nuvarande livsmedelsproduktion vara helt otillräcklig, konstaterade professor Carsten Welinder. Detta krisläge synes skärfas för varje år. Finns det under sådana förhållanden någon anledning att skära ned vår livsmedelsproduktion, frågade professor Carsten Welinder och gav själv svaret, nämligen att den dag man på allvar söker lösa världens livsmedelsproblem, måste parollen bli att varje land som kan försörja sig självt också skall göra det. Vi har råd att uppehålla vår nuvarande produktion, konstaterade han. Jag tror att det är nyttigt för var och en att läsa och begrunda den artikeln.

Jag hänvisar också till vad professor

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Gunnar Myrdal säger i en artikel i tidningen Vi nr 19/1965, där han behandlar samma tema. Jag skulle kunna referera hans artikel, men jag skall inte ta upp tiden med det. Det får räcka med vad jag redan anfört.

Den jordbrukspolitik som nu förts har ju hårt angripits här, och det har uttalats att våra levnadskostnader skulle kunna vara betydligt lägre om vi hade haft en tidsenlig jordbrukspolitik. En ny jordbrukspolitik skulle enligt jordbruksministern kunna ge kraftiga sänkningar av levnadskostnaderna. Statsrådet fru Ulla Lindström har ju varit ute i samma ärende. Man kanske inte skall fästa alltför stort avseende vid vad statsrådet Lindström sade om fattigmanskorven och hönan i grytan, men det är inte utan att man observerar det som en tendens. Här försöker man väl göra jordbruket till syndabock i inflationsdramat. Men det är en ovederhäftig argumentering som man då tillgriper. Av våra matpengar går i genomsnitt endast 27 procent till ersättning för jordbrukets insatser. Av alla konsumtionsutgifter är mindre än 9 procent beroende av kostnaderna för livsmedelsråvaror från jordbruket. Mellan åren 1950 och 1960 steg priset på livsmedel med 78 procent. På de jordbruksprodukter, som ingick i dessa livsmedel, steg priset med endast 63 procent. Det var alltså den prishöjning som jordbrukarna fick.

Priserna på förädlingsindustriens och handels produkter steg däremot med 102 procent, men lägg märke till att jag ändå inte anser att dessa näringsgrenar har fått för mycket. Jag kan senare motivera detta påstående, om så erfordras.

Detta är alltså den verkliga bakgrunden när man går till attack mot den jordbrukspolitik som har förts hittills.

Jag är övertygad om att stora befolkningsgrupper i dag hyser varm sympati för jordbrukets utöware. Jag skulle vilja fråga, om man nu från regeringshåll

vill rubba på detta förhållande. Herr Holmqvist har blåst i stridsluren mot jordbrukarna. Agronomen Clas-Erik Odhner, som väl får anses vara en av socialdemokratiens främsta jordbruksexperter, har i en artikel i Stockholms-Tidningen skrivit, att det är »föga berättigat att blåsa i stridslurarna mot jordbrukarna. Meningen kan ju ändå inte vara att lämna ut jordbrukarna till vargarna för att man till slut upptäckt att man inte längre har några röster att slå vakt om i denna samhällsgrupp.» Det är jordbruksministern som bör svara på den frågan.

Herr talman! Skall den fortsatta behandlingen av jordbruksfrågorna bli av samma karaktär som nu är fallet beträffande jordbruksöverenskommelsen — vilket jag hoppas att den inte skall bli — då bådär det inte gott för framtiden. Det är svårt att förstå varför regeringen inte nu, före viktiga avgöranden, kan förmå sig till att ta direkt kontakt med jordbrukets företrädare. Jordbruket har tydligen ännu lång väg till Harpsund. Jag vågar säga att jordbruket är förhandlingsvilligt. Från jordbrukarorganisationernas sida kommer man säkert även i framtiden att överväga och att biträda alla rimliga förslag som kan leda till effektivisering och förbilligande av produktionen. Men förutsättningen måste naturligtvis vara att jordbruksorganisationerna **har en** klar och odiskutabel förhandlingsrätt och att träffade överenskommelser respekteras.

Jordbrukarna fick under 1930-talet rekommendationen att organisera sig. Rekommendationen har följts. Skulle goda demokratiska principer nu brytas genom att träffade överenskommelser inte längre skulle respekteras, då tror jag för min del inte på den utveckling för vårt jordbruk som ur hela samhällets synpunkt är den önskvärda och riktiga. Jordbrukarna vill givetvis ha en sådan lösning av jordbruksproblemen, att de får skäligen ersättning för sina

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

produkter, trygghet i tillvaron och normal arbetslastning. De som måste sluta att arbeta med jordbruket bör garantieras annat arbete som ger rimliga inkomster samt ordnade bostadsförhållanden på den nya platsen. Jag kan försäkra att jordbrukets företrädare vill lösa dessa frågor på grundval av resultaten från gjorda utredningar och genom fria och förtroendefulla förhandlingar. På den positionen finner man alltid jordbruksorganisationerna. Men var står nu regeringen?

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Elmwall började med att skildra hur 1920-talet tedde sig för honom och att jordbruket och fisket då var huvudnäringar. Detta är väl riktigt. Han kom också in på 1930-talet och sade att bönderna då fick vara den utjämnande faktorn.

Men kan vi inte låta 1930-talet vara, herr Elmwall? Jag tror att i den utveckling som då ägde rum och som berörde de svenska bönderna deltog socialdemokratien aktivt. Det finns ingen anledning att uppehålla sig vid vad som skedde den gången, ty om herr Elmwall studerar tillräckligt djupt i historien skall han finna att en av de pådrivande faktorerna var, icke bönderna, utan socialdemokratien.

Låt mig lämna denna fråga och gå över till det ärende som vi behandlar här i dag!

Jag har uppmanat herr Elmwall att läsa motionen i andra kammaren nr 593 år 1959. Huvudmotionär var dr Hedlund och motionen var även underskriven av herr Hansson i Skegrie. Denna motion tog upp alla de avvikelser som departementschefen då gjorde och som i princip var likadana som de avvikelser som görs nu. Jag skall gärna, om herr Elmwall vill det, skaffa motionen till ett annat anförande, så att herr Elmwall

kan studera den. Vid det tillfället var broilern visserligen inte medtagen i jordbruksdebatten, men den var ju då inte heller så högaktuell. Beträffande den fråga som vi här behandlar har den nuvarande jordbruksministern sålunda inte gjort någonting annat än vad som gjorts tidigare.

Herr Elmwall sade vidare: »Låt jordbrukarna få förhandlingsrätt och låt förhandlingsresultatet stå fast!» En sådan åtgärd kan självfallet inte jag medverka till. Det måste då förutsättas att jordbrukarna får föra förhandlingar direkt med regeringen. Man kan inte överlåta åt ett statligt ämbetsverk att bedöma alla de frågor som är av vikt vid en uppgörelse beträffande jordbruket.

Herr Elmwall berörde även EEC-frågan. Jag sade i mitt första anförande att det endast är att konstatera att den marknaden förmodligen blir stängd för svenskt jordbruk, i varje fall inom en ganska snar framtid. Redan 1962, vill jag minnas, fick vi veta hur det kommer att utveckla sig på denna marknad. Man har därför haft en ganska lång övergångstid för att ställa om sig och i någon mån försöka undvika de överskott vi nu har.

Herr ELMWALL (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag var tyvärr inte med i jordbruksutskottet 1959 och har således inget minne av vad som då skedde. Men om jag är korrekt underrättad träffades en överenskommelse, att om det marknadsmässigt hände någonting som medförde en tvingande nödvändighet att ändra avtalet under löpande avtalsperiod, skulle förhandlingar därom kunna upptagas. Tyvärr har jag emellertid inte fått fram 1959 års utskottsutlåtande, men jag kanske får det innan debatten är slut.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! 1959 föreslog jordbruksnämnden att 2 miljoner kronor skulle få

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

användas för forsknings- och upplysningsverksamhet. Detta gick jordbruksministern, hela regeringen och riksdagen emot. Det fanns en reservant i utskottet.

Om herr Elmwall, när vi nu får sommarledigt, tar med sig hem protokollen från 1959 skall han vid genomläsning finna att det inte sades ett ord om dessa avvikelser då. I dag ställer herr Elmwall frågan efter att ha läst förstamajtal — fortsätt gärna med att läsa sådana, man lär sig alltid något därav! — till regeringen: »Vad vill ni i fortsättningen?» Han citerade även uttalanden av Clas-Erik Odhner i Stockholms-Tidningen.

Det förhåller sig, herr Elmwall, kort och gott på följande sätt. Vi är helt införstådda med att vi inte kan klara de svenska småbrukarna med jordbrukspolitiken. Dem får vi klara med någon annan politik — socialpolitik eller arbetsmarknadspolitik. Ingen regering, i varje fall inte den nuvarande, tvingar bort en jordbrukare från hans lilla ställe. Vill han gå där och tjäna 2 kronor så å la bonne heure! Men vi vill inte medverka till att vi får ett proletariat i detta land. Vi vill se till att dessa människor får samma utkomst och samma bärning som alla andra. Det kan de inte få med de små jordbruk de har. Detta är min uppfattning, och jag tror att den stämmer med regeringens. Herr Elmwall vill tydligen slå vakt om småbrukarna och säga: »Ni skall gå kvar alldeles bortsett från att ni inte har några som helst förutsättningar att få en inkomst som ger er drägliga förhållanden!»

Herr ELMWALL (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde att jag tydligt och klart hade deklarerat jordbrukarnas vilja att biträda vid alla rimliga förslag som vilar på utredningar och som kan göra läget bättre för jordbruket och förbilliga produktionen. Detta sade jag uttryckligen, om jag inte minns fel — och det är endast några minuter

sedan jag sade det. Jag tycker inte att jag skulle behöva upprepa det.

Herr Persson i Skänninge sade att jag ville vara med om att skapa ett proletariat. Det är ju detta vi vill undvika. Vi vill inte friställa människorna förrän vi är säkra på att de har annat arbete, andra bostäder och full service för sina familjer. Det kallar inte jag att vara med om att skapa ett proletariat.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag är till stor del förekommen av herr Elmwall och kan därför fatta mig relativt kort.

Jag måste dock få säga till reservanterna, som socialdemokraterna blivit efter lottdragning, att det är väl inte så märkvärdigt om man från vårt håll tycker att den uppgörelse som är träffad mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation borde fått röna ett bättre öde. Vi har varit med om olika slags förhandlingar och vet väl alla att det därvid gäller både att ta och att ge. Man kommer så småningom fram till ett slutresultat. Det är vad man gjort även i detta fall. Att överenskomsten sedan inte följts kan man endast beklaga — desto mer som jordbruket nu befinner sig i ett hårt och trängt läge. Inkomstkllyftan är stor och utsikterna att få den utjämnad synes bli allt mindre.

Jag vill för min del beklaga att det i uppgörelsen mellan förhandlingsdelegationen och statens jordbruksnämnd inte finns någonting kvar av inkomstjämförelsen mellan jordbrukare och industriarbetare. Det kan naturligtvis användas att rationaliseringen gjort en hel del, men kvar står dock att det hade varit önskvärt att få med något av en sådan jämförelse, så att det hade framgått att man ville ha likställighet mellan dessa grupper. Anledningen till att vi på oppositionssidan inte motionerade på den punkten var att där var en uppgörelse träffad. Det var den enkla sanningen. Vi har för vår del följt uppgö-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

relsen, men det har man inte gjort på socialdemokratiskt håll. Herr Persson i Skänninge har i sitt första anförande här försökt att förklara varför socialdemokraterna inte har gjort det. Herr Persson sade att man också 1959 gick ifrån en uppgörelse som hade träffats. Det är alldeles riktigt, och det har väl ingen bestritt. Herr Persson sade vidare att jordbruksministern hade blivit nedskälld för att han gått ifrån uppgörelsen.

Emellertid är det väl även andra faktorer som har kommit in i bilden av den innebörden att jordbruket har känt sig hårdare trängt än tidigare vanligen varit fallet. Jag vill i detta sammanhang erinra om jordlagstiftningen och rationaliseringsfrågorna. Tillsammans med prisregleringsfrågorna utgör de tre faktorer som lett till att man kommit in i denna situation. Kvar står likväl, herr Persson i Skänninge, att socialdemokraterna har gått ifrån en uppgörelse i år. Jag skall inte uppta tiden längre med den saken. Jag hoppas endast att ett sådant förfaringsätt inte skall upprepas och att man i fortsättningen skall kunna komma överens i sådana här frågor.

I likhet med herr Elmwall vill jag beklaga att jordbruksministern och socialdemokraterna inte velat införa fraktbidrag vid export av utsädespotatis. Jag gör det därför att det härvidlag just är fråga om en möjlighet för småbrukarna att få litet inkomster. Herr Persson i Skänninge var inne på småbrukarfrågan i ett replikskifte med herr Elmwall här alldeles nyss. Jag vill påpeka att det t. ex. i Norrland finns goda betingelser för att odla utsädespotatis. Genom att införa ett sådant här fraktbidrag skulle man ha hjälpt småbrukarna att skaffa sig litet inkomster av sådan odling. Det är beklagligt att man inte velat göra vad som går att göra för att förbättra möjligheterna för dem som odlar utsädespotatis.

Sedan vill jag säga ett par ord med

anledning av en motion som jag tillsammans med några kamrater i denna kammare väckt i anledning av propositionen och vilken motion är likalydande med en i första kammaren väckt motion. Det gäller motionerna I: 732 och II: 861. Där har hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 95 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att inlösenpriserna på brödsäd liksom garantipriserna på fodersäden må sättas lika vid varje införselplats i riket utan s. k. prisortsavdrag eller dylikt». Denna fråga har tidigare diskuterats i riksdagen. Jag vill först säga att jag för min del anser det vara orätt att jordbrukarna i vissa orter i landet genom ett felaktigt prissättningssystem får en sämre betalning för en vara. Det har heller ingen bestritt här i dag. Riksdagen har fört ut velat göra ändring på denna punkt under innevarande avtalsperiod, trots att man har motionerat härom. Denna period går emellertid ut i höst. Därför motionerade vi på nytt. Nu blir det en provisorisk förlängning. Därför har såväl utskottet som reservanterna ansett att motionen inte borde föranleda någon åtgärd. Jag förstår också skälen, och med hänsyn till att det nu är fråga om ett provisorium nöjer jag mig med detta. Min länskamrat herr Eskilsson har talat om denna fråga. Men jag fick inget direkt besked om herr Eskilssons inställning i själva sakfrågan. Herr Eskilsson bor ju också i Värmland, och därför bör han inte gå emot ett förslag om ändring av det orättvisa system vi för närvarande har på denna punkt. Sådana orättvisor finns också i andra län och som en upplysning kan jag nämna, att herr Eskilssons partikamrat i första kammaren herr Dahl i Uddevalla också har kritiserat det nuvarande systemet.

Herr talman! Eftersom många talare är anmälda här i dag skall jag nu inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att detta snedvridna system i fråga om prisorterna vad beträffar be-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

talningen av fodersäd skall kunna bli tillrättat, när vi får ett nytt jordbruksavtal kanske om ett år. Jag hoppas även att man skall kunna komma överens om prisfrågorna i framtiden. Jag tycker att jordbruket bör betraktas som en likvärdig part i detta sammanhang. Jag hoppas att vi skall kunna få se resultat av ett sådant betraktelsesätt i fortsättningen. Vi har här ett hårt klimat för jordbruket, och detta hårda klimat gör, att det är många inom de yngre generationerna som inte intresserar sig för jordbruk. Det kan sägas att vi här i dag har flera sysselsatta i jordbruket än vad som är nödvändigt, att man alltså inte utnyttjar arbetskraften effektivt.

Jag måste dock tydligt och klart säga ifrån, att fordrar man ett verkligt effektivt utnyttjande på den kanten, då skall man göra det också inom andra samhällsgrenar, och jag tror att man även där har mycket att hämta in. Fortsätter detta, kommer vi att få svårt med rekryteringen framöver. Det blir en topp nu, men när de yngre årgångarna skall sätta in, när de äldre inte längre orkar med, då får vi en minskning. Det kan bli brist på livsmedel som resultat. Herr Elmwall har här något berört frågan om försvaret, och jag vill säga att vårt militära försvar inte är mycket värt om vi inte har mat inom landet. Vår levnadsstandard är heller inte mycket värd om vi inte har mat.

Jag tror att vi har all anledning att diskutera dessa frågor på förhandlingsstadiet, och jag hoppas att dessa förhandlingar sedan skall kunna fullföljas av bägge parter. Jag tror att det är nödvändigt att debatten lugnar ner sig. Ur ren försörjningssynpunkt tror jag att det är nödvändigt att så sker.

Fortsätter jordbrukspolitiken på det sätt den under den senaste tiden gjort, kan det bli rubbningar på den kanten, och jag är i så fall rädd för att jordbruksfrågorna i framtiden i högre grad blir en fråga för konsumenterna, än vad de blir för producenterna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte ta upp den sista frågan till debatt. Det kommer tillräckligt med material när 1960 års jordbruksutredning kommer, så det finns ingen anledning att diskutera det nu. Jag vill bara säga ett par saker till herr Jonasson.

Det är inte bara för den här prispropositionens skull, som jordbruksministern råkat litet illa ut, utan det är för jordförvärvslagstiftningen och för rationaliseringslagstiftningen, alltså denna sammanslagning av lantbruksnämnderna och hushållningssällskapen. Det är ganska egendomligt. Eftersom herr Elmwall var inne på historia, skulle jag vilja fråga: Hur har detta uppkommit, herr Jonasson? Är det inte så att först presenterade jordbruksministern sin proposition, sedan hölls det en stämma i Värnamo med 6 000 deltagare och sedan kom resolutioner från möte efter möte, i vilka sades att nu finge det vara slut på detta. Vad händer sedan i utskottet? Jo, där är man praktiskt taget överens och godtar den kungliga propositionen med ett mycket litet undantag.

Hur var det med lantbruksnämnderna och hushållningssällskapen? Visst blåste man till strid om dem. Det blev 10—10 i jordbruksutskottet, och visst skrev RLF-tidningen om detta. Men hur är det nu? I utskottet är man överens. Vid skrivningen sade man att det inte fanns någon anledning att träta i denna fråga.

Så är det faktiskt. Det är inte jordbruksminister Holmqvist som blåst i luren, utan det är jordbrukarna som tagit fram den, när jordbruksministern kommit med sina förslag. Jag tror, att om man vill ha en samförstånds lösning,

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

då måste man fundera över hur dessa situationer uppstått. Jag skall inte längre diskutera varför man inte längre kan godta att jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämnden skall vara suveräna att träffa avtal. Jag sade det tidigare. Det är så många saker som kommer in i bilden, vårt förhållande till utlandsmarknaden o. s. v.

Men, herr Jonasson, jag vill bara ha sagt att här har ni blåst till strid, och så småningom har det blivit enighet i vissa frågor.

Herr **ESKILSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jonasson efterlyste min ståndpunkt i den i hans egen motion nr 861 i denna kammare berörda frågan.

Jag sade redan i mitt anförande, att denna fråga har vittgående konsekvenser, och ändringar bör — enligt mitt sätt att se — inte övervägas i avvaktan på definitivt prisregleringssystem. Det borde vara ett besked som herr Jonasson kan ta för gott.

Vad sedan herr Elmwalls anförande beträffar, så har han sagt från denna talarstol, att jordbrukarna är besjälade av en samarbetsvilja, som det icke torde finnas några gränser för. Jag skulle vilja fråga herr Elmwall, om samarbetsviljan, när det gäller familjejordbrukens upprätthållande, också är så där överväldigande?

Om man skall återgå till herr Jonasson, vill jag säga att biter man sig fast vid ett upprätthållande av familjejordbruken, så kommer det proletariat som herr Elmwall nämnde, som ett brev på posten. Det är min uppfattning.

Jag kan, herr Jonasson, även om jag är värmlänning, inte gärna intaga annan ståndpunkt än den jag gjort, ty jag tycker att man ändå under den pågående utredningen kan ge sig till tåls med att det lämnas besked om att utredningsresultatet kommer att presenteras innevarande år.

Herr **JONASSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Eskilsson säger att han inte vill binda sig vid familjejordbruken, men det är ju alla överens om, det är ju familjejordbruken det gäller. Jag förmodar att herr Eskilsson gjorde sig skyldig till en felsägning i detta avseende.

Herr Perssons i Skänninge replik var väl snarare riktad till herr Elmwall än till mig. Jag försökte att någorlunda klarlägga varför dessa diskussioner uppstått och varför de blivit så skarpa.

Herr Persson i Skänninge, vi har väl inte kommit överens när det gäller jordlagstiftningen, men vi skall inte diskutera denna fråga på nytt. Vi i centerpartiet har önskat behålla bolagsförbudslagen, medan ni frångått er tidigare uppfattning och velat avskaffa den. Men frågan har som bekant behandlats förut och man måste ändå fastslå att vi inte kunnat komma överens.

Organisationspropositionen, som man träffat en kompromiss om, skall vi väl ta upp till diskussion senare. Den förhoppning jag önskade uttala var att ni i framtiden bättre skulle kunna respektera uppgörelser och diskutera dessa frågor i samförståndslösningens tecken.

Herr **ELMWALL** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Familjejordbruken är, herr Eskilsson, enligt min mening den från rationaliseringssynpunkt effektivaste jordbruksformen. Således bör familjejordbruken bevaras, men de familjer som brukar dessa jordbruk skall beredas skäligen levnadsförhållanden och levnadsvillkor.

Det var herr Persson i Skänninge som använde uttrycket »proletariat». Jag är medveten om att socialdemokraterna på trettioalet hjälpte till att klara krisen, och jag har heller aldrig förnekat detta. Men i dag skall vi väl kunna vara överens om att inte skapa något nytt proletariat, och därför bör de som lösgöres från jordbruken beredas full sysselsätt-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

ning, bostäder och trygghet över huvudet taget.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte vad herr Jonasson menar och måste därför ställa min fråga ännu en gång. Han sade att det väl inte bara är i fråga om prispropositionen som jordbruksministern »fått skäll», utan att detta också gällde jordförvärvslagstiftningen och propositionen om sammanslagning av lantbruksnämnder och hushållningssällskap. Det är ju riktigt att sedan jordbruksministern presenterat sin proposition hölls ett för herr Jonasson icke obekant möte i Värnamo med ungefär 6 000 deltagare, varvid det gjordes skarpa uttalanden mot denna proposition, och sådana kom också på löpande band i andra sammanhang. Men i utskottet lyckades sedan höger, folkpartiet och centern skriva ihop sig. Ni ville ju ha bort bolagsförbudslagen; sedan skilde det litet när det gällde att byta bort något litet skifte som ligger insprängt.

Frågan om den andra rationaliseringspropositionen tog jag upp för att framhålla att man först slog upp saken stort för att sedan praktiskt taget enas. Frågan kommer upp nästa gång på föredragningslistan. Vilken ändring föreligger, herr Jonasson? Jo, antalet ledamöter i lantbruksnämnderna har ökat med två, och det är allt vad som blev av detta stora angrepp mot jordbruksministern.

Herr Jonasson trodde att det med dessa eftergifter skulle bli en uppgörelse i fråga om prispropositionen. Det finns ingen anledning att avslöja vad som föregick i utskottet. Men herr Jonasson kan ju tänka på varifrån uttalandet kom att någon kompromiss här inte är tänkbar utan att var och en får skriva för sig.

Jag har samma uppfattning som herr Elmwall som är en försynt och hygglig människa liksom jag. Jag tror att även

om man avskärmar världsmarknaden från alla möjligheter att skicka livsmedel till vårt land kommer småbrukarna inte att få tillräcklig försörjning med hjälp av jordbrukspolitiken, utan vi måste tillgripa andra medel — arbetsmarknadspolitik, som jag förut nämnde, socialpolitik o. s. v.

Det är inte första gången en jordbruksminister i Sverige utsatts för kritik. Det är en politiskt besvärlig post, och jag tror att det skulle vara olyckligt om han inte finge kännning av stormarna ute i landet. Statsrådet Holmqvist klarar dem säkert, och jag tror att det så småningom kan komma att sägas om honom som herr Börjesson i Falköping sade häromdagen om Per Edvin Sköld när det gällde nykterhetspolitiken — »den hedersmannen».

Herr ESKILSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Elmwall lämnade en, som jag tycker, viktig upplysning när det gäller familjejordbruket. Jag skulle vilja tolka både hans och herr Jonassons uttalanden så, att man här tar sikte på en långsiktig satsning på icke bärkraftiga jordbruk.

Staten har då det gäller den yttre rationaliseringen, om vars genomförande det också finns en överenskommenhet, tillskjutit ansemliga belopp, och jag frågar: Vilken annan yrkesgrupp har kunnat tillräkna sig dylikt stöd från statens sida?

Herr ELMWALL (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga herr Eskilsson om han räknar de familjejordbruk som nu skall skapas som icke bärkraftiga? Jag har aldrig talat om småbruk utan om familjejordbruk, och de som skall bildas vid rationaliseringen bör man väl försöka göra så stora att de blir bärkraftiga. Till syvende og sist beror det dock inte alltid på jordbrukets storlek, utan det finns många andra faktorer som spelar in för att ett jordbruk skall vara bärkraftigt.

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Skänninge talade om Värnamomötet, som jag inte var närvarande vid men om vilket jag har läst referaten.

Vad förbittringen mest gällde var bolagsförbudslagens borttagande, medan de andra frågorna var mindre väsentliga.

Sedan har högern och folkpartiet tillsammans med socialdemokraterna beslutat att ta bort bolagsförbudslagen, men det kan väl inte jag och deltagarna i Värnamomötet rå för, ty de har väl inte haft några ytterligare möjligheter att senare påverka beslutet.

Jag tycker nog, herr Persson, att man inte skall röra ihop saker och ting på det sätt som här har skett. Hela denna fråga skulle vinna på att man i klarhetens tecken finge diskutera på ett mera sakligt plan.

Till herr Eskilsson vill jag säga, att vi på centerns sida icke har motsatt oss en sund och riktig rationalisering. Det prat som går ut ifrån att vi skulle vara negativt inställda härvidlag är alldeles felaktigt; det är något som förekommer i buskagitationen.

Herr Eskilsson frågar: Vilken samhällsgrupp har fått en så prioriterad ställning som dessa småbrukargrupper? Jag skulle önska att Finnskoga-Dalbys invånare fått höra den frågeställningen här. De har väl knappast några möjligheter att få kännedom om den. Jag vill likväl ha sagt att dessa småbrukare, som vid sidan av sitt jordbruk har skött en annan syssla — det må vara skogsörning eller huggning inom skogsbruk eller annat arbete — har väl om någon fullgjort sina skyldigheter mot stat och samhälle efter måttet av sina kunskaper och möjligheter. Jag beklagar i högsta grad att en värmlänning, speciellt från småbrukarbygderna, kan göra ett sådant uttalande som att dessa grupper skulle vara särskilt prioriterade. Jag tror nog att det finns andra grupper i vårt samhälle som är i högre grad prioriterade, herr Eskilsson.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Med kammarens tillstånd lämnar jag både jordförvärvslagen och bolagsförbudslagstiftningen åt sitt öde för tillfället, ty dessa frågor har riksdagen redan beslutat om.

Däremot känner jag mig i viss mån uppfordrad av herr Persson i Skänninge, eftersom han krävde att varje politiskt parti från denna talarstol skulle deklarerera att tidigare jordbruksministrar också hade gjort ändringar i de avtal som upprättats. Till yttermera visso vill herr Persson i Skänninge ha fastslaget att detta var praxis. Nu tycker jag att vår jordbruksminister inte skulle ha varit så bunden av denna praxis i detta hänseende. Vi kunde ha haft överseende med honom, om han i detta speciella fall hade följt den uppgörelse som trots allt var träffad.

Herr Persson i Skänninge var också inne på den gemensamma marknaden, och han sade till jordbrukarna: »Ni skall ha klart för er att ni inte representerar någon speciell näringsgren i detta land utan att ni skall behandlas på exakt samma sätt som alla andra.» Är det verkligen sanning, herr Persson i Skänninge? För vi inte dagens debatt just därför att jordbruket ur andra synpunkter intar en ställning som är annorlunda och som motiverar att man i detta land för en alldeles speciell politik för den näringen — inte för jordbrukarnas skull men väl på grund av de samhällsbedömningar som vi vid olika tillfällen gör?

En upprepad erfarenhet från de avtal som träffats och som riksdagen har beslutat är att de förutsättningar, som man med tanke på jordbrukarnas inkomster räknat med, inte har kunnat uppfyllas. Jag har ingenting emot om jordbruksministern för framtiden har ett annat riktmärke än den praxis som hittills tillämpats, och jag tror att han helt kan överge de båda fall av praxis som nämnts och i stället ägna sig åt att försöka effektuera vad man i de olika avtalen har kommit överens om.

När detta avtal skulle löpa ut 1965,

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

hade vi väl väntat oss i denna kammare, liksom människorna runt om i landet, att vi skulle ha fått möjligheter att ta ställning till en helt ny jordbrukspolitik innan vi träffade ett nytt prisavtal. Vi fick ganska tidigt klart för oss att detta var omöjligt. På jordbrukarnas sida rådde en spänd förväntan på vad som skulle komma att hända när avtalet löpte ut. Att det ekonomiska resultatet för jordbrukarna var magert visste vi. Men trenden, som kanske är det avgörande, var också sådan att den allmänt ingav bekymmer. Vi trodde väl från början att vi skulle få en förlängning av avtalet. Så blev det emellertid inte. Man diskuterade ganska snart ett provisorium. Jordbruksnämnden, som hade fått statsrådets uppdrag att lägga fram ett förslag, tog upp förhandlingar med jordbrukets förhandlingsdelegation. Man kontaktade konsumentdelegationen och kunde tidigt under våren konstatera att man hade kommit överens. Man var inte överens på grundval av det gamla avtalet, utan man hade gjort vissa stora förändringar. Inkomstregeln för jordbruket hade slopats, och man hade i stället fått ett inflations-skydd. Det är väl ingen hemlighet att detta inflationsskydd gav jordbruket stora bekymmer därför att man inte visste vilket värde det hade.

Sedan konstaterades i propositionen, att jordbruksministern i allt väsentligt kunde ansluta sig till denna överenskommelse. Jag skall gärna medge att förändringarna bara gäller mindre saker i denna stora fråga. Det gäller de två miljonerna till forskning, ställningen till den gemensamma marknaden och subventionerna för potatisen för att taga några exempel. Framför allt har man en känsla av att skrivningen i propositionen var sådan att man ville så att säga överlåta hela initiativet åt Kungl. Maj:t.

Presentationen av vad detta avtal skulle ge jordbrukarna var nog inte riktigt objektiv. Jag är medveten om att det kan bli det resultat som statsrådet

presenterar, men det är inte säkert att exempelvis en höjning av importavgifterna ger jordbruket större inkomster. För att så skall bli fallet och för att det skall ge maximalt utslag fordras att en hel serie andra förutsättningar också är för handen. Och det är ytterst sällan som alla dessa förutsättningar föreligger. Därför är det ingalunda säkert att jordbruket kommer att få räkna sig dessa pengar till godo.

En annan fråga är om jordbruket har slutit ett avtal eller inte. Det tycker jag behöver redas ut. Man samlas till förhandlingar i jordbruksnämnden, och där ger man och tar bud. Man väger favörer mot nackdelar och kommer slutligen överens om vad man kan acceptera. Då har man släppt ett eller annat krav och fått något annat i stället. Det är sålunda en överenskommelse, eller vad vi kallar ett avtal. Men sedan är det inte slut med det, utan därefter går hela frågan till Kungl. Maj:t, och statsrådet skriver en proposition i vilken han gör en del ändringar i det avtal som träffats.

Här säger herr Persson i Skänninge att jordbrukarna inte har slutit avtal jämförbart med andra parter. Ja, man för regelrätta förhandlingar och upprättar avtal, och alla grupper i samhället talar om jordbruksförhandlingarna och om jordbruksavtalet. Herr Persson i Skänninge talar själv om det provisorieavtal vi nu har fått. Men det borde vara naturligt att kommunikationerna mellan jordbruksnämnden och dess uppdragsgivare, jordbruksministern, är sådana att man på jordbrukarsidan kan räkna med att ingångna avtal också har jordbruksministerns sanktion. Och då kommer jag fram till den slutsatsen att några ändringar inte borde få förekomma, om det inte finns alldeles speciella skäl för dem. Å andra sidan är jag den förste att understryka att detta bara gäller i det förhandlingsledet. Riksdagen är naturligtvis helt suverän att besluta i ena eller andra avseendet.

Jordbruket ligger som alla vet nu i

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

stöpsleven. Vi väntar nu på jordbruksutredningens betänkande. Förseningen där har lett till en serie missförstånd och missförhållanden. Ett flertal frågor som riksdagen har avgjort eller kommer att avgöra i dag hade varit lättare att finna en lösning på, om jordbruksutredningen hade kunnat klara av sitt arbete i den takt som förutsatts. Förseningen har också lett fram till en mängd kannstöperier. Senast i dag har vi läst om hur ledaren för ett stort fackförbund krävt en ny jordbrukspolitik. Vi har också hört ett stort antal propäer som varit grundade på antaganden. Häromåret skulle jordbruket, sade man, baseras på enbart mycket stora jordbruk. I dag tycks vi alla vara ense om att familj jordbruket är den bästa formen för livsmedelsproduktion här i landet. Sådana jordbruk har den anpassningsförmåga som är nödvändig i jordbruksnäringen.

I dag rekommenderar man också ökad import av livsmedel från Danmark. Det blir billigare. Ja, mina damer och herrar, om vi själva har en tillräckligt stor livsmedelsproduktion eller kanske till och med överskott, kan vi köpa billigare livsmedel utifrån. Men vi har inga garantier för att så är fallet i det ögonblick vi själva har brist på livsmedel.

Jag tycker inte heller det är ett riktigt resonemang att vi i allt vårt välstånd inte kan använda den dyra arbetskraften här i landet till att framställa livsmedel. Nu skall vi vända oss till andra länder, där arbetskraften bara betalas med kanske 50 å 60 procent av vad vi anser att en i det svenska jordbruket anställd skall ha i lön. Jag tycker inte det är riktigt att sådana förutsättningar skall ligga till grund för vårt välstånd.

Den nya jordbrukspolitik man nu kräver är just vad 1960 års jordbruksutredning skulle ge oss, och det finns all anledning skynda på den utredningen, så att vi får bort alla missförstånd och kan ge ett klart besked till producenterna om hur de skall anpassa sig. Jag

förutsätter nämligen att alla här i kam-maren anser att jordbrukets utövare i framtiden skall ha samma inkomster som andra jämförbara grupper. Naturligtvis är det lika rimligt att konsumenterna får ett besked om vilken trygghet det innebär att ha en tillräckligt stor livsmedelsproduktion inom landet. Låt oss också ställa frågan om de är villiga att betala vad detta kommer att kosta.

Det är inte så länge sedan vårt jordbruk ställdes på prov. Den gången tryggade vi vår livsmedelsproduktion. Från samhällets sida var man den gången så angelägen om att få fram de sista kvantiteterna att det tillsattes särskilda slaktgodemän, som kontrollerade att inte en gris, en kalv eller en ko slaktades ute på gårdarna utan att det skedde under full kontroll. Man skickade också ut särskilda tjänstemän på landsbygden för att inventera fodertillgångarna och se till att de utnyttjades på ett för samhället riktigt sätt.

Den gången klarade jordbruket situationen. Jag föreställer mig att vi också i framtiden måste ha ett jordbruk så konstruerat att vi kan känna samma trygghet som vi gjorde sist. Detta förutsätter dock att vi måste avvakta de resultat jordbruksutredningen kommer fram till.

I den debatt som nu föres framställes jordbruket nästan som en döende näringsgren. Visserligen utgör jordbrukarna i dag bara 9 procent av samtliga yrkesverksamma här i landet, men det rör sig ändå om 900 000 å 1 000 000 människor som är direkt beroende av jordbruket.

De svenska bönderna sköter 50 procent av våra skogar och svarar för hela 60 procent av avverkningen. Inom jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse har vi en omsättning på 4,5 miljarder kronor per år. Vi är stora köpare av industriella produkter — enbart posten maskiner och service upptar inköp för 7—8 miljoner kronor per dag.

Jag tycker det kan vara lämpligt att

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

anföra dessa siffror för att visa att jordbruket fortfarande har en uppgift i vårt samhälle och att man inte bör skrämma bort de unga från näringen. Och det gör man inte heller om man ger dem en rimlig inkomst.

Å andra sidan tror jag att jordbruket väsentligt skulle tjäna på en avpolitisering av jordbruksproblemen. Det bör fattas ett definitivt beslut så snabbt som möjligt — vi behöver få arbetsro både inom jordbruket och inom de olika rationaliseringsorganen. Det är ingen anledning att rasera vad som finns uppbyggt på området förrän ett slutligt besked har lämnats.

Herr talman! Jag skall inte gå in på detaljer, utan jag har velat ge denna allmänna översyn av hur vi ser på problemen. Låt mig emellertid rikta en direkt fråga till jordbruksministern: I vad mån kommer jordbruksministern att ge oss möjligheter att använda de interna clearingmedel som hitintills har fått begagnas för mjölkboskapskontrollen? Saken berörs i utskottets skrivning men i reservationen — som till äventyrs kan segra i denna kammare — står inte ett ord därom. Det vore därför angeläget att få reda på vilken uppfattning jordbruksministern har.

Herr talman! Då jag har den allmänna inställningen, att överenskomelser bör hållas, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Stiernstedt* och *Ringaby* (båda h).

Herr **ESKILSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var intressant att höra att herr Eliasson i Moholm inte hyser samma uppfattning när det gäller den yttre rationaliseringen som de föregående talarna från oppositionen.

Herr Eliasson tog upp frågan om slaktkontrollen och andra för den enskilde besvärande åtgärder. Men varför vidtogs dessa åtgärder, herr Eliasson? Jo, därför att krigstillstånd rådde; sta-

ten tillgrip dem ingalunda för sitt höga nöjes skull.

Herr Jonasson undrade hur jordbrukarna i min hemkommun skulle reagera inför mitt ställningstagande. Jag tror inte att de kommer att reagera på något särskilt sätt — både herr Jonasson och jag känner förhållandena alldeles för väl för att behöva tro att mitt ställningstagande skulle föranleda någon speciell reaktion. Det gäller små jordlotter, av vilka de flesta är inväxta med skog. Utvecklingen kommer såvitt jag förstår att fortsätta i samma riktning, och den som vill bestrida riktigheten av detta mitt påstående inbjuder jag att på ort och ställe bese åkerlapparna. Jag räds alltså inte för konsekvenserna av mitt ställningstagande.

Kanske använde jag begreppet familjejordbruk felaktigt, och jag kan naturligtvis rätta mitt uttalande till att gälla småbruken. Men det var ingen egen konstruktion jag förde fram. För två å tre år sedan var jag nämligen inbjuden att i Konserthuset lyssna till en diskussion i vilken även herr Jonasson deltog. Huvudanförandet hölls emellertid av RLF:s dåvarande ordförande Folke Edblom. Han uttalade — inför en talrik församling — att han betraktade bruksningsdelar om 10 hektar och mindre som familjejordbruk.

Jag är för min del fullt på det klara med att det är en ren omöjlighet att bibehålla jordbruk av denna storleksordning. Nu är vi ju framme vid att betrakta bruksningsenheter på 40 hektar som familjejordbruk, och jag vill inte profetera om vad framtiden bär i sitt sköte.

Herr **PERSSON** i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Eliasson i Moholm frågade mig, om jag anser det vara skäligt, att jordbruket skulle betraktas på samma sätt som andra näringar i fråga om den europeiska marknaden. Jag framhöll i mitt anförande att man inte

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

gärna kan undvika att ta hänsyn till andra näringsgrenar i varje fall när man behandlar dessa problem, eftersom det finns många företag och näringsgrenar, inte minst inom småindustrien och hantverket, vilka råkat i en besvärlig situation genom den gemensamma marknadens tillkomst och vilka därför självfallet med samma rätt skulle kunna kräva en kompensation från staten.

Vidare tog herr Eliasson i Moholm upp den siffran på 110 miljoner kronor som omnämnts i propositionen. Det är inte där angivet exakt 110 miljoner kronor utan det lämnas endast en ungefärlig uppgift. Det är naturligtvis omöjligt att exakt fastställa vad det nya provisoriska förslaget kommer att innebära, men från både konsument- och producentsynpunkt är det ju önskvärt, att man åtminstone genom någon siffra antyder hur det hela kommer att slå ut. Detta måste vara rimligt. Men det är något som utskottsmajoriteten helt underlåtit. Vi reservanter har däremot anslutit oss till propositionen på denna punkt.

Jag antar att det är jordbruksministrarnas förhoppning att 1960 års jordbruksutredning så snart som möjligt skall vara klar med sitt betänkande, och det är väl också allas vår mening. Att arbetet har dragit ut på tiden torde bero på de stora problemkomplex som utredningen har att behandla.

Då kan vi väl, sade herr Eliasson i Moholm, få jordbrukets prisfråga avpolitiserad. Ja, det har sagts många gånger att vi skulle försöka åstadkomma detta, men hela frågan är tyvärr så brännbar, att jag gissar att 1960 års jordbruksutredning kanske inte kommer att gå i land med att få den helt avpolitiserad.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller avpolitiseringen vill jag bara slå fast, att vi under den tid som sexårsavtalet tilläm-

pats har löst jordbruksfrågorna på ett betydligt lugnare sätt än som tidigare skedde. I övrigt får jag naturligtvis böja mig för den sakkunskap som herr Persson i Skänninge har och erkänna att det är möjligt att dessa frågor inte kommer att bli avpolitiserade genom jordbruksutredningens förslag.

Herr Persson i Skänninge nämnde också den i propositionen uppgivna siffran 110 miljoner kronor. Jag vidhåller den uppgift jag lämnat, nämligen att förutsättningarna för det som anges i propositionen är en serie av gynnsamma händelser, som inte under alla förhållanden kommer att inträffa.

Vidare sade herr Persson i ett tidigare anförande, att det vid de förhandlingar som han deltagit i och vid Kungl. Maj:ts överväganden också hade varit nödvändigt att taga hänsyn till produktionsutvecklingen. Jag glömde i mitt förra anförande att beröra den saken, och jag vill nu bara slå fast att herr Persson är den ende bland oss, som anser att man kan förfara på det sättet och inte lösa denna fråga i samband med 1960 års jordbruksutredning. Det är väl för tidigt att göra det för närvarande.

När jag, herr Eskilsson, talade om slaktgodemännen, gjorde jag inte detta i en kritisk anda. Jag underströk bara — och därvidlag kan vi kanske vara överens, herr Eskilsson — att produktionen under förra kriget inte var större än att samhället måste engagera sig mycket hårt för att få fram så mycket livsmedel som möjligt. Jag kanske skulle vända på saken och säga: Låt oss föra en jordbrukspolitik så konstruerad, att det också nästa gång räcker med att ha slaktgodemän. Det är nämligen inte slaktgodemännen som ger oss livsmedel, utan det är jordbrukets produktion vilken gör detta.

Låt mig beträffande familj jordbruken också säga, att jag kan som ett familj jordbruk betrakta både en gård som har tillräckligt stor areal åker och

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

en gård som med en kombination av jord och skog. Det senare kanske också passar utmärkt i Värmland.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Eliasson sade att vi under dessa sex år haft politisk stiltje i jordbruksfrågorna. Detta är knappast någon sanning. Såsom herr Eliasson nog kommer ihåg rådde det inte år 1963, när regeringsöverenskommelsen träffades, någon särskilt opolitisk stämning i dessa frågor.

Vidare undrade herr Eliasson vem som skall klara livsmedelsförsörjningen om det blir ett nytt krig. Ja, vi får väl ta till slaktgodemännen igen. Det är inget annat att göra.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Persson i Skänninge erinrar sig tillståndet under åren före 1959, särskilt början av 1950-talet, måste han medge att det då inte rådde politisk stiltje. Jag tycker dessutom att ett bevis för riktigheten av vad jag framhöll var, att herr Persson i Skänninge från sina synpunkter bara kunde peka på ett enda år under avtalsperioden.

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! Vi har från kommunistiskt håll inte väckt någon motion i anledning av regeringens förslag av den 5 mars rörande jordbrukspriserna — ett förslag som i stort sett innebär en ettårig förlängning av det sexårsavtal som utlöper den 1 september. Att vi avstått från att motionera beror på att det uttryckligen sagts att här är fråga om ett ettårigt provisorium, i avvaktan på att förslag till nya riktlinjer för jordbrukspolitiken skall hinna bli färdiga och kunna underställas riksdagen.

Jag skulle med hänsyn härtill ha kunnat avstå från att ta till orda då regeringsförslaget nu behandlas. Emellertid

har den borgerliga lottmajoriteten i jordbruksutskottet presenterat ett utlåtande med ståndpunkter som i viss mån rullar upp hela frågan om jordbrukspolitikens fortsatta utformning i vårt land. Det är i en sådan situation rimligt att anföra åtminstone några synpunkter på ämnet.

I den debatt om jordbrukspriserna som pågår pekas ofta på det faktum att livsmedelspriserna, och särskilt priserna på svenska livsmedel, ökat mera under senare år än priserna på andra varor. Denna omständighet tycks inte det ringaste oroa jordbruksutskottet och speciellt inte deras företrädare här i dag.

Emellertid bör också det förhållandet framhållas och understrykas att den kraftiga höjningen av livsmedelspriserna i allmänhet inte betytt att bonden, producenten, blivit särskilt gynnad. Man kan anföra siffror som visar att producentprisernas stegring ungefärligen motsvarar den genomsnittliga prishöjningen i landet. Det är i stället priset på förädling och distribution av jordbruksprodukter som kraftigt ökat och som betingar en allt större del — för närvarande omkring hälften — av vad konsumenterna får betala.

Jag tillhör, herr talman, dem som menar att åtgärder för rimliga livsmedelspriser inte bara kan begränsas till producentledet, utan också måste innefatta en prövning av förädlings- och distributionskostnadernas skälighet och av vad som kan göras för att nedbringa dessa.

Beträffande frågan om jordbrukspriserna måste jag säga till herr Elmwall, att den siffra på 8 procent, som angivits för jordbruksråvarornas andel av konsumtionsutgifterna i vårt land vid ett tidigare tillfälle och som återkom i herr Elmwalls anförande, inte säger något om livsmedelsprisernas faktiska roll i vårt samhälle. Det är nämligen en genomsnittssiffra för såväl miljonärer som personer med 12 000 kronors inkomst

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

om året, för barnlösa och för barnrika familjer o. s. v. Den som känner till hur folk i allmänhet har det, vet att livsmedelsprisernas andel av levnadskostnaderna kan röra sig om både 8, 16 och 32 procent. En statistik kan vara missvisande, även om alla siffror i och för sig är riktiga. Sådana där siffror kan lika gärna kastas i papperskorgen, ty deras enda effekt är att de retar människorna, eftersom man inte alls tycker att siffrorna stämmer med verkligheten.

Vi väntar nu på 1960 års jordbruksutrednings slutgiltiga förslag till fortsatt statlig jordbrukspolitik. Om innehållet i dessa förslag kan jag naturligtvis inte sia. I allt vidare kretsar växer emellertid kravet på att vi måste få en principiellt ny jordbrukspolitik. Det är många frågor man ställer sig. Är det rimligt att årligen använda 160 miljoner kronor av inkomsterna på livsmedelstullarna för att dumpa ut smör och andra överskottsprodukter? Kan man fortsätta med en tullpolitik, där tullarna, d. v. s. införselavgifterna på livsmedel, redan överstiger 50 procent?

Jag skall inte fortsätta med en uppräknings av alla de frågor som allmänheten ställer sig, utan jag vill med några ord söka förklara vad vi avser med uttrycket »en principiellt ny jordbrukspolitik». Jag skulle kunna ange vår, naturligtvis preliminära ståndpunkt i detta avseende med en fråga: Vore det inte rimligt att i fortsättningen mindre satsa på dumpning, tullar och diverse subventioner över budgeten för att i stället satsa avsevärt mer på storleksrationalisering och annan rationalisering inom jordbruket?

Det har i debatten talats om familj jordbruk. Vad är det? 1947 ansåg man att ett familj jordbruk borde omfatta 10 à 20 hektar. Alla är väl överens om att ingen i dag kan leva på ett sådant jordbruk, såvida jordbruket inte har en alldeles speciell inriktning av produktionen. Man är väl snarast böjd att tredubbla dessa siffror och säga, att 30 à

60 hektar är den areal som behövs för att ett familj jordbruk skall bli något så när bärkraftigt.

Vad skulle man inte kunna åstadkomma i fråga om storleksrationalisering med en insats på bara något hundratal miljoner kronor under några år. I Norrland pågår en försöksverksamhet med s. k. chockrationalisering, där det lämnas bidrag på uppåt 50 procent för jordförvärv och andra rationaliseringsåtgärder. Ett förslag om att bedriva denna verksamhet i större skala och att utvidga den till att omfatta hela landet skulle säkert vinna gehör bland övriga medborgare. En sådan åtgärd skulle vara ett led i en konstruktiv jordbrukspolitik, till skillnad från den nuvarande statiska jordbrukspolitiken som skapar allt större och till slut inom ramen för de politiska möjligheterna helt olösliga problem.

Numera är det säkerligen inte många som missunnar bonden lön för mödan. Men stora och rationella produktionsenheter är tidens lösen, och jordbruket kan därvidlag inte få utgöra något undantag. Arealökningen går emellertid för sakta, och den nuvarande jordbrukspolitiken ger sannerligen ingen stimulans till en snabbare och mera genomgripande omgestaltning av jordbruket. Viljan till en sådan omgestaltning finns säkerligen hos många småbönder, men resurserna saknas i hög grad. Vi har härvidlag att göra med ett kapitalproblem, men det är ett kapitel som jag inte närmare skall gå in på.

När herr Elmwall säger att vi måste tillförsäkra jordbrukarna skäliga inkomster, bör han samtidigt ställa frågan: Hur skall detta ske? Måste inte det primära vara att tillförsäkra jordbrukarna skäliga arealer och därigenom skäliga inkomster? Borde inte den statliga jordbrukspolitiken i första hand och i betydligt större utsträckning än hittills syfta till sådana åtgärder?

Med dessa frågeställningar kan vi få till stånd en fruktbar jordbruks-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

politisk diskussion till skillnad från den nuvarande diskussionen, som jag tycker i viss mån rör sig ovan verkligheten.

Jordbruksutskottet vill tydligt bara gå på i ullstrumporna. Utskottsmajoriteten förordar en höjning av tullarna med 80 procent för matärter och 25 procent för bruna bönor för att den svenska produktionen så småningom skall bli så stor att vi inte skall behöva importera av dessa produkter. Det som inte kan dumpas bort inom EEC bör bönderna kompenseras för på annat sätt, menar motionärerna och utskottet. På sid. 16 och 17 redovisas skäl för ståndpunkten att vi även i fortsättningen bör upprätthålla en överproduktion och inte, som det heter, låta oss »påverkas alltför mycket av tillfälliga växlingar i marknadsläget utomlands». Av detta och annat i utskottsutlåtandet får i varje fall jag det bestämda intrycket att de som står bakom jordbruksutskottets utlåtande tycker att allt är i sin ordning och att den hittillsvarande prispolitiken både kan och bör fortsättas. Hela kritiken ägnas några mindre justeringar som jordbruksministern gjort av det prisleförslag som jordbrukets förhandlare och statens jordbruksnämnd framlagt.

Kan vi då fortsätta att realisera våra överskott? Är det rimligt att orubbligt hålla på med att producera och dumpa ut överskott? Är det vettigt att förutsätta att vår jordbruksproduktion alltmör skall kunna avskärmas från internationell konkurrens i en tid då handelshindren överallt raseras? Jag tycker verkligen att det är berättigat att ställa dessa frågor, särskilt i samband med diskussionen om vår framtida jordbrukspolitik.

Herr talman! Det är jordbruksutskottets utlåtande som uppkallat mig till dessa betraktelser om vår jordbrukspolitik i allmänhet. Utlåtandet är i själva verket ett inlägg i den debatt som borde ha fått anstå till nästa år, då vi i stället för ett provisorium borde kunna diskutera en helt ny politik.

Reservanterna i utskottet stöder rege- ringsförslaget utan att närmare gå in på frågan i vad mån vår nuvarande jordbrukspolitik tjänat ut. Det är inte, synes det mig, så stor skillnad mellan vad regeringen gått med på i fråga om aktuella priser och vad motionärerna och utskottet förordar. Men då regeringen av allt att döma kommit fram till att åtminstone en viss omprövning av jordbrukspolitiken blivit aktuell, vill vi för vår del deklarerat att vi ger vårt stöd åt en sådan omprövning. Det är främst av det skälet som vi kommer att rösta med reservanterna och därmed för regeringens förslag.

Herr ELMWALL (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Stuvsta säger att man inte skall åberopa statistik; sådana uppgifter är bara att kasta i papperskorgen. Jag kan inte bedöma det, men mot herr Karlssons påstående talar det faktum att så gott som allting numera bedöms statistiskt.

Med anledning av herr Karlssons i Stuvsta anförande skulle jag vilja ge exempel på hur förhållandena förändrats under den senaste tioårsperioden när det gäller det svenska jordbrukets struktur, antalet sysselsatta, produktionsinriktning m. m. Vi kan nog förutsätta att förändringarna kommer att fortsätta. Jag vet ingen som har motsatt sig åtgärder som är betingade av utvecklingen, men man kan ju också tvinga fram en utveckling genom olika åtgärder. Skulle det bli fråga om att i ekonomiskt avseende sätta tvångströja på jordbrukarna och därigenom överföra dem till andra yrken, så kommer jag för min del att reagera.

Mellan 1956 och 1964 har antalet jordbruk på över 2 hektar minskat med 70 000 eller med 26 procent. Antalet mjölkleverantörer var 1956 223 000, år 1964 154 000. Detta är en minskning med 31 procent. Utfört arbete i jordbruk i miljoner arbetstimmar räknat uppgick år 1956 till 761 och år 1964 till 553, d. v. s. en minskning med 27 pro-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

cent. Antalet sysselsatta i jordbruket minskade under samma tid från 410 000 till 275 000, en förändring på 33 procent. Arbetskraftens produktivitet i jordbruket beräknas däremot under det senaste året ha stigit med 6,9 procent, således betydligt mer än inom industrien.

Herr KARLSSON i Huddinge (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte påstått att herr Elmwall eller någon annan representant för jordbruket motsatt sig utvecklingen, och jag vill deklarera att jag för min del inte förordar att man använder någon ekonomisk tvångströja för att driva fram en viss utveckling.

Vi diskuterar emellertid nu jordbrukspolitikens inriktning och frågan om vilka åtgärder man från samhällets sida bör satsa på. Av jordbruksutskottets utlåtande kan jag inte få någon annan uppfattning än att vad utskottsmajoriteten vill satsa på är åtgärder för att upprätthålla den nuvarande höga jordbruksproduktionen, även om vi inte kan bli av med produkterna inom EEC och även om det blir svårare att bli av med dem inom EFTA-marknaden. Man anser inte att detta är något särskilt problem, även om det kostar 160 miljoner kronor i subventioner.

Vidare vill man få till stånd högsta möjliga tullar, d. v. s. införselavgifter, för att kunna upprätthålla en sådan produktion.

Vad jag i någon mån givit uttryck åt är att jag inte tycker att en sådan politik kan fortsätta. Den blir mer och mer orealistisk, och därför måste man från alla håll försöka komma fram till någonting som i det långa loppet kan anses bärande.

Herr NILSSON i Lönsboda (fp):

Herr talman! Då de föregeande talarna utförligt redogjort för det föreliggande förslaget och de intagna stånd-

punkterna har noggrant motiverats, skall jag fatta mig mycket kort.

När denna fråga diskuterades i jordbruksutskottet, kom debatten huvudsakligen att röra sig om praxis att icke frångå ett förhandlingsresultat eller göra ändringar i detta. Riksdagen har givetvis full rätt att pröva och ändra ett föreliggande förhandlingsresultat, men praxis har varit att man godtagit detsamma utan ändringar. Reservanterna, och särskilt deras talesman, herr Persson i Skänninge, erinran om att 1959 års riksdag godtog av departementschefen gjorda ändringar. Ja, det gjorde riksdagen visserligen, men det skedde under ett visst motstånd; flera motionärer höll på att förhandlingsdelegationens förslag skulle godtas.

Men den fråga som behandlades 1959 kan också anses ha varit av en annan storleksordning än den vi har att behandla i dag. Den gången gällde det en överenskommelse som skulle tillämpas under sex år, medan det i dag endast är fråga om ett provisorium under ett år.

Ser man på 1959 års ändringar, kan det också sägas att dessa var av betydligt mindre omfattning än dagens. Då gällde det endast frågan om majsstärkelse och glykos skulle inordnas i förslaget, en fråga som flera gånger återkommit till behandling. Departementschefen ansåg emellertid att tillräckliga skäl icke förelåg för att ta med dem i förslaget.

En av huvudpunkterna i förslaget som ej kom med var att vissa åtgärder borde vidtagas, om ett vidgat handelspolitiskt samarbete med andra länder skulle bli så omfattande att syftet med överenskommelsen icke kunde förverkligas. Dessutom gällde det, liksom i år, frågan om 2 miljoner kronor till forskning. Ändringarna gällde således knappast själva prisöverenskommelsen.

Granskar man de årligen återkommande propositionerna om prisreglerande åtgärder under åren 1961—1964,

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

finner man att departementschefen nästan hundra procentigt antagit de framlagda förhandlingsresultaten. Jag har med intresse läst såväl propositionerna som utskottsutlåtandena och kan därvid konstatera att statsrådet ställde sig välvillig till förslagen på nästan alla punkter. Han har ingenting att erinra och han förordar de föreslagna åtgärderna, det är ofta återkommande termer som använts.

Enda tvistefröet har under dessa år varit sådana varor som haft industriellt sammanhang såsom glykos, majsstärkelse, spaghetti, kakmix m. fl. Det kan nämnas att vi i dag även har att behandla en motion om ändrade bestämmelser för att möjliggöra restitution av införselavgifter på majsstärkelse, som användes för tillverkning av gipsplattor. Här är utskottet fullt konsekvent i sitt yttrande, då det säger att detta är en ny fråga och att man inte nu vill bestämma något i detta avseende. Utskottet antar att jordbruksnämnden i sin verksamhet har sin uppmärksamhet riktad på problemet och senare kommer att lägga fram det förslag som den finner erforderligt. Ett liknande uttalande göres i anslutning till den motion som herr Jonasson m. fl. har väckt om ändring av det s. k. prisortavdraget. Denna sak har inte heller funnits med i överenskommelsen, varför utskottet lämnat den utan beaktande.

Man kan alltså konstatera att ingen gång under dessa sex år har så stora avsteg gjorts från överenskommelsens innebörd som i den nu föreliggande propositionen. Då årets överenskommelse därtill endast är ett provisorium i avvakten på slutresultatet av 1960 års jordbruksutrednings arbete och denna överenskommelse är mycket rimlig — den har godtagits av samtliga parter, även konsumentdelegationen har enhälligt anslutit sig till densamma — har folkpartiets representanter i jordbruksutskottet följt övriga borgerliga i utskottet i dess krav på att överenskommelsen bör antagas oförändrad.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag skall uppehålla mig vid det avsnitt i föreliggande utskottsutlåtande som anknyter till motion II: 859 och som avser importavgiften för bruna bönor och ärter.

I propositionen redovisas att statens jordbruksnämnd i samband med jordbruksavtalets förlängning förordat en förbättring av importskyddet för dessa varor. Införselavgifterna för matärter och bruna bönor skulle sålunda uppgå till 25 respektive 55 kronor per deciton.

Bruna bönor är ett varuslag som jag haft särskild anledning att intressera mig för. Den överväldigande delen av produktionen av bruna bönor sker inom det län jag tillhör, och huvudsakligen inom en liten del av detta län, nämligen på Öland. Jordens och klimatets beskaffenhet där gör förutsättningarna särskilt gynnsamma just för produktion av bruna bönor. Då det samtidigt är fråga om en bygd som är fattig på andra näringsgrenar är det angeläget att kunna upprätthålla produktionen av bruna bönor.

Jordbruksministern har inte, såsom tidigare talare framhållit, velat godta rekommendationen i överenskommelsen om importavgifterna. Naturligtvis har den socialdemokratiska delen av utskottets ledamöter följt jordbruksministerns förslag. Detta är beklagligt då den nuvarande odlingen av bruna bönor är värdefull för vårt land. Visserligen har en av kammarens ledamöter, herr Eskilsson, här uttalat att det ur försörjningssynpunkt inte skulle vara nödvändigt att upprätthålla en odling av så stor omfattning. Men denna odling kan inte fungera som ett dragspel och ena året göras omfattande för att ett följande år reduceras till nästan ingenting. Det är i stället önskvärt att ha en tämligen stabil produktionsvolym år från år. Detta är av mycket stor be-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

tydelse för produkternas avsättning och för avsättningsorganisationerna.

Jag vill för kammaren något redogöra för utvecklingen av importen av torkade bönor. År 1961 uppgick den till 1 413 ton. Siffran för 1962 var 1 749 ton, för 1963 2 394 ton och för 1964 2 875 ton. En fördubbling har sålunda skett på fyra år. Om denna utveckling fortsätter, blir det allt svårare att finna avsättning för den inhemska produktionen.

Nu härrör sig konkurrensen i huvudsak från holländska bönor. Holländarna har givit sig in på en mycket stor produktion. Man räknar med att Holland under 1964 hade en normal avsättning på 5 000 ton men en skörd på 9 000 ton. Det är detta överskott som pressar tillbaka de svenska produkterna och som kan inverka på den svenska odlingen.

Konsumenterna vill självklart ha varor till så låga priser som möjligt. Detta önskemål kan man tillfälligt tillgodose genom att utnyttja tillfälliga överskott på världsmarknaden av både denna vara och av andra varor. Men på lång sikt måste ändå produktionskostnaderna för en vara täckas. På den punkten kan man inte trola.

Vi skall väl också vara solidariska med alla närings- och yrkesutövare och se till att de får en något så när rimlig lön för mödan. Det är oriktigt att, som i detta fall, matcha de svenska bönodlarna mot det holländska produktionsöverskottet. Jag tror inte att man på lång sikt tjänar därpå.

Herr Eskilsson sade tidigare i dagens debatt att reservanterna inte velat ta ställning till detta spörsmål under provisorietiden. Men till en hel del andra saker i avtalet har man ändå tagit ställning och gjort förändringar — det gäller bl. a. inkomstjämförelsen. Om yrkandet från jordbruksnämndens sida inte skulle vara oskäligt, kan jag inte förstå att det finns någon anledning till att inte villfara önskemålet härvidlag.

Det har nämnts att produktionen av

bruna bönor i dag inte utgör mer än cirka 50 procent av den tidigare produktionen. Herr Persson i Skänninge har understrukit att vi bör akta oss för en överproduktion. Han säger att vi kan få en överproduktion på vissa varor som vi måste sälja till mycket låga priser på världsmarknaden. Men i detta fall är det inte fråga om någon överproduktion utan om en produktion som bara räcker till att täcka 50 procent av det inhemska behovet. Således kan ett yrkande om att inte ta hänsyn till våra framstötter knappast paras med resonemanget att man måste akta sig för en överproduktion.

Både i vårt land och i andra länder inträffar det väl alltid någon gång att man inte kan finna avsättning för en produkt till önskat pris. Inom alla branscher finns det okuranta varor. Det kan gälla kläder, husgerädsartiklar och mycket annat som måste slumpas bort. De lägre priser som erhålles i det sammanhanget får man ta hänsyn till vid prissättningen i övrigt. Man kommer väl inte heller ifrån att inom jordbruket produktionen inte alltid svarar precis på hektot eller kilot mot konsumtionen. Är överskottet inte alltför stort, kan det inte betyda så mycket om man försöker att avsätta det på ett eller annat sätt. De överskottsposter som finns på världsmarknaden är bara sådana poster som de olika länderna spelar ut mot varandra för att på ett eller annat sätt placera. Vi vet hur våra fläsklager under Kubakrisen tömdes på en vecka, vill jag minnas.

Herr Karlsson i Huddinge säger att vi bör satsa på en stor omläggning av jordbrukspolitiken. Ja, i ett land, vars ideologi inte är så olik den som herr Karlsson omfattar, har man satsat på en annan jordbrukspolitik, men där har man under årens lopp minsann inte kunnat redovisa några stora överskott. Jag undrar också, om det inte var åt det hållet som en viss del av vårt nyssnämnda fläsköverskott gick.

Herr talman! Jag vill understryka att

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

den motion jag här talat för inte innehåller något som skulle kunna åstadkomma ett överskott i vårt land, utan syftet är att skydda en produktion som jag anser vara mycket värdefull för de områden där den finns och som jag inte tror att konsumenterna på lång sikt kommer att förlora på genom högre livsmedelspriser.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Herr KARLSSON i Huddinge (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Börjesson i Glömminge drog ut i världen till länder med ett annat jordbrukssystem och menade att där man satsat på en annan jordbrukspolitik har man inte fått några överskott av jordbruksprodukter. Med hänsyn till tiden och även till kammarens tålmod kan jag inte gå in på någon diskussion av jordbrukspolitiken i andra länder. Jag tycker att vi kan hålla oss till jordbrukspolitiken i Sverige, och beträffande den är vi väl i allmänhet överens om att en storleksrationisering måste genomföras och att detta i varje fall är en avgörande faktor när det gäller att öka jordbrukets bärighet.

När det gäller överskotten menar herr Börjesson att det finns en del okuranta varor som man får slumpa bort och slå ut förlusterna på andra varor. Men de varor som herr Börjesson avser är väl inte okuranta, utan kvalitetsvaror. Det rör sig emellertid om att vi inte kan producera jordbruksprodukter till samma priser som andra länder och att vi måste dumpa ut vår överproduktion. Frågan har ställts, om man utan vidare kan fortsätta med detta och samtidigt alltmer avgränsa den svenska marknaden från de andra. Tror herr Börjesson verkligen att man i längden kan fortsätta med det i ökad takt? Detta är frågeställningen.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huddinge säger att vi inte skall göra jämförelser med andra länder. Men om man förordar vissa omläggningar och arbetar för en viss politik, ligger det nära till hands att som exempel ta de länder, som genomfört en sådan politik. Några andra jämförelseobjekt finns ju inte.

Vidare säger herr Karlsson att vi i Sverige inte kan producera varor till samma priser som andra länder. Det är klart att vi inte kan göra det, eftersom lönelägen och andra förhållanden skiftar så oerhört mellan olika länder. Om alla länder hade samma lönenivå och samma sociala förhållanden kunde man måhända komma fram till ett system som gjorde det lättare att lösa frågorna om prissättningen på varorna. Men när produktionskostnader och lönelägen är så olika, kan man inte göra sådana förenklingar.

Jag skulle tro, herr talman, att löneläget i Sverige under överskådlig tid kommer att vara sådant att det blir rätt svårt även för en stor del av övriga länder i Europa att följa med och hålla samma löner. Därigenom får vi redan i botten på varornas pris en kostnad som gör att priserna på våra färdiga produkter skiljer sig från motsvarande priser i andra länder.

Om vi drömmer om evig fred över hela världen och inrättar vår jordbruksproduktion härefter men sedan råkar in i krigsförhållanden, då är vi låsta och har ingen frihet att handla, utan vi är helt beroende av dem som på andra håll i världen producerar det som vi skall äta och leva av.

Herr KARLSSON i Huddinge (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Börjesson i Glömminge motiverade sin utflykt till andra länder med att man måste få fram ett alternativ. Jag vill göra herr Börjesson uppmärksam på att jag under denna riksdag bl. a. har sagt att jag förutsät-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., tillika svar på interpellation i anledning av prisutvecklingen beträffande livsmedel

ter att det enskilda familj jordbruket under överskådlig tid — något annat är det ju inte stor idé att resonera om — kommer att utgöra basen för den svenska jordbruksproduktionen. Men jag tror att detta enskilda jordbruk kan organiseras på ett betydligt bättre sätt än som för närvarande är fallet och att det kan bli betydligt mer konkurrenskraftigt än nu och mer tillfredsställande ur konsumenternas synpunkt.

Det är detta alternativ som står till buds här i Sverige som är det enda rimliga att diskutera. Jag är så optimistisk att jag tror på det svenska jordbrukets framtid, om vi bara finge en annan jordbrukspolitik.

Herr **BÖRJESSON** i Glömminge (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huddinge framhåller att om det svenska familj jordbruket bara förbättras och rationaliseras, så kommer man så småningom fram till bättre förhållanden. Men ingen kan väl förneka, att det under de senaste 20 åren redan har skett kolossala framsteg i fråga om rationalisering genom tillkomsten av ny teknisk utrustning och användandet av ny odlingsteknik m. m. Denna utveckling kommer säkert att fortskrida, avkastningen av smörfett per ko kommer att öka även i fortsättningen liksom även avkastningen inom den vegetabiliska produktionen och annat.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Vigelsbo står närmast på talarlistan, och jag har därför för avsikt att nu ge honom svar på hans interpellation. Det har visserligen i debatten förekommit inlägg som jag måhända har anledning att polemisera emot, men jag skall be att senare i dag få återkomma till dem.

Herr Vigelsbo har frågat

dels om jag anser att det pris jord-

brukaren får för sin insats i produktionen av livsmedel är oskäligt högt,

dels om jag anser övriga i ett minutpris ingående element vara av så blygsam omfattning att dessa inte nämnvärt inverkar på vad konsumenten betalar,

dels om jag är beredd att lämna en redovisning för alla de orsaker som verksamt bidrar till dagens prisläge på livsmedelsmarknaden samt redovisa alla de prispåverkande detaljer som ingår i ett minutpris.

I anledning av den första frågan vill jag framhålla att partipriserna på jordbruksprodukter stigit snabbare än partipriserna i allmänhet. Skäligheten av det pris jordbrukaren får för sina produkter måste dock bedömas genom en jämförelse mellan detta pris och produktionskostnaden. Med hänsyn till att denna kostnad varierar i hög grad mellan jordbruksföretagen, bland annat på grund av att produktionen drivs mer eller mindre rationellt, kan producentpriset för den enskilde jordbrukaren framstå som mer eller mindre skäligt. Ur konsumentsynpunkt är det däremot givet att utgångspunkten för en sådan skälighetsbedömning bör vara produktionskostnaderna i rationellt bedrivna jordbruksföretag. Något sammanfattande och entydigt svar på herr Vigelsbos fråga är det därför ej möjligt att lämna. Prisutvecklingen på jordbruksprodukter under de senaste två åren visar emellertid väsentliga skillnader mellan olika varor. Ett exempel är att partipriset på nötkött sedan mars månad 1963 stigit med 40 procent, medan partipriset på ägg under samma tid har sjunkit. Dessa ändringar torde främst ha berott på marknadsmässiga förhållanden.

Av material som sammanställts av distributionsgruppen inom 1960 års jordbruksutredning framgår att förädlings- och distributionsledens andel i konsumentpriset på livsmedel f. n. är 50 procent. I dagens läge har således

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., tillika svar på interpellation i anledning av prisutvecklingen beträffande livsmedel

effektiviteten i producentledet samt förädlings- och distributionsleden ungefär samma betydelse för konsumentpriset.

Herr Vigelsbos sista fråga avser ett mycket omfattande och komplicerat spörsmål. Enligt vad jag har mig bekant ägnar 1960 års jordbruksutredning uppmärksamhet åt berörda problem. Den nyss nämnda distributionsgruppens material har i dagarna publicerats i ett tryckt betänkande. Med hänsyn härtill begränsar jag mig till att hänvisa till betänkandet.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret som jag har fått. Jag ber också att få tacka statsrådet för att han har berett mig tillfälle att under debattens gång få tillfälle att kommentera svaret, så som det föreligger.

Jag har framställt min fråga med anledning av den propaganda som har förts i tidningspressen. Det är alldeles klart att denna propaganda, som drivs emot jordbruket och där jordbruket målas ut som den stora boven i det prisekonomiska spelet, har väckt en viss uppmärksamhet bland konsumenterna.

När viss regeringen närstående press söker ge en förklaring till prisutvecklingen på livsmedel är det alltid bonden som utpekas som den stora syndaren, med andra ord den — såsom man skrev vid ett tillfälle — som hugger för sig. Det vore kanske inte alldeles riktigt att helt frita jordbrukarna från ansvaret för de konsumentpriser vi har. Också jordbrukarna har naturligtvis fått betalt för sina produktionskostnader, men när vi såsom medlemmar i ett penninghushåll återköper varorna i affärerna får vi betala konsumentpriser som vi faktiskt inte känner igen. Konsumentpriserna motsvarar ingalunda de priser som vi har fått ut för råvarorna.

Det är uppenbarligen riktigt, som statsrådet framhåller, att produktions-

kostnaderna i hög grad varierar mellan olika jordbruksföretag. Men detta torde spela en mindre roll i sammanhanget, då priserna givetvis fastställts förhandlingsvägen efter de bäst skötta jordbruket. Att det finns jordbruk som kanske kunde skötas mera rationellt skall inte förnekas, men dessa har på intet sätt något inflytande på prisbildningen. På alla områden inom näringslivet träffar vi på företag som sköts bättre eller sämre. Ett företag sköts bra, ett annat sämre. Ett företag sköts ekonomiskt, ett annat kanske inte fullt så ekonomiskt. Det finns exempel härpå inom jordbruket, industrien, hantverket, tidningspressen etc.

Något sammanfattande och entydigt svar på frågan om skäligheten i de priser bonden får ut anser statsrådet inte möjligt att lämna. Jag tackar för detta besked från statsrådets sida. Många tidningar, med Aftonbladet och Stockholms-Tidningen i spetsen, vet emellertid precis hur det förhåller sig. De kan lämna besked om hur framför allt jordbrukarna skär remmar ur konsumenternas rygg. När LO-ekonomen Clas-Erik Odhner säger att det är föga berättigat att blåsa i stridslurarna mot jordbruket beträffande prisfrågorna, säger Stockholms-Tidningen att bönderna fått hela frågan om bakfoten. När Odhner säger: »Meningen kan ju ändå inte vara att lämna ut jordbrukarna åt vargarna därför att man till slut upptäckt att man inte har några röster att slå vakt om i denna samhällsgrupp», säger Stockholms-Tidningen att vad bönderna talar om i detta sammanhang är nonsens. Jag tror för min personliga del mer på Odhner än på Stockholms-Tidningen. Jag har prenumererat på Stockholms-Tidningen år efter år för 101 kronor. Man kan nog nästa år få reda på vilken dålig människa man är utan att än en gång prenumerera på den tidningen.

Att jordbruksgruppen procentuellt minskat bör enligt mitt förmenande,

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., tillika svar på interpellation i anledning av prisutvecklingen beträffande livsmedel

med instämmande i Odhners slutsats, inte leda därtill att vi i alla tänkbara lägen skall utpekas som en belastning för vårt konsumentssamhälle. Det vore väl inte alldeles oriktigt att även försöka belysa övriga kostnader som påverkar konsumentpriserna. Med den propaganda som nu bedrivs har man lyckats bibringa konsumenterna den uppfattningen, att jordbrukarna ensam är skuld till livsmedelsfördyringen. Om man vet att jordbrukarna 1950 fick 58 procent av det slutliga priset på livsmedel framställda av jordbruksprodukter men 1961 endast 50 procent, måste man i rättvisans namn fråga sig: Vem tog de återstående 50 procenten? Det har vi inte fått någon redovisning för. Några försök till analys härav från pressens sida har inte gjorts. Det gäller i första hand att gynna annonsörerna—distributörerna. På dessa får ingen skugga falla. Statsrådet medger i svaret att konsumentpriset genomsnittligt fördelar sig fifty-fifty mellan distributörer och producenter.

Vad är det emellertid som händer den 1 instundande juli då omsättningsskatten höjes med hela 3,6 procent? Jo, även livsmedelspriserna kommer då att stiga motsvarande. När omsättningsskatten slagit igenom i form av kompensation till alla berörda grupper kommer säkerligen priserna att stiga ytterligare, livsmedlen inte undantagna. Då kan man komma och tala om att »nu har bönderna huggit för sig igen».

Allt tyder på att produktionens andel i minutpriserna är på väg att sjunka ytterligare, även under 50-procentstrecket. Nu frågar man sig om det går att komma längre i fråga om producenternas andel, om man kan sänka ytterligare. Jo, genom rationalisering kan man åstadkomma detta. Ordet rationalisering förefaller i detta sammanhang att ha blivit ett slagord som i brist på andra förklaringar sticks fram som en tröst till en prismedveten konsumentopinion.

Rationalisering är något som under långa tider pågått inom jordbruket, både i enskild och statlig regi, och det förekommer även inom annan företagssamhet. Men man kan knappast påvisa att några väsentliga förändringar i konsumentpriserna därmed inträffat. En ständigt stigande trend kan konstateras trots de rationaliseringar som genomförts på olika håll. Rationaliseringens teoretiskt tänkbara vinster har ätits upp av kostnadsökningar på andra områden. Så lär det bli även i fortsättningen. Att förespegla konsumenterna sänkta livsmedelspriser är följaktligen enligt mitt förmenande endast att invagga dem i falska förhoppningar.

Oavsett hur jordbruket rationaliseras kommer livsmedelskostnaderna ändå inte att påverkas härav, beroende på att så många andra faktorer spelar in i fråga om storleken av konsumentpriset. Det man skär bort på ett håll lägger man till på ett annat och lägger även till litet mer.

Slutligen hänvisar statsrådet till den pågående jordbruksutredningen. Det är många frågor varom denna utredning skall lämna besked, när den en gång blir färdig. Jag tackar statsrådet för hänvisningen till denna utredning. Jag ser nämligen i denna statsrådets förklaring ett löfte för framtiden att vederbörlig hänsyn skall tas till denna utredning. Skulle så ske, skulle detta kanske i någon mån lindra omdömena om statsrådets tidigare underlåtenhet att ta hänsyn till resultatet av liknande utredningar.

I dagens nummer av Aftonbladet finns det en tabell över skillnaden i konsumentpriserna på den danska och den svenska marknaden. Men jag saknar en tabell, nämligen en som belyser skillnaden i löner. Till skillnaden i lön har inte tagits någon hänsyn i Aftonbladet i dag och inte heller tidigare. Det har påvisats här tidigare att timlönen för en lantarbetare i Sverige är 1 krona 63 öre

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., tillika svar på interpellation i anledning av prisutvecklingen beträffande livsmedel

högre än i Danmark. Industriarbetarlönen är 1 krona 12 öre lägre i Danmark än i Sverige.

Vad skulle lantarbetarna i Sverige säga, om deras arbetsgivare skulle erbjuda lantarbetarna en ersättning som innebär att man skulle sänka lantarbetarlönen med 1 krona 63 öre? Då skulle man säga att det skulle vara rena slaveriet. Det är klart att man inte skall handla på ett sådant sätt att man kan tala om slaveri. Det har vi diskuterat förut, och det skall vi tänka på även i fortsättningen.

Jag skulle till detta endast vilja knyta ytterligare en förhoppning, nämligen att det förhandlingssamarbete som under senare år ägt rum mellan jordbrukets förhandlingsdelegation å ena sidan och statens jordbruksnämnd å andra sidan måtte få fortsätta ostört. Att jordbrukarna, för att tala med Odhner, är en liten grupp bör ju inte i ett demokratiskt samhälle beröva dem möjligheterna att förhandlingsmässigt träffa avtal, vilkas status lämnas lika okränkta som avtal träffade med en större grupp. Jag tror inte att tidsläget är sådant att vi har anledning att dra upp sådana här strider och försöka undertrycka en minoritetsgrupp utan åtminstone låta den komma till tals. Jag tror inte att tiden inbjuder till det, utan vi tror i centerpartiet liksom tidigare, att samarbete är förmer än strid, och samarbete vill vi vara med om även i fortsättningen. Men då bör det också visas vederbörlig respekt för de förhandlingsresultat som vi lyckats uppnå med statliga organ.

Jag ber slutligen, att få yrka bifall till utskottets hemställan i den föreliggande frågan.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Vigelsbo känner inte igen priserna, när han kommer in i en detaljhandel. Han kan inte se sambandet mellan detaljhandelspriserna och

den förbättring som han har fått som jordbrukare, och jag kan förstå honom. Vi är ju helt överens om att det är bara hälften av kostnaderna som kan härledas till producentledet och att det sålunda uppkommer även kostnader som inte herr Vigelsbo är delaktig i. Jag tror det skulle föra för långt att ta upp en diskussion om dessa andra kostnader. Jag kan hänvisa till utredningen. Det är möjligt att man kan säga som herr Vigelsbo att det är reklamkostnader och mycket annat som kommer med i detta sammanhang och att man kan sätta ett frågetecken för hur mycket man skall offra på sådant. Det får vi nog lämna åt andra att bedöma. Det förefaller emellertid som om reklamen har en viss uppgift att fylla i vårt samhälle och att kostnaderna på det området ofta kan leda till påtagliga resultat. Jag skall emellertid lämna den saken därhän och i stället uppehålla mig vid vad herr Vigelsbo har sagt om jordbruket.

Han menar att det förhållandet att många jordbruksföretag kanske är mindre rationella inte på något sätt påverkar prisbildningen. Det är emellertid inte alldeles riktigt, herr Vigelsbo. Det är nämligen ett faktum att på de bokföringsgårdar, från vilka underlag hämtats för en beskrivning av jordbrukarnas ekonomiska situation, ställs inte kravet att det skall vara fråga om rationellt skötta enheter, utan i det sammanhanget plockar man in alla som anmäler sig och som man har intresse av att få med. Ovannämnda kriterium finns alltså inte. Jag kan medge att det kanske kan vara andra faktorer som gör att bokföringsgårdarna ändå är plusvarianter, men utgångspunkten är inte den av herr Vigelsbo angivna.

Det är ju uppenbart att en diskussion, vare sig den pågår i pressen eller på annat håll, siktar mot framtida förhållanden. Vi har gjort vissa iakttagelser under sexårsavtalets giltighetstid, och de är nu föremål för penetrering. Det är klart

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., tillika svar på interpellation i anledning av prisutvecklingen beträffande livsmedel

att det kan finnas utrymme för olika uppfattningar om hur vi skall bedöma våra framtida möjligheter. Det är möjligt att agronom Odhner och jag inte har samma uppfattning och kanske inte heller professor Welinder som har åberopats här. Det förvånar mig emellertid att herr Vigelsbo ställde sig själv frågan om han skulle fortsätta att offra 101 kronor för prenumeration på en tidning.

Jag tycker att om herr Vigelsbo kan bli så tillfredsställd genom att läsa Welinder och Odhner i Stockholms-Tidningen skulle han betala denna slant per år. Jag tror att det är värdefullt att vi har en debatt, och ingen skall naturligtvis utgå ifrån att positionerna på något sätt är låsta. Det kan finnas olika nyanser i uppfattningarna inom olika grupper och även på konsumentsidan kan man självfallet inte alltid räkna med att det blir en enhetlig bedömning.

RLF-ledningarna ute i landet och många andra av jordbrukets representanter, men kanske inte herr Vigelsbo i hans framträdande i dag, är enligt min mening som prinsessan på ärten — förlåt att jag använder uttrycket — när det gäller att diskutera näringens framtida förutsättningar. Tänk om vi hade fått samma reaktion då det gäller att effektivisera på andra områden i samhället, exempelvis beträffande handeln där strukturförändringen i dag är mycket starkare än inom jordbruket och där enheterna försvinner mycket snabbar. Härvidlag kunde vi kanske också tala om sociala verkningar, herr Vigelsbo, som är minst lika genomgripande som inom jordbruket.

Vi skulle kunna nämna andra områden, såsom stora industrigrenar som ständigt är utsatta för den fortsatta rationaliseringen och där människor får finna sig i beskedet att de inom kort tid saknar arbete, ibland utan att ens varseltiden respekteras när det gäller att avveckla ett företag. Hur många arbetare och tjänstemän kan inte från sina ego-

istiska synpunkter fråga sig varför deras näring skall vara med i denna strukturförändring och varför inte de kan hållas utanför. Det finns nog anledning, herr Vigelsbo, att fundera över om vi inte skulle tjäna på att diskutera dessa förhållanden i en mera positiv anda och inte så snart någon framför en mening fråga om vederbörande är en jordbrukets fiende eller vän. Jag föreställer mig att det till sist ändå är fråga om en debatt där man kan utgå ifrån att var och en har rena motiv för sina propäer och tankar.

Det finns förvisso, herr Vigelsbo, möjligheter att förbilliga produktionen och för framtiden måste vi räkna härmed. Jag har träffat många jordbrukare, och det har herr Vigelsbo säkert också gjort, som därför att de har valt en specialproduktion eller förbättrat sitt underlag för produktionen också har kunnat skapa bättre ekonomiska förutsättningar. Jag tror att herr Vigelsbo ger mig rätt på denna punkt, och det är uppenbart att om vi får en sådan utveckling av det svenska jordbruket kan vi också räkna med att livsmedelspriserna kommer att bli relativt låga.

Jag skall i detta sammanhang nämna några siffror. Alla vet att livsmedelspriserna i vårt land har stigit kraftigare inom detaljhandeln än vad som är fallet i praktiskt taget alla andra länder. Ser man på OECD-statistiken som den presenteras i lantbruksskalendern för 1965 finner man, att det endast är i de underutvecklade länderna som det förekommer en procentuellt sett kraftigare stegring under den senaste tioårsperioden.

Om vi för vårt vidkommande utgår från 1953 års prisläge och låter detta vara lika med 100 hade vi 1963 siffran 150. Frankrike kommer inte så långt efter, ty enligt samma beräkningsgrunder har Frankrike 148. Ett annat land som också ligger ganska långt framme är Norge där det under tioårsperioden skett en ökning med 38 enheter. Sedan

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., tillika svar på interpellation i anledning av prisutvecklingen beträffande livsmedel

kommer Nederländerna med 33 enheters ökning, medan andra länder i allmänhet har en ökning som understiger 30 enheter.

Visst kan vi vara överens om att detaljhandelns marginaler här spelat en roll, framför allt den fortgående tendensen till ytterligare förädling av varorna i fabrikantledet. I detaljhandelsledet smyckar man ut varorna bättre än förut. Man serverar kanske konsumenterna produkterna i dag i mer eller mindre färdiglagat skick, och detta betyder naturligtvis en kostnadsfördyring av livsmedelshanteringen, och det är klart att det också innebär att vi skulle kunna räkna med att jordbrukarandelen av priset skulle sjunka, men den har faktiskt under senare år hållit sig ganska konstant — ungefär vid 50 procent.

När vi jämför med andra partipriser finner vi att jordbrukspriserna har stigit mera än dessa under de senaste åren. Jag kan ta den period som sexårsavtalet omsluter, d. v. s. från 1959 och fram till nu. Räknar vi med totalindex för partipriserna med år 1949 som bas finner vi att det har skett en ökning med 28 enheter, men om vi tar jordbruksprodukterna är ökningen 43 enheter. Det är rätt betydande skillnader mellan olika typer av jordbruksprodukter, och det kan finnas anledning konstatera att när det gäller de jordbruksprodukter som vi köper utifrån, exempelvis frukt eller annat som vi får från de underutvecklade länderna, har priserna stigit ganska obetydligt. Då det gäller denna grupp kan man räkna med en kostnadsökning på 12 enheter från 1959 och fram till i dag.

Beträffande de livsmedel som vi producerar inom landet föreligger däremot rätt betydande ökning. Animaliska livsmedel har ökat med 51 enheter under denna tid och spannmålsprodukterna med 62 enheter. Jag kanske skall göra en reservation för att det skett en viss förädling av spannmålen eftersom för-

malning delvis kan ingå, men hur vi än räknar kommer vi fram till att partipriserna har stigit mycket kraftigt under den period sexårsavtalet har gällt. Vissa produkter har ökat kraftigt och andra mindre. Jag tror att konsumenterna framför allt har märkt hur priset på kött har stigit under de senaste åren och jag skall med några siffror belysa detta.

Tar vi nötköttpriset 1962, som då var 4: 80, till utgångspunkt, så har det ökat till 6: 80 i dag, noga räknat med 41,7 procent sedan 1962. På tre år har köttpriset således gått upp med 41,7 procent. Det är partipriserna, herr Viggelsbo, som jag rör mig med. I fråga om fläsk är förändringen obetydlig. 4: 52 år 1962 har blivit 4: 74 under början av 1965. Det är en ökning med knappa 5 procent.

Jag vill också ta upp ett annat område, vilket kan vara intressant, eftersom det har diskuterats rätt flitigt på senare tid. Min kollega, statsrådet Lindström, har pekat på hur fördelaktigt det kan vara för konsumenterna att gå över till att äta broiler i stället för att köpa kött. Det kanske inte var så överflödigt att konsumenterna fick sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande, ty det är ett faktum att för broiler, som det är tilltagande produktion av, var priset 6: 21 år 1962, medan det ligger på 6: 07 år 1965. Det betyder att priset har fortsatt att gå nedåt, då andra priser ökat, och relationstalet är i dag 97,7 procent. Vad är orsaken till detta? Det är självklart att förutsättningarna är olika för olika produktioner. Man kan inte utan vidare tänka sig samma effekt av storproduktion på alla områden. Det är dock uppenbart att man kunnat åstadkomma betydande vinster genom att gå över till produktion i stor skala av broiler.

Jag skulle kunna säga detsamma om ägg, vilket jag nämnde i interpellationssvaret. Även ägg är en produkt, som

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., tillika svar på interpellation i anledning av prisutvecklingen beträffande livsmedel

i dag kan framställas på ett sätt som man kan kalla fabriksmässigt. Men ofta är det ju en enskild jordbrukare som svarar för produktionen. Han har specialiserat sig, han har ett stort företag, är konkurrenskraftig och kan bjuda tävlan med andra.

Jag är medveten om att dessa vinster inte kan nås på alla områden, men det är väl uppenbart att det är ett konsumentintresse av första ordningen att vi inom livsmedelsproduktionen utnyttjar alla möjligheter som föreligger till en sådan utveckling av vårt jordbruk, att det ges möjligheter att producera livsmedel på billigast möjliga sätt. Det gäller inom andra områden av vårt näringsliv, och det är väl ingenting som säger att vi skall avstå från att ställa samma anspråk på jordbruket, nämligen att det måste utvecklas mot allt rationellare och effektivare produktionsformer.

Jag tror att vi i grund och botten är överens om detta, herr Vigelsbo, men då skall vi inte heller förneka att det kan finnas möjligheter för en sådan omställning och omprövning av vår jordbrukspolitik, att vi kan finna sådana former som kan främja en utveckling åt rätt håll. Därmed menar jag ingalunda att jordbruket skall, som jag tror att någon sade, lämnas ut till vargarna. Jag känner i varje fall inte till att man umgås med planer på att vare sig den ena eller andra kategorien jordbrukare i vårt land skulle lämnas utan stöd ifrån samhällets sida.

Jag skulle kanske till sist ändå säga ett ord också om lantarbetarlönen, som herr Vigelsbo berörde. Det är riktigt, att de svenska lantarbetarna efter ett tålmodigt arbete har kunnat förbättra sin standard, och det är kanske också riktigt att de i jämförelse med andra länder intar en ganska framskjuten plats; jag vågar inte bestämt yttra mig om den saken. Men lika visst är, herr Vigelsbo, att lantarbetaren i dag inte är så allmänt förekommande. Vi har kommit därhän,

att många jordbruk rationaliseras, och därför är inte lantarbetarlönen en kostnadsfaktor av så stor betydelse längre. Det är de stora, bäst rustade brukningsenheterna som i dag sysselsätter lejd arbetskraft, och det är ingalunda så att lantarbetarlönen är utslagsgivande för lönsamheten.

Självfallet ställer vi höga anspråk på att även jordbrukarna skall vara med i standardutvecklingen i vårt samhälle. Vi har ställt upp en målsättning för sex-årsavtalet, som är mycket djärv i detta avseende och som har betytt att våra kostnader för produktion av livsmedel har blivit höga under denna tid. Det är väl ett faktum, som vi kan erkänna, men vi behöver fördenskull inte ta fram lantarbetarna som den grupp, som skulle ha förorsakat ett speciellt högt kostnads-läge för jordbruksproduktionen, ty det är inte riktigt.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! I den sista frågan som statsrådet tog upp och där han polemiserade mot herr Vigelsbo skulle jag vilja framhålla, att lantarbetaren står för 10 procent av arbetskraften. 90 procent står jordbrukarna för själva. Om man skall få en riktig jämförelse mellan danskt och svenskt jordbruk, då skall man inte ta lantarbetarlönen, för då får man ingen rättvis mätare, utan det är bättre att ta företagargrupperna som representanter för respektive land.

Herr VIGELSBO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Skänninge talade om sammansättning av jordbrukets arbetskraftsvolym. När han påstår att den lejda arbetskraftsvoly-men sjunkit högst väsentligt förstår jag bakgrunden till att man anser sig kunna behandla jordbruket som man gör.

Det har resonerats mycket om utlandet och de utländska priserna. Jordbruksministern nämnde att priserna

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., tillika svar på interpellation i anledning av prisutvecklingen beträffande livsmedel

inte stigit i utvecklingsländerna, medan de däremot gjort det här hemma. I u-länderna stiger inte priserna med 8—10 procent, ty där bestämmes de centralt. Där finns ingen förhandlingsrätt och man kan följaktligen inte förhandla. I rättvisans namn skall det medges att vi ändå i vårt demokratiska samhälle har förmånen att kunna diskutera och förhandla om våra ekonomiska frågor. Den förmånen hoppas jag också att vi skall få behålla.

Vad subventionerna beträffar vill jag nämna att det har gjorts en utredning om jordbrukssubventionernas storlek i olika länder. Den visar att subventionerna i Förenta staterna uppgår till 196 kronor per invånare, i Frankrike till 178, i Västtyskland till 138, i Storbritannien till 87 och slutligen i Sverige till 40 kronor per invånare. Då kan man väl ändå inte göra gällande att jordbruket här i landet är subventionerat över hövan!

Det har för övrigt diskuterats vem som får dessa subventioner, om det är konsumenterna eller producenterna. Det kanske är en diskussion om påvens skägg. Jag har aldrig tagit upp den frågan och skall inte göra det här heller.

Slutligen vill jag säga till herr Persson i Skänninge — det kan måhända gälla också herr Eskilsson och jordbruksministern — att det en gång var en man som stod och betraktade en annan, vilken provade en kostym, och konstaterade härvid att han hade bättre möjligheter att bedöma om den passade än den som hade den på sig. Det resonemanget är nog riktigt i vissa fall, men jag vill inte påstå att det gäller i detta speciella sammanhang. Man har säkert möjligheter att i jordbruket själv bedöma sina problem. Skulle inte jordbruksministern, som Fabian Månsson gjorde, kunna köpa sig ett jordbruk? Då får han själv se hur det utfaller. Finansminister Sträng har haft ett jordbruk på den feta Västmanlandsmyllan. Det

avkastade en finansminister — men mer blev det inte!

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag har inte föreslagit ändringar i jordförvärvslagen för att själv få möjligheter att förvärva ett jordbruk, herr Vigelsbo. Men annars öppnar det sig faktiskt möjligheter att göra det efter den 1 juli, om jag håller nere anspråken och inte siktar på något bärkraftigt jordbruk. Men det är inte herr Vigelsbo jag har att tacka för den möjligheten att då få förvärva ett litet jordbruk. Han har ju snarast motsatt sig det.

Som bekant är det bara de som på allvar tänker ägna sig åt jordbruk som får förvärva ett bärkraftigt sådant, och jag kan inte lova herr Vigelsbo att jag helt plötsligt skall dra mig ur politiken och ägna mig åt jordbruk.

Vidare påpekade herr Vigelsbo att jag höll utvecklingen i u-länderna vid sidan om. Det kan jag förstå, sade herr Vigelsbo, ty i u-länderna finns det inga jordbruksorganisationer som kan tillvarata jordbrukarnas intresse. Men när jag undantog u-länderna, var det därför att priserna där har stigit mycket kraftigare än i andra länder. Om jag därför tillämpar herr Vigelsbos logik, skulle det tydligen vara fördelaktigt om det saknades jordbruksorganisationer. Den parallellen vill jag emellertid inte dra. Det är alltså inte så att priserna har stigit mindre i u-länderna utan tvärtom.

Detta var i stort sett vad jag hade att invända mot herr Vigelsbos inlägg.

Herr **TRANA** (s):

Herr talman! Jag skall inte uppta kammarens tid och belasta protokollet med att ingå på någon detaljgranskning av de kontroversiella punkterna i det utskottsutlåtande som nu är föremål för kammarens behandling.

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

De kontroversiella frågornas betydelse i det större sammanhanget om prissättningen på jordbrukets produkter under tiden 1 september 1965—31 augusti 1966 kan givetvis bli — och har blivit — föremål för olika värderingar. Där om är ingenting att säga. Men jag beklagar livligt att man på vissa håll redan på ett tidigt stadium inte synes ha haft något emot att till stöd för sin argumentation och som ett påtryckningsmedel för prisfrågornas lösande i önskad riktning, engagera delar av jordbrukets tidningspress och föreningsrörelse i en vulgärkampanj riktad direkt mot jordbruksministern.

De metoder som därvid kommit till användning har säkerligen inte i något som helst avseende bidragit till större förståelse för jordbrukarnas svårigheter eller till den avpolitiserade atmosfär som är förutsättningen för en lösning av de kontroversiella problemen. Tillvägagångssättet är särskilt anmärkningsvärt dels därför att prisöverenskommelsen är avsedd som ett provisorium under ett år i avvaktan på förslag av 1960 års jordbruksutredning, och dels därför att departementschefen i propositionen till alldeles övervägande delen har biträtt jordbruksnämndens förslag.

Utskottets hemställan har tillkommit med lottens hjälp, och jag skall som sagt inte ingå på någon detaljgranskning på de punkter som föranlett skiljaktiga beslut. De synpunkter som en sådan granskning ger anledning till har berörts här tidigare, och de återfinns i utskottsutlåtandet och i reservationen. Jag vill i stället ägna några minuter åt att i anslutning till vad jag tidigare sagt anlägga några kortfattade principiella synpunkter på frågan om prispolitikens allmänna förutsättningar att radikalt lösa jordbrukets lönsamhetsfråga på ett ur allmänna rättsvisesynpunkter godtagbart sätt.

Låt mig kort och gott konstatera, att i det avseddet är och förblir prisregleringen ett misslyckat instrument, så

länge vårt jordbruk har kvar sin nuvarande areala struktur.

Vi har i dag i runda tal 200 000 jordbruk med en areal på över 2 hektar. Av dessa 200 000 jordbruk utgör cirka 19 000 s. k. normjordbruk med en areal på 30—40 hektar. Cirka 20 000 jordbruksfastigheter överstiger normjordbrukets storlek. Av de 160 000 jordbruk som understiger normjordbrukets storlek uppgår fortfarande antalet fastigheter med en areal av högst 10 hektar åker till 140 000.

Men prissättningen på jordbrukets produkter är framräknad med utgångspunkt från normjordbrukets betingelser för en skälig avkastning. Eftersom jordbrukarnas inkomster regelmässigt står — eller i varje fall borde stå — i proportion till avkastningsresultatet, och eftersom detta lika regelmässigt bör stå i proportion till arealstorleken, betyder höjda priser på jordbrukets produkter, i utgångsläget, alltför ofta utökade inkomstklyftor mellan jordbrukets utöware sinsemellan. Detta är ett förhållande som väl ingen kan anse vara riktigt, även om jag aldrig har hört det påtalas från borgerligt håll. Men nog är det synd om alla de säkerligen tiotusentals jordbrukare, som sitter låsta på sina icke bärkraftiga brukningsdelar utan möjlighet till biinkomster. Om man fortfarande kan tala om ett proletariat i detta land, så tror jag att det är bland dessa människor som det återfinns. Och detta proletariat blir inte hjälpt till en högre standard genom prissättningen på jordbrukets produkter, har aldrig blivit det och kommer aldrig att bli det så länge som vi har den arealstruktur vi har i dag.

Herr talman! Det är möjligt att mitt anförande har kommit att röra sig litet vid sidan av det egentliga huvudämnet för dagens debatt. Jag ber i så fall om överseende — men det är många andra som har gjort samma sak, så det kanske inte är så farligt. Trots att det skulle vara mycket frestande att fortsätta att

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

analysera frågeställningarna i detta verkligt djupgående, allvarliga och svår-bemästrade samhällsproblem och att klämma litet på de vaneföreställningar som föreligger på både producent- och konsumentsidan, skall jag avstå från detta.

Låt mig bara, herr talman, i direkt anslutning till utskottsutlåtandet snudda vid vad jag skulle vilja kalla de tvångsföreställningar, som tycks behärska den borgerliga jordbrukspolitiska strukturmålsättningen. Man tycks i stor utsträckning vara hemfallen åt ett statiskt tänkande, där man föreställer sig att jordbrukets prisstöd även i framtiden skall utgå efter i stort sett nuvarande principer. Men i den mån som viss livsmedelsproduktion antar industriell karaktär, t. ex. uppfödning av broilers, äggproduktion — som jordbruksministern var inne på — och även framställning av fläsk, och därigenom också kanske kan göras lönsam utan statliga stödåtgärder, bortfaller enligt mitt sätt att se också behovet av prisstöd i sådant fall. Vår strävan bör väl ändå vara att man skall lösa jordbrukets problem efter dessa riktlinjer och att vi i framtiden skall få de driftsformer som kan göra jordbruket lönsamt.

Herr talman! I avvaktan på de förslag som förväntas från 1960 års jordbruksutredning tror jag det är klokt att följa de förslag som har framlagts i Kungl. Maj:ts proposition nr 95, och jag yrkar därför bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen av herr Hjalmar Nilsson m. fl.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett par ord i herr Tranas anförande som jag i detta sammanhang icke kan låta stå oemotsagda.

Man måste ha följt politiken ganska litet här i riksdagen, om man kan stå upp och säga att inga som helst framstötter har gjorts från borgerligt håll för att klara de mindre jordbrukarnas pro-

blem. Det är alldeles givet att en större areal i regel ger bättre utkomstmöjligheter, och det har vi heller icke motsatt oss från vårt håll. Men jag tror inte att man skall stirra sig blind på arealstorleken heller, ty då kommer man snart i en besvärlig situation.

När herr Trana talar om jordbruksorganisationernas vulgärpropaganda, så tror jag nog att vi kan vara överens om att den propaganda som förts i pressen på både det ena och det andra hållet ibland slår över.

Det vore mycket mera att säga i detta sammanhang, men jag vill bara ha sagt detta, ty jag tror inte att man kan rikta beskyllningar mot borgerligheten över lag och så enkelt komma ur en situation som herr Trana här har försökt göra.

Herr TRANA (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte hur herr Jonasson lyssnar egentligen. Jag yttrade mig över huvud taget inte om arealfrågorna, utan vad jag sade var att man aldrig har hört de borgerliga tala om att prispolitiken i och för sig inte har åstadkommit någon utjämning mellan jordbrukarna. Jag sade att vad jordbrukaren för sin del har att vinna på varje prishöjning beror på den kvantitet produkter han har att sälja. Ju mer man har att sälja, desto större blir inkomsten. Men har man inte något eller mycket litet att sälja, blir det också mycket liten effekt av prishöjningarna.

När det gäller vulgärpropagandan får jag väl ändå fatta herr Jonasson så, att han beklagar den propaganda och den debatt, som har förekommit från kanske framför allt jordbrukarhåll i denna fråga. Denna verksamhet kan ändå icke ha underlättat åstadkommandet av ett samförstånd vid lösandet av dessa frågor.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att herr Trana icke stryker alltför mycket i sitt anförande när han skall justera det.

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Han har tydligt och klart sagt i denna debatt att man inte hjälper de små jordbrukarna om man inte får till stånd större brukningsenheter. Detta uttalande kan herr Trana icke förneka att han har gjort.

Vidare vill jag i detta sammanhang framhålla, att det förekommer en normal avgång från jordbruket. Denna avgång är inte så stark som många önskar i detta läge beroende på vederbörande jordbrukares ålder. Men de som har möjlighet att följa utvecklingen några år framöver skall alldeles säkert få bevittna, att denna avgång blir allt större genom att de nu verksamma jordbrukarna träder ur arbetslivet. Då kommer vi att få större fart på storleksrationaliseringen. Jag tror att denna utveckling mera kommer att vara betingad av normala förhållanden än av att man bara står och pratar om allt större brukningsenheter, som aldrig kommer till stånd.

Herr TRANA (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vidhåller fortfarande att jag inte tog upp denna fråga annat än möjligen i förbigående. Men om herr Jonasson vill att jag skall uttala mig på denna punkt, kan jag omtala att jag har den uppfattningen att man inte kan lösa dessa problem förrän man avskaffat de små jordbruken. Men jag har också den uppfattningen att detta inte kan göras i en handvändning, eftersom man då först måste utreda en hel del problem och — såsom det har framhållits tidigare i denna kammare — man måste ha något annat att erbjuda dem som blir bortrationaliserade.

Herr HEDIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in på den allmänna jordbrukspolitiska debatt, som herr Trana och andra tidigare har fört, utan jag skall lämna några synpunkter på den föreliggande propositionen nr 95 och ytterligare belysa framför allt principfrågan huruvida

man skall godtaga avsteg från en överenskommelse eller inte.

Ingen har bestritt att det förslag som jordbruksnämnden framlagt till jordbruksministern helt bygger på en förhandlingsöverenskommelse mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation, dessutom godkänd av jordbruksnämndens konsumentdelegation. Ingen har heller bestritt att jordbruksministern och även riksdagen har juridisk rätt att göra avsteg från överenskommelse som har träffats.

Herr Persson i Skänninge har pekat på att det år 1959 gjordes ett visst avsteg från överenskommelsen, och det är riktigt. Men jag skulle ändå tro att vi alla är överens om att detta är att betrakta som ett undantag och att det föreligger en god praxis, som går ut på att vi i riksdagen såväl när det gäller överenskommelser på jordbrukets område som på andra områden håller fast vid de förhandlingsresultat som föreligger.

Jag tycker att det är helt naturligt att göra så. Man kan verkligen ifrågasätta vad det är för mening med att ha förhandlingar, om man inte kan lita på att överenskommelserna blir respekterade. Det är ändå alltid fråga om en form av kompromiss. Man får ta och man får ge på bägge håll. I detta fall har jordbruket fått ge upp en hel del önskemål. Man har framför allt fått avstå från den automatiska följsamheten till industriarbetarlönerna — inkomstregeln — och detta är en väsentlig ändring, som inte kan kompenseras av att det har införts ett inflationsskydd.

Om man såsom i detta fall fått gå ifrån en betydelsefull regel, som tidigare funnits i sexårsavtalet, är det helt naturligt att man i stället desto hårdare slår vakt om alla de smärre förbättringar eller plusposter, som ingår i avtalet.

De ändringar som gjorts av jordbruksministern bedöms på olika sätt. Utskottsmajoriteten och jordbrukarna

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

— i synnerhet de som direkt berörs av de olika frågorna — bedömer ändringarna såsom ganska väsentliga. Reserventerna däremot uttalar att jordbruksministrernas förslag godtagits utom på ett fåtal mindre väsentliga punkter. Oberoende av vilken bedömning som är den riktiga finns det emellertid enligt min mening anledning att följa överenskommelsen.

Om det, som reservanterna säger, gäller ett fåtal mindre väsentliga punkter, varför skall man då företa en ändring och skapa stark irritation bland jordbrukarna? En sådan irritation har ju i stor utsträckning kommit till uttryck. Jag tycker det är i högsta grad psykologiskt att handla på detta sätt, i synnerhet som överenskommelsen har provisoriekaraktär och endast avser ett år.

Jag skall, herr talman, inte gå in på alla de olika detaljerna i avtalet, som behandlats tidigare. Jag skall bara belysa ett par avsnitt.

Det ena gäller överenskommelsen om att 2 miljoner kronor skulle få användas till forskning. Departementschefen och reservanterna går av principiella skäl emot detta förslag. Jag har mycket svårt att förstå att man inte skulle kunna godta överenskommelsen även på denna punkt, i synnerhet som det inte gäller annat än en överflyttning av medel som ändå kommer att gå till jordbruket.

Härtill kommer att medel till forskning inte är avdragsgilla för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, en fråga som varit uppe här i riksdagen tidigare i år. Jag för min del hoppas att en lösning i positiv riktning skall kunna ernås, så att ifrågavarande belopp blir avdragsgilla. Men nu är kostnaderna inte avdragsgilla, och det innebär att jordbruket för att få fram detta nettobelopp på 2 miljoner för forskning måste satsa 4 miljoner kronor av jordbrukets egna medel. Mot den bakgrunden finns ytterligare anledning att följa överenskommelsen och biträda

utskottsmajoritetens förslag på denna punkt. En annan tänkbar väg vore att utnyttja interna regleringsmedel, men något förslag i den riktningen har inte framlagts denna gång.

Vidare går departementschefen inte med på att jordbruket skall få ersättning för eventuella förluster i anledning av diskrimineringen inom EEC. Jag tycker det är ganska egendomligt att ett sådant här förslag presenteras så plötsligt. Skall ett förslag av denna innebörd framläggas bör väl jordbruket ändå veta om saken i god tid — det bör talas om, att efter ett antal år kommer avvecklingen att ske.

Lika väl som man berövar jordbruket denna möjlighet skulle man väl kunna ifrågasätta, om den ersättning på 20 miljoner kronor, som danskarna får därför att de blir diskriminerade genom våra tullar, skall fortsätta att utgå. Jag är frestad att fråga om regeringen tar större hänsyn till de danska jordbrukarna än till de svenska.

Nog är det väl onödigt att under den tid provisoriet gäller beröva jordbruket den möjlighet till kompensation som har förelegat hittills.

Jag skall, herr talman, inte gå in på ytterligare detaljer — utan jag ber att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan i utlåtande nr 15, och jag hoppas att riksdagen reagerar mot det avsteg från den träffade överenskommelsen som jordbruksministern har förordat.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill rikta ett tack till herr Hedin för att han sade, att det år 1959 gjordes en avvikelse från den överenskommelse som träffats. Och den avvikelsen gällde ju bl. a. då dessa 2 miljoner kronor. — Jag skall inte uppehålla mig vid den frågan längre, ty den har diskuterats nog.

Men dessa 160 miljoner, herr Hedin, är införselavgifter som inte får använ-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

das fritt av jordbrukarna utan endast enligt vissa anvisningar. Tar vi 2 miljoner kronor till jordbrukstekniska institutet, har vi 158 miljoner kronor kvar. Skulle det ha gått åt 160 miljoner, hade det varit nödvändigt att ta de 2 miljonerna över statsbudgeten. Detta måste väl vara riktigt.

Jag har den principiella uppfattningen, att om vi skall ge pengar till forsknings- och upplysningsverksamhet — och det skall vi väl — så skall anslagen gå över statsbudgeten och inte på den väg som här föreslagits. Jag gissar att herr Hedin håller med mig på den punkten.

Herr HEDIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker ändå att förslaget till användande av dessa 2 miljoner kronor är väl underbyggt. Förslaget har framlagts av jordbruksnämnden, ingått i överenskommelsen med förhandlingsdelegationen och godkänts av konsumentdelegationen. Då finns det väl inte stor anledning att gå emot förslaget, herr Persson i Skänninge.

Herr ARWESON (s):

Herr talman! Riksdagen har i dag att oehandla frågan om reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, som skall gälla under regleringsåret 1 september 1965—31 augusti 1966. Det nuvarande systemet grundar sig på ett beslut av 1959 års riksdag — ett sexårsavtal. Meningen var att detta sexårsavtal skulle avlösas av ett system, grundat på ett förslag från 1960 års jordbruksutredning. På våren 1964 stod det emellertid klart att utredningen inte skulle bli färdig i sådan tid, att den skulle kunna framlägga något förslag till jordbruksprisreglering som kunde avlösa sexårsavtalet. Med anledning härav fick jordbruksnämnden i uppdrag att, efter hörande av jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämndens konsumentdelegation, framlägga förslag till en provisorisk lösning att gälla under

ett år. Det är detta förslag som ligger till grund för den proposition vi i dag behandlar.

Från visst borgerligt håll har man gjort mycket väsen av att jordbruksministern inte helt har följt detta förslag. Man har menat att resultatet av dessa överläggningar har lett fram till ett slutet avtal, som inte fick ändras på någon punkt.

I dag vet vi allesammans i denna kammare, att något sådant avtal inte är slutet. Jordbruksnämnden har aldrig haft någon fullmakt att träffa något sådant bindande avtal med jordbrukets organisationer såsom det gjorts gällande. Det skulle också vara mycket underligt, om riksdag och regering överlät åt ett ämbetsverk att sköta den saken.

Jordbruksprisregleringen innefattar inte endast bestämmelser om vilka priser vi skall ha på jordbruksprodukter utan gäller även frågan om hur stor jordbruksproduktion vi skall ha i vårt land med hänsyn till vår livsmedelsförsörjning. Det gäller även reglering av import och export av jordbruksprodukter, dispositionen av införselavgifterna liksom avvägningen av prisstödet till jordbruket med pengar från införselavgiften och med pengar över budgeten, d. v. s. subventioner för skattebetalarnas pengar. In i bilden kommer också våra handelspolitiska relationer med andra länder o. s. v. Det är väl därför uppenbart för var och en att regering och riksdag inte på varje punkt behöver följa jordbruksnämndens förslag.

Det är väl också självklart att jordbruksprisregleringen inte endast har att ta hänsyn till jordbrukarnas intressen, utan också andra intressen kommer in i bilden. Konsumenterna utgör en stor grupp som är direkt berörd. För dessa är det inte likgiltigt vilka livsmedelspriser vi har här i landet. Många husmödrar tycker redan nu att matpriserna är för höga och att ytterligare prisstegringar måste stoppas.

Skattebetalarna utgör en annan grupp

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

som också berörs av denna jordbruksprisreglering. Vi tar ganska mycket pengar direkt ur statskassan över budgeten för att stödja jordbruket. Dessa pengar får vi in genom beskattning av svenska folket. Redan nu möter vi ofta påståendet att skatterna är för höga och att de behöver sänkas.

Jag vill endast med detta ha sagt att hela denna fråga är en avvägningsfråga, en fråga om avvägning av vad man kan ge åt jordbruket och vad man kan ta ut av andra grupper.

I propositionen har regeringen gjort en avvägning som jag tycker är förnuftig och rättvis och som jag kan ansluta mig till. Regeringen har utgått ifrån att de jordbrukspolitiska riktlinjerna alltjämt skall utgöra en allmän grund för regleringen av prissättningen på jordbrukets produkter.

Målsättningen för prispolitiken är att bereda jordbrukarna möjlighet att följa med i den allmänna inkomstutvecklingen och att efter hand utjämna den vid periodens början befintliga klyftan mellan jordbrukarnas och industriarbetarnas inkomster. Därför har man gått med på att rationaliseringsvinsten inom jordbruket tillföres jordbrukarna.

Enligt det nu föreliggande förslaget kommer under nästa prisregleringsår jordbruket att tillföras nya pengar. Hur mycket det blir är naturligtvis svårt att säga, men jordbruksministern har gjort en uppskattning av beloppet till 110 miljoner kronor. Förslaget innebär också att vi över budgeten tar 160 miljoner kronor till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område och 92 miljoner kronor till särskilt stöd åt det mindre jordbruket.

Jag har därför den uppfattningen, att det förslag som regeringen har lagt fram är ett bra förslag. Det verkar vara väl avvägt och bör ge jordbruket ett gott stöd samtidigt som konsumenterna och skattebetalarna därigenom inte blir alltför hårt belastade.

I denna fråga har det väckts en hel

del motioner som går längre i fråga om stödet till jordbruket än propositionen. Man vill att införselavgiften för bruna bönor och matärter skall höjas, man vill ha ersättning för jordbrukets förluster på grund av exportbortfall till följd av EEC, man vill av regleringsmedel disponera ett belopp intill 2 miljoner kronor till försök och forskning på jordbrukets område, och man vill i vissa fall ha stöd till lagring av kött av höns och kyckling. Man vill ha fraktbidrag av införselavgiftsmedel vid export av utsädespotatis, och man vill ha statsbidrag över budgeten för att täcka kostnader som kan uppkomma till följd av sockerbetsimport från Danmark, o. s. v.

Ett bifall till dessa motioner skulle innebära ökat stöd till jordbruket. Men ett bifall skulle också betyda en ökad belastning på konsumenterna och på skattebetalarna. Matpriserna skulle stiga, och husmödrarna skulle ytterligare belastas. Vid den avvägning vi har gjort i utskottet har jag icke kunnat biträda dessa motioner; jag anser att regeringens förslag är en bra avvägning. Det ger jordbruket ett gott stöd samtidigt som stegringarna av matpriserna kan begränsas. Jag vill därför helt och hållet biträda regeringens förslag.

Genom lottning har motionärernas förespråkare vunnit majoritet i utskottet. Vi har därför framfört vårt yrkande i en reservation som samtliga socialdemokrater i utskottet biträtt, i vilken vi helt och hållet tillstyrkt regeringens förslag. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i vad herr Persson i Skänninge i sitt första inlägg i dag sade om att jordbruksfrågorna borde debatteras mera avspänt än vad som tidigare varit fallet. Jag vill gärna understryka det uttalandet. Men om man litet närmare studerar både de anföranden som har hållits i dag och vad som står att läsa i pressen,

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

så finner man där att det tydligen är ganska svårt att tillmötesgå herr Perssons i Skänninge önskemål, ty tonen är alltför ganska kärv från visst håll.

Herr Persson i Skänninge talade också om jordbrukets kostnader för arbetslöner. Han sade — om jag inte hörde fel — att jordbrukets kostnader för arbetslöner skulle utgöra 10 procent av jordbrukets samlade produktionskostnader. Enligt jordbrukets konsumentupplysning uppgår arbetslönekostnaden för anställda inom jordbruket till omkring 600 miljoner kronor. Härtill kommer kostnader för andra tjänster, t. ex. för lån av maskiner, tjänster av maskinstationer o. s. v. Dessa kostnader uppgår till ca 300 miljoner kronor. Det är en siffra som man inte helt bör nonchalera i debatten om jordbrukets priskalkyler.

I den allmänna debatten pågår, skulle jag vilja säga, en ständig propaganda mot det svenska jordbruket, för att inte rent av säga en organiserad klappjakt. Argumenten går ut på att jordbruket skulle ligga efter i utvecklingen och t. o. m. stå stilla och att jordbrukets utövare skulle vara motståndare till rationalisering. Dessa uppfattningar förs till torgs inom de stora fackorganisationerna och i socialdemokratiska tidningar, och man kan få höra dem ända uppe i statsrådskretsar. Jag föreställer mig att talesmännen för dessa uppfattningar inte är ovetande om de verkliga förhållandena. Sannolikt bedriver de mot bättre vetande denna misstänksamhetens propaganda. I sina försök att finna en syndabock framställer de jordbruket som den stora boven i prisstegringsdramat. De kanske anser att detta medför de minsta riskerna.

Visst har maten blivit dyrare räknat i kronor och öre. Men på vilka områden har prisstegringarna uteblivit? Jag tror inte vi kan peka på något enda sådant område. Det är emellertid inte riktigt att jämföra priserna under olika år för en grupp av förnödenheter och på det sättet få fram ett procenttal för pris-

stegringarna. Man måste i stället jämföra genomsnittsutgifterna för våra behovsvaror med vår genomsnittsinkomst. En sådan jämförelse visar att maten i stället blivit avsevärt billigare. Vid sekelskiftet gick ungefär hälften av genomsnittsinkomsten till maten. År 1951 hade denna andel sjunkit till cirka en tredjedel, och 1962 utgjorde den 27 procent av genomsnittsinkomsten. Man tycker då att talet i dagens nummer av Stockholms-Tidningen om att jordbrukspriserna i Sverige »verksamst bidragit till att stegra våra levnadskostnader» är horribelt.

Kan någon vara betjänt av sådana påståenden, som man i många stycken kan beteckna som en ren förföljelse mot Sveriges jordbrukare? Jag vill gärna fråga jordbruksministern om han delar denna uppfattning som kommer till uttryck.

Jordbrukets konsumentupplysning genomförde i december 1964 en undersökning angående kostnaderna i en genomsnittlig svensk familj för veckokonsumtionen av de vanligaste livsmedlen i jämförelse med motsvarande kostnader i ett tiotal andra länder. Priset på dessa veckoköp beräknades i antalet arbetstimmar efter genomsnittslönerna för industriarbetare och lantarbetare. Bland dessa jämförda länder kom Sverige på fjärde platsen med 9,2 arbetstimmar för industriarbetarna och 12,5 arbetstimmar för lantarbetarna. Då är att märka att vi i Sverige har högre lantarbetarlöner än i något annat land — även högre än i Amerika. I Frankrike t. ex. krävde dessa veckoköp 13,2 respektive 22,2 arbetstimmar.

Det talas vidare om de årliga subventionerna till jordbruket eller till konsumenterna — vilken terminologi man nu vill använda; det är ju fråga om livsmedelspriserna i konsumentledet. Då herr Eskilsson i Likenäs vill göra gällande att subventionerna på livsmedel i Sverige skulle vara så speciellt höga, vill jag påpeka att subventionerna till

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

jordbruket — om man nu vill kalla dem så — i Amerika uppgår till 196 kronor per invånare, i Frankrike till 178 kronor, i Västtyskland till 138 kronor och i England till 87 kronor, medan Sverige kommer på femte platsen med endast 40 kronor per invånare. Således är, herr Eskilsson, talet om de våldsamma statliga subventionerna till jordbruket här i landet betydligt överdrivna.

Talet om att jordbruket skulle vara efterblivet i rationaliseringshänseende, vilket inte minst framkom under debatten om jordförvärvslagen, är också ganska missvisande. Antalet i jordbruket sosselsatta har under en tid av åtta år räknat fram till 1964 minskat från 410 000 till 275 000 eller med 33 procent. Enligt statistiska centralbyråns beräkningar har under perioden 1952—1962 produktivetsförbättringen för arbetskraften inom jordbruket ökat med 4,5 procent per år och för industrien med 4,7 procent per år. År 1964 beräknas produktivetsförbättringen ha stigit med 6,9 procent inom jordbruket. Även när det gäller produktivetsintensiteten håller sig sålunda jordbruket väl framme.

Av alla livsmedel som förbrukas här i landet utgöres 60 procent av inhemska produkter. Av konsumentpriset på livsmedel framställda av svenska jordbruksprodukter går 50 procent tillbaka till jordbrukaren. Den andra hälften går till förädling, distribution och handelsmarginal. Detta har också jordbruksministern erkänt i sitt debattinlägg.

Jordbrukets andel av kostnaderna för den totala konsumtionen uppgick till 8,4 procent. Enkelt uttryckt kan man sålunda konstatera, att om ersättningen till jordbruket skulle stiga med 10 procent, återverkar detta på genomsnittsinkomsttagarens utgifter med knappt 1 procent. Följaktligen är talet i Aftonbladet och Stockholms-Tidningen i dag helt felaktigt. De nämnda sifferuppgifterna är hämtade ur redogörelsen från jordbrukets konsumentupplysning och

kan sålunda betraktas som helt objektiva. Av dessa siffror framgår klart att livsmedelspriserna här i vårt land är ganska gynnsamma i förhållande till de allra flesta andra länder, om man tar hänsyn till löneläget här i landet.

Slutligen frågar man sig hur stor andel av livsmedelsråvaran som skall presteras av det svenska jordbruket. Vi får i Aftonbladet och Stockholms-Tidningen en redogörelse också för detta. Tidningarna menar att det gäller att minska jordbrukets andel av livsmedelsråvarorna för att ge utrymme för import och då speciellt från Danmark. Man kan fråga sig hur långt man härvidlag skall gå. Hur stor hänsyn skall man ta till det danska jordbruket? Jordbruksministern har under sina anföranden vid flera tillfällen sagt, att vi bör ta hänsyn till det danska jordbruket.

Om man driver denna uppfattning långt, herr talman, kan det uppstå bekymmersamma problem. Här har talats om slaktgodemän — man har sålunda frammanat minnet av de avspärrningstider vi hade under 1940-talet. Då var Sveriges folk helt beroende av vad det svenska jordbruket kunde prestera. Vi uppmanades att odla varje tumsbredd mark, och man kunde ofta få se hur man ute i parkerna och på de allmänna grönområdena i städer och tätorter hade plöjt upp och odlat potatis och annat blott och bart för att vi tillnärmelsevis skulle kunna tillfredsställa vårt behov av livsmedel.

Det tal som nu föres grundas tydligen på den optimistiska inställningen, att vi aldrig mer skall behöva uppleva en sådan tid. Jag är angelägen att understryka att jag innerligt hoppas att dessa optimistiska människor skall få rätt, men det rimmar dåligt med det förslag som överbefälhavaren lagt fram om våra försvarskostnader. Enligt detta kommer kostnaderna för vårt militära försvar att i det närmaste uppgå till 5 miljarder kronor årligen för att sedan stiga med 3,5 procent per år. På det hållet är man

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

inte lika optimistisk. Man tycker ändå att det är i högsta grad ansvarslöst — inte mot jordbrukets folk allenast utan mot hela det svenska folkhushållet — att försöka rasera möjligheterna att producera livsmedel under avspärrningstider; jag betraktar nämligen ett bärkraftigt jordbruk som en försäkring mot allvarsfyllda tider liksom jag betraktar det svenska försvaret som en sådan.

Mycket mer skulle finnas att säga i denna fråga. Jag vill bara tillägga att de tongångar som gör sig gällande inger bekymmer. I likhet med herr Persson i Skänninge hoppas jag innerligt att man skall få till stånd en avspänning i jordbruksdebatten. Jag vet inte om de attacker som i dagens socialdemokratiska stockholmstidningar gör sig gällande mot det svenska jordbruket kan betraktas som en tillfällighet. En uppgörelse har ägt rum och det har diskuterats hur stor rätt jordbruket har i fråga om detta avtal. Det må förhålla sig hur som helst med detta, men jag anser att vad som är uppgjort också skall vara fastställt. Med anledning därav ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Heden måste ha missuppfattat vad jag sade i ett tidigare anförande. Han påstod att jag från denna talarstol gjort gällande att 10 procent av jordbrukets utgifter utgjordes av arbetskostnader.

Jag sade att av arbetskraften inom jordbruket var 10 procent lantarbetare medan företagarna och deras familjer svarade för 90 procent. Därför bör man rimligtvis inte utgå från lantarbetarlönen när man gör jämförelser utan i stället välja lönen för någon annan grupp. Jag hoppas att det missförståndet nu har rättats till.

Eftersom jag ändå har ordet och kanske ett par minuter kvar av repliktiden vill jag tillägga, att det vore synd om herrar Vigelsbo och Persson i Heden

slutade upp att läsa Stockholms-Tidningen och Aftonbladet ty de får tydligen mycken inspiration därifrån. Jag gissar att herrarna på 1950-talet läste Expressen och Dagens Nyheter. Det var på den tiden vi hade ett nära samarbete inom regeringskretsen. Dessa båda tidningar förde då en hetsig propaganda gentemot det svenska jordbruket. Slutade manne herr Vigelsbo i det sammanhanget upp med att läsa Dagens Nyheter och har herr Vigelsbo nu börjat läsa den igen, eftersom det nära nog blivit ett partiorgan för herr Vigelsbo?

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt föregående inlägg reserverade jag mig just för att ev. ha missuppfattat herr Persson i Skänninges uttalande beträffande arbetskostnaderna inom jordbruket.

Jag vidhåller alltså att i runt tal 600 miljoner kronor årligen utlägges på arbetslöner inom jordbruket. Därtill kommer utgifter i form av de ersättningar som jordbruket måste betala för lån av maskiner, maskinstationer och annat, vilka uppgår till en ganska ansevärd summa. Enligt en utredning rör det sig därvidlag om ca 300 miljoner kronor.

Jag tackar herr Persson i Skänninge för rådet att sluta upp att läsa Stockholms-Tidningen och Aftonbladet. Det är möjligt att man måste göra detta även om man gärna vill se hur debatten förs från visst håll.

Vad det gäller Dagens Nyheter och Expressens ändrade hållning så är det ju bara glädjande att syndare sig omvänder och bättrar.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande samt behandlingen av övriga på föredragningslistan

upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 25

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 288, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotlagen den 25 maj 1962 (nr 256), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 290, till fullmäktige i riksgäldskontoret i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående ytterligare förvärv av bostadsrätter för riksdagens räkning, m. m.

Vidare anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser departementens organisation och arbetsformer;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av ett statligt förhandlingsorgan m. m., såvitt propositionen avser riktlinjer för den statliga förhandlingsverksamheten

och vissa därmed sammanhängande frågor;

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet; samt

från andra lagutskottet:

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om elevhem för vissa rörelsehindrade barn m. fl.; och

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319).

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.55.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 25 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande jordbruksutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag har inte begärt ordet i egenskap av utskottsledamot eller motionär utan för att som praktisk jordbrukare framföra några synpunkter på det provisoriska avtal som riksdagen nu skall besluta om. Det sexåriga avtalet går ju ut den 1 september i år och skall följas av ett ettårigt avtal. Jag skall försöka att i någon mån redogöra för mina synpunkter på detta provisoriska avtal.

Den utredning som beslöts av riksdagen 1959 och tillsattes av Kungl. Maj:t 1960 hade ju till huvudsaklig uppgift att lägga fram ett förslag till ny prissättningsmetod för bl. a. jordbruksprodukter. Då hade det väl legat närmast till hands att prolongera det sexåriga avtalet tills utredningen bleve klar. Det brukar ju vara vanligt i detta hus att, när en utredning pågår, vänta med beslut i fråga som berörs av utredningen.

Nu har det inte blivit så, utan vi skall få detta provisoriska avtal.

Jag vet inte om någon tidigare i denna debatt har berört den s. k. inkomstregeln, som länge varit en av de bärande principerna i avtalet. För femton år sedan avsåg den att lantarbetarlönerna skulle stå i viss relation till produktpriserna, och på senare tid har den avsett att skapa likställighet mellan industriarbetarna och den s. k. basjordbrukaren. Nu har man gått ifrån den värdefulla principen och ersatt den med en inflationsregel. Det vore inte riktigt att beskylla statsrådet Holmqvist enbart för att ha gått ifrån tidigare gällande princip, eftersom underhandlingarna varit överens om att övergå till den s. k. inflationsregeln, vilken enligt min uppfattning innebär en betydande försvagning av jordbruksavtalet. Däremot har statsrådet Holmqvist med rätta beskyllts för att i viss mån ha gått emot den överenskommelse som träffats mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation. Jag föreställer mig att han har rätt till det. Jag föreställer mig också att han har lika stor rätt att förbättra avtalet, och därför skulle jag naturligtvis gärna önska att han återigen godkände inkomstregeln. Men den synpunkten har statsrådet inte lagt på frågan. Det har inte heller vare sig reservanterna eller utskottsmajoriteten gjort, så något sådant har väl aldrig varit aktuellt.

Det har i pressen och även från denna talarstol sagts att det rätt tveksamt om jordbruket har ett avtal med staten eller inte; om det föreligger ett bindande avtal eller om det bara är ett förslag som man skall rätta sig efter. Herr Persson i Skänninge har under da-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

gens debatt sagt att det egentligen inte är meningen att det skall vara ett bindande avtal. På s. 22 i utlåtandet säger reservanterna bl. a.: »Mellan staten och de jordbrukare som företräds av jordbrukets förhandlingsdelegation föreligger inte något anställnings-, leverans- eller annat avtalsförhållande motsvarande de statsanställdas anställningsförhållande.»

Det är klart att man inte kan göra jämförelser i detalj, men när ett avtal har träffats mellan jordbruket och jordbruksnämnden och riksdagen senare tagit detta avtal, så har jordbruket aldrig brutit det utan ansett att avtalet skulle följas under den tid som det avsåg. Jag skulle vilja fråga statsrådet om han inte anser att det är bindande för jordbruket och om det inte kan anses innebära en trygghet för jordbruket att veta att det är ett bindande avtal.

Det allvarligaste är i alla fall att man gått ifrån inkomstregeln och i stället infört ett skydd mot penningvärdefall. Den likställighet mellan jordbrukarna och jämförelsegrupper som bestämdes när sexårsavtalet ingicks blev bara ett talesätt och ingenting annat. Att den diffusa inflationsregeln skulle medföra den ringaste förbättring behöver vi inte alls räkna med. Man kan naturligtvis invända att eftersom inkomstregeln inte har gett det avsedda skyddet, så är den inte heller så mycket värd. Men lantbrukarna och andra inom jordbruket sysselsatta trodde ändå att sexårsavtalet, såsom utlovats, skulle ge basjordbrukaren likställighet med den jämförbara gruppen. När detta avtal började löpa, den 1 september 1959, var inkomstklyftan 3 600 kronor. Första kvartalet 1963 var den över 7 000 kronor. Då blev det ytterligare underhandlingar med regeringen — jag tror att man kan kalla det för underhandlingar, eller kanske det bara var ett besök hos regeringen av jordbrukets underhandlare. Därvid fick man reda på att det inte kunde bli någon täckning för inkomstklyftan. Där-

efter har resonemanget om inkomstförbättringar blivit betydligt tystare.

Den gången fick vi veta att rationaliseringen hade gått alldeles för långsamt. Enligt premisserna — teoretiskt sett även sexårsavtalet — skulle rationaliseringen ge basjordbrukaren 400 kronor per år, men på våren 1963 beräknade man att den bara gav 319 kronor. Man fick då beskedet, att det rationaliserades för litet och för sakta.

Också i dag har det sagts — bl. a. av herr Trana — att rationaliseringen har gått för långsamt. Det är väl ändå på det sättet att rationaliseringen, som den företas nu, inte anses gå för sakta i vissa bygder, utan takten är nog rätt forcerad. Följden härav är att jordbruket inte har uppnått likställighet med andra näringar, vilket har satt vissa spår i produktionen. Vi vet att behovet av animalieproduktion är sådan att tillgången på kött och smör är knapp på vissa områden under vissa tider. På grund av att det större jordbruket inte kan konkurrera om den dugliga arbetskraften för animalieproduktion vid de större jordbruken, särskilt i närheten av de större konsumtionsorterna, har jordbrukarna frångått den arbetskrävande animalieproduktionen. Men det är väl ändå inte meningen att familjejordbruken, som till största delen drives med den egna arbetskraften i sin produktion, skall syssla med arbetskrävande animalieproduktion, medan de större brukningsenheter, som ligger vid de större konsumtionsorterna, övergår till vegetabilisk produktion på grund av att jordbruket inte ekonomiskt kan konkurrera med andra näringar om arbetskraften. Jag tror detta blir ännu mera kännbart i framtiden, och detta bör även statsmakterna observera.

Den kritik och den många gånger olustiga debatt som framkommer när jordbrukets frågor diskuteras är inte uppmuntrande för jordbruket för dagen eller i framtiden. Familjejordbrukaren och hans familj gör en oerhört viktig

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

insats när det gäller den animaliska produktionen. Utan hänsynstagande till om det är lördag eller söndag eller oekväm arbetstid, vilket andra grupper självfallet tar hänsyn till, framställs i familj jordbruken produkter som är synnerligen värdefulla för vårt folkshushåll. Jag tycker att man även bör tänka på den delen av problemet när man är kritiskt inställd till jordbruket.

Jordbruket anklagas ofta för att vara skulden till prisstegringar. Priserna stiger emellertid på alla tjänster, och det är kanske svårt att peka på vad som är orsak till att höja priserna på olika tjänster. Man förenklar frågeställningen om man anger att prisstegringarna beror enbart på de höjda priserna på jordbruksprodukter, eftersom de i jordbruket direkt sysselsatta fortfarande tillhör låglönegrupperna. De som arbetar med förädling av jordbrukets produkter och i handeln med livsmedel tillhör också låglönegrupperna. Jag tror att man måste granska hela detta område för att få reda på varifrån prisstegringarna härleder sig.

Jag sade — och det tror jag jordbruksministern kan hålla med mig om — att lantarbetarnas och livsmedelsarbetarnas löner är betydligt lägre än specialarbetarnas inom byggnadsverksamheten. Varför kan man då inte undersöka byggnadskostnaderna som också påverkar levnadskostnaderna? Varför granskar man inte lika noggrant de kostnaderna? Om man gjorde det tankeexperimentet att man överförde specialarbetarnas inkomster inom byggnadsindustrien på livsmedelsarbetarna och jordbruksarbetarna, hur stora skulle då kostnaderna bli för livsmedel? Och om lönerna på byggnadssektorn låg på samma nivå som för låglönegrupperna, hur stora skulle kostnaderna då bli för bostäder? Jag tror att vi måste ta upp hela detta problem till granskning. Den ena gruppen bör inte framföra beskyllningar mot en annan grupp; vi är beroende av varandra.

Detta är för övrigt en intressant fråga. Finansministern har haft en diskussion härom med byggmästarna. Han framhöll att byggnadsarbetarnas löner är mycket höga, och det är väl naturligt att de tar ut sådana löner när byggnadsentreprenörerna dukar bordet åt dem. Hur kommer det sig att statsråden, när de är ute och håller sina »söndagsbetraktelser», inte talar lika mycket om de höga hyrorna som om priset på korven och jordbrukets priser? Kostnaderna på byggnadssektorn påverkar nämligen också kostnaderna för jordbruket. Med den nedslitning av ekonomibyggnader som förekommer inom jordbruket och med de nybyggnader som behövs om det skall bli rationella ekonomibyggnader kommer byggnadskostnaderna att betyda mycket för jordbruket, och de kommer att slå ut i högre produktpriser. Detta gäller även andra tjänster inom industrien. Jordbruket är en oerhört stor köpare av industriprodukter — maskiner, traktorer, skördetröskor m. m. — som tillhör ett rationellt jordbruk.

Jag lyssnade i dag när statsrådet Holmqvist svarade på herr Vigelsbos interpellation. Han sade därvid att vi måste producera billigare. Om detta går genom rationalisering menar ingen att det är fel. Professor Hjelm säger emellertid i det avsnitt av 1960 års utredning som handlar om det större lantbrukets effektiviseringsåtgärder, att hur stora jordbruken än blir, om de är basjordbruk, familj jordbruk, tvåfamiljsjordbruk eller trefamiljsjordbruk, går det inte att producera billigare livsmedel än vi gör nu. Skall vi i någon mån få räntabilitet på de investeringar som behövs måste priserna höjas.

Jag tror inte att jordbrukarna är glada över den ton, i vilken debatten har förts under den senaste tiden. Jag är övertygad om att debatten kan föras betydligt lugnare. Vi får heller inte utpeka jordbruket som den ende syndabocken beträffande prisstegringarna.

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Det förekommer på alla områden kostnadsstegringar, vilka medverkar till att levnadskostnaderna stiger. Inte minst kostnaderna för bostäderna väger här tungt.

Jag har den uppfattningen att det provisoriska avtalet inte ger någon trygghet för jordbruket i framtiden. Jag hoppas emellertid att 1960 års utredning inte blir bunden av det förslag som vi i dag diskuterar, utan att utredningen framlägger ett annat förslag. Jag är övertygad om att jordbrukarna i framtiden inte kan räkna med att det blir enighet på det politiska planet om jordbrukets olika problem. Även om många olika grupper hyser sympati för jordbrukets problem tror jag ändå inte att de kan lösas enbart härifrån. Jordbrukarna har gjort en oerhörd insats som det sällan talas om i debatten. Genom den ekonomiska föreningsrörelsen har de sammanfört och förädlat produktionen. Jag tror att jordbruket måste använda sitt inflytande på det ekonomiska området och på det fackliga planet för att hävda sig på annat sätt i framtiden än hittills.

Herr talman! Jag har ännu inte bestämt mig om jag skall rösta på utskottets förslag — reservationens är ju ännu sämre. Jag överväger om jag i stället skall avstå från att rösta.

Därefter anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Flera talare i den debatt som har förts här har beskrivit jordbrukets läge i dag som mycket trängt, som om jordbrukarna befunde sig i en mycket svår situation. Det är väl ganska underligt att sådana påståenden skall göras vid ett tillfälle då vi bakom oss har ett produktionsår, som kanske varit det mest gynnsamma som vi över huvud taget känner till, och att sådant alltså skall förekomma i ett läge, då det svenska jordbruket kan ta

ut priser, som förefaller vara mer fördelaktiga än på mycket länge, i ett läge där staten satsar mer än förut för en rationalisering av jordbruket, i ett läge där det satsas mer än någonsin tidigare på forskning, försöksverksamhet och utbildning på jordbrukets område.

Man har sagt att i detta läge har regeringen visat en ny attityd till jordbruket. Jag har tidigare haft tillfälle att säga, att jag ställer mig litet oförstående till detta påstående. Vi står nu inför betydelsefulla avgöranden i fråga om vår jordbrukspolitik. Vi har med andra ord nu kommit in i en tidsperiod, där det är nödvändigt att vi redovisar åsikter och där vi också måste göra oss beredda att ta ställning till framtiden. I en sådan situation kommer naturligtvis meningar till uttryck på ett annat sätt än då man kan se framför sig en period av kanske tre fyra år, då ingenting kan hända utan då det man har varit överens om skall löpa vidare. Jag tror att det är fördelaktigt för oss allesammans, om vi kan se diskussionen om jordbruket i dag på det sättet, inte som någonting som är opåkallat eller onödigt utan som någonting som på sitt sätt återspeglar det förhållandet att vi står inför betydelsefulla avgöranden.

Jag vill erinra om att redan i den debatt som föregick riksdagens beslut år 1959 om sexårsavtalet var det flera ledamöter som ställde frågan: Hur kommer det att se ut, när avtalet löper ut? Det fanns representanter för flera partier i riksdagen som ställde sig frågan, om vi skulle lyckas med avtalet, om det skulle vara möjligt att på längre sikt hålla ett så högt gränsskydd för jordbruket, om det skulle vara möjligt att kunna hålla en så ambitiös målsättning i fråga om inkomstlikställighet. Jag skall citera ett par av talarna.

En av högerns representanter, herr Hæggbloom, sade bl. a.: »Vidare har vi varit överens om att peka på att gränsskyddet, som ju rör sig om mellan 40 och 50 procent om vi räknar med kom-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

pensionsavgifterna, är så stort, att man självfallet inte utan vidare kan räkna med att höja det bara genom att vidhålla en viss jämförelseinkomst i framtiden. Vi har också varit eniga om att det när sex år har gått och den här frågan skall tas upp på nytt bör föreligga en utredning om vissa uppräknade förhållanden och en undersökning, om det inte är möjligt att använda andra jämförelsegrunder än arealstorleken.»

En annan talare, herr Sköld, som också yttrade sig i debatten, sade: »...det kan vara tveksamt om de uppställda målen för jordbrukspolitiken ändå kan uppnås. Det kan också hända att vår jordbruksreglering är för stel, har för svårt att följa med i konjunkturväxlingarna, har för svårt att anpassa sig efter jordbruksbefolkningens uppfattning i olika tidslägen.» Han fortsatte sedan med att säga: »Det kan hända, att vi måste söka oss fram till riktlinjer som inte överensstämmer med 1947 års riktlinjer. Vi har inte sagt, att man inte skall eftersträva att finna möjligheter att ge jordbrukarbefolkningen en rimlig inkomst i jämförelse med andra medborgargrupper, men vi har absolut inte velat binda oss för att det skall ske genom en inkomstjämförelse mellan vissa grupper löntagare. Det är en sak som vi vill överlämna åt utredningen att ta ståndpunkt till.»

Vi står ju nu i det läget att vi skall diskutera ett provisorium för ett år. Vi har inte fått fram det material som man 1959 väntade sig nu skulle föreligga och som skulle ge oss möjligheter till en noggrann prövning av hur vi skall utforma politiken för framtiden.

Det är klart att det är en brist att utredningen inte är färdig och att det är en nackdel att vi nu måste fatta beslut för ett år utan att veta vad som är målsättningen och vad vi egentligen skall ha som riktmärke för framtiden. Men det är klart att vi ändå, när vi står inför en omprövning av avtalet, frågar:

Vad är det vi siktar till, vilka förändringar vill vi göra?

Här har herr Franzén i Träkumla alldeles nyss i talarstolen pekat på det som är den väsentligaste förändringen i den nya överenskommelsen. I fråga om de mera periferia produkterna har regeringen gjort avvikelser eller menat att de inte skulle tas med i detta sammanhang, och utskottets minoritet har följt den linjen. Jag tror att vi kan vara överens om att frågorna om dessa produkter är perifera frågor i förhållande till ställningstagandet hur man skall åstadkomma den inkomstförstärkning som man skall ha som riktmärke för att få en viss följsamhet för jordbrukarna i inkomsthänseende. Det kan vara viktigt att notera att man beträffande den viktiga frågeställningen tydligen kan räkna med att alla, bortsett från herr Franzén i Träkumla, som sagt att han inte bestämt sig för om han skall avstå eller inte, tycks vara överens om att det på denna punkt inte finns anledning att göra några invändningar emot vad som föreslagits.

Herr Eliasson i Moholm har tagit upp ett par frågor som jag gärna vill besvara. Han har pekat på svårigheterna att beräkna det ekonomiska utfallet av uppgörelsen, men jag tyckte att det av hans inlägg föreföll som han inte fann det osannolikt, att de beräkningar som presenterats i propositionen kommer att slå in. Varför, herr Eliasson, var Ni då med om att skriva en motion där det bl. a. heter: »För de missvisande uppgifterna som lämnats i propositionen bär alltså departementschefen hela ansvaret»? Man gör helt framtidsgällande i motionen att det skulle vara ett oriktigt sätt att redovisa utfallet av uppgörelsen. Jag är glad om herr Eliasson i Moholm har kommit till en annan uppfattning vid det här laget och att han inte längre håller fast vid detta påstående, som jag inte anser vara helt honnett med hänsyn till att det bakom beräkningarna ligger allvarliga försök att värdera vad

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

som kan tänkas bli utfallet av uppgörelsen.

Herr Eliasson i Moholm ställde också en direkt fråga till mig, nämligen: Hur ställer sig reservanterna till frågan om att man skulle få disponera interna regleringsavgifter för mjölkboskapskontrollen? Ingen har givit svar på denna fråga, vilket kanske talesmän för reservationen kunde ha gjort, men det är alldeles tydligt att utskottet och reservanterna är överens på denna punkt. Av utskottsutlåtandet finner man att reservationen avviker ända fram till nedersta stycket på sidan 18, men beträffande den senare delen av utlåtandet föreligger det ingen oenighet. Om regleringsavgifternas användning till mjölkboskapskontrollen är det således inte, såvitt jag kan se, några skiljaktiga meningar.

Herr Persson i Heden har frågat om jag delar vissa uppfattningar som framförts i jordbruksdebatten, men han var så opreciserad, så jag får väl säga att jag själv har framfört vissa uppfattningar och väl närmast får försöka hålla mig till dem. Många uppfattningar har ju framkommit, och jag vet egentligen inte vad han åsyftade med sitt påstående. Han liksom ytterligare någon talare har uppehållit sig vid ett material som utsänts av jordbrukets konsumentupplysning och som belyser livsmedelskostnadernas andel av inkomsterna i olika länder. Man har räknat efter hur många timmar en person behöver arbeta för att kunna klara en veckas livsmedelsinköp till familjen. Även jag har sett dessa uppgifter som i och för sig kan vara intressanta, men man bör tänka på att uppgifterna är gjorda med utgångspunkt från vad en svensk familj köper, och det är således en svensk matsedel det rör sig om. Sedan går man över till andra länder, där det föreligger en helt annan inriktning i fråga om kosthåll, och applicerar den svenska matsedeln på dem — exempelvis på Italien, Tyskland eller Frankrike. Det är

alldeles klart att man då kommer fram till ett resultat som inte är helt rättvisande, och jag tror det kan göras många invändningar mot ett sådant beräkningssätt. Vi vet ju att vi äter mindre grönsaker än man gör söderut och, så vitt jag vet, är grönsakerna knappast med i denna kalkyl. Jag tror således att vi inte skall anse att denna statistik representerar den högsta visdomen när det gäller att bedöma livsmedelskostnaderna i de olika länderna.

Skulle man för övrigt hålla sig till en sådan statistik skulle den visa, att i länder, där industrien kraftigt rationaliserar och därigenom har bättre möjligheter att betala högre löner till sina arbetare och tjänstemän, följdens omedelbart blir att jordbruket där framstår i fördelaktig dager även om ingen förbättring skett på jordbrukets område, och detta därför att industriarbetarna fått högre inkomster och därför inte behöver satsa så stor del av dessa på livsmedelsinköp. Det skulle finnas mer att säga om detta sätt att göra beräkningar, men jag skall inte trötta kammaren med det.

Herr Franzén tog upp frågan om en jämförelse mellan jordbruksavtalet och det avtal som träffats mellan civilministern och hans förhandlare å ena sidan och de statsanställda å den andra. Jag tror att frågan tidigare avhandlats här i kammaren, men jag vill ändå göra klart för herr Franzén att jordbruket inte gör något åtagande på det sätt som han tycks föreställa sig. Han hotade eller åtminstone antydde att det skulle bli en annan ordning, och han tänkte sig nog att man från jordbrukets sida skulle satsa mer på andra åtgärder. Han betonade att den styrka som föräningsrörelsen har kunde användas på olika sätt. Vad är det jordbrukarna har åtagit sig? Frågar man sig detta kommer man fram till att den enskilde jordbrukaren inte har åtagit sig att producera något visst kvantum vare sig av den ena eller den andra produkten,

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

och inte heller att leverera till några bestämda priser, och organisationerna har inte heller gjort några åtaganden av detta slag. Det finns alltså inte någon motprestation, som ger uttryck för att den parten — jordbrukarna — presterar något speciellt i detta sammanhang.

Vi skyddar priserna genom att ändra införselavgifterna tid efter annan. Skulle jordbrukarna ta ut högre priser, än vad avtalet ger möjlighet till, för t. ex. kött eller andra produkter, hindrar ingenting dem att göra detta. I stället reducerar man gränsskyddet på så sätt att man släpper in produkter utifrån för att i ett sådan läge skapa konkurrens. På samma sätt har staten åtagit sig att skydda prisgränsen nedåt med vissa åtgärder, som tillgrips i vissa lägen. Allt detta är således inlagt i regleringssystemet och det kräver i och för sig ingen motprestation från jordbrukarnas sida. Jag tycker att det är nödvändigt att framhålla detta, därför att man bör ha klart för sig att här finns inga möjligheter att dra en parallell mellan jordbruksregleringen å ena sidan och anställningsförhållanden för arbetare och tjänstemän å den andra sidan.

Herr TRANA (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Franzén i Träkumla gjorde gällande att jag sagt att rationaliseringen gått för sakta. Det är möjligt att jag uttryckt mig oklart härvidlag. Om herr Franzén menar att jag med vad jag tidigare sade menat att rationaliseringen borde gått i hastigare takt, då har han misstolkat mig. Jag är väl medveten om att rationaliseringen nog går ungefär i den takt som är möjlig, om man därmed menar att de mindre jordbruken försvinner och att lantbruksnämnderna köper upp mark. Den takten kan nog inte vara så mycket högre, därför att om dessa cirka 140 000 småbrukare, som har gårdar under 10 hektar, skulle vräkas ut på arbetsmarknaden, då har inte samhället resurser

att ta emot dem. Därför anser jag att rationaliseringen i detta fall icke har gått för sakta. Däremot är det alldeles klart att vi skulle ha varit i ett helt annat läge, om vi i dag inte haft problemet med dessa småbrukare, vilka dock i sin tur medverkar till den överproduktion vi har, alltså de förhållanden, som gör att vi får sälja överskottsprodukter från jordbruket till dumpade priser på utlandsmarknaden.

Jag kan försäkra herr Franzén att jag känner till dessa förhållanden ganska väl. Jag har själv varit småbrukare i 25 års tid. Jag är född, uppväxt och har bedrivit min gärning i typisk småbrukarbygd. Jag har suttit med i taxeringsnämnder och varit kommunalt verksam i 30 år, och därför känner jag väl till de inkomster man har på dessa småställen. Dessa prisstödjande åtgärder har betytt mycket litet för att höja standarden för jordbrukarna i den storlekskategorien.

Jag hoppas emellertid att 1960 års jordbruksutredning har tagit upp dessa problem, ty vi behöver en ny politik för att komma till rätta med dem, och jag förväntar därför att man också dryftat hur man skall lösa dessa problem i framtiden, om möjligt med andra metoder än dem som hitintills tillämpats.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för det svar han gav om möjligheterna att använda medel till mjölkboskapskontrollen. Jag ställde inte frågan till reservanterna utan direkt till jordbruksministern, ty jag ansåg det så väsentligt att få klarhet i denna fråga. I själva verket var det en lapsus från jordbruksnämndens sida, då man hade glömt att skriva in detta i avtalet. Det kanske fanns skäl därför när beslutet fattades för fem år sedan — det var alltså tidsbestämt till i år — och när det då saknades i propositionen, fanns

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

det anledning till klarläggande på denna punkt.

Sedan vill jordbruksministern att jag skall ta tillbaka vad som står i motionen om dessa 110 miljoner kronor, därför att jag i mitt anförande skulle ha sagt att det är möjligt att siffran håller. Jag sade så, herr statsråd, men endast under förutsättning att en serie gynnsamma förhållanden inträffar praktiskt taget samtidigt, och det har, såvitt jag vet, inte inträffat ännu vid något tillfälle. I stället för 110 miljoner kan det kanske bli 30 miljoner eller 50 miljoner, men det är ganska osäkert om det blir 110 miljoner. Därmed ger ju statsrådet de människor, som inte känner till detta, en felaktig bild av vad avtalet i själva verket innebär, och det var det som jag så starkt reagerade mot i denna situation.

Sedan sade jordbruksministern att vi försökte framställa jordbrukets läge som trängt. Ja, herr statsråd, om vi går till de nya ekonomiska beräkningarna och om vi skulle fastna i de garn som de socialdemokratiska experterna lägger ut med de verkligt stora jordbruket — det var för några år sedan man red mycket hårt därpå — så är det ekonomiska resultatet ganska dåligt, och detta har lett oss till att säga att familj jordbruket har sin givna plats i den svenska jordbrukspolitiken, då det har visat sig vara överlägset de verkligt stora jordbruket med de fasta kostnader som finns där.

Statsrådet säger vidare, att det är ganska klart att vi diskuterar detta, därför att det är betydelsefulla avgöranden vi skall ta ställning till för framtiden. Det är riktigt, men jag tror att debatten skall föras med den bakgrund som kommer fram i 1960 års jordbruksutredning. Jag tycker att det i dag finns alltför många som känner sig kallade som jordbruksexperten för att tala om hur det skall vara, medan den stora utredningen ännu inte givit sitt besked om hur det kommer att bli.

Jag vill påpeka en sak till i detta sammanhang när vi talar om småbruket och den belastning dessa utgör på de svenska livsmedelspriserna. Är jag inte felaktigt underrättad, herr statsråd, är det endast 14 procent av Sveriges jordbrukare som ligger inom ramen för det prisavtal som för närvarande gäller.

Herr **PERSSON** i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag frågade jordbruksministern om han delar den uppfattning som kommit till uttryck i vissa tidningar, bl. a. i dagens nummer av Stockholms-Tidningen och Aftonbladet, nämligen att priserna på jordbrukets produkter tar mycket stora delar av konsumenternas inkomster och att de pengarna går till jordbrukarna. Sådana påståenden betraktar jag nära nog som förföljelser mot Sveriges jordbrukare. Eftersom jordbruksministern tydligen inte fattade frågans innebörd, upprepar jag den nu: Delar jordbruksministern den uppfattning som kommit till uttryck i nämnda tidningar?

Ingen är betjänt av att fortsätta den lidelsefulla debatt som hittills förts i jordbruksfrågorna. Inte ens konsumenterna tjänar på det. Jag instämmer därför med herr Persson i Skänninge, som efterlyste mera lugn och sans i diskussionen om dessa frågor.

Det kan vara sant att de utredningar som gjorts på detta område haltar något, eftersom familjer i olika länder inte har samma matvanor. Men den utredning som jag åberopade är gjord av jordbrukets konsumentupplysning och byggde på livsmedel som är vanligast i vårt land, och siffrorna för dem hade jämförts med motsvarande siffror i andra länder. Jämförelser hade också gjorts med dels industriarbetarnas och dels lantarbetarnas löner i de olika länderna. Och då hade utredningen kommit till det resultat som jag nämn-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

de om, nämligen att Sverige låg relativt bra till i förhållande till dessa länder. Vidare framhöll jag att det endast var en viss procent av livsmedelskostnaderna som gick till det svenska jordbruket.

Sveriges bönder är inte betjänta av den propaganda mot jordbrukspriserna som alltjämt fortsätter i många av de socialdemokratiska tidningarna.

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp) kort genmäle:

Herr talman! När jordbrukarnas förhandlare gör upp med statens jordbruksnämnd om ett avtal som skall gälla i tre eller sex år, så föreställer jag mig att statsrådet håller med om att det skall anses bindande från jordbrukarsidan. Man gör då inte upp om kvantiteterna men väl om produkterna och förbinder sig att inte bryta leveranserna. Det är väl ett avtal som måste vara bindande för jordbrukets del. Statsrådet uppfattade kanske inte vad jag menade.

Sedan sade herr Trana att småbruket och det mindre familjejordbruket skall bortrationaliseras; nu går rationaliseringen för sakta. Men det förhåller sig så att den produktion vi behöver av kött, mjölk och smör huvudsakligen sker i familjejordbruken. Sådana livsmedel kan, som jag sade tidigare, inte produceras i de större enheter som ligger bättre till i förhållande till konsumtionsorten, därför att de större jordbruken inte kan konkurrera om den bättre arbetskraften. Lönsamheten är nämligen för dålig i jordbruket. Tendensen går åt det hållet att det under de närmaste tio åren kommer att bli brist i den animaliska produktionen av kött, mjölk och smör. Under sådana förhållanden finns det väl inte anledning att rationalisera bort familjejordbruken för hastigt. I varje fall måste man se till att de större brukningsdelarna då får möjlighet att producera dessa varor i stället.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Heden sade att jag vill ha en lugnare debatt om dessa frågor, och det är alldeles riktigt. Herr Persson ställde också en fråga till jordbruksministern huruvida han delar den uppfattning som Aftonbladet och Stockholms-Tidningen har givit uttryck åt beträffande jordbrukspriserna. Den saken skall jag emellertid inte ta upp. Det får statsrådet svara på själv. I stället vill jag fråga herr Persson i Heden: Menar herr Persson i Heden att vi kan få en lugn debatt om dessa frågor med den oerhörda propaganda mot inte bara jordbruksministern utan även mot vårt parti som föres i jordbrukarnas press? Där har man sagt att jordbruksministern får inte vara med på jordbrukarnas sammankomster i fortsättningen; regeringspartiet skall ställas utanför.

Nej, herr Persson i Heden, jag tycker att man skall använda den kvast man efterlyser till att sopa rent för egen dörr, om man vill ha ett samarbete till stånd.

Jag skall inte här avslöja vad som hände i jordbruksutskottet, när vi diskuterade propositionen om jordbrukspriserna. Jag ställer bara frågan vem det var som då omöjliggjorde en diskussion omkring de frågor som jordbruksministern så riktigt betecknade som perifera? Då sade man från det håll som herr Persson i Heden företrädde: »Vi har ingen anledning att diskutera detta. Vi skriver var och en för sig.»

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Eliasson i Moholm har fått ett återfall i sin misstänksamhet mot mina beräkningar, och jag kan således inte vidhålla de uppskattande ord som jag ändå sade om honom, nämligen att jag me-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

nade att vi tydligen hade kommit varandra litet närmare. Vi får vänta och se. Vi kanske kan få anledning, herr Eliasson, att om något år diskutera om dessa beräkningar har varit riktiga och realistiska eller ej.

Herr Persson i Heden preciserade nu närmare vad han ville att jag skulle yttra mig om. Han har läst tidningarna i dag, säger han, och han frågar om jag delar vissa uttalanden som där gjorts. Nu har jag dess värre bara läst morgontidningarna i dag, och jag vet inte vad som till äventyrs kan stå i eftermiddagstidningarna. Jag har observerat att jordbruksfrågorna i detta sammanhang har varit föremål för viss diskussion i EFTA, där man tagit upp frågan om man skall kunna vidga samarbetet, samhandeln, också till nya områden såsom jordbruket och fisket. Jag har vidare sett att Metallindustriarbetareförbundets ordförande i ett uttalande säger, att han finner det önskvärt att man ökar importen av jordbruksprodukter från Danmark, främst för att man skall få en bättre balans i bytesrelationerna mellan de båda länderna. Herr Nilsson pekade på det förhållandet att Danmark köper varor för bortåt 400 miljoner kronor mer än vad vi köper för i Danmark. Han ansåg att det borde kunna vara ett intresse att man från svensk sida vinnlade sig om att köpa produkter från Danmark, där han funnit att de är billigare än på annat håll. Jag erinrar mig inte allt som han sagt, men detta uttalande av förbundsordförande Nilsson ger säkert uttryck för vad folk önskar sig, vad många människor tycker och tänker i dessa frågor.

Under de gångna åren har jag haft anledning att vara med vid åtskilliga mycket inträngande diskussioner med representanter för Danmark, där man har frågat oss: »Vad kan ni göra för att hjälpa oss?» De kan säga: »Vi accepterar att trappa av industritullarna, även om det är besvärligt för oss. Vad

kan ni ge oss i utbyte?» Vi har fått gå in i diskussioner om detta. Vi har ett avtal med Danmark, enligt vilket vi förbundit oss att verka för en import av jordbruksprodukter från Danmark. För den importen ger vi en viss gottgörelse till danskarna. Kammarens ledamöter vet att det har varit mycken diskussion om detta under de gångna åren. Tid efter annan har man, kanske främst på centerpartiets sida, ansett att det har varit en alltför generös behandling av broderfolket på andra sidan Sundet.

Jag tror nog att vi på svensk sida har all anledning att ta upp en diskussion med våra vänner i Danmark. Vilka möjligheter kan vi ha att i ökad utsträckning biträda varandra när det gäller handeln i Norden? Jag skulle tro att redan i trenden i den utveckling vi ser för det svenska jordbruket i dag ligger vissa förutsättningar för att vi skall kunna öka vår import av jordbruksprodukter från Danmark. Allt tyder på att den knappa självförsörjning som vi i dag har i fråga om kött ganska snart kommer att utbytas mot ett ökat importbehov på köttsidan. Det är väl naturligt att vi i det läget alla önskar att införseln skall kanaliseras på ett sådant sätt att våra danska vänner kan få glädje därav. Det har förekommit vissa kontakter mellan representanter för svensk handel och danska exportörer. Bland annat med hänsyn till att vi tagit in styckade varor från Australien och andra länder har danskarna sagt: »Skulle inte vi lika gärna kunna hjälpa till och sälja dessa varor?» Man har gjort överväganden om vad man skulle kunna göra på dansk sida för att bättre kunna tillgodose den svenska marknadens efterfrågan. Jag tycker nog att vi gör klokt i att behandla detta som naturliga problem som vi kan komma att ställas inför. I den mån vi i EFTA och i andra sammanhang får anledning att diskutera en utvidgning av samarbetet kommer självfallet dessa frågor att underställas riksdagen.

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Jag tror nog att kammarens ledamöter förstår att det är riktigare att ge en belysning av problematiken än att vifta bort uttalade önskemål som oberättigade i detta sammanhang.

Herr Franzén i Träkumla tycker att dessa uppgörelser, jordbruksavtalen, ändå är bindande för jordbrukarna. Ja, de är kanske bindande i så måtto att om man har träffat ett avtal för ett år, kan man inte gärna efter ett halvår komma och säga att man är missnöjd och att höstriksdagen får lov att ompröva avtalet eftersom man vill ha andra förutsättningar. Men vi fann ju att sexårsavtalet inte var bindande på det sättet, utan vi var då beredda att göra en omprövning. Riksdagen var, såvitt jag vet, enhälligt med på att åstadkomma en viss förstärkning, även om herr Franzén och jag kan vara överens om att det avtal som förelåg var bindande i så måtto att det omslöt en viss tidsperiod. Men det satte vi oss ganska behändigt över vid det tillfället, så det skulle väl egentligen inte kvarstå så mycket av förpliktelser för jordbrukarna i samband med dessa uppgörelser.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är naturligtvis ledsen om jag, på grund av att jag skulle ha fått ett återfall i misstänksamhet, inte kan vinna den uppskattning hos jordbruksministern som han såvitt jag förstår gärna vill visa mig. Låt mig emellertid framhålla att jag för min del gärna skulle vilja visa jordbruksministern uppskattning, om han kunde stiga upp och säga att de beräkningar han redovisat är riktiga och kommer att följas — sådant är ungefär uttryckssättet i propositionen.

Till det senast förda resonemanget om möjligheterna för oss att importera från Danmark vill jag säga, att argumenteringen är exakt densamma när det gäller andra delar av jordbrukspolitiken. Jag har naturligtvis ingenting
7 — Andra kammarens protokoll 1965. Nr 28

att erinra mot att importen från Danmark stimuleras i det ögonblick vi behöver importera därifrån, men jag hyser den bestämda uppfattningen att vår jordbrukspolitik skall föras så, att de krav konsumenterna har rätt att ställa på livsmedelsförsörjningen skall vara fyllda, innan vi börjar importera. Den tryggheten kan konsumenterna med skäl begära att få känna, och inte förrän grunden därvidlag är lagd skall resonemanget om import tas upp.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi kan väl vara överens om att tonen blivit ganska kärv på båda håll i jordbruksdebatten. Detta är, menar jag, varken jordbrukarna eller konsumenterna betjänta av.

Men när började denna kärva debatt? Jo, det var väl närmast efter det att jordbruksministern presenterat sin bekanta departementspromemoria rörande jordlagstiftningen. Sedan har också den proposition angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, som vi nu behandlar, givit sitt bidrag till debatten, liksom propositionen om rationaliseringsverksamheten. Det rör sig om förslag som går stick i stäv mot vad vi varit vana vid, och dessa förslag har framlagts under det att 1960 års jordbruksutredning arbetar.

Att vissa lokala organisationer inom jordbrukets föreningsrörelse har velat utesluta jordbruksministern från sina sammanträden, kan väl varken riksdagen eller något enskilt politiskt parti inverka på, och det finns följaktligen ingen anledning att ta upp denna sak i debatten.

Jag noterar med visst bekymmer att jordbruksministern inte vill ta avstånd från de skrivelser som sedan flera månader tillbaka förekommit i vissa tidningar mot jordbruket. Inte heller vill han ta avstånd från vad Metallindustriarbetarförbundets ordförande enligt dagens tidningar sagt: att livsmedel bör

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

importeras från Danmark till förmån för svensk industrivaruexport. Man skall sålunda rucka på bestämmelsen om det svenska jordbrukets andel i konsumtionsbehovet. Även dessa uttalanden har sålunda gjorts under det att utredningen pågår om hur det svenska jordbruket i framtiden skall komma att utformas.

Jag tycker det är anmärkningsvärt och ägnat att inge bekymmer, att man skall behöva notera detta.

Herr **PERSSON** i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har tidigare från denna talarstol redovisat hur den omtalade debatten har uppstått, och nu har herr Persson i Heden givit mig rätt på den punkten. Det började med att jordbruksministern lade fram sin promemoria om en ny jordförvärvslag. Herr Perssons i Heden partiordförande engagerade sig då som talare vid ett stort partimöte, där han framhöll att man aldrig skulle komma att godkänna propositionen i detta ärende. Det var just så striden började.

Men, herr Persson i Heden, herr Ohlin skall ändå få en blomma. Han lurade faktiskt med centerpartiet på att godtaga bolagsförbudslagens avskaffande; det var nämligen vad som skedde i tredje lagutskottet. Den strid ni blåste upp blev det alltså ingenting av.

Det är detta som jag har velat få fastslaget. Man skall nog sopa rent för egen dörr innan man anklagar andra.

Herr **KARLSSON** i Huddinge (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Eliasson i Moholm menar, att utgångspunkten för jordbruksdebatten inte bör vara diverse opinionsbildningar, utan 1960 års jordbruksutredning, och att vi därför rimligtvis också borde ha väntat med debatten tills denna utredning framlagt sina förslag. Detta är jag för min del

helt införstådd med. Det är bara det att debatten redan är i gång.

Dessutom behöver man inte vara särskilt bevandrad i politiken för att finna att det utlåtande vi nu behandlar utgör ett alldeles bestämt inlägg i jordbruksdebatten, vilket går ut på att vi skall låsa fast oss vid den tidigare jordbrukspolitiken i vad gäller såväl överskottsproduktionen som den därmed förenade dumpingpolitiken, att vi även på andra områden inte skall ändra på någonting och att vi, som sagt, nu ungefär ett år före behandlingen av ett förslag till en ny jordbrukspolitik på detta sätt skall binda oss vid det som varit. Detta är alldeles uppenbart, och det är den saken man måste uttala sig om, eftersom det är jordbruksutskottets utlåtande vi om en stund skall ta ställning till.

Herr **ELMWALL** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om jag fattade herr Persson i Skänninge rätt, uppgav han att centerpartiets representanter i utskottet hade avböjt ett kompromiss-erbjudande i fråga om jordbrukets prisfrågor. Jag har i varje fall icke för egen del tagit emot något förslag om en sådan kompromiss.

Herr **ELMSTEDT** (cp):

Herr talman! Jag lovar på förhand att fatta mig kort för att inte fresta kammarens tålmod i onödan.

Jordbruksministern har vid flera tillfällen under den senaste tiden talat om vikten av en fortsatt inhemsk jordbruksproduktion rationaliserad till större enheter, vilken skulle ge lägre livsmedelspriser för konsumenterna och en skälig betalning för jordbrukarna på dessa större enheter. På denna punkt är således besked lämnat.

Jag tror att man skall vara något försiktig med bestämda påståenden i olika riktningar på detta område. Det är lätt att vilseleda allmänheten i ämnen som är så pass komplicerade som

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

jordbrukets situation i dag är, och man behöver verkligen ta hänsyn till alla de realiteter, som kan tänkas höra dit.

På många gårdar i vårt land anförtror jordbrukarna sin bokföring till Sveriges lantbruksförbunds bokföringsavdelning för att få en strikt företagsekonomisk granskning av lönsamheten inom jordbruksföretaget. Det gäller härvidlag brukningsdelar på 150 tunnland och därutöver, således inga irrationella småbruk, för att använda en modern terminologi.

Under 1963 uppvisade dessa stora gårdar i Skåne och Halland, som utgör ett särskilt område för beräkningen av förräntningsprocenten, en förräntning av 3,2 procent på i rörelsen insatt kapital. För endast tre år av femårsperioden 1959—1963 förekom en plusförräntning. Under de två återstående åren förelåg således underskott. Man torde kunna utgå ifrån att bottenutlåningsräntan under denna tid legat vid omkring 6,5 procent, varför kommentarerna inte behöver vara mera omfattande för att klarlägga situationen.

Det rör sig dessutom om områden av landet, där jordbruksdriften — enligt vissa källor — har sin framtid, vilket inte gör perspektiven mindre betänkliga. Detta förhållande ger ett ganska klart belägg för att man inte från ansvarigt håll bör bibringa allmänheten en uppfattning, som går ut på att livsmedelspriserna skulle sjunka avsevärt bara alla de mindre jordbruken försvinner. Frågan är inte så enkel. Den uppgift jag nyss lämnade om förräntningen av de större jordbruken inom förstklassiga jordbruksbygder tyder på att det är dryga kostnader förenade med de stora för jordbruksministern hägrande enheterna, detta inte minst på investeringssidan. Jag skall emellertid inte gå in på alla detaljer som kan påverka kostnadsramen och kostnadskalkylerna för dessa brukningsdelar — det skulle nu föra för långt.

Följden blir att det måste betraktas

som synnerligen riskabelt, för att inte säga verklighetsfrämmande att som nu sker på olika håll — vi har hört det omnämnas tidigare i debatten — invagga konsumenterna i förhoppningar som kan bli besvärliga nog att infria. Det finns realiteter som det inte går att komma förbi, hur obehagliga de än är, inte minst för den som bär det främsta ansvaret för jordbrukspolitiken. Jag säger detta mot bakgrund av att vi alla är överens om nödvändigheten och vikten av ett inhemskt jordbruk.

Debatten om livsmedelspriserna kan inte inskränkas till den del som rör producentpriserna på jordbrukets produkter; det vore att ge en skev bild av situationen.

Avslutningsvis vill jag — med anledning av att här tidigare resonerats om vem som vill mest och vem som vill minst — säga att jag tror att jordbrukarna är beredda att diskutera sin situation, även vad gäller prisfrågorna. Men de vill göra det mot en bakgrund som är så intakt och så allsidigt sammansatt som möjligt.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Ibland blir man faktiskt litet fundersam inför de proportioner som ges olika frågor när de behandlas i detta hus. Nu har under hela dagen, stundtals med rätt upprörda tonfall, en fråga diskuterats som jag inte på något sätt vill påstå är betydelselös men som ändå avser ett provisoriskt avtal, gällande ett år framåt. I denna fråga har utskottet delat sig i två helt oförenliga hälfter. Om en stund kommer vi att ta upp en fråga som gäller en för lång framtid ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område. Därvidlag har vi i utskottet lyckats bli eniga om en linje, ehuru svårigheterna att nå enighet kunde tyckas vara betydligt större än i förevarande ärende.

Jag begärde ordet i början av debatten, då jag fick intrycket att någon av

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

reservanterna ville i utskottsmajoritetens skrivning lägga in att riksdagen inte skulle ha rättighet att göra avvikelser från de utredningsförslag som framföres av jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen. Jag har för min del inte kunnat tolka utskottsutlåtandet på det sättet; hade jag gjort det skulle jag genast ha sällat mig till »protestanterna». Det måste nämligen slås fast att riksdagen har både rättighet och skyldighet att granska de förslag som avges och att göra de ändringar som befinnes erforderliga. Detta har för övrigt redan understrukits både av herr Nilsson i Lönsboda och herr Eliasson i Moholm. Vad utskottet framhåller är ju att det förhandlingsresultat som jordbruksnämnden å regeringens vägnar och förhandlingsdelegationen å jordbrukarnas vägnar i detta fall kommit fram till är ett rimligt sådant, och att konsumentdelegationen sedan har anslutit sig till det tycker jag också bör betraktas som en viss garanti.

Jag vill gärna instämma i vad statsrådet Holmqvist sade för en stund sedan, att det naturligtvis är en brist att man i dagens läge inte har en utredning att bygga på. Men jag tycker ändå att det är en viss trygghet att de olika parterna kunnat enas om det resultat som nu av utskottsmajoriteten förelägges riksdagen. Jag vill därför för min del säga att jag gärna ansluter mig till det förslag som har redovisats i utskottets betänkande.

Med anledning av ett yttrande av herr Eskilsson vill jag säga att det i utskottsbetänkandet inte finns någonting som kan utgöra skäl för påståendet om att utskottsmajoriteten skulle vilja med konstlade medel konservera i vissa avseenden undermåliga jordbruksenheter. Sett ur rationaliseringssynpunkt är skillnaden mellan utskottsutlåtandet och reservationen verkligen mycket liten.

När jag har ordet vill jag gärna säga att vi även bör ägna en tanke åt att vi lever i en värld där svälten mången-

städes är en fruktansvärd realitet. Jag kan i varje fall inte utan vidare acceptera tanken på att vi här i landet kallt resonerar om jordbruksproblemen utan hänsyn till alla dessa svältande miljoner. Det är ett stort och svårt problem som vi inte i dag kan ta upp till behandling, men jag tycker nog att alla i detta hus kunde vara överens om en sak, nämligen att det inte är alldeles självklart att Sverige medvetet skall gå in för att bli en stor importör av livsmedel.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LARSSON i Borrbj (cp):

Herr talman! Om det är någon i kamaren som anser att debatten inte behöver fortsättas på detta stadium kan det antingen bero på att vederbörande inte är intresserad av jordbruk eller också på att man anser att det har talats tillräckligt. Om det sistnämnda är fallet, skall jag för framtiden lära mig av erfarenheten att inte ställa mig sist på talarlistan. Men det kommer ändå alltid att vara någon som har den platsen.

Jag begärde ordet med anledning av de delade meningar som utskottsmajoriteten och reservanterna haft när det gäller sockeravtalet och importen av danska betor. Majoriteten i utskottet har ju ansett att varken i den nu behandlade propositionen eller i proposition 73 angående sockerregleringen har berörts innebörden av de handelspolitiska arrangemang som ligger i importen av betor. Räknad per viktenhet socker är införselavgiften på sockerbetor mycket lägre än avgiften på importerat socker. Då införselavgiften på såväl socker som sockerbetor skall tillföras sockerregleringsfonden, innebär varje överflyttning av import från socker till sockerbetor dels att fonden går förlustig medel som skulle kunna utnyttjas i prisreglerande syfte, dels att

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

de danska odlarna av sockerbetor för till Sverige exporterade kvantiteter erhåller ett pris som överstiger världsmarknadspriset. I den mån det anses rimligt eller skäligt att stödja det danska jordbruket utöver vad som sker enligt det dansk-svenska avtalet, borde detta i sedvanlig ordning redovisas för riksdagen för godkännande. Kostnaderna för en dylik förstärkning av stödet bör belasta statsbudgeten och inte, såsom eljest kommer att ske, den svenska sockerbetsodlingen på ett sätt som inte förutsattes när sockeravtalet ingicks.

Detta utskottsmajoritetens uttalande har inte reservanterna kunnat gå med på. Jag måste beklaga det förhållandet, eftersom jag anser att det hade varit riktigare att öppet redovisa den överflyttning av pengar som äger rum. Denna tilläggskvantitet kostar Sverige 3 å 3,5 miljoner kronor mer än om importen skett från världsmarknaden. Detta innebär att regeringen genom sitt förslag givit Danmark ett icke föraktligt belopp utöver de 20 miljoner kronor som redovisats i ett annat sammanhang. Härtill kommer den subvention med införselmedel som lämnas för att nedbringa fraktkostnaderna. Det måste enligt utskottets mening vara mera korrekt att göra en öppen redovisning av dessa saker.

Allt detta gör att sockerbetsodlarna känner sig litet misstänksamma. De går i dessa dagar och funderar på om deras arbete i vår varit förgäves eller inte — om de med anledning av de olyckliga väderleksförhållanden som skapat en så besvärlig struktur av jorden skall behöva göra om hela vårarbetet med nytt utsäde eller om de skall ta risken av ett glest och dåligt bestånd och därav följande låga skörd. Lantarbetare och jordbrukarfamiljer som hade räknat med att få en hygglig inkomst via det ackordsavtal som gäller för arbetet på betfälten går och tittar på dessa hårda, otrevliga betfält som mera liknar betongplattor än de mjuka fält som i dag

skulle ge möjlighet till en hygglig förtjänst.

Jag tycker att det finns anledning att nämna detta, därför att det är sådana faktorer som man inte räknar med när man från skrivbordet gör beräkningar om hur jordbruket skall läggas upp och vad det skall ge för intäkter. Jag vet att jordbruksministern varit med om att gallra betor på både sämre och bättre strukturer, och jag är väl medveten om att han förstår detta resonemang.

Jag har bara i förbigående velat nämna detta, ty efter den underliga debatt som förts vet näringsutövarna inte om statsmakterna vill dem väl eller om man vill beröva dem den lönsamhet de räknar med. Detta skapar den irritation, varom det tidigare talats i denna debatt.

Nu säger kanske någon: Låt då bli att odla sockerbetor, om det är så besvärligt, och låt oss i stället köpa hela vårt behov från Danmark eller ute på världsmarknaden! Sådana uppfattningar kom till uttryck när vi för några veckor sedan diskuterade sockerregleringspropositionen. Då var det någon som undrade: Bör vi till varje pris upprätthålla en odling som inte bär sig?

Jag vill därför till kammarens protokoll notera, att Sverige vid denna tid i föl köpte stora kvantiteter socker på världsmarknaden till ett pris av 1:50, ibland t. o. m. till så höga priser som 1:70 och 1:80, alltså bortemot det dubbla priset mot vad inhemskt odlat socker kostar. Då var det ingen i denna kammare som frågade, varför vi inte helt täckte vårt behov på världsmarknaden. Vid det tillfället importerade vi socker till en kvantitet motsvarande vad som skulle ha kunnat odlas på 15 000 svenska hektar och till ett pris som var nästan dubbelt så högt som det svenska. På dessa 15 000 hektar odlades i stället korn, och detta bidrog till ett överskott på smör och fläsk, som vi sedan fick lov att föra ut på världsmarknaden och sälja till låga priser.

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

Varför gjorde vi så? Jo, några käckas konsumenternas riddare hade sagt, att vi måste pressa ned priserna på det svenska sockret. Sockerbetsodlarna tröttnade då och lade ned sin verksamhet. Det var lätt att göra detta men att återigen börja med en produktion är inte lika lätt i en näring som i mycket hög grad är beroende av väderleks-, växtföljds- och andra irrationella förhållanden. Vidare kan jag, herr talman, inte underlåta att göra några kommentarer till en del funderingar som framförts under eftermiddagens debatt.

Jordbruksministern talade om storföretagens fördelar exempelvis inom handeln. Se, vad vi genom dessa storföretag kunnat åstadkomma inom handeln, utan att småföretagarna knorrat nämnvärt! Och han höjde fingret och sade, att detta är någonting för jordbrukarna att tänka på och att de borde acceptera att man nu vill åstadkomma litet större företag även på jordbrukets område. Detta resonemang kan naturligtvis verka bestickande. Men exemplet är illa valt, eftersom jag misstänker att de svenska husmödrarna inte fått nämnvärd kännning av de prissänkningar som borde ha blivit följden av rationaliseringen inom handeln.

Jordbruksministern säger också, att han inte vill tala så mycket om råvarupriset — det är inte det som är aktuellt — utan mera om partipriset. Men det är väl ändå så, att den faktor som jordbrukets utövarare i detta sammanhang mest berörs av är de pengar de får i sin hand som lön för sin möda, och i det avseendet är inte partipriset det mest intressanta. Jag kan som illustration ta ett enkelt exempel. När jag för cirka 15 år sedan började som bonde fick jag 325 kronor för en gödgris. Nu får jag 300 kronor. Kan någon verkligen vara förvånad över att jordbrukarna haft svårt att förstå talet om de våldsammas prisstegringarna? Jag anför också detta exempel för att försöka förklara den irritation som kanske varit för handen i vissa jordbrukarlän.

Åke »Metall» Nilsson envisas med att i Aftonbladet säga att det är priset i partiled eller rent av i konsumenthand som är det väsentliga och att man inte bör bry sig om råvarupriset. Jag har under middagspausen roat mig med att i hans siffror sätta in indextalet för industriarbetarlönen i Danmark, jämfört med industriarbetarlönen i Sverige, Åke Nilsson frågar hurtfriskt, varför vi i Sverige skall betala 8:10 för 1 kg smör när vi kan köpa smör från Danmark för 7:25. Sätter vi in indextalet för en dansk industriarbetarlön, som är 82 om vi sätter talet för en svensk industriarbetare till 100, finner vi att priset i Danmark inte längre är 7:25 utan 8:80, alltså 70 öre högre än i Sverige. 1 kg fläsk kostar i Sverige 6:22 och i Danmark 5:40, skriver Åke Nilsson. Men med indextalet insatt kostar fläsket 6:59 i Danmark. På detta sätt kan vi fortsätta med alla varor. Vi kan t.ex. ta falukorven. Den kostar 4:25 i Sverige och 3:50 i Danmark, säger Åke Nilsson. Jag sätter in indextalet och finner att falukorven kostar 4:27 i Danmark, alltså 2 öre mer än i Sverige.

Jag skall inte fortsätta debatten om detta sistnämnda födoämne, ty jordbruksministern har tidigare i dag angivit vad det tal i ett annat sammanhang som berörde just falukorven egentligen gick ut på, och jag tyckte då att det lät riktigt hyfsat. Jag vet inte om man tidigare har refererat fel; nu lät referatet i varje fall bättre.

När det alltså talas om inköp av varor utifrån måste jag fråga hur man inom Metall vill ha det hela. Genom att slå in på en sådan linje som man nu gjort, måste man väl ändå räkna med vissa konsekvenser. Är man beredd att ta dem? Räknar man i alla fall inte med att Danmark är icke neutralt land? Däri ligger en stor skillnad. Eller är man från svenska metallarbetares sida beredd att profitera på de lägre arbetslönerna i ett grannland? Jag trodde att det fanns solidaritet i förhandlingshän-

Reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m.

seende även över gränserna och att denna solidaritet åtminstone kunde sträcka sig genom Norden.

Men om nu denna solidaritet inte finns, kunde det då inte tänkas att vi i Sverige i andra sammanhang droge nytta av den lägre arbetslönen i andra länder genom import av arbetskraft? Varför inte importera lantbruksmaskiner från Danmark för några hundra miljoner kronor för att återställa handelsbalansen mellan Danmark och vårt land? Jag skulle förmoda att de svenska jordbrukarna kunde vara intresserade därav, men jag vet inte ifall metallindustrin är lika intresserad.

Detta är bara några små funderingar. Jag tror att vi skulle kunna få billigare bostäder med hjälp av utländsk arbetskraft i byggnadsfacket, billigare maskiner till jordbruket genom att importera från länder där lönerna inte kommit upp i nämnvärd nivå, men jag vill inte rekommendera en sådan väg. Vi skall i stället hoppas att arbetarna i flera länder än vårt land skall kunna nå fram till en dräglig levnadsnivå.

Trots att denna debatt ibland varit frisk och tidvis kanske även från vill jag liksom flera talare före mig uttrycka en förhoppning om att det också framöver skall bli möjligt att få till stånd positiva resonemang om våra problem. Jordbrukarna har väl haft den uppfattningen att jordbruksministern vidtagit en del djärva åtgärder med utgångspunkt från sin ideologi. Dessa åtgärder har kanske ibland gått stick i stäv med jordbrukarnas intressen, och då har jordbrukarna självfallet reagerat. Men nu säger jordbruksministern helt vänligt att han inte menade något illa med detta, vilket jag inte heller tror.

Vad som skett får väl betraktas helt enkelt på det sättet, att när två parter har så pass skilda intressen måste debatten bli hård — men detta får väl inte hindra att man skiljer mellan sak och person — eller att man med för-

ståelse för varandras synpunkter kan mötas i nästa förhandlingsomgång som i bästa fall kan resultera i en kompromiss, som från båda håll kan accepteras.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Skänninge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr Hjalmar Nilsson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 114 nej, varjämte 2 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr Hjalmar Nilsson m. fl.

§ 2

Vatten- och luftvårdens organisation

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vatten- och luftvårdens organisation, jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Förslaget i jordbruksutskottets utlåtande nr 16 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 97 avser egentligen endast ett principbeslut om riktlinjerna för den framtida organisationen på vattenvårdens, luftvårdens och naturvårdens områden. Härigenom skall skapas en mera ändamålsenlig och enhetlig organisation, administrativt sett, för naturvårdens bedrivande.

Kungl. Maj:ts förslag har enhälligt tillstyrkts av utskottet. Det finns inte anledning till andra kommentarer än att utskottet intagit en positiv ståndpunkt och att man har anledning att förvänta en samordning av dessa stora frågor. Jag kommer därför, herr talman, att begränsa mig till några allmänna reflexioner kring vattenvårdsfrågorna.

Den reformering som beslutades av föregående års riksdag lämnade högst väsentliga vattenvårdsproblem olösta. Även om beslutet innebar ett viktigt steg mot bättre vattenvård var riksdagen redan då på det klara med att det bara var fråga om en första etapp mot en mera ändamålsenlig lösning. Det räcker nämligen inte med att endast skapa ett skydd för de s. k. grundvattentäkterna. Enligt gjorda beräkningar förbrukas årligen här i landet cirka 4,5 miljarder kubikmeter vatten, därav cirka 4 miljarder kubikmeter ytvatten. Av detta framgår att skyddet för ytvattentäkterna är en högst angelägen sak. Allt talar vidare för att behovet av ytvattentäkter ständigt ökar. Det gäller

också att avvåga vattentäkts- och avloppsintressena. Samtidigt som vattenförbrukningen ökar tillföres de sjöar och vattendrag som utgör råvattenreserverna oerhörda mängder avloppsvatten. Kan vi inte på ett tillfredsställande sätt lösa dessa problem utsättes vårt folk för allvarliga påfrestningar ur både hälso- och trivselsynpunkt.

Kloakutsläppet utgör den största faran för vattentäckernas förorening. Genom att nedsmittade vattendrag övervämmar betesmarker infekteras dessa marker, vilket medför stor risk för djurens nedsmittning. Förekomsten av dynt har också ökat oroväckande under senare år. Dynt hos våra husdjur åsamkar jordbruket betydande årliga förluster. Men faran för jordbruket, hur allvarlig den än är, är inte den största i detta sammanhang. Förekomsten av dynt hos våra husdjur kan ge upphov till högst allvarliga sjukdomar hos människan. Vi kan vara förvissade om att den ökade förekomsten av dynt hos våra husdjur uteslutande orsakas av att avloppsvatten släpps ut i vattendrag utan effektiv rening.

Under behandlingen av vattenvårdsfrågorna vid föregående års riksdag uttalades att åtgärderna i stor utsträckning måste inriktas på att skydda ytvattentillgångarna. Herr Elmwall och jag hade även då en motion syftande till ett påskyndande av utredningsarbetet kring skyddet av ytvattentillgångarna. Riksdagen hade intet att erinra mot de tankegångar som framfördes i motionen, utan ansåg i stället att de förtjänade allvarligt beaktande.

I motion nr 863 i denna kammare har herr Elmwall och jag i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 97 ytterligare understrukit vad vi redan framhöll föregående år. Vi önskar en intensifierad utredning som snarast kan leda till ett praktiskt handlande för att få slut på hotet mot vattenförsörjningen. I dessa åtgärder inbegripes parasitologisk forskning. Detta forskningsarbete är högst väsentligt och avser att klarlägga i vad mån bakterier och virus kan

oskadliggöras vid olika behandling av avloppsvatten, både i form av markinfiltration och genom recipienter.

De åtgärder som slakteriorganisationerna vidtagit i kampen mot den ökade förekomsten av salmonellainfektioner förtjänar här ett omnämnande. Man söker att minska riskerna genom att behandla kött och köttvaror på bästa sätt och låter vidare personalen vara föremål för ständig läkarkontroll. Dessa salmonellainfektioner är så allvarliga att de sorterar under epidemilagen. Det allt större antalet fall av salmonella-smitta ger vid handen att vi tycks stå inför en bekymmersam utveckling. De betydande förluster för jordbruket och livsmedelsindustrin, för enskilda och för hela samhället som nu kan skönjas antyder utan tvivel endast början till en i än högre grad katastrofal utveckling — detta såvida inte radikala motåtgärder med det snaraste sättes in.

Det väsentligaste i kampen mot denna utveckling är skyddet av vattentäkterna, då i första hand ytvattentäkterna. I motion II: 863 har vi föreslagit att snara åtgärder skall vidtas. Det finns latent skador som omgående bör kunna hävas. Dit hör markföreningar som mången gång förorsakas av ansvarslösa människor vid campingplatser o. d. I ett flertal remissyttranden har också framförts synpunkter som helt sammanfaller med motionärernas. Utskottet utgår därför från att detta spörsmål kommer att beaktas i samband med den närmare utformningen av naturvårdsorganisationen.

Nu skall, såvitt jag förstår, naturvårdsnämnden vara färdigorganiserad till den 1 juli 1967. Men det kan väl inte vara rimligt att avvakta den nya organisationen innan de i motionerna omnämnda övervägandena prövas. Jag förutsätter därför att Kungl. Maj:t långt innan statens naturvårdsnämnd kommit i verksamhet tar initiativ till konkreta åtgärder inom vattenvården och att en parasitologisk forskning snarast måtte komma till stånd.

Vatten- och luftvårdens organisation

Med denna förhoppning nöjer jag mig för dagen med att instämma i utskottets uttalanden.

Herr FROM (fp):

Herr talman! Under Remissyttranden i proposition nr 97 står det under titeln Lagstiftningsfrågor bl. a. följande: »Beträffande frågan om behovet av lagstiftning rörande vattenvårdsförbund ansluter sig majoriteten av remissinstanserna till de synpunkter som anförts i det särskilda yttrandet av ledamoten Svensson.» Vattenöverdomstolen har bland andra uttalat sig för lagstiftning. Fiskeristyrelsen har ansett lagstiftningsfrågorna så betydelsefulla att de lämpligen bör anföras särskilda sakkunniga.

Om jag har läst propositionen rätt har departementschefen emellertid icke något att säga om dessa viktiga frågor.

I motion II: 153, som behandlades av kammaren den 9 april, påyrkades bl. a. en snabbutredning av vattenvårdsförbundens verksamhetsförhållanden. Statsutskottet uttalade i sitt utlåtande över denna motion att det var angeläget att de av motionärerna aktualiserade frågorna fick en snar och riktig lösning. Men i avvaktan på statsmakternas prövning av vattenvårdskommitténs betänkande hade utskottet emellertid ej funnit sig böra tillstyrka motionen.

I sitt utlåtande med anledning av proposition nr 97 säger sig jordbruksutskottet kunna förutsätta, att Kungl. Maj:t låter verkställa erforderliga utredningar kring berörda spörsmål allteftersom förhållandena så påkallar. Utskottet finner därför, att syftet med yrkandet om utredning kommer att tillgodoses utan någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Jag skall inte upprepa de skäl som jag tillät mig framföra vid kammarens behandling av motion II: 153, men jag vädjar till jordbruksministern att snarast möjligt låta utreda den angelägna frågan om vattenvårdsförbundens verksamhet.

Ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Eftersom inget annat yrkande än utskottets har framställts, skall jag nöja mig med att återropa dess hänvisningar dels till de utredningar i ärendet som pågår och dels till att utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3

Ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 19 mars 1965 dagtecknad proposition, nr 100, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna de i propositionen angivna grunderna för omorganisation av de statliga och statsunderstödda rationaliseringsorganen på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden.

I propositionen hade anmälts ett av 1960 års jordbruksutredning den 11 november 1964 avlämnat betänkande, Organisationen av rationaliseringsverksamheten m. m. på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden (SOU 1964: 55), jämte däröver avgivna remissyttranden.

I propositionen hade framlagts principförslag till ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens ra-

tionalisering. Härvid förordades att hushållningssällskapet och lantbruksnämndens uppgifter på området fördes samman i ett organ. Däremot ansågs det inte lämpligt att nu infoga skogsvårdsstyrelserna i ett för jordbruk och skogsbruk gemensamt regionalt organ.

Det nya regionalorganet föreslogs få karaktär av statlig myndighet och benämnas lantbruksnämnd. Hushållningssällskapen avsåges bestå och ha till huvudsaklig uppgift att vara kontaktorgan mellan lantbruksnämnderna och näringsutövarna inom jordbruk och trädgårdsnäring.

De nya lantbruksnämndernas närmare organisation m. m. avsåges bli föremål för särskild utredning. Den nya organisationen beräknades kunna genomföras tidigast den 1 juli 1967.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

A. i samband med statsverkspropositionen:

I: 334 av herr Hedström m. fl. och II: 404 av fru Lindskog m. fl., i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en snabb utredning om hemkonsulenternas framtida verksamhet samt deras centrala och regionala anknytning;

B. i anledning av propositionen nr 100:

1) I: 746 av herr Elofsson, i vilken motion hemställts, att riksdagen måtte besluta att den föreslagna omorganisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden förklarades vilande i avvaktan på att de i propositionen föreslagna utredningarna vore slutförda och till dess 1960 års jordbruksutredning i sin helhet vore klar;

2) I: 747 av herr Nils Hansson m. fl. och II: 879 av herrar Ståhl och Antby,

Ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden

i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen med förklaring, att principbeslut om organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden borde fattas först efter närmare utredning, måtte i denna del avslå proposition nr 100, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att den i propositionen aviserade särskilda organisationsutredningen snarast framlade ett förslag som kunde läggas till grund för en proposition för riksdagen;

3) I: 748 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.*, likalydande med II: 880 av herr *Svensson i Vä*, vari hemställts, att riksdagen, för den händelse propositionen nr 100 skulle anses böra läggas till grund för något dess beslut, ville uttala att antalet ledamöter i lantbruksnämnd skulle vara nio, varav minst fyra valda av vederbörande landsting, ävensom att strukturdelegation inom lantbruksnämnd skulle bestå av vederbörande chefstjänsteman och fyra dess lekmanaledamöter, varav minst två skulle vara valda av landsting;

4) I: 749 av herr *Gunnar Pettersson m. fl.* och II: 876 av herr *Hansson i Skegrie m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen med förklaring, att principbeslut om organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden borde fattas i samband med behandlingen av jordbruksutredningens huvudförslag, måtte avslå propositionen nr 100, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att den i propositionen aviserade särskilda organisationsutredningen måtte baseras på de organisationsförslag, som utarbetats inom jordbruksutredningen;

5) I: 750 av herrar *Sveningsson och Gösta Jacobsson*, likalydande med II: 877 av herr *Hedin m. fl.*, vari hemställts, att — om propositionen i övrigt godtoges — de från staten skilda hushåll-

ningssällskapen inom ramen för gällande generella regler för föreningar berättigades att själva handha sina angelägenheter samt att sällskapen tillförsäkrades rätten att fritt disponera de tillgångar de förfogade över, när statsbidrag till deras verksamhet upphörde att utgå;

6) II: 878 av herr *Persson i Heden m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 100 med förklaring att principbeslut om organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden borde fattas i senare i motionen angivna sammanhang, att riksdagen, därest detta yrkande icke skulle bifallas, måtte godtaga de av jordbruksutredningen föreslagna grunderna för omorganisationen av de statliga och statsunderstödda rationaliseringsorganen på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden, samt att riksdagen, därest propositionen ansåges böra läggas till grund för beslut, måtte besluta att lantbruksnämnden skulle bestå av nio ledamöter, varav Kungl. Maj:t skulle äga utse ordförande och två andra ledamöter, landstinget två ledamöter och hushållningssällskapet fyra ledamöter.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) avslå motionerna I: 747 och II: 879, I: 749 och II: 876 samt II: 878, samtliga motioner såvitt däri yrkats avslag på förevarande proposition, ävensom motionen I: 746,

b) lämna utan åtgärd motionerna I: 747 och II: 879 samt I: 749 och II: 876, samtliga motioner såvitt däri yrkats vissa utredningar,

c) lämna utan bifall motionen II: 878, såvitt avsåge grunderna för omorganisationen,

d) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 748 och II: 880, I: 750 och II: 877 samt II: 878, sistnämnda motion såvitt avsåge lant-

Ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden

bruksnämndens sammansättning, godkänna de i utlåtandet angivna grunderna för omorganisation av de statliga och statsunderstödda rationaliseringsorganen på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden,

e) anse motionerna I: 334 och II: 404 besvarade med vad utskottet anfört.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Harald Pettersson, Jonasson* och *Persson* i Heden.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Såsom underlag för detta utskottsutlåtande ligger proposition nr 100, som behandlar den framtida organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsskötselns områden.

I propositionen har föreslagits väsentliga förändringar av hushållningssällskapens och lantbruksnämndernas framtida arbetsuppgifter och organisation.

För hushållningssällskapen — en institution som är mer än 150 år gammal — kan detta beslut komma att få ödesdigra följdverkningar. Som kammarens ledamöter väl vet har vi i detta utlåtande träffat en kompromiss i jordbruksutskottet. Alla är väl medvetna om att man, när man träffar sådana kompromisser, aldrig helt kan få vad man vill. Det säger sig självt. Men med hänsyn till den politiska situation som föreligger i riksdagen skulle det ha varit ganska meningslöst att fullfölja det ursprungliga förslag som från vår sida förelåg i form av motioner. Det skulle kanske bara ha blivit ett slag i luften. Jag hoppas dock att det i den organisationsutredning som skall verkställas i dessa frågor skall finnas möjligheter att på ett förnuftigt sätt klara ut såväl den framtida organisationen för vederbörande organ som deras arbetsuppgifter.

Utskottet har enats om en utökning

av lantbruksnämndernas ledamöter från sju till nio. Landstingen kommer att få utse fyra ledamöter i stället för två som har föreslagits i propositionen. Dessutom har antalet lekmän i strukturdelegationen utökats från två till tre.

Vi har under innevarande riksdag fattat beslut om en ny jordlagstiftning. Jag skall inte gå in på den frågan nu, men det organ som skall handlägga dessa frågor är i första hand lantbruksnämnden, som vi nu skall fatta beslut om. Det är en ganska grannliga uppgift och därför är det av mycket stor vikt att nämnden får en stark anknytning till lokala och regionala intressen, med så bred förankring som möjligt speciellt bland jordbrukets praktiska utövare. Detta anser jag vara en absolut förutsättning för att problemen skall kunna lösas på ett riktigt sätt och för att man över huvud taget skall lyckas med dessa uppgifter i fortsättningen.

Utökningen av antalet ledamöter såväl i nämnden som i strukturdelegationen ger dock ökade möjligheter i den vägen. Jag hälsar alltså detta förslag med stor tillfredsställelse.

Jag vill till slut bara med ett par ord beröra ett särskilt yttrande som vi centerpartiledamöter har fogat till detta utskottsutlåtande.

Skogen är ju ett viktigt komplement till jordbruket i vissa bygder — kanske i de allra flesta bygder i landet. Den enda förnuftiga lösningen av rationaliseringsproblemen inom stora delar av vårt land är en kombination av jord och skog, varigenom ofta mycket bra s. k. familjeföretag kan skapas. Av denna anledning borde enligt vår uppfattning skogsvårdsstyrelserna ha inbakats i de nya rationaliseringsorganen redan från början. Nu skall det ju bli en ytterligare utredning beträffande skogsvårdsstyrelserna. Departementschefen och utskottet motsätter sig inte direkt att skogsvårdsstyrelserna anknyts till den nya organisationen. Det har emel-

Ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden

lertid sagts att man vill avvakta resultatet av denna utredning. Naturligtvis kunde vi ha nöjt oss med det uttalandet, men vi vill med vårt särskilda yttrande markera och slå fast som vår uppfattning att med hänsyn till frågans vikt en sammanläggning i detta avseende redan från början borde ha skett. Jag hoppas dock att så skall bli fallet när utredningen så småningom blir färdig och förslag framlägges för riksdagen.

I förhoppning att den nya organisationen, som skall handlägga dessa för jord- och skogsbruket samt trädgårdsnäringen så viktiga uppgifter i framtiden skall fungera på ett effektivt sätt vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Hushållningssällskapen har under sin mer än 150-åriga tillvaro varit till utomordentligt stor nytta för lantbruket och dess binärings. Man kan gå tillbaka i historien ända till 1725, då en ekonomikommission tillsattes i vårt land, som skulle »utreda jordbrukets tillstånd och avgiva förslag till dess upprättande», som det heter. Kommissionens förslag överensstämmer så gott som helt med den ordalydelse som finns i ett kungl. brev till landshövdingarna 1742 och som brukar återopas såsom första upprinnelsen till våra dagars hushållningssällskap.

Studerar man hushållningssällskapens historia — vilket har blivit uppmärksammat vid jubileerna runt om i landet — finner man att hushållningssällskapen under tider som gått har varit mycket initiativrika. De har stått fadder till åtskilliga inrättningar och organisationer som har utvecklats, och som i dag har en vitt förgrenad verksamhet inom lantbrukshushållningen. Inte minst under senare år har sällskapens egen verksamhet blivit alltmera omfattande och alltmer uppskattad. Rådgivnings-

verksamheten har smidigt anpassats till olika lokala förhållanden och behov, och den snabba tekniska utvecklingen och specialiseringen, som har skett, har ökat behovet inte minst av ekonomisk rådgivning år för år.

Mot denna bakgrund är det naturligt att det har blivit en mycket stark reaktion, för att inte säga indignation mot det förslag som jordbruksministern nu framlagt. Dels reagerar man rent principiellt emot att jordbruksministern inte har följt något av de förslag som noga penetrerats i jordbruksutredningen, utan kommit med ett hemmagjort förslag, som därtill var i många stycken ganska oklart. Dels anser man att detta förslag, trots försäkringar i propositionen, ändå skulle innebära att hushållningssällskapen fick föra en tynande verksamhet och kanske helt komma att försvinna.

Att så gott som helt kasta över ända en organisation som är i högsta grad vital och som följer med sin tid och har en djup förankring, inte bara bland alla lantbrukare utan också bland företrädare för binäringsarna, t. ex. fisket och trädgårdsskötseln, kan man inte göra utan att det blir en kraftfull reaktion från vederbörande intressenters sida. Det är alltså inte att förvåna sig över den kritik som har kommit fram i pressen mot jordbruksministern bl. a. i detta avseende.

Nu kan man kanske säga att jordbruksutredningens förslag också innebar att hushållningssällskapen skulle försvinna, men enligt utredningens alternativ skulle ändå samma verksamhet överföras på det nya organet med den nuvarande medlemsorganisationen som medansvarig. Jag tror att man hade betraktat de nya lantbrukssällskapen som i viss mån en fortsättning på de gamla hushållningssällskapen. Det hade säkert varit till stor fördel för det organet att få knyta an till dessa medlemsorganisationer och få del av medlemmarnas

Ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden

värdefulla förtroende, som arv från de tidigare hushållningssällskapen.

Jag tror att det hade varit lyckligt, om jordbruksministern hade väntat med detta förslag tills 1960 års jordbruksutredning hade blivit färdig med sitt stora betänkande. Detta har ju även föreslagits i motionen II: 876. Tiden innan utredningen varit klar hade kunnat utnyttjas genom att man låtit den tilltänkta organisationsutredningen sätta i gång med utarbetandet av mera preciserade organisationsförslag.

Tyvärr har det inte funnits politiska möjligheter i utskottet att gå på den linje som förutsattes i den motion som jag åberopat. Mot den bakgrunden har man naturligtvis viss anledning att vara tacksam för den kompromiss som har träffats i utskottet, även om den är ganska mager. Det är naturligtvis av värde att man får en bättre lekmanrepresentation i lantbruksnämnderna och i dess strukturdelegation, men det väsentliga i kompromissen skulle väl ändå vara att man genom den gav hushållningssällskapen större förutsättningar att leva vidare.

Vid ett genomförande av jordbruksministerns förslag skulle hushållningssällskapen vara kontaktorgan med den enda klart uttalade uppgiften att samråda med landstingen i fråga om val av ledamöter till lantbruksnämnderna men ändå vara bundna av stadgar och bestämmelser som Kungl. Maj:t godkänner och utfärdar. Då skulle det sannernigen inte bli någon ljus framtid för hushållningssällskapen. För att de skall leva vidare måste de självfallet dels få meningsfyllda uppgifter, dels få ekonomiska förutsättningar att driva en verksamhet.

Den skrivning som nu ingår i kompromissen ger inte någon fullständig klarhet i detta avseende, men den innebär ändå vissa preciseringar som bättre än propositionen skapar underlag för en framtid. Mycket, kanske allt, be-

ror på vilka direktiv den organisationsutredning som skall tillsättas kommer att få. Jag hoppas att den genom jordbruksministerns medverkan kommer att beredas möjlighet att ge sällskapen uppgifter t. ex. på försöksområdet, kanske också på husdjurskontrollens område och i fråga om annan produktionsrådgivning.

Jag tror också att det skulle vara värdefullt om hushållningssällskapen finge fortsätta med handläggning av ärenden angående fiske, då det är osäkert hur det härvidlag skall bli i framtiden. Det har avisierats en utredning om hela fiskeriadministrationen. Att under sådana förhållanden tillfälligt lyfta över ifrågavarande ärenden till lantbruksnämnderna kan enligt min mening inte vara särskilt lämpligt.

Man bör, tycker jag, även överväga möjligheterna att hushållningssällskapen får etablera samarbete med jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse för att driva verksamhet som kan vara av gemensamt intresse.

Många tänker nog liksom jag med vemod på hushållningssällskapens framtid som i varje fall kommer att vara oviss. Sällskapen kommer att få förminskade uppgifter och sämre förutsättningar i framtiden än de har haft hittills. Trots det vill jag ändå hoppas att kompromissen i utskottet skall kunna leda till att hushållningssällskapen kommer att beredas uppgifter, som också i framtiden positivt påverkar utvecklingen inom jordbruket och dess binäringar.

Med den förhoppningen skall jag, trots att det skulle vara frestande att yrka bifall till motionerna 876 och 877 i denna kammare, vilka båda jag har skrivit under, avstå från det.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Det har redan sagts här att det utskottsutlåtande som föreligger präglas av en kompromiss mellan före-

Ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden

trädare med olika synsätt på dessa frågor. Följaktligen skulle väl ingen vara riktigt nöjd — och missbelåtenheten skulle väl inte heller vara alltför stor.

Jag förstår naturligtvis att de som biträder jordbruksutredningens majoritet inte kan vara riktigt nöjda med det förslag som här föreligger. Om utskottets majoritetsförslag hade accepterats av jordbruksministern och förts fram i riksdagen och antagits här, så skulle naturligtvis jordbrukarinslaget i nämnderna ha blivit större än vad som nu kommer att bli fallet. Men å andra sidan tycker jag att man bör observera att lekmannarepresentationen enligt det utskottsförslag som föreligger i alla fall är dubbelt så stort som enligt propositionen. Därtill kommer att den viktiga strukturdelegationen också får ökat inslag av lekmän. Jämfört med vad jordbruksministern har föreslagit blir sålunda de lokala intressena betydligt bättre tillgodosedda i lantbruksnämnderna.

Jag är inte säker på att de siamesiska tvillingar, som enligt utredning skulle födas till världen genom en sammanslagning av nämnderna och hushållningssällskapen, hade blivit några synnerligen tilldragande skapelser. Jag har själv sympatier för de riktlinjer, vilka herrar Haeggbloom och Waldemar Svensson i utredningen har skisserat i ett särskilt uttalande i utredningens betänkande. Men efter vad som hänt i jordbruksutredningen är den vägen inte framkomlig, och jag har kommit till den slutsatsen att den lösning, som utskottet nu enats om, i dagens situation är den bästa. Jag vill gärna understryka utskottets skrivning beträffande hushållningssällskapens personal, tillgångar och förhållanden i övrigt.

Vad beträffar frågan om skogsvårdsstyrelsernas framtida ställning tror jag det är förståndigt att man inte nu binder sig utan avvaktar den aviserade utredningens förslag.

Herr talman! Det värdefulla i detta sammanhang är att det står ett enhälligt utskott bakom det förslag som jag hoppas om en stund skall antas av kammaren. Rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område är av så stort värde för svenskt jordbruk att den behöver omfattas med största möjliga förtroende. Min förhoppning är att detta enhälliga utskottsutlåtande skall medverka härtil.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Det kanske kan anses ganska överflödigt att vi går upp i debatt om en fråga beträffande vilken det föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande. Jag skall endast med några få ord kommentera detsamma.

Lika väl som vi alla varit överens om att jordbruket skall rationaliseras har vi varit överens om att jordbrukets rationaliseringsorgan skall rationaliseras. Vi har kanske haft olika synpunkter på frågan, och vad vi trodde nu skulle framläggas var det betänkande som dock fått så starkt stöd av den utredning som lagt fram detsamma. Jordbruksministern lade emellertid fram ett helt nytt förslag. Det har inte remissbehandlats, och det kanske i viss utsträckning skakade många av oss som känner varmt för hushållningssällskapen. Vi tyckte att de blivit en aning styvmoderligt behandlade. Att döma av vad som stått att läsa i tidningarna har hushållningssällskapen heller aldrig varit så fast förankrade hos folket som just nu.

En överenskommelse har emellertid nu nåtts — vilket jag för min del tycker är utomordentligt bra — om att lekmannainflytandet skall förstärkas i lantbruksnämnderna och framför allt i deras strukturdelegation. Jag tror att rationaliseringsarbetet kommer att tjäna härpå. Vi är överens om att det för framtiden kommer att finnas stora uppgifter för hushållningssällskapen och

Ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden

att dessa uppgifter närmare skall specificeras i den utredning som jordbruksministern redan har aviserat i propositionen. Vi är vidare överens om att de fonder och donationsmedel som för närvarande finns hos sällskapen skall få kvarstanna där och att all rimlig hänsyn skall tagas till de anställda. För närvarande betalas ungefär 50 procent av de anställda med sällskapens egna medel. Under de år som återstår tills bestämmelserna träder i kraft kommer svårigheter säkerligen att uppstå för sällskapen att få kvalificerad arbetskraft.

De ståndpunkter som vi nu har enats om anser jag är så värdefulla att jag liksom herr Antby hoppas att kammaren om en stund skall bifalla utskottets förslag. Det innebär kanske att man skjuter fram frågans lösning tills utredningen lägger fram sitt betänkande, då riksdagen får ta ny ställning till denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Talträngdheten i denna kammare är i dag stor, då ett enhälligt utskottsutlåtande kan föranleda så många ledamöter att anteckna sig på talarlistan. Något måste väl ändå sägas från utskottets sida, och när utskottets ärade ordförande är »krank» får någon annan rycka in.

Detta ärende kommer mig att tänka på en bättre veckotidningsnovell i sammandrag. I den diskussion som tidigare fördes såg man visionärt rök från revolverar och blänkande av knivar. Och så slutar diskussionen med den rörande happy end som detta utskottsutlåtande utgör! Ingen är gladare än jag över att vi kunde nå fram till ett enhälligt utlåtande.

Jag vore ohederlig om jag inte erkände, att jag i viss mån är ense med herr Jonasson om att skogsvårdsstyrel-

serna borde sammanföras med motsvarande jordbruksorgan. Jag har emellertid nöjt mig med jordbruksministerns bestämda försäkran att han skall tillätta en utredning med inte alltför ålderstiget folk för att granska dessa problem. Jag har dock en känsla av att det är den gamla rivalitet, som man i alla tider förnummit mellan agronomer och jägmästare, som ligger bakom förslaget om tudelningen. Men det må vara hänt — låt vettigt folk utreda frågan, så kanske de kommer fram till en hygglig lösning! Och även om jag inte tuggar bröd den dag då utredningen är färdig och riksdagen skall ta ställning, vill jag ändå sia om att skogsvårdsstyrelserna då går in som tredje trilling i detta organisationsförslag.

Här har sagts att hushållningssällskapen är en gammal institution. Ja, visst är de gamla. Men liar och slagor har också varit värdefulla verktyg en gång, men de är för gamla i dag. Jag tror vi måste konstatera att hushållningssällskapen nog inte passar in i den moderna jordbruksorganisationen med de enorma rationaliseringsuppgifter som där föreligger. Det sades vidare från denna talarstol för en stund sedan att hushållningssällskapen är med sin tid. Ja, herr talman, låt mig lämna bara ett vittnesbörd från den landsända där jag bor. Där har fyra hushållningssällskap i 62 år drivit en hingstuppfödninganstalt, som vid den tidpunkten säkerligen var en angelägen uppgift för att rädda spillrorna av en gammal inhemsk hästras. I dag har denna hingstuppfödninganstalt omkring 100 hästar, åtminstone över vintrarna, och i år har sålts — säger och skriver — en hingst!

Anstalten är inte misskött, utan tvärtom; där finns duktigt folk som gör sitt bästa. Hushållningssällskapen uppföder emellertid med allmänna medel hingstar som eventuellt, jag säger eventuellt, kan behövas framdeles. — Det kan ju verka tokigt att en socialdemokrat står

Ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden

här och talar emot ett socialistiskt förslag, om jag så får uttrycka mig, men denna uppgift skulle faktiskt ledigt klaras av de privata hästuppfödarna. Jag tycker att det är ett slöseri med allmänna medel, eftersom hingstuppfödningen i det arbetsområde ardennerassen omfattar alltid har skötts bra av privata uppfödare — ingen kan säga något annat.

Det har invänts att det nya organet inte skulle få de nödvändiga kontakterna med aktiva jordbrukare, om vi mäter ut hushållningssällskapen ur organisationen. Kan någon påstå att länsbostadsnämnden har någon svårighet att få kontakt när det skall byggas bostäder? Ingen hyresgästförening eller bostadsstiftelse har gjort anspråk på att få in någon ledamot i länsbostadsnämnden. Och jag har aldrig träffat någon lastbilsägare eller taxiägare som gjort anspråk på att få ha ledamöter i vägnämnderna, för att nu ta ett par exempel. Jag har ingenting emot att hushållningssällskapen får leva vidare — det må de gärna göra!

I en debatt som föregått denna har det sagts att det är fullkomligt horribelt att regeringen skall vara med och fastställa stadgar för hushållningssällskapen då dessa inte längre skall få statsstöd, utom naturligtvis beträffande de speciella uppgifter de får sig förelagda. Hushållningssällskapen förvaltar stora tillgångar både i form av fondmedel och värdefulla egendomar som till övervägande del är donationer. Andra donationsstiftelser måste ju finna sig i att gå till regeringen om det skall göras någon ändring, och jag tycker att det är riktigt att också de som förvaltar dessa stora tillgångar skall ha liknande överinseende.

Herr talman! Ärendena är många och talarna är ännu fler, och jag skall därför nöja mig med att med dessa erinringar yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Min gode vän herr Lindström i Lockne är ju en så utomordentligt god kamrat och håller så trevliga anföranden att det inte på något sätt är för att polemisera mot honom som jag nu tar till orda, men jag blev faktiskt litet orolig när han talade om liar och slagor och förde in hushållningssällskapen i detta sammanhang. Jag blev inte orolig för oss som lyssnar till detta och som känner varandra, men de som läser vad som nu säges kommer kanske att dra den slutsatsen, att jordbruksutskottet och riksdagen betraktar sällskapen som så gamla och förlegade att de kan slängas på sophögen.

För att förebygga en sådan missuppfattning vill jag erinra om att jordbruksministern i propositionen framhållit att hushållningssällskapen även i framtiden kommer att ha viktiga funktioner, vilket utskottet också har understrukit.

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! I mitt förra anförande framhöll jag att hushållningssällskapen skulle ha rätt att få statligt stöd till de uppgifter som föreläggs dem. Ingen kan komma ifrån att denna debatt har genomlysts av det stora vemod som lägrat sig över församlingen därför att hushållningssällskapen skall mätas ut ur rationaliseringsorganisationen. De mest betryckta kan man väl tillönska att de till sist får ha fragmenten av de här fina organen placerade på lantbruksmuseum.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Herr Lindström är kvar i den lyckliga tiden, då han fick syssla med hästar och annat som fanns på jordbruken förr. Själv dväljs jag inom ett hushållningssällskapsområde, där vi snart inte har några hästar kvar och där rationaliseringen gått så långt att medelstorleken på gårdarna är 35 hektar. Vi får syssla med litet andra de-

Ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden

taljer, men trots detta hoppas jag att hushållningssällskapen också i framtiden skall kunna få arbetsuppgifter.

Vad jag vill säga, herr talman, är att jag kan godta att man följt det gamla ordspråket och tagit en mager förlikning. Processen hade, om den fortsatt, förmodligen inte givit bättre resultat. Jag måste emellertid framhålla som min uppfattning att den utredning, som enligt utskottet skall klarlägga även hushållningssällskapens uppgifter borde ha verkställts så att beslut om organisation och verksamhet kunnat fattas samtidigt. Hushållningssällskapen kan inte fortleva utan arbetsuppgifter, och dessa arbetsuppgifter måste bli av sådan natur att medlemmarna i hushållningssällskapen anser sig ha nytta av att hålla organisationen levande. Jag förutsätter att sällskapen får behålla sina egna tillgångar i den mån de inte är direkta statsmedel; detta är enligt min mening självklart. I övrigt vill jag endast beklaga att utredningens förslag inte har följts.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! När jag följt jordbruksdebatten här i kammaren i dag har jag inte kunnat undgå att tycka att ärendenas behandling fått en något oproportionerlig tilldelning av tid. Men jag hoppas att resultaten skall leda till någonting positivt både för svenskt jordbruk och för konsumenterna. Det är inte de många orden det hänger på, det är vad besluten och handlingen kommer att innefatta, som är verkligt väsentligt.

Vi i utskottet noterar med tillfredsställelse att proposition nr 100 har kunnat bifallas av ett enhälligt utskott. Vi tror att det kommer att betyda mycket för den framtida rationaliseringsverksamheten ute på länsplanet. Jag skall inte här gå in på de olika punkter som det har talats om i utskottets utlåtande och som nämnts om i debatten här. Jag

tror att det är värdefullt att vi i dag kan fatta principbeslut i denna fråga, så att den organisationsutredning som jordbruksministern har signalerat, kan få påbörja sitt arbete, då problemen säkerligen är så pass stora när det gäller samordningen av denna verksamhet, att den bör komma i gång snarast.

Låt mig bara få anföra några synpunkter angående en grupp av anställda hos hushållningssällskapen, vars uppgifter ligger vid sidan av dem, den nya lantbruksnämnden kommer att syssla med, nämligen hemkonsulenterna. Vad de betytt för det svenska lant-hushållet står klart när man får se med vilken iver och vakenhet många lant-husmödrar tillvaratagit möjligheten att rationellt ordna sitt hushållsarbete.

Ett ökat varusortiment, nya okända material och föga kännedom om prisbildningens utveckling och konstruktion gör behovet av en ökad konsumentupplysning allt starkare. Likheten mellan dagens lant-hushåll och tätorternas gör att samma upplysning behövs för båda grupperna. Vad denna upplysning skall omfatta och vad som kan vara speciellt för den ena eller andra gruppen, vem som i framtiden skall vara huvudman för hemkonsulenterna, det är frågor som behöver utredas. Departementschefen liksom utskottet och de flesta remissinstanserna, anser att en sådan utredning behövs, och som motionär i denna fråga vid riksdagens början i år vill jag bara uttrycka den förhoppningen att den tillsätts så snart, att den kan redovisa sitt arbete samtidigt som organisationsutredningen för de nya lantbruksnämnderna är klar. Jag tror att det är av stort värde att så kan ske och att det inte behöver dröja länge förrän hemkonsulenterna får sina arbetsförhållanden garanterade och upplagda för de framtida uppgifter som väntar dem.

Jag ber med dessa ord och eftersom jag ingenting har att invända mot ut-

Anslag till internationell biståndsverksamhet

skottets utlåtande att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om elevhem för vissa rörelsehindrade barn m. fl., och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319).

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5**Anslag till internationell biståndsverksamhet**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln till internationell biståndsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen beträffande punkten 1 må omfatta utlåtandet i dess helhet och yrkanden beträffande samtliga punkter framställles under den gemensamma överläggningen.

Punkten 1**Förenta Nationernas utvidgade tekniska biståndsprogram (EPTA)**

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 5, punkt C 1, s. 22—24) föreslagit riksdagen att *dels* medgiva att Sverige förbunde sig att under åren 1965, 1966 och 1967 utgiva bidrag till Förenta Nationernas utvidgade tekniska

biståndsprogram (EPTA) med 2 500 000 dollar för år, *dels ock* till Förenta Nationernas utvidgade tekniska biståndsprogram (EPTA) för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 13 000 000 kr.

Vidare hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* (I: 141) och den andra inom andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.* (II: 182).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 141 och II: 182, såvitt nu var i fråga,

a) medgiva att Sverige förbunde sig att under åren 1965, 1966 och 1967 utgiva bidrag till Förenta Nationernas utvidgade tekniska biståndsprogram (EPTA) med 2 500 000 dollar för år;

b) till Förenta Nationernas utvidgade tekniska biståndsprogram (EPTA) för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 13 000 000 kr.

Punkten 2**Förenta Nationernas Särskilda fond**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt C 2, s. 24 och 25) att *dels* medgiva att Sverige förbunde sig att under åren 1965, 1966 och 1967 utgiva bidrag till Förenta Nationernas Särskilda fond med 9 000 000 dollar för år, *dels ock* till Förenta Nationernas Särskilda fond för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 46 800 000 kr.

I detta sammahang hade utskottet till behandling förehått

dels de förenämnda båda likalydande motionerna I: 141 av herrar *Adolfsson* och *Lager* samt II: 182 av herr *Hermansson m. fl.*, i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta höja »anslaget för det multilaterala tekniska biståndet via FN:s organ samt det multilaterala finansiella biståndet» med 50 milj. kr. utöver Kungl. Maj:ts förslag,

dels två likalydande motioner, väckta

Anslag till internationell biståndsverksamhet

den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Sundin* (I: 143) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 184), i vilka hemställts bl. a. att riksdagen måtte höja förevarande anslag med 10 milj. kr. utöver Kungl. Maj:ts förslag och därför anvisa ett förslagsanslag av 56,8 milj. kr.,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ullsten* väckt motion (II: 439), vari hemställts att riksdagen måtte höja förevarande anslag med 50 milj. kr. utöver Kungl. Maj:ts förslag och därför anvisa ett förslagsanslag av 96,8 milj. kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 141 och II: 182 samt I: 143 och II: 184, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, ävensom motionen II: 439,

a) medgiva att Sverige förbunde sig att under åren 1965, 1966 och 1967 utgiva bidrag till Förenta Nationernas Särskilda fond med 9 000 000 dollar för år;

b) till Förenta Nationernas Särskilda fond för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 46 800 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Ivar Johansson*, *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Dahlén* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors*, *Antonsson* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 141 och II: 182 samt I: 143 och II: 184, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, ävensom motionen II: 439,

a) medgiva att Sverige förbunde sig att under åren 1965, 1966 och 1967 utgiva bidrag till Förenta Nationernas Särskilda fond med 10 000 000 dollar för år;

b) till Förenta Nationernas Särskilda fond för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 56 800 000 kr.

Punkten 6**Styrelsen för internationell utveckling:
Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt C 6) att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Nämnden för internationellt bistånd (NIB): Avlöningar för budgetåret 1965/66 beräkna ett förslagsanslag av 2 867 000 kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 63, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 5 mars 1965, föreslagit riksdagen, såvitt nu var i fråga, att

I. besluta att nämnden för internationellt bistånd skulle upphöra den 1 juli 1965 och att samma dag skulle inrättas en ny central myndighet för administration av internationellt bistånd, benämnd styrelsen för internationell utveckling, i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

II. bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämmelser som fordrades för genomförande av de framlagda förslagen;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för styrelsen för internationell utveckling i enlighet med vad departementschefen förordat;

IV. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för styrelsen för internationell utveckling, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

V. till Styrelsen för internationell utveckling: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 5 420 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels de förberörda båda likalydande motionerna I: 143 av herrar *Lundström* och *Sundin* samt II: 184 av herrar *Hedlund* och *Ohlin*,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Virgin m. fl.* (I: 146) och den andra

Anslag till internationell biståndsverksamhet

inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 181).

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Mattson* (I: 144) och den andra inom andra kammaren av herr *Carlsson* i Tyresö (II: 180).

dels en inom andra kammaren av herr *Rubin m. fl.* väckt motion (II: 436), vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder snarast för att hos allmänheten väcka intresse och förståelse för biståndet till utvecklingsländerna genom dels utgivning av en broschyr med i motionen angivet innehåll för distribution till alla hushåll och eleverna vid samtliga skolor, dels sådan kompletterande information i Radio/TV och vid våra högskolor som kunde bedömas lämplig.

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlén m. fl.* (I: 690) och den andra inom andra kammaren av herr *Antonsson m. fl.* (II: 815), i vilka hemställts

I. att riksdagen måtte besluta att biståndsmyndighetens styrelse skulle bestå av 12 personer, inklusive styrelsens chef, samt därvid ville understryka angelägenheten av att styrelsen för biståndsmyndigheten finge en tillfredsställande förankring i riksdagen, organisationerna och missionen;

II. att riksdagen ville uttala att undersökning borde göras för att underlätta expertrekryteringen på det sätt som angivits i motionerna samt i övrigt beakta vad som anförts i motionerna;

III. att riksdagen måtte besluta att samma former vid utarbetandet av anslagsförslag skulle gälla för det multilaterala biståndet och det bilaterala finansiella biståndet som vore föreslaget för övrigt bistånd,

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Zetterberg* och *Svensson* i Kungälv väckt motion (II: 816).

Utskottet hemställde,

I. beträffande den nya biståndsmyn-

dighetens benämning att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 816, besluta att myndigheten skulle benämnas Styrelsen för internationell utveckling;

II. beträffande antalet styrelseledamöter att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 690 och II: 815, såvitt nu var i fråga, besluta att antalet ledamöter skulle vara nio, ordföranden inberäknad;

III. beträffande framläggande av anslagsförslag att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 690 och II: 815, såvitt nu var i fråga, besluta att det skulle ankomma på styrelsen för internationell utveckling att i sin årliga petitaskrivelse framlägga förslag rörande bilateralt tekniskt och humanitärt bistånd samt i fråga om sådant bilateralt finansiellt bistånd, som utgjorde en integrerad del av ett i övrigt tekniskt biståndprojekt;

IV. beträffande Kungl. Maj:ts förslag i övrigt att riksdagen måtte

a) besluta att nämnden för internationellt bistånd skulle upphöra den 1 juli 1965 och att samma dag skulle inrättas en ny central myndighet för administration av internationellt bistånd i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet föreslagits,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämmelser som fordrades för genomförande av de framlagda förslagen,

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för styrelsen för internationell utveckling i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits,

d) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för styrelsen för internationell utveckling att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

e) till Styrelsen för internationell utveckling: Avlöningar för budgetåret

Anslag till internationell biståndsverksamhet

1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 5 420 000 kr.;

V. att motionerna I: 143 och II: 184, såvitt nu var i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VI. att motionerna I: 146 och II: 181, såvitt nu var i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VII. att motionerna I: 144 och II: 180 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VIII. att motionerna I: 690 och II: 815, i vad de avsåge expertrekrytering, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IX. att motionen II: 436 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Axel Andersson*, *Virgin*, *Dahlén*, *Bohman* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors*, *Antonsson*, *Petersson* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen beträffande framläggande av anslagsförslag måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 690 och II: 815, såvitt nu var i fråga, besluta att samma former vid utarbetandet av anslagsförslag skulle gälla för det multilaterala biståndet och det bilaterala finansiella biståndet, som vore föreslagna för övrigt bistånd.

Punkten 12**Humanitärt bistånd**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt C 12, s. 50 och 51) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 7 500 000 kr.

Vidare hade i de förberörda båda likalydande motionerna I: 143 av herrar *Lundström* och *Sundin* samt II: 184 av herrar *Hedlund* och *Ohlin* hemställts bl. a. att riksdagen måtte höja förevarande anslag med 2,5 milj. kr. utöver

Kungl. Maj:ts förslag och därför anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 143 och II: 184, såvitt nu var i fråga, till Humanitärt bistånd för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 7 500 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Ivar Johansson*, *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Dahlén* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nihlfors*, *Antonsson* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 143 och II: 184, såvitt nu var i fråga, till Humanitärt bistånd för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kr.

Sedan vad utskottet hemställt föredragits yttrade:

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Det är kanske flera än fru Lindskog som funderat över den egendomliga fördelningen av tid som under dagens lopp kommit att ske mellan olika ärenden på föredragningslistan. Det ärende vi nu skall behandla i kammaren, biståndet till de underutvecklade länderna, har väckt stort intresse under hela 1960-talet i allt vidare kretsar av vårt folk. Under tidigare år har i kammaren förts mycket livliga debatter om hur detta stöd skulle organiseras på lämpligaste sätt. Den svenska biståndsorganisationen har tyvärr inte från början blivit uppbyggd på det sätt som skulle ha varit lämpligt med hänsyn till de svåra påfrestningarna på en sådan verksamhet.

Efter en utredning inom den svenska statsförvaltningens rationaliseringsorgan, statskontoret, och med biträde av övriga experter har Kungl. Maj:t nu kunnat för riksdagen lägga fram en proposition om den framtida biståndsverksamhetens organisation. Därmed

Anslag till internationell biståndsverksamhet

får man väl säga att en bättre och fastare grund läggs för den internationella biståndsverksamhet, som Sverige har för avsikt att bedriva. Vi får hoppas att denna verksamhet kommer att utvecklas i snabbare takt i fråga om kapitalresurserna än regeringen hittills velat föreslå riksdagen att gå med på.

Grundvalen för den svenska internationella biståndsverksamhetens målsättning antogs av 1962 års riksdag. Före 1962 förelåg uttalanden av Förenta Nationernas generalförsamling, som på hösten 1961 antog en resolution, för vilken även Sverige röstade. Där uttalades en förhoppning om att det årliga tillskottet av kapital till internationellt bistånd skulle väsentligt ökas till att snarast möjligt motsvara ungefär 1 procent av de ekonomiskt utvecklade ländernas sammanlagda nationalinkomster. Denna resolution var grundvalen för 1962 års riksdags uttalande, att detta var en målsättning, som man snarast borde se resultatet av. Statsutskottet uttalade också att förverkligande av ett konkret program för en väsentlig ökning av Sveriges bidrag till den internationella biståndsverksamheten borde ingå som ett betydelsefullt inslag i de kommande årens allmänna politik. Man kan dock ifrågasätta om verksamheten fått det utrymme vid de svenska politiska övervägandena på det finansiella området som detta uttalande skulle ha gett anledning till.

Det sades även 1962, att riksdagen inte ville låsa sig för en kontinuerlig lika ökning av biståndsverksamhetens kapitaltillskott. Men huvudsaken var dock enligt statsutskottet att strävandena borde inriktas på att successivt öka biståndsgivningen så att den snarast möjligt uppnådde förenämnda biståndsnivå om en procent av nationalprodukten. Kungl. Maj:t fick kännedom om detta riksdagens uttalande.

Vi är i dag, äkrade kammarledamöter, långt från detta enprocentiga bidrag. Vi kan konstatera att när riksdagen nu går

att fatta beslut om anslagstilldelningen för denna verksamhet, har man egentligen bara hållit sig vid den nivå, som man nådde fram till tidigare. Man har alltså inte närmat sig målet en procent av nationalprodukten, ty denna har ju stigit under de år som gått sedan man tog upp frågan om den enprocentiga andelen av nationalprodukten som en lämplig nivå för den internationella biståndsverksamheten. Detta är mycket beklagligt. Statsutskottet har inte kunnat ena sig om krafttag i den angivna riktningen. Det har måst bli reservationer på vissa punkter. Men även dessa reservationer gäller i det stora hela små belopp. Det är alltså endast smärre avvikelser från propositionen som reservanterna ansett sig kunna föreslå.

Innan jag berör dessa reservationer vill jag stryka under att det för en mera tillfredsställande kapitaltillgång i framtiden naturligtvis fordras statsfinansiella möjligheter. Jag tror för min del att Sverige relativt snart når ganska goda sådana finansiella möjligheter för att kunna ta krafttag på detta område. Men vi har också behov av planering på relativt lång sikt. I den motion, som vid årets början väcktes av centerpartiet och folkpartiet och som här i kammaren framfördes av herrar Hedlund och Ohlin, angavs att det var nödvändigt att den blivande biståndsorganisationen fick möjligheter till en långsiktig planering. Man antydde att vi borde ha, som motionen uttrycker det, »rullande flerårsplaner» såsom en lämplig form. Det betyder att vi får räkna med att biståndsmyndigheten i den nya form den kommer att ha efter den 1 juli också får resurser att sätta in på långtidsplanering av de olika projekten.

Erfarenheterna från den gångna tiden, då NIB-organisationen kritiserades sönder, visar att det behövs en djuplodande projektering av de många åtgärder man vill vidta. Därför får man — som den nuvarande chefen Michanek har uttryckt det — kanske oftare säga

Anslag till internationell biståndsverksamhet

nej än ja till framkomna förslag. Man måste vara mycket kritisk och göra ordentliga utredningar. Man får inte göra många felinvesteringar, ty de skapar ingen goodwill hos den breda folkopinionen.

Den ställning vi motionärer intagit, när vi har anslutit oss till utskottets uttalanden i dessa punkter, kan tolkas så att vi ställer stora förhoppningar på den nya organisationen och dess ledning samt utgår ifrån att den skall kunna infria förväntningarna på en ordentlig underbyggnad och mera långsiktighet i planeringen av de olika projekt som man vill intressera sig för.

Utskottet har i allt väsentligt blivit enigt om den nya biståndsstyrelsens organisation. Eftersom det har varit en diskussionsfråga inom utskottet kan jag nämna att när det gäller styrelsens sammansättning har utskottet ändrat på Kungl. Maj:ts förslag. Detta förslag innebär att styrelsen, som inte skall ha några suppleanter, skulle bestå av åtta personer inklusive ordföranden. Utskottet enade sig emellertid om att föreslå nio personer, ordföranden inräknad. Man kan säga att det är en kompromiss, eftersom det förelåg motionsyrkande om inte mindre än tolv ledamöter.

En fråga som föranlett åtskilliga diskussioner inom utskottet och som slutligen ledde till en uppdelning av utskottets ledamöter är den som behandlas i reservation 2, vilken jag ber att få hänvisa till. Trots att många frågor, som tidigare varit splittrade på ett flertal myndigheter och departement, har centraliserats till biståndsmyndigheten, har Kungl. Maj:t ändå inte ansett att denna myndighet skall vara petitamyndighet, om jag så får uttrycka det, för frågor gällande det multilaterala och huvudparten av det bilaterala finansiella biståndet. Därvidlag har reservationerna förfäktat — vilket jag vill understryka — att när man företar en sådan koncentration till den nya, med bättre

resurser tillskapade biståndsmyndigheten, så bör myndigheten också åläggas ansvaret för de bedömningar som ligger på det planet att man i myndigheten utformar förslag rörande den lämpliga storleken av de olika anslagsposterna. Det slutliga ställningstagandet ankommer givetvis alltid på kanslihuset och vederbörande departement — och slutligen riksdagen — att göra. Det är ju riksdagen som beviljar anslagen. Det är brukligt i den svenska statsförvaltningen att en central myndighet inte frånhändes möjligheten att framställa äskanden, rörande anslagens storlek, även om det som i detta fall gäller ärenden som är förenade med vissa utrikespolitiska överväganden. Det bör den nya biståndsmyndigheten med den personella upprustning som där kommer att ske ha möjligheter att göra på sitt plan. Jag yrkar därför på den punkten bifall till reservation 2.

Vad beträffar biståndsmyndighetens informationsverksamhet har vissa motionärer yrkat på en kraftig utökning av densamma och har understrukit behovet av broschyrer som kan spridas till hela svenska folket. De har också framhållit att skolor och andra undervisningsanstalter bör få informationsmaterial, så att man där kan påverka opinionen så tidigt som möjligt. Just ungdomen är ju ofta positivt inställd till krafttag på det internationella biståndsområdet. Det kanske kan synas onödigt att kommentera den saken, då det inte föreligger någon reservation på den punkten, men formuleringarna på s. 23 i utskottsutlåtandet har tyvärr kanske inte blivit särskilt positiva. Detta beror möjligen på att det blev ganska hektiskt, när utlåtandet slutjusterades. Man befann sig då i tidsnöd. Andra stycket på s. 23 bör därför tolkas som ett godkännande i sak av motionsyrkandena att informationen skall rikta sig till exempelvis skolorna och givas en så bred förankring som möjligt. Man hoppas också att inte minst TV och ra-

Anslag till internationell biståndsverksamhet

dio skall medverka till denna informationsdrive. Vi får vidare förutsätta att det nya biståndsorganet genom sin informationsbyrå erhåller möjlighet att pröva de lämpligaste vägarna för informationen — exempelvis huruvida det behövs en broschyr till alla hushåll.

En annan sak som bör kommenteras, då den i praktiken är ganska betydelsefull, är frågan hur man skall kunna rekrytera experter till de olika projekt som Sverige vill åtaga sig att genomföra på olika håll i världen. Även därvidlag är utskottet enigt i sin skrivning, vilket får tolkas så — utöver vad som står i utlåtandet — att man räknar med att allt vad göras kan göras för att inte bara på det ekonomiska området utan även när det gäller sociala förmåner skapa möjligheter att lättare än hittills genomföra rekryteringen till denna verksamhet.

På s. 22 i utskottsutlåtandet omnämns t. ex. att det redan gjorts viss utredning om minimiskydd beträffande de svenska socialförsäkringsförmånerna för biståndspersonalen. Det gäller praktiska frågor, där gällande lagstiftning i vissa fall f. n. lägger hinder i vägen och där vi förutsätter att Kungl. Maj:t under mellantiden, till dess att lagstiftningen hunnit bli ändrad, ser till att det inte blir någon mannamån och i ömmande fall ger erforderliga bidrag till sjukvårdskostnader o. d.

Jag vill också säga några ord om reservationen 1 vid punkten 2, som gäller anslag till Förenta Nationernas Särskilda fond. Kungl. Maj:t har föreslagit en höjning, och från folkpartiets och centerpartiets sida har vi sagt att fonden bör få 10 miljoner mer än Kungl. Maj:t föreslagit. Om Sverige ligger väl till som bidragsland när det gäller Förenta Nationernas Särskilda fond beror detta, menar vi, på att Sverige hittills lagt ned mera pengar på multilateralt bistånd än på bilateralt bistånd, medan proportionen för många andra länder är den omvända. Dessa andra län-

der har alltså satsat mera kapital på den bilaterala biståndsverksamheten och därför inte kommit att vad just kapitalinsatsen beträffar ligga så väl till på denna del av verksamheten.

Jag tror också att de möjligheter fonden har att påbörja planering av olika projekt över hela världen ökas om den får större bidrag. Man skall alltså inte tro att det för närvarande inte skulle finnas kapacitet att använda mera pengar. Som framhållits i reservationen anser vi — med utgångspunkt från de uppgifter vi har — att större bidrag automatiskt leder till en vidgning av fondens verksamhet. Får man reda på att större resurser kommer att stå till förfogande kan man ju också tidigare sätta i gång planeringen av större projekt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1 vid punkten 2 (Förenta Nationernas Särskilda fond).

Slutligen vill jag med några ord beröra reservationen 3 vid punkten 12 (Humanitärt bistånd), vari föreslås en uppräknig av anslaget med 2,5 milj. kronor i förhållande till regeringens förslag. Vi har förutsatt att anslagsökningen framför allt kommer svensk flyktinghjälp i Afrika och den svenska missionen till godo. Jag vill i detta sammanhang nämna att utskottet enhälligt kunnat ge goda vitsord åt den svenska missionens verksamhet i de länder, där vi bedriver biståndsverksamhet. Det får också förutsättas att de redan nu goda kontakterna med missionsverksamheten stärks. Administrationen är i regel ändamålsenligt ordnad inom missionen, och därigenom kan verksamheten genomföras på ett billigare sätt än om en helt ny administrationsapparat skall byggas upp.

Vi anser att anslaget till humanitärt bistånd inte får vara för knappt. Den nyligen inträffade översvämningskatastrofen i Pakistan, med många miljoner hemlösa människor som följd, kan tas som exempel. I det fallet har vissa be-

Anslag till internationell biståndsverksamhet

lopp ställts till förfogande från svensk sida, men det har bara blivit en droppe i havet. Större insatser behöver naturligtvis göras mycket snabbt. Att utanordna medel på tilläggsstat innebär en omgång, och det vore bättre, menar vi, om det under rubriken Humanitärt bistånd fanns medel så att vi vore någorlunda garderade vid sådana här stora katastrofer som tyvärr då och då inträffar. Vanligen drabbas just områden där egna resurser inte finns för att möta de behov som uppstår efter katastrofen och skaffa snabb hjälp. I sådana fall måste ett land som Sverige träda till och lämna såväl statligt stöd som bidrag från frivilligorganisationer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter där reservation inte avgivits och vidare bifall till dessa reservationer.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Det är skäl att notera att i dag inom vida kretsar av vårt folk finns en engagerad opinion för utökning av den svenska biståndsverksamheten, en opinion som under några få år vuxit sig allt starkare. Den finns i folkrörelserna, i de politiska partierna, i de religiösa samfunden, i de ideella organisationerna och inte minst på ungdomssidan av folkrörelse-Sverige.

Man kan fråga sig vad som är orsaken till att denna opinion har vuxit fram. Man kan stå undrande inför att vårt land, som i hög grad ligger vid sidan om den politiska allfarvägen, hyser detta stora intresse och frågar sig var vi har att söka orsakerna till detta. Jag tror att orsakerna delvis ligger däri, att svenska folket i större utsträckning än tidigare har börjat inse en rad realiteter. Jag skall bara antyda några få av dessa.

Vi vet först och främst att utvecklingen har fört länderna och folken närmare varandra. Detta har givit oss en kunskap om förhållandena, om den växande klyftan mellan rika och fattiga

länder, och i denna klyfta ligger ett av de stora orsakselementen till den oroliga världssituationen. Jag tror också att fler och fler inte minst bland dagens ungdomsgeneration får klart för sig, att det när man försöker teckna en vision av framtiden framstår såsom vår generations uppgift att försöka lösa några av de stora globala problem, som gäller befolkningsexplosionen, världssvälten etc. Och det är de underutvecklade och högt industrialiserade länderna, som har ett speciellt ansvar, eftersom de har resurserna.

Man kan säga att det humanitära motivet för detta bistånd skulle vara skäl nog. Jag skall inte närmare beröra detta. Men det finns också ett politiskt motiv. Den politiska labilitet som i dag förekommer i de nya nationalstaterna i Afrika, i Latinamerika och i Asien utgör ett ständigt hot mot en stabil världsfred, och vi vet att denna labilitet orsakas av social misär, analfabetism etc. En kortfattad konklusion blir därför att biståndsverksamheten för att stödja utvecklingsländernas ekonomiska och sociala framåtskridande från internationella aspekter är en fredsbevarande faktor av mycket hög relevans.

Om vi ser på befolkningssituationen, finner vi att världsbefolkningen ökar med i runt tal 2,4 procent om året. I absoluta tal gör detta ungefär 80 miljoner människor. U-länderna, i vilka man har det sämst ställt, står för den största delen av denna ökning. Om vi 35 år framåt i tiden behåller den befolkningstrend, som vi för närvarande har, kommer u-länderna vid nästa sekelskifte att ha ökat sin andel av världsbefolkningen till omkring 80 procent.

Vi har tidigare haft en på biologisk väg åstadkommen grym jämvikt, som nu håller på att försvinna. Barnadödligheten minskar, man kommer till rätta med sjukdomar och epidemier genom vaccinationer, nya mediciner etc. Allt detta leder till en befolkningsökning, som är så stor att man räknar med att

Anslag till internationell biståndsverksamhet

jordens befolkning vid nästa sekelskifte kommer att fördubblas från för närvarande i runda tal 3 miljarder till 6 å 7 miljarder människor.

Jag satt och funderade över detta under den debatt som fördes i dag om våra interna jordbruksproblem. Vi förstår i dag inte klara försörjningen av 3 miljarder människor. Man kan undra över hur vi skall kunna klara försörjningen av dubbelt så många om 35 år. Det är nämligen så att livsmedelsproduktionen per invånare inte stiger utan tvärtom har sjunkit något. Detta betyder i sin tur att vi får en ännu större klyfta mellan rika och fattiga folk, mellan mätta människor och hungriga människor.

På produktionsområdet föreligger den situationen att endast 20 procent av världsprouktionen faller på u-länderna, trots att de omfattar två tredjedelar av befolkningen. Att deras export är mycket ensidig känner vi alla till. Vi vet att en sänkning av världsmarknadspriset på en enda vara, som är av primär betydelse för ett av dessa länder, kan få katastrofala följder.

Vi kan också konstatera, att mycket av standardökningen i de rika länderna har sin orsak i den sänkning av råvarupriserna, som drabbat de fattiga länderna, en sänkning vilken haft mycket negativa effekter. Den hjälp som vi ger från de utvecklade industristaterna måste sägas vara mycket liten jämfört med — låt mig säga det — den profit som vi tar ut på billiga råvaror från dessa utvecklingsländer.

Det har erinrats om att riksdagen 1961 fattade ett principbeslut om storleken av Sveriges bistånd. Man sade då att vi skulle sträva efter att komma upp till en procent av nationalinkomsten. Detta var resultatet av en rekommendation från Förenta Nationerna. Jag erinrar mig att vi från centerpartiets sida den gången framförde önskemål om att den årliga höjningen skulle uppgå till minst en tiondels procent av national-

inkomsten. Jag vill minnas att folkpartiet önskade att målsättningen skulle uppnås under 1960-talet.

Innevarande budgetår har anslaget enligt förslaget i propositionen höjts med 49 miljoner till 225,5 miljoner kronor. Enligt förslaget skall det nästa budgetår komma upp till 279,8 miljoner. En procent av nationalinkomsten däremot utgör närmare 900 miljoner kronor.

Ställer man dessa siffror mot varandra nödgas man enligt mitt förmenande konstatera, att vi får mycket svårt att nå upp till den målsättningen — någon gång, höll jag på att säga, i varje fall med den nuvarande takten. Vår nationalprodukt ökar ju lyckligtvis, inflationen fortskrider, men vi ökar vår hjälp förhållandevis litet. Jag såg i någon OECD-statistik att om man jämför med ett antal av de mest utvecklade industristaterna, de rika länderna i västvärlden, så finner man att Sverige har ungefär 1,7 procent av deras nationalinkomst, men bara 0,7 procent av deras u-hjälp räknat i pengar. Flera av dessa stora, rika länder kommer upp till en procent av nationalinkomsten. Vårt bistånd ligger, om jag har räknat rätt, för närvarande på ungefär 0,2 procent.

Om vi vill göra allvar av den principiella målsättning som riksdagen har godkänt, så måste vi vara beredda att öka takten när det gäller höjning av anslagen. I den partimotion som väckts av folkpartiet och centern gemensamt har man dragit upp vissa riktlinjer för u-landshjälpen och framfört några konkreta förslag på områden, där vi enligt vår mening från svensk sida borde satsa litet mera. Herr Nihlfors har nämnt de områdena; det gäller bl. a. FN:s Särskilda fond. Jag vill understryka herr Nihlfors' synpunkter och säga, att denna fond såvitt jag kan bedöma har en mycket stor betydelse. Dess uppgift är att göra de s. k. förinvesteringar, som består i undersökningar av möjligheterna till industriell

Anslag till internationell biståndsverksamhet

utveckling, inrättande av utbildnings- och forskningsinstitut, undersökningar av jordarter, bergarter och andra väsentliga och primära ting. Såvitt jag har kunnat finna har man i statsverkspropositionen inte angivit några särskilda skäl för att vårt bidrag skall ha den omfattning som i år föreslås. Men målet för medlemsbidragens årliga omfattning har inte uppnåtts och verksamheten har måst begränsas efter bidragsutfästelsernas omfattning.

När det gäller det humanitära biståndet skall jag fatta mig mycket kort och bara säga, att vi ju vet att situationen är oroande. Jag har nämnt några exempel. I Afrika till exempel kan en flyktingvåg komma vällande rätt vad det är. Under denna punkt är det ju särskilt flyktinghjälpen och dess arbete som skall komma i fråga, och därför har vi i reservation nr 3 önskat ett högre anslag till humanitärt bistånd.

Jag skall inte gå in på alla detaljer i denna problematik; jag skall inskränka mig till att säga några ord om organisationen av det svenska biståndsarbetet. Jag skall inte ens dra upp den kritik som framförts — och som väl i och för sig varit mycket berättigad — när det gäller de administrativa och organisatoriska missförhållanden som hitills rått. Men skall man försöka att bedöma saken något så när objektivt, måste man ta hänsyn till att detta är ett oerhört svårt område att arbeta på, ett nytt område där många faktorer är svåra att bedöma och där man inte på förhand med hundraprocentig säkerhet kan sitta hemma i Sverige och säga att det och det projektet kommer att lyckas. Jag och den meningsriktning jag företräder är tillfredsställd med att det nya biståndsorganet får en fastare organisation och med att det får status som självständigt ämbetsverk. Jag tror att däri ligger en möjlighet till bättre, långsiktigare planering och också slutligen en garanti — vilket är målsättningen — för att man skall lyckas bättre med att genomföra de projekt som planeras.

Herr Nihlfors var inne på frågan om biståndsorganet som petitamyndighet. Jag erkänner villigt att det kommer politiska värderingar in i bilden när det gäller det multilaterala stödet; det kan vi aldrig komma ifrån. Men eftersom biståndsorganet enligt skrivningen i både propositionen och i utlåtandet skall ha ansvaret för en omfattande planering inte bara av enskilda projekt utan av hela biståndsverksamhetens inriktning och avvägning på lång sikt, kommer här att samlas en erfarenhet som gör att biståndsmyndigheten borde kunna fungera som petitamyndighet. Sedan bör man kunna låta den politiska bedömningen komma in i bilden på samma sätt när det gäller övriga ämbetsverk.

Jag vill betona ytterligare en sak när det gäller biståndsorganets status, nämligen beträffande det samråd som skall äga rum mellan berörda departement och det nya organet. Det är mycket angeläget att biståndsmyndigheten värnar om sin status som ett självständigt ämbetsverk och inte låter sig påverkas i sina bedömningar. Man bör ha klart för sig att riksdagen nu slår fast att det nya organet skall vara ett självständigt ämbetsverk.

De som önskar större insatser på detta område möts ofta av argumentet, att vi inte har några utarbetade projekt att satsa på. Dessa argument har varit svåra att tillbakavisa eftersom NIB inte varit petitamyndighet i egentlig mening när det gällt biståndsverksamheten. Endast i fråga om den bilaterala hjälpverksamheten har det fölegat petita från NIB. När det gäller den multilaterala hjälpen och det finansiella stödet kommer förslagen till departementen men inte till offentlig kännedom genom petita. För oss här i riksdagen är det omöjligt att presentera några ordentliga alternativ, så länge det inte finns några petita att bygga på. NIB har ju aldrig blivit det centrala biståndsorgan som man förutsatte i den utredning som föregick NIB:s tillkomst. Det har inte varit tillfreds-

Anslag till internationell biståndsverksamhet

ställande att NIB endast haft hand om ungefär 20 procent av det sammanlagda svenska biståndet; det ger inte något riktigt uttryck för den samlade svenska insatsen.

I folkparti- och centerpartimotionen säger man klart ifrån, att den svenska u-hjälpen måste vara en odelbar uppgift. Den måste ha en fast ledning även på ministerplanet och den måste stödjas av en organisation som är anpassad för dessa uppgifter. Denna organisation måste också enligt min uppfattning vara i stånd att ge riksdagen en klar redovisning av motiven för de olika åtgärderna och anslagskraven. Jag tror för min del att det är helt naturligt, att den del av den multilaterala verksamheten, som sorterar under handelsdepartementet, även i fortsättningen kommer att sortera under departementet, ty den delen av verksamheten är artskild från de övriga biståndsfrågorna. Där emot tror jag att vi rätt snart kan få anledning att överväga, om inte de biståndsfrågor som sorterar under jordbruksdepartementet, ecklesiastikdepartementet och socialdepartementet bör flyttas över till biståndsmyndigheten — jag tänker t. ex. på FAO som för närvarande sorterar under jordbruksdepartementet, på UNESCO som sorterar under ecklesiastikdepartementet och på UNICEF:s barnfond som sorterar under socialdepartementet. Jag tror att dessa frågor bör behandlas tillsammans med övriga biståndsärenden. Vi har denna gång på centerpartihåll och folkpartihåll nöjt oss med att i reservation 2 yrka att riksdagen måtte besluta att samma former för utarbetandet av anslagsförslag skall gälla för det multilaterala biståndet och det bilaterala finansiella biståndet som är föreslagna för övrigt bistånd. Jag tror emellertid att man så småningom tvingas att gå längre på denna väg.

Herr talman! Jag skall inte gå in mera på detaljer. Jag har velat anlägga några allmänna synpunkter på dessa

problem. Jag tror att vi under de närmaste åren kommer att få anledning att diskutera väsentligt ökade anslag på detta område.

Jag vill sluta mitt anförande ungefär såsom jag inledde det med att säga, att de rika länderna kommer att tvingas att ta ett allt större ansvar för att höja den sociala och ekonomiska standarden i utvecklingsländerna, om inte annat så för att bevara en stabil politisk situation i världen. Det finns bedömare som anser att dagens situation i exempelvis Västindien har sin yttersta grund i att folket svälter, att oroligheterna där och på andra håll i mycket beror på att där finns omättade munnar och att det som hänt i Västindien mycket snart kan komma att upprepas i andra fattiga stater. Det är då uppenbart att dessa oroligheter och dessa politiska förhållanden till sist beror lika mycket på oss själva som på dessa länder. Därför angår det oss lika mycket som invånarna i dessa länder, att man på lång sikt kan höja den ekonomiska och sociala standarden till samma nivå som i den rika västliga världen.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till de reservationer som är fogade till detta utlåtande.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr PETERSSON (h):

Herr talman! Herrar Nihlfors och Antonsson har grundligt behandlat föreliggande utskottsutlåtande, och jag kommer därför att begränsa mig till några synpunkter av huvudsakligen principiell natur.

Den som läser utskottets utlåtande finner att det råder stor samstämmighet inom utskottet om den svenska biståndsverksamheten.

De reservationer som finns rör dels förslag om ytterligare anslagsökningar, dels en bättre samordning vid utarbetandet av anslagsförslag. I båda fallen

Anslag till internationell biståndsverksamhet

anser jag att det mera är en fråga om takten i förändringen än om olikhet i målsättningen.

Jag tror att Sveriges folk känner sitt medansvar för utvecklingsområdena och dess människor. Vi stöder samfällt tanken på en insats för att underlätta de nya folkens strävan efter större självbestämmanderätt och eget inflytande över de egna angelägenheterna och den egna framtiden. Dessa folk har lång väg till vår kulturella, ekonomiska och tekniska standard, men vi vill hjälpa dem på vägen så att de så snart som möjligt blir i stånd att kulturellt, ekonomiskt och socialt själva lösa sina problem.

Vi har inga politiska biavsikter med denna verksamhet, men vi tror att det för en fredlig utveckling i världen är nödvändigt att vi hjälper till med framstegen i de fattiga länderna.

Men minst lika viktigt som att vi hjälper är det sätt på vilket detta sker. En förutsättning för en effektivt verkande u-landshjälp är att de totala biståndsinsatserna samordnas och koncentreras till ett begränsat antal länder — objekt. Tyvärr är det cirka 2 000 miljoner människor i världen, som anses leva vid eller under svältgränsen, och av de cirka 1 000 miljoner som är mera lyckligt lottrade utgör vi svenskar mindre än 1 procent.

Sett i världssammanhang är vårt land litet och har därför möjlighet att göra endast begränsade insatser. Detta gäller även framtiden när vårt biståndsbidrag kommer upp till det tänkta: 1 procent av nationalinkomsten. Vi måste vara medvetna om att vår u-landsinsats inom överskådlig tid kommer att vara en droppe i havet med hänsyn till de enorma hjälpbehov i alla former som föreligger.

Men detta verklighetssinnade konstaterande endast styrker min uppfattning att vi måste ha goda verktyg till förfogande för vår u-landshjälp. Erfarenheterna från andra länder med större

biståndsverksamhet än vår ger mig också orsak att tro, att även vår växande biståndsverksamhet kommer att bli mer och mer bilateral. I dag är Sveriges bidrag till cirka hälften vardera multilateralt och bilateralt, under det att många andra länder ger mer än 90 procent av biståndet i form av bilateralt bistånd.

Denna troliga utveckling mot högre procent bilateralt bistånd även från Sverige ökar ytterligare behovet av ett effektivt arbetande organ för den svenska biståndsverksamheten. Jag vill hoppas att den i utskottsutlåtandet tillstyrkta nya biståndsmyndigheten kan arbeta på sådant sätt, att satsade medel ger avsedd effekt.

Med tanke på framtiden är det nu viktigare med ett nytt effektivt biståndsorgan än ytterligare ökningar i anslagen, detta både med tanke på effekten i mottagarlandet och för förtroendet här hemma för att u-landspengarna användes på bästa sätt. Då vi tyvärr nödgas konstatera att behoven är så enorma i förhållande till vår hjälpförmåga, kommer Sveriges biståndsverksamhets omfattning att bero på förtroendet här hemma för användningen av u-landsbiståndet.

Ur synpunkten att våra statliga insatser verkligen skall ge avsedd effekt är det också angeläget att de så långt det är möjligt samordnas med insatser på kommersiell bas. Ren hjälpverksamhet till u-länderna har stor betydelse, speciellt för lindrande av svält, sjukdom och annan nöd. Sådana insatser måste dock kompletteras med utvecklande av näringslivet i biståndslandet. Här kommer frågor om utbildning, företagande och handel in.

En samordning av Sveriges totala biståndsinsatser måste till för att maximal effekt skall uppnås. Ett utsträckt samarbete bör komma till stånd med dem som bedriver verksamhet i u-länderna: näringslivet och ideella organisationer. Här intar missionen enligt

Anslag till internationell biståndsverksamhet

min mening en särställning med dess stora erfarenhet av verksamhet i u-länderna. Ett aldrig sviktande intresse för att utvidga och effektivisera detta samarbete bör vara regel.

Herr talman! Låt mig till sist också få uttala min tillfredsställelse över att regeringen har för avsikt att ansöka om medlemsskap i DAC, OECD:s särskilda kommitté för utvecklingsbistånd, liksom över utskottets positiva skrivning i fråga om skydd för svenska investeringar i u-länderna som ett led i Sveriges hjälp för att påskynda utvecklingen där. Utskottet konstaterar också att det är uppenbart att biståndsinsatserna till u-länderna motverkas av extra skatter och tullar, som försvårar u-ländernas export, och har anslutit sig till önskemålen om förbättringar, som bl. a. framförts i högerns partimotion i denna fråga. Sammanfattningsvis vill jag säga att enligt min mening måste resurser och insatser samordnas och ett gott samarbete mellan statliga insatser, näringslivet, missionen och andra ideella organisationer vara vägledande vid utformandet av det framtida svenska biståndsprogrammet.

Allra sist vill jag, herr talman, yrka bifall till reservation nr 2 till punkten 6, som syftar till en ytterligare samordning av biståndsverksamheten.

Fru LEWEN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag tror att kammarens ledamöter lagt märke till att de inlägg som hittills gjorts i debatten av de olika utskottsledamöterna varit påfallande milda i tonen. Visserligen har divergerande uppfattningar kommit till uttryck på vissa betydelsefulla avsnitt, men det har samtidigt getts uttryck för en stor respekt för problemets vikt och svårighetsgrad.

Låt mig till de inlägg som hittills gjorts få foga ett, där jag gör mig till talesman för utskottsmajoritetens uppfattning.

Det vi i dag menar med svensk u-hjälp

hade fram till 1960-talet en begränsad omfattning. För att nämna de exakta beloppen utgjorde de samlade biståndsinsatserna för budgetåret 1960/61 35,5 miljoner kronor. Som framgår av den proposition som ligger till grund för det utskottsutlåtande vi i dag behandlar äskas för nästa budgetår ett belopp om 280 miljoner kronor. Detta äskande har biträttts av statsutskottets majoritet. Det är alltså en ganska avsevärd expansion som har skett och som skall fortsätta till det av riksdagen angivna målet: en procent av nationalinkomsten.

I alla tidigare debatter om vår u-hjälp har det kommit till uttryck stor otålighet för att vi inte i snabbare takt närmar oss detta mål. Så har också skett i de tre tidigare inläggen i dag. Skälen till denna otålighet behöver jag knappast uppehålla mig vid. Jag vill ändå citera ett par meningar ur FN:s program för utvecklingens årtionde. Det heter där bl. a.: »Jordens befolkning är tvådelad. Den större delen är fattig. Den behöfr Afrika, Asien och Latinamerika. Den rika minoriteten bor huvudsakligen i Nordamerika och Europa. Skillnaden mellan deras levnadsvillkor blir större för varje dag som går.»

Mot den bakgrunden är vi ungefär lika litet heroiska om vi satsar 280 miljoner eller, som oppositionen inom utskottet föreslår, 280 + 10 + 2,5 miljoner kronor. Inte ens en satsning med ytterligare 50 miljoner kronor innebär någon avgörande skillnad.

Det är välkänt och har omvitnats även i dag, att det finns en stark opinion i vårt land för att öka vår biståndsverksamhet. De flesta av oss tillhör någon sådan pressure group. Jag vill här nämna ungdomsorganisationerna, kvinnoorganisationerna, fackliga sammanslutningar, Kooperationen, de kristna samfundet etc.

Vad är det då för faktorer som bestämmer vår biståndsvolym och spelar en avgörande roll både för dem som står bakom utskottsmajoritetens förslag

Anslag till internationell biståndsverksamhet

och för reservanterna, eftersom knappast någon principiell skillnad kan vara manifesterad i de anslagsdifferenser jag nyss angav? Jag vill närmast karakterisera dessa som överbud. När kommunisterna förra året helt enkelt dubblade de anslagsposter som föreslagits från regeringens sida och i år vill lägga till 50 miljoner kronor på de av regeringen förordade anslagen utan att alls ange något ändamål kan detta inte betecknas annat än som överbud.

Herr Nihlfors säger att man skall ta krafttag och att majoriteten inom utskottet inte velat vara med om dylika krafttag. Ja, jag vet inte om den ytterligare satsning med 12,5 miljoner kronor som han förordat i detta sammanhang verkligen kan betecknas som några krafttag. Herr Antonsson karakteriserade samma förslag riktigare genom att säga att det gällde att satsa litet mera.

Låt mig nämna några sådana faktorer som är avgörande för volymen av vår biståndsverksamhet. Dessa faktorer har många gånger tidigare och även i dag omnämnts i riksdagen. Jag påminner här om behovet av förberedda biståndsprojekt och om nödvändigheten att ha tillgång till kunniga experter på olika nivåer, som här hemma men också ute på fältet skall mobiliseras i detta arbete. Att det råder ett direkt förhållande mellan tillgången i dessa avseenden och våra möjligheter att uträtta något är alldeles klart. Detta gäller det bilaterala biståndet men också det multilaterala. I fråga om det bilaterala biståndet är vi nästan helt beroende av de experter, administratörer, läkare, lärare, ekonomer etc., som vi själva kan ställa till förfogande. Men det är även uppenbart att när Sverige lämnar sin hjälp via FN:s organ ställer man också därifrån anspråk på arbetskraft som skall följa så att säga med pengarna.

Vi har haft exempel på biståndsaktioner, tillkomna i paniksituationer och efter stark press från opinionens sida

— aktioner som sedan inte blivit vad de borde ha blivit. Då har samma opinion varit upprörd över de mindre goda resultaten. Om man skall bibehålla en positiv opinion måste det finnas en relation mellan de yttre förutsättningarna och den satsning man vill göra penningmässigt. För att på sikt verkligen åstadkomma resultat måste man göra allt för att förbereda och pröva projekten så att man undviker de misstag som går att undvika.

Med hänsyn till förhållandena i u-länderna måste vi förvisso räkna med svårigheter av olika slag — och bakslag. Hur noggrant man än genomför planeringsarbetet kommer det inte sällan att kärva i den praktiska verksamheten. Vårt opinionsskapande arbete torde inte minst få lov att inriktas på att åskådliggöra de besvärliga förhållanden och de olika omständigheter, som möter i utvecklingsländerna och som kan föranleda missträknings. Opinionsen måste göras mogen att möta besked om fördröjningar, omläggningar och rent av misslyckanden. Detta säger jag nu inte för att jag vill betona svårigheterna och ge uttryck för missmod eller i förväg ursäktas mindre goda projekt. Tvärtom, med det förslag till organisation av vår biståndsadministration, som i dag behandlas, finns det all anledning att känna förtröstan inför framtiden.

Utskottet har med tillfredsställelse konstaterat att biståndsmyndigheten nu bereds ytterligare förbättrade arbetsförhållanden. Dess historia är tämligen kort. Jag tycker att vi skall påminna oss det när det i dag sägs att den är sönderkritiserad. Den inrättades som vi vet i sin helstatliga form den 1 januari 1962, och vi känner den under beteckningen NIB. Dess organisation förstärktes föregående år genom beslut i riksdagen. Som resultat av ett utredningsarbete, som på initiativ av statsrådet Lindström igångsattes i början av 1964, föreligger nu ett förslag att göra

Anslag till internationell biståndsverksamhet

denna biståndsmyndighet till ett ämbetsverk, vilket med en generaldirektör som chef och en styrelse i spetsen skall vara centralt administrativt organ för hela den svenska biståndsverksamheten. Den erfarenhet som i detta verk så småningom samlas i fråga om planering på hemmaplan och projektering ute i de olika staterna samt i fråga om det egentliga biståndsarbetet, kommer att ge utgångspunkter för en ständigt förbättrad och väsentligt utvidgad biståndsinsats från vårt land — en faktor som på ett avgörande sätt kan påverka volymen av det svenska biståndet.

För att återgå till de förhållanden som angår varje års satsning på biståndsarbetet, så föreligger det naturligtvis anledning att se denna satsning mot bakgrund av våra tillgängliga resurser och de övriga ändamål och behov som skall täckas med dessa. En illustration till detta av det mera drastiska slaget tycker jag har visats upp vid årets riksdag, då herr Ullsten påpassligt fann att 50 miljoner kronor genom uppräknings- och omsättnings-skatten till jämnt 10 procent skulle kunna tillföras statskassan och därifrån kanaliseras till u-hjälpen. Bevillningsutskottet tog uppenbarligen med välvilja emot inkomsten men fann snabbt ett ändamål av annat slag än motionären tänkt sig att göra av med pengarna på. Herr Ullstens meningsfränder tycks ha accepterat den utgången med samvetsfriden i behåll. Jag tänker inte ta upp den saken till debatt nu, men den visar verkligen hur hårda buden är när det gäller att avväga inkomster och utgifter. Mer u-hjälp innebär i varje särskilt fall mer pengar på inkomstsidan eller motsvarande besparingar på utgiftssidan. Vi skall ha klart för oss att det inte rör sig om några smärre omregleringar av detta slag, om vi skall uppnå enprocentsmålet.

I det hårda ekonomiska klimat, vari årets statsverksproposition får ses, har ändå en uppräkning gjorts, och den har

lagts på förstärkning av den bilaterala hjälpen.

Beträffande anslaget till Särskilda fonden, där det som tidigare uppgivits i debatten avgivits en reservation, har det gjorts en uppräkning i år och en ännu kraftigare sådan närmast föregående år.

Sverige ligger väl framme i fråga om satsningen på just denna del av den multilaterala hjälpen. Härför har siffror anförts tidigare, och jag skall inte upprepa dem. Jag vill bara påpeka att USA, som i absoluta tal ligger i toppen, per capita ger 1:66 kronor, medan Sverige ger 11:50. Detta säger ändå en del om vår satsning. Målsättningen är att uppnå 100 miljoner dollar, varav Sveriges andel är 9 miljoner. Jag tycker inte att den heller är att förakta. På denna punkt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Även i fråga om punkt 12 Humanitärt bistånd ber jag — med hänvisning till vad jag tidigare nämnt om avvägningsproblematiken och till att detta anslag förra året höjdes från 5 till 7,5 miljoner kronor — att få yrka bifall till utskottets förslag.

Utöver frågan om den ekonomiska ramen och avvägningen inom denna för olika biståndsändamål har utskottet ägnat en annan fråga en stor uppmärksamhet — jag syftar på samordningsförfarandet.

Internationellt bistånd är ett mycket sammansatt begrepp. Rubriker och underrubriker i dagens utskottsutlåtande ger anvisning om detta. Då skall vi ändå veta att vi redan tidigare tagit ställning till andra biståndsformer vid tidigare behandling av skilda huvudtitlar. Det på detta sätt mycket differenterade biståndet överföres på mottagarlandet på multilateral eller bilateral bas. Det finns också mellanformer i detta avseende. När man successivt kommit fram till alla dessa variationer av hjälpen och anknutit dem till olika organ har det säkert vid varje tidpunkt

Anslag till internationell biståndsverksamhet

varit det lämpligaste, men ju brokigare hjälpkartan tett sig, ju angelägnare har det blivit att finna vettiga former för en samordning, vars syfte är att göra hjälpen mera verkningsfull för mottagarlandet och administrativt smidigare för givarlandet. Ur den synpunkten kan vi hälsa med tillfredsställelse att handläggningen av de bilaterala hjälpformerna nu koncentrerats till en svensk biståndsmyndighet.

De viktiga avsnitten av handelspolitisk och kommersiell karaktär sorterar under handelsdepartementet och har i utredningsarbetet bedömts inte böra överföras till biståndsmyndigheten, eftersom de har sin starkaste förankring i den allmänna handelspolitiken och den exportstödjande verksamheten. Utskottet har anslutit sig här till men understrukit statsrådets uttalande, att dessa åtgärder utgör ett viktigt led i den allmänna biståndspolitik och bör samordnas med denna.

När det gäller multilateralt bistånd via EPTA, Särskilda fonden och UNICEF är det inget praktiskt syfte att föra över dessa biståndsformer till biståndsmyndigheten på annat sätt än att man där skall handlägga de rena verksamfunktionerna. Biståndsmyndigheten får följa och påverka våra policy-relationer till de internationella organ som administrerar det multilaterala biståndet.

Eftersom väsentliga avsnitt av vår statliga verksamhet på biståndsområdet på skäl som accepterats av statsutskottet alltfört ligger utanför biståndsmyndighetens område och därtill under olika departement, är det naturligtvis angeläget att det sker ett samspel i syfte att ge den enhetliga och samlade inriktning av vår u-hjälp, som ger den full effektivitet och slagkraft ute på fältet, samtidigt som våra begränsade resurser då blir nyttigare.

Det samrådsförfarande som föreslagits bli etablerat på statssekreterarnivå med ett statsråd som ordförande och med biståndsmyndigheten företräd av

dess chef har tillstyrkts av utskottet. Detta blir ytterst betydelsefullt. Det intrycket förstärks, om hänsyn tas till de frågor som anges bli behandlade av denna biståndsberedning. Vilka dessa frågor är finns klart angivet i propositionen och även i utskottets utlåtande.

Bland alla de viktiga arrangemang, träffade för att effektivisera vår u-hjälp, som vi annars varit helt eniga om inom utskottet, har delade meningar rått om en detalj som de tidigare talarna uppehållit sig vid. Det gäller petitaframställningarna. Utskottsmajoriteten har för sin del inte funnit det obefogat att i fråga om anslagsförslagens framläggande göra en åtskillnad mellan det multilaterala biståndet och huvudparten av det bilaterala finansiella biståndet å ena sidan och övriga bidragsformer å andra sidan. Biståndsmyndigheten skall medverka vid utarbetandet av anslagsförslagen för samtliga biståndsformer. Men när det gäller de av mig nyss angivna formerna är de ekonomiskt-politiska avvägandena och de utrikespolitiska avvägandena så betydelsefulla, att förberedelserna för anslagsförslagen bör ske inom biståndsberedningen där biståndsmyndigheten dock är företräd genom sin chef. Utskottet tillstyrker detta.

Herr talman! Jag ber att med detta få i alla delar tillstyrka utskottets förslag. I likhet med de tidigare företrädarna för utskottet ger jag uttryck för den förhoppningen och fasta tron för övrigt, att den nya organisationen skall bli en fast grund för ett utvidgat och förbättrat biståndsarbete.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Vid denna sena timme och i riksdagens sista dignande arbetsvecka, då så många knotar över talens mängd och längd, är det inte min avsikt att hålla ett stort allmänt anförande om u-hjälpens principer och perspektiv 35 år framåt i tiden, hur lockande detta än vore med utgångspunkt från särskilt

Anslag till internationell biståndsverksamhet

herr Antonssons idérika inlägg som dock — tyvärr — innehöll en del missvisande procentuella jämförelser mellan svensk u-hjälp och andra länders u-hjälp och åtskilliga reflexioner som vilar på felaktiga informationer om u-hjälpens nuvarande handläggning. Detta skulle emellertid kunna föra till en obegränsad debatt om hela detta ofantliga ämnesområde.

Av samma skäl kommer jag heller inte att låta tubba mig till en sådan debatt av de efterkommande talarna på listan, pålitliga idealister samtliga. Jag kan utan vidare ansluta mig till herr Peterssons deklaration nyss, att vi alla här kan utgå från en stor gemenskap i värderingar och målsättning beträffande u-hjälpen, och någon vattendelare går sannerligen inte mellan dem som håller på de belopp, som föreslås av regeringen och utskottsmajoriteten, och dem som vill plussa på med något tiotal miljoner.

I stället skall jag uppehålla mig något vid de ekonomiska och administrativa frågor där faktiska skiljaktigheter föreligger i form av reservationer och något beröra de skäl som har motiverat regeringens ståndpunktstagande i samma frågor.

U-hjälpens innehåll har i år framkallat färre avvikande meningar än vanligt — endast »smärre avvikelser», som herr Nihlfors nyss sade i sitt anförande. Jag antar att detta beror på att NIB:s omorganisation till ett organ med rejäla resurser för en mera aktiv u-hjälp betraktas som en förutsättning för utbyggnad av den svenska direkthjälpen och att man är beredd att ge det nya ämbetsverket en tid av anpassning, att bli varmt i kläderna, innan anslag för ytterligare arbetsuppgifter lassas på. Följdriktigt har man inriktat sitt intresse på två anslagsposter som dels inte alls berör NIB — FN:s Särskilda fond — dels belastar NIB mycket litet — anslaget till humanitärt bistånd. I båda fallen föreslås ökningar utöver de

belopp som Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag har inte mycket att tillägga beträffande dessa anslagsposter utöver vad utskottets talesman fru Lewén-Eliasson redan anfört. Jag skall endast komplettera med några få synpunkter.

Särskilda fonden redovisas numera tillsammans med EPTA — FN:s program för tekniskt bistånd genom experter — under ett gemensamt tak på 150 miljoner dollar. Detta tak nåddes i år. Särskilda fonden har ett litet stycke kvar till 100 miljoner dollar, medan EPTA ligger ett stycke över 50 miljonersnivån. När nu de båda programmen i höst slås samman, vilket förväntas ske i ganska stor enighet när generalförsamlingen sammanträder igen, kommer målsättningen att flyttas ännu ett stycke framåt och uppåt till 200 miljoner dollar enligt en rekommendation av U Thant. Så gott som samtidigt har Särskilda fonden nu börjat tillämpa sina nya kassareservregler, som inte minst Sverige verkat ivrigt för att få mindre rigorösa. Dessa regler medger att fonden kan ta i anspråk sina reserver till nya ändamål, även om de gamla ändamålen inte är slutbetalda. Inför omställningsproceduren har Särskilda fonden visat sig ha svårt att få fram tillräckligt många färdigberedda projekt i år. I utredningsapparaten har processen stockat sig något och detsamma gäller de FN:s fackorgan som så att säga är fingrarna på fondens hand och verkställer dess beslut. Fonden har för närvarande 20 miljoner dollar som inte »går åt» i år och som inte har »örönmärkts» för nya ändamål eftersom man inte hunnit få fram sådana. Under sådana omständigheter anser jag det föga meningsfullt att som reservanterna vill göra öka anslaget med 10 miljoner utöver den anslagshöjning med 4,4 miljoner kronor som Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten förordar.

Anslaget till humanitärt bistånd har inte medfört några administrativa bekymmer för NIB och kommer knappast

Anslag till internationell biståndsverksamhet

att göra det för det nya ämbetsverket heller. Det är ett diverseanslag. Jag hade anledning att inför dechargede-batten för 14 dagar sedan gå igenom hur det hade nyttjats under de senaste åren. Endast tre av ett 25-tal anslagsbeslut hade medfört några administrativa arbetsinsatser från statens eller dess myndigheters sida. Utbetalning av rena kontanter är alltid enkel.

Det är naturligtvis alltid möjligt att säga sig att »kanske borde vi ge mera till de och de översvåmningsområdena eller till de eller de jordbävningsoffren». Den avvägning som görs ligger helt naturligt i skiljelinjen mellan hjälpbehovet och tillgången på medel, men jag vågar försäkra kammaren att vi aldrig avvisat något verkligt ömmande fall eller givit alltför småaktigt. Missionen liksom Röda korset och Räd-darna har fått hyggliga bidrag, som de förklarat sig nöjda med. Vad jag velat säga med detta är att jag bedömer det så, att det av regeringen förordade anslaget kommer att räcka, om katastroferna inte blir abnormt stora, och i så fall finns det möjligheter att begära anslag på tilläggsstat.

Under rubriken »Styrelsen för internationell utveckling: Avlöningar» redovisar utskottet den omorganisation av Nämnden för internationellt bistånd (NIB) till Styrelsen för internationell utveckling som föreslagits i särskild proposition. Det är statskontorets enhälliga förslag till omorganisation av nämnden till ett ämbetsverk som regeringen följt både i princip och i sak och i vissa punkter med en något generösare påfyllnad av de personella resurserna än statskontoret förutsatt. Jag har ingen anledning att i dag blicka tillbaka på nämndens korta och stundtals stormiga historia. Fru Lewén-Eliasson har erinrat om att NIB endast haft en treårig tillvaro, under vilken den enligt statsutskottets anvisning då den inrättades bedrivit försöksverksamhet på området. Den mötte därvid

de många svårigheter som uppstår när en ovan uppgift — som u-hjälpen är för ett land som vårt utan några koloniala förövningar — skall administreras under en tillväxttakt som inget annat svenskt förvaltningsorgan behövt räkna med i sin verksamhet. Vi vet — om vi nu lärt av erfarenheterna, vilket vi gjort — att u-hjälpsadministrationen måste anpassas till växande arbetsuppgifter så att organisationen får en flexibel ram att röra sig inom.

Jag skall inte gå in på det arbete som den nya styrelsen skall bedriva — jag förstår att kammaren är intresserad av att få gå vidare från detta debattämne till andra — men jag skall peka på att den utvidgning av NIB:s nuvarande verksamhetsområde som här föreslagits kommer att ge verket administrationen av minst 95 procent av vad som kan betecknas som biståndsadministration i vidaste bemärkelse. Resten är sådan multilateral biståndsverksamhet, som innefattar synnerligen obetydliga administrativa element i Sverige, i huvudsak utbetalning till internationella organ via riksbanken och Kreditbanken, och som svårigen kan avskiljas från de ärenden rörande FN och världsbanksguppen som handläggs inom utrikesdepartementet och finansdepartementet, vilka ärenden enligt konstitutionell tradition är av natur att böra avgöras av regeringen.

Jag skall inte upprepa och närmare kommentera vad fru Lewén-Eliasson skickligt och kortfattat sagt om det samrådsförfarande som man tänkt sig i fråga om u-hjälpen mellan de olika departementen. Sådant samråd förekommer till en del nu och någon splittrad administration av UNICEF-, UNESCO- och FAO-ärenden, som herr Antonsson tycks föreställa sig att man har, förekommer inte. Allt detta är redan koncentrerat under utrikesdepartementet och NIB. I den nya biståndsstyrelsen skall dessa samordningsuppgifter ytterligare fördjupas, och där

Anslag till internationell biståndsverksamhet

kommer också petitadiskussionerna att kunna ske. Med anledning av att man i reservationen vid punkten 6, alltså reservation nr 2, skriver litet förbryllande att biståndsmyndigheten skall genom sina anslagsförslag ge uttryck för sin syn på lämplig omfattning av och lämplig tidpunkt för sådana stöd- och följdinsatser, som bör insättas för att resultaten av pågående projekt skall förbättras, och att man där talar om kännedom om prioritetsländernas biståndsbehov samt om nya svenska insatser vill jag framhålla att allt detta är i överensstämmelse med propositionen. När man talar om allt detta måste man ju mena bilaterala projekt i den vidgade bemärkelse som propositionen förutsätter, och man kan inte gärna avse det arbete som FN bedriver, eftersom våra pengar till de olika FN-programmen, till Särskilda fonden, EPTA, UNICEF etc., flyter in i en stor anonym hjälpkassa och därifrån flyter ut till tusentals projekt i hundratalet länder, dit vi inte kan följa efter för att se på resultaten, göra prioriteringar eller komma med anvisningar till följdinsatser i FN-regi.

Vad jag föreställer mig att reservanterna har menat, fastän deras motivering är motivering för någonting helt annat, är att biståndsmyndigheten skall framlägga anslagsförslag även för FN-programmen, Världsbanken, IDA etc. Detta har man varken i statskontoret, som avgivit ett enhälligt utlåtande här om, fastän herr Ståhl som här står för reservationen är med i styrelsen för statskontoret, eller i propositionen förutsatt. Detta beror helt enkelt på att utrikespolitik och finanspolitik, som har med internationella bank- och valutarelationer att göra, självklart bör skötas efter regeringens bedömning och inte efter anvisningar eller rekommendationer av ett ämbetsverk utan den sakkunskap beträffande dylika uppgifter som utrikesdepartementet och finansdepartementet äger. Jag tror där-

för att denna reservation vilar på ett missförstånd och att kammaren tryggt kan biträda utskottets skrivning i motsvarande stycke.

Över huvud taget, herr talman, är det väl sört för att biståndsstyrelsen får en central roll för planläggning och långsiktigsprogrammering av Sveriges u-hjälp, och jag hoppas att vi med natens beslut skall få ett mera effektivt verktyg för denna u-hjälp för framtiden.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! När statsrådet fru Lindström nyss här talade om den Särskilda fonden, så framhöll hon att ett visst antal miljoner inte hade gått åt för fondens verksamhet och att det därför enligt hennes åsikt var föga meningsfullt att nu från svensk sida stoppa in ytterligare pengar i denna fond. Med anledning därav vill jag bara, herr talman, framhålla, att såvitt jag vet har denna fonds experter till uppgift att planera på längre sikt, att utarbeta projekt för flera år framåt som senare skall kunna igångsättas. Det innebär givetvis, att om man inom fondens styrelse och verkställande organ får reda på att det har tilldelats ytterligare pengar från svensk håll, så kan man utvidga denna planeringsverksamhet. Att det finns pengar som inte just nu är utnyttjade betyder alltså inte, såvitt jag kan förstå, att man har överflöd på pengar.

Med anledning av vad fru Lindström sade här om reservationen nr 2 vill jag bara slutligen framhålla, att även om skrivningen till äventyrs kanske i något avseende är otydlig eller inte är så klart utformad som den borde vara, så menar vi reservanter, att den nya biståndsmyndigheten — det tror jag jag sade i mitt första anförande — får större möjligheter än tidigare att även framlägga förslag beträffande omfattningen av anslagsbehoven i fråga om bidrag till de multilaterala och bilaterala bistånden, detta på grund av den sakkunskap som finns hos myndigheten.

Anslag till internationell biståndsverksamhet

Jag vill erinra om att det för närvarande finns en byrå inom finansdepartementet som handlägger dessa frågor. I och för sig skulle det med utgångspunkt från denna reservation vara naturligt att denna byrå flyttas över till biståndsmyndigheten.

Herr HECTOR (k):

Herr talman! Man kan väl finna att debatten i denna fråga speglar en naturlig otillfredsställdhet — jag skulle vilja säga dåligt samvete — med att så litet har gjorts och att våra åtgärder varit så tveksamma. Då vi från kommunistiskt håll i motion nr 182 föreslagit ytterligare 50 miljoner kronor till det multilaterala tekniska biståndet via FN:s organ samt det multilaterala finansiella biståndet ävensom i motion nr 101 upprättande av ett handelscentrum i Stockholm för produkter från u-länder, är därmed all rättfärdighet ingalunda uppfylld, men det är i alla fall ytterligare ett uttryck för otillfredsställdheten med takten i biståndsutvecklingen. Det är sannerligen inget överbud som det har sagts. Man skulle väl kunna tänka sig att man åtminstone under 1960-talet skulle kunna nå upp till den enda procent, som ställts som mål.

Men minst lika viktig som frågan om stödets storleksordning och fördelning är frågan om den rätta karaktären av detta stöd. Den exploatering av ifrågasvarande länders naturtillgångar och arbetskraft, som under välgörenhetens mask sker i form av västerländska kapitalinvesteringar och till vilken motion nr 184 t. o. m. vill ha statligt stöd och skydd, är till sin karaktär artskild från den hjälp till självhjälp man siktar till genom de internationella organen för multilateral hjälp. Må vara att vi i den allmänna föreställningen och debatten ofta försöker bedraga oss själva genom att jämställa dessa två former. Våra hjälpmottagare kan vi sannerligen inte

längre bedraga. Genomsådar inte vi hyckleriet, så har de gjort det.

Herr talman! Då reservation nr 1 vid punkt 2 anknyter något till våra motioner, ber jag få yrka bifall till denna reservation.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag kan i likhet med andra talare här beklaga att vi fått upp detta intressanta ämne vid en så sen tidpunkt, men däråt är ingenting att göra.

När herrar Nihlfors och Antonsson talade om enprocentsregeln kom jag att tänka på vad jag hörde av en av ledarna för det danska biståndsarbetet — professor Mogens Pihl, Köpenhamn — vid en biståndskonferens i söndags. Han deklarerade frejdigt att danskarna tänker vara uppe i en procent av nationalinkomsten 1970. Ändå hade de inte hunnit längre än till 0,17 procent hittills, så vi ligger i alla fall litet bättre till. Klarar danskarna sin uppgift, skall väl också vi kunna klara vår.

Nu hör det till historien att jag tidigare inte tillhört de allra ivrigaste pådrivarna beträffande mycket höga anslagssiffror. Detta sammanhänger med att jag genom min kännedom om NIB:s arbete varit övertygad om att vi inte där kunnat absorbera, förvalta och förverkliga mer än vi haft medel till. Där emot finns det ett par områden därjämte, som — är jag övertygad om — nog skulle behöva större anslag. Det är dels de internationella fälten genom FN:s olika organ. Även om det är riktigt att vi — som det sagts — där gör åtskilligt, har jag det intrycket att man skulle kunna driva på och få det att röra sig i vissa av FN:s flaskhalsar genom en något större svensk aktivitet. Sedan har missionen nämnts här. Där finns det verkligen sedan många årtionden en utbyggd planering. Det fattas bara medel, och där skulle man naturligtvis kunna satsa åtskilligt mera —

Anslag till internationell biståndsverksamhet

jag är övertygad om att det så småningom kommer att bli så — medan möjligheterna ännu står oss till buds.

Vad som händer i natt är ju egentligen inledningen till en ny epok, och jag skulle gärna vilja understryka detta i all korthet. Det är — om man så vill — den tredje epoken i svensk biståndsverksamhet. Den första var centralkommitténs, under ett tiotal år. Den andra var NIB:s under en dryg treårsperiod, och så börjar vi från den 1 juli en ny tillvaro. Jag är övertygad om att vi nu är mogna för detta nytänkande, efter statskontorets utredning, efter regeringens proposition och efter detta värdefulla utlåtande från statsutskottet. Vi är säkerligen mogna för den utvidgning, som skall göra det möjligt för oss att arbeta i snabbare takt och komma ifatt danskarna, eller, rättare sagt, nå målet samtidigt som de.

Därmed är inte sagt att vår biståndsverksamhet ens med nattens beslut får sin slutgiltiga utformning. I en så snabbt växlande tid som vår och när det gäller ett så övermåttan svårt uppdrag skall man naturligtvis akta sig för alltför definitiva omdömen. Åtskilligt torde behöva mogna ytterligare för att institutionen skall bli det idealiska instrument för internationell solidaritet och praktisk hjälpvilja som vi alla drömmer om.

I förberedelserna för detta beslut och den nya organisationen ingår också, som här antytts, en del misslyckanden, och det skulle vara underligt om så inte vore fallet. Det säkraste sättet att undgå misstag är att inte göra någonting alls. Här har nämligen gjorts en hel del, och vi skall vara tacksamma för att misslyckandena trots allt inte är vare sig många eller obotliga. Men det skall samtidigt erkännas att den kritiska vakthållning kring biståndsarbetet som har kommit till uttryck under dessa år är ett hälso-tecken som hör demokratien till.

Den nya styrelse som tillträder den 1 juli kommer säkerligen inte heller att undgå att göra misstag och felbedöm-

ningar, men det förefaller mig sannolikt att biståndsorganet genom denna omorganisation får större möjligheter att göra ett bra arbete, att fungera smidigare och mera koncentrerat och genom flera betydande samarbetsmöjligheter ytterligare bredda sitt arbete. Vi har kommit in i ett nytt skede där det bör gå lättare att också öka takten. De tre till fyra år som gått har dock fördjupat perspektivet på svensk u-landshjälp. Riksdagens ledamöter vet i dag mer både om målsättningen och om u-landsarbetets praktiska utformning än när vi började.

Några av riksdagens ledamöter har haft tillfälle att på ort och ställe göra studier och delta i fältundersökningar — studier som skapat underlag för en sakligare bedömning. Det är min personliga övertygelse, herr talman, att många fler av riksdagsledamöterna under de närmaste åren bör beredas tillfälle att besöka svenska biståndsprojekt. Jag gläder mig över att statsutskottets första avdelning har för avsikt att göra en Afrika-färd, och jag är alldeles viss om att den skall ge många värdefulla uppslag. Vi sysslar dock med biståndsprojekt som kommer att leda till svenska investeringar på många tiotal miljoner kronor, och i synnerhet på initialstadiet är en omsorgsfull och, såvitt möjligt, mångsidig prövning av yttersta vikt. Om någon skulle anse att resekostnaderna under sådana inledningsskedet blir relativt stora, kanske alltför stora, vill jag framhålla att sådana utgifter kommer att betala sig många gånger om. Då talar jag inte enbart om parlamentariska studiebesök utan också om de undersökningsresor som måste företas av biståndsorganets personal.

Det finns i denna komplicerade problematik omständigheter och orsaksammanhang som man helt enkelt inte kan läsa sig till. Jag går så långt att jag menar att ingen, som har en något så när betydelsefull befattning i biståndsorganet härhemma, i längden kan göra

Anslag till internationell biståndsverksamhet

en fullödig insats utan att själv någon gång ha besökt ett eller flera fältprojekt som han eller hon skall vara med om att administrera.

Medan jag är inne på detta kapitel vill jag också understryka en annan sak som de gångna åren lärt oss, nämligen betydelsen av att bättre utnyttja den sakkunskap som redan finns på fältet. Jag tänker då bl. a. på de svenska beskickningarna, där vi säkerligen i högre grad kan knyta enskilda medlemmar till speciella projekt och gärna utöka de anställdas antal, bara vi får en sådan kontinuerlig hjälp. Vidare tänker jag på betydelsen av att använda den sakkunskap som de svenska missionerna besitter, för att inte tala om deras goodwill hos respektive regeringar, vilket också statsutskottet skriver om, samt det grundmurade förtroendet bland befolkningen. På vissa av våra arbetsfält har vi också förnämliga representanter för svensk industri och svensk köpen- skap som det skulle vara ett misstag att inte utnyttja.

I dagens utskottsutlåtande understryks starkare än tidigare betydelsen av ett vidsträckt samarbete med de frivilliga organisationerna, och detta beror givetvis på de erfarenheter som har gjorts dels från NIB:s sida och dels i samband med statskontorets utredning.

Vad näringslivet beträffar har tidigare en viss tveksamhet kommit till uttryck, främst i en del pressorgan. Man har varit rädd för att svenska industri- företag enbart för vinnings skull kunde komma att exploatera billig arbetskraft och därmed mera skada än gagna den idé som ligger bakom biståndsverksamheten som sådan. Naturligtvis är det fråga om en finkänslig avvägning, men jag har en känsla av att det ömsesidiga förtroendet är stätt i tillväxt.

Den nuvarande generalsekreteraren tog upp detta problem i sitt uppmärksammade Uppsala-tal den 24 januari i år. Herr Michanek sade vid detta till-

fälle: »Vi bör enligt min mening helt förutsättningslöst och fördomsfritt pröva olika former för samarbete med företagsamheten som ett inslag i en större svensk u-hjälp.» Detta är, herr talman, något delvis nytt och mycket betydelsefullt.

Det är också intressant att i anslutning till ett sådant öppet och frimodigt uttalande läsa den inlaga, som i förra veckan tillställdes statsministern av Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges allmänna exportförening och Sveriges industriförbund. Jag nöjer mig med att citera slutorden i det 10 sidor starka uttalandet: »Organisationerna vill också understryka, att den svenska industrien är beredd att helhjärtat delta i den svenska biståndsgivningen och att göra de insatser — exempelvis genom att ställa experter och sakkunskap till förfogande — som kan bli nödvändiga. Sådana insatser kan på grund av personalbrist ofta innebära kännbara uppoffringar. Näringslivet anser sig emellertid å sin sida kunna förvänta, att statsmakterna i utformandet av den statliga biståndspolitiken söker underlätta näringslivets insatser i skilda former i de underutvecklade länderna.»

Låt mig tillägga, att det är givet att man i det stycket särskilt syftar på investeringsgarantier och investerings- skydd, speciellt i länder med instabila politiska förhållanden. Det kan också gälla skatterättsliga förhållanden.

Statsutskottet skriver nu på s. 36 i utlåtandet synnerligen positivt om skydd för utlandsinvesteringar i anslutning till en gemensam folkparti- och centerpartimotion, och jag kan inskränka mig till att instämma i utskottets skrivning.

Beträffande samarbetet med de svenska missionssällskapen kan jag fatta mig mycket kort, eftersom jag tidigare i denna talarstol berört den frågan och eftersom den tas upp så pass ingående i utlåtandet. Jag skulle bara vilja understryka ett uttalande som gjorts där och

Anslag till internationell biståndsverksamhet

alldeles särskilt ge uttryck för den meningen, att ett sådant samarbete med de svenska missionssällskapen inte enbart är att betrakta som en favör för vederbörande mission, utan det är helt enkelt en praktisk svensk åtgärd för att få ett effektivt arbete utfört av människor som redan har liknande arbeten på gång. Det har sagts tidigare att vissa belopp redan har gått till detta ändamål. Två å tre miljoner har under de senaste åren kanaliserats den vägen till tekniskt och humanitärt bistånd.

Jag vill citera ett avsnitt av utskottets yttrande som jag tycker är mycket väl funnet och formulerat och som täcker den verkliga situationen: »Utskottet är väl medvetet om att missionssamfunden ha stor praktisk erfarenhet av fältarbete samt i många fall goda kontakter med mottagarlandets myndigheter. Till följd härav äro missionsorganisationerna ett värdefullt stöd för biståndsarbetet. Utskottet vill därför ytterligare understryka önskvärdheten av att det samarbete och samråd, som äger rum med missionen, utvidgas och effektiviseras. Genom den föreslagna omorganisationen av biståndsverksamheten synas ökade förutsättningar kunna skapas härför.» Detta hälsas med tillfredsställelse.

Vad beträffar den ekonomiska målsättning, som jag berörde i början, kan jag bara tillägga, att det synes mig vara en billig åtgärd att öka regeringens förslag med de i och för sig inte alltför imponerande belopp, som är föreslagna i motionerna från centern och folkpartiet. Det gäller tillsammans 12,5 miljoner. I detta stora sammanhang är det ingen oöverkomlig summa, men den kan betyda mycket dit den kommer. Det är sålunda fråga om 10 miljoner till FN:s Särskilda fond, som vi hörde, och ökning av reservationsanslaget till humanitärt bistånd med 2,5 miljoner. Detta betyder, herr talman, att jag yrkar bifall till reservationerna.

Dagens beslut kommer att fattas i djup tillfredsställelse över att vi nu är

på väg att skapa ett biståndsorgan som tillåter framtida expansion och som skall ge ännu bättre och rikare möjligheter att förverkliga vår ansvarskänsla för folk som inte lever under samma välsignelser som vi.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Denna debatt angår mänsklighetens mest angelägna ärende just nu. Det torde väl inte finnas något mer väsentligt än att med alla medel försöka få nöden ur världen.

I remissdebatten nämnde statsrådet fru Lindström att hon var tveksam om det verkligen fanns opinion i detta land för en ökad u-landshjälp. Jag delar hennes tveksamhet. Därför skulle jag vilja säga ett par ord om hur viktigt det är att skapa opinion för u-landshjälp, och jag lämnar de administrativa och organisatoriska frågorna.

Vi som sysslar med u-landsinsamling vet att trots de fina resultat som nås på frivillig väg — bortåt 60 miljoner kronor om året — är det en liten grupp idealister som sysslar med detta mänsklighetens mest angelägna ärende.

Det är två kategorier av enskilda människor här i landet som satsar på u-landshjälp — pensionärer och barn. Varför dessa båda?

De gamla har själva upplevt vad det vill säga att dra sig fram under blygsamma villkor, och många har verkligen fått uppleva nöd och prövningar. Den som själv har upplevt nöden förstår dem som lider nöd och kan behjärta deras nöd.

Men barnen då? De har sannerligen inte sett eller upplevt någon nöd! Men de är inte avtrubbade i sin känsla. De kan realistiskt leva sig in i den situation som deras svältande kamrater befinner sig i. Om man berättar om en kö av barn vid en soppstation och försöker måla dramatiken när barn efter barn i barfotakön räcker fram sin plåtburk, får sin soppskvätt och hur sedan de övriga barnen följer med hungriga

Anslag till internationell biståndsverksamhet

ögon, så upplever den svenske tioåring-
en sig själv som ett hungrigt barn i
ledet. Identifikationen binder, engage-
rar och skapar ett sakligt medlidande.

Detta var alltså pensionärerna och
barnen. Men de produktiva åldrarna är
upptagna av sina lönerörelser, av bi-
len, båten, stugan och Mallorca-semester-
tern. I motion II: 436 har herr Rubin
och jag tillsammans med några andra
tagit upp frågan att här hemma skapa
en opinion för u-landshjälp. Jag för-
utsätter att herr Rubin kommer att när-
mare orientera om vad som står i den
motionen. Vi förstår att det behövs en
väckelse bland folk innan det är för-
sent. Någon har sagt att det inte bara
råder brist på pengar utan också brist
på tid. Vi måste få människor att för-
stå att vi lever på kanten av en vulkan,
en hungervulkan där tvåtusen miljoner
människor lever i hunger och 40 mil-
joner årligen dör av svält. Detta bety-
der, att medan vi har suttit här och
diskuterat fläsk- och korvpriser har
100 000 människor dött svältdöden —
också denna vackra dag.

När vi nu tycks ha fått fram något
av ett fast organ, som kan koncentrera
och effektivisera vårt bistånd, hoppas
vi att det inte skall dröja alltför länge
innan vi når den målsättning vi upp-
ställt om en procent på nationalinkoms-
ten till u-landshjälp. Det är det mål
som LO-chefen Arne Geijer hade djärv-
heten uppställa för ett bra tag sedan
och som länder honom till all heder.
Det är med staten som med den enskil-
de. Vårt bidrag står i relation till vårt
personliga intresse för saken. Skall vi
kunna avsevärt öka vår biståndsinsats,
måste det skapas opinion hos folket.
De konkreta förslag som framlägges i
nämnda motion hoppas vi att informa-
tionsbyrån i den nya biståndsmyndig-
hetens tredje avdelning tar ad notam.

Får jag till slut säga några ord om
missionen. Den spelar också en bety-
delsefull roll för ett lyckat biståndsar-
bete. Det talas om missionen på flera

ställen i propositionen och i utskottets
skrivning, där man rekommenderar
samråd här hemma och samverkan där
ute. Man kan förstå att det då måste
gälla s. k. konfessionslös utbildning.
Gärna det! Missionen driver många yr-
kesskolor. Men samtidigt är det ange-
läget att framhålla att missionen verk-
ligen är en vägröjare för allt slags bi-
ståndsarbete, i synnerhet tekniskt bi-
stånd. Missionen förmedlar också den
människosyn — kärlekens människo-
syn — som skapar det andliga klimat
som gör hjälpen till självhjälp. Jag har
med egna ögon på många håll i värld-
en sett hur hjälpen har kommit i fel
fickor och magar därför att man inte
har förmedlat denna människosyn, som
ju ändå ligger bakom all vår ambition
att hjälpa.

Det skulle också vara intressant, herr
talman, att statistiskt visa hur många
av Afrikas ledande politiker i dag som
har vuxit upp i missionens hägn och
i dess skolor. Jag nämner här bara
Nyerere i Tanzania, Luthuli i Syd-
afrika, Kenyatta i Kenya. Det är att hop-
pas att talet om samverkan med missio-
nen och de frivilliga hjälporganen skall
bli verklighet. Därpå tror jag att en av-
sevärd del av framgången beror.

Herr talman! Med det anförda ber
jag att få yrka bifall till samtliga tre
reservationer.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Det kan verka litet ir-
riterande att en debatt om en så oer-
hört komplicerad fråga som biståndet
till u-länderna i så hög grad som fallet
är har kommit att handla om en så
enkel sak som om vi skall ge en pro-
cent av nationalinkomsten, strax un-
der eller strax över. Och ändå tänker
även jag beröra den frågan, eftersom
jag menar att den hör hemma i en riks-
dagsdebatt; som bakgrund till diskus-
sionen.

Åren 1960 och 1961 antog FN:s gene-

Anslag till internationell biståndsverksamhet

ralförsamling de resolutioner där industriländerna uppmanades att eftersträva en samlad biståndsinsats till länderna på en procent av bruttonationalprodukten. 1962 anslöt sig riksdagen för Sveriges del till denna målsättning. Det angavs inte när målet skulle vara uppnått — man nöjde sig med FN-resolutionens formulering »så snart som möjligt».

Att regeringen ville ge intryck av att den menade allvar med sitt förslag underströks på flera sätt. Propositionen var undertecknad av statsministern, och avsnittet om biståndets omfattning slutade med parollen: »Stödet till de fattiga länderna kommer därmed att utgöra ett av de viktigaste inslagen i 1960-talets politik.»

Procentregeln kan givetvis locka till många kritiska kommentarer. Bruttonationalprodukten beräknas på olika sätt i olika länder, varför jämförelser kan bli vanskliga. Målsättningen leder också lätt till föreställningen att u-hjälp huvudsakligen är en fråga om att anslå pengar, medan, som vi alla vet, det svåraste ofta är att få fram personella resurser som behövs för att pengarna skall kunna omsättas i praktiskt arbete.

Men dessa och många andra invändningar drabbar egentligen mest sättet att uppfatta denna målsättning och inte så mycket målsättningen som sådan. Det viktiga för oss är *för det första* att vi faktiskt har angivit detta mål för den ekonomiska omfattningen av våra biståndsinsatser, *för det andra* att vi som ett av världens rikaste länder har råd att infria målsättningen.

Mot den bakgrunden tycker jag det är anmärkningsvärt att regeringens fjärde budget efter enprocentregelns antagande innebär ett anslag av i stort sett samma relativa storlek i förhållande till bruttonationalprodukten som det som beslöts 1962. Det enda vi kan säga till dem som frågar hur Sverige infriat sitt löfte till FN är att vi i varje

fall inte ger mindre i kronor räknat än vi gjorde förut.

Att påstå att u-hjälpens effektivitet inte kan räknas bara i pengar är inte något försvar. Det finns inte någon motsättning mellan kraven på kvalitet och den ekonomiska omfattningen. Kan vi göra effektiva projekt billigare har vi ju möjligheter att genomföra desto fler eller utvidga dem vi redan arbetar med. Att målsättningen anges i pengar innebär inte att man, när regeln antogs, bortsåg från t. ex. svårigheterna att rekrytera folk för de olika biståndsuppgifterna.

Inte heller kan vi skylla på att vi inte angivit när målet skall vara uppnått. En successiv ökning — så formuleras det i propositionen — måste ju innebära en något större andel av bruttonationalprodukten varje år. Men med den takt vi hittills haft blir det ingen ökning alls.

Våra insatser för de fattiga folken ökade i år för första gången i takt med vår välståndsökning. Då bör man emellertid komma ihåg *dels* att nära hälften av ökningen utgörs av delvis räntebärande lån, *dels* att den totala insatsen bara är ungefär 25 promille av nationalinkomsten. Av varje tjänad hundralapp är vi beredda att satsa 25 öre i utvecklingshjälp.

Man blir därför nedslagen, när man läser årets kompletteringsproposition, bilaga E, där en långtidsbudget räknats fram. Av de 12 anslagsgrupper som använts innehåller inte någon enda utgifter för det svenska biståndsarbetet, detta trots att u-landsanslagen vid 1970-talets början — om man över huvud taget tänker bry sig om den målsättning som riksdagen antagit — kommer att vara av en sådan omfattning att beloppet har stort statsfinansiellt intresse.

Läser man vidare får man närmast intrycket, att regeringen verkligen tänkt strunta i att infria målsättningen. De fyra rader i det 250 sidor långa dokumentet som ägnas åt u-hjälpen redo-

Anslag till internationell biståndsverksamhet

visar kort och gott — låt vara som ett räkneexempel — att regeringen kalkylerar med att u-hjälpen fram till 1970-talet skall öka med samma belopp som i år.

Så gick det alltså med parollerna i herr Erlanders proposition, med löftet till FN, med vad som skulle bli ett av de viktigaste inslagen i 1960-talets politik!

Vilket alternativ har då vi som kritiserar regeringen för otillräckliga u-landsinsatser? Tyvärr har vi mycket små möjligheter att göra någonting. Denna verksamhet ställer ovanligt stora krav på långsiktig planering. Det hade t. ex. varit oförsvarligt av något oppositionsparti eller av någon enskild riksdagsledamot att i år föreslå ökad omfattning av den bilaterala verksamheten. Vi har helt enkelt inte ett biståndsorgan som kan klara större kapacitet än det gör för närvarande. Och det kommer sannolikt att dröja länge innan verkningarna av de senaste årens kriser är undanröjda.

Att dessa svårigheter är ett resultat av regeringens försummelser är klart. Dessa försummelser från regeringens sida är dess enda acceptabla försvar för att säga nej till utvidgade bilaterala svenska u-landsinsatser.

På det multilaterala området hade man enligt min mening kunnat kräva djärvare tag från oppositionens sida. Men även här har riksdagen begränsade möjligheter. Anslagen till den multilaterala hjälpen är inte underbyggda av några petitaskrivelser. I årets statsverksproposition finns bara några rader om vart och ett av FN-anlagen. Bakgrunden till de avvägningar som gjorts har man inte en aning om.

Fru Lewén-Eliasson sökte att karaktärisera folkpartiets och centerpartiets förslag som överbud. Jag vet egentligen inte vad hon menar med överbud. Menar hon att det alltid rör sig om överbud när ett förslag går längre än vad regeringens gör, då är det självfallet fråga om ett överbud.

Men man kan inte gärna påstå att det skulle vara sakligt omotiverat att höja anslaget till FN:s Särskilda fond med de 10 miljoner kronor som föreslås, och man kan inte heller säga att det är orimligt med hänsyn till den målsättning, som riksdagen har antagit i enighet. Vad vi har att diskutera och votera om är två underbud, varav oppositionens är en nyans bättre än regeringens.

Om inte riksdagens behandling av u-hjälpen skall urarta till rena meningslösheten, krävs det att regeringen lägger fram en plan för i vilken takt och på vilka områden de svenska biståndsinsatserna skall öka. En sådan plan behöver inte betyda att man binder riksdagen vid vissa exakta belopp varje år. Det vore både av biståndstekniska och av statsfinansiella skäl felaktigt. Men vi behöver vissa riktlinjer för hur vi skall upprätthålla vår målsättning. Utan en sådan planläggning — som bör omfatta alla biståndsformer — frånhänder riksdagen i själva verket helt inflytande på denna viktiga del av vår politiska verksamhet.

Detta krav på planläggning är dessutom inte bara ett politiskt krav. Det är viktigt att det nya biståndsorganet långt i förväg vet vilka krav som kommer att ställas på verksamhetens omfattning. Ju större, flera och mera kostnadskrävande projekt som skall genomföras, desto noggrannare måste förberedelserna bli.

Det är naturligtvis riktigt att en sådan planläggning sker i nära kontakt med de internationella biståndsgörarna. Såvitt jag förstår måste det här finnas goda möjligheter till effektivitetsbefrämjande samarbete. Vi gör för närvarande en ganska strikt åtskillnad — både terminologiskt och i det praktiska arbetet — mellan multilateral hjälp och bilateral hjälp. Frågan är emellertid, om inte en kombination av dessa biståndsformer i många sammanhang kunde vara den bästa lösningen.

FN har t. ex. via Världsbanken och

Anslag till internationell biståndsverksamhet

EPTA, som nu kommer att slås ihop, omfattande erfarenheter och resurser när det gäller planering i stor skala i u-länderna. Den tanke som vi fört fram i den gemensamma centerparti- och folkpartimotionen är, att de enskilda länderna skall överta detaljplanering och genomförande av projekt, som utgör delar av en större FN-plan. En sådan metod borde, omsatt i större skala, kunna leda till att man kunde undvika många av nackdelarna med den bilaterala hjälpformen, t. ex. den bristande samordningen mellan enskilda länders projekt.

Jag tror också att metoden skulle innebära möjligheter till ekonomiskt och näringsgeografiskt helhetstänkande, som vore befrämjande för utvecklingen inom dessa områden. Det vore enligt min mening naturligt, om Sverige med den inriktning på u-hjälp via Förenta Nationerna, vilken vi haft under många år, toge initiativ till att närmare undersöka förutsättningarna för ett samarbete av detta slag.

Planeringen bör givetvis också ta sikte på ett större mått av koncentration av den svenska hjälpen både när det gäller antalet länder och typen av insatser.

Hela den svenska u-hjälpen har hittills kännetecknats av splittring och svaghet på de allra flesta nivåer, detta trots många mycket skickliga insatser från personer både i den centrala administrationen och ute på fältet. Den nya organisation, om vilken vi nu skall besluta, är givetvis ett viktigt och nödvändigt steg för att få det hela att fungera bättre.

En av det nya organets allra viktigaste uppgifter måste vara att göra upp en långsiktig plan för hur vi på ett ekonomiskt försvarbart sätt skall kunna fullgöra det ansvar för den underutvecklade världen, som vi iklätt oss.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! Vi vet att vi svenskar har den högsta levnadsstandarden av alla folk i världen. Vi vet också något annat — att närmare två tredjedelar av världens befolkning svälter, att 2 000 miljoner människor lever vid eller under svältgränsen. Vi vet också att jordens befolkning varje år ökar med 70—80 miljoner människor, d. v. s. tio gånger Sveriges befolkning. Befolkningsökningen är 200 000 människor om dagen, eller på tio timmar lika mycket som t. ex. Uppsalas befolkning.

Den rika nordatlantiska världen står inför skrämmande framtidsutsikter: farsoter, oroligheter och eventuellt krig inom mindre än en generation. En liten grupp nationer med 16 procent av världens befolkning äger 70 procent av jordens tillgångar. Om den nuvarande utvecklingen fortsätter är det troligt att svälten i början av 1970-talet får allvarliga följder i Indien, Pakistan och Kina, följda av länder som Indonesien, Iran, Turkiet, Egypten och Brasilien, för att nämna några få.

Vår statliga u-hjälp är i år i runt tal 250 miljoner kronor eller ungefär ett belopp som det tar oss drygt en halv arbetsdag att arbeta ihop. Kan vi 60-talets människor i Sverige inbilla oss att det i längden går att skapa ett från den övriga världens nöd och elände isolerat välståndssamhälle?

Våra olika politiska partier talar så vackert i sina program om betydelsen av internationellt hjälparbete. Låt mig t. ex. citera ur folkpartiets program: »Medvetna om vårt folks bekänneelse till demokratiens frihetsideal och vårt lands djupa beroende av den demokratiska idéns framgång i världen skall vi med starkt växande insatser delta i kampen mot fattigdom och nöd oavsett människors ras, nationalitet eller religion.» I socialdemokratiens grundtankar har alltid internationalismen och solidariteten varit något av det mest väsentliga.

Anslag till internationell biståndsverksamhet

Och ändå — trots alla dessa programförklaringar har Sverige ännu år 1965 endast avsatt två tiondels procent av nationalinkomsten till u-länderna. När inrättandet av NIB beslutades år 1961 och man diskuterade dess organisation i denna kammare var de flesta talare överens om att NIB skulle bli ett centralt administrationsorgan för den mångfald institutioner, som tidigare handlagt u-landshjälpen. Tyvärr blev det aldrig så. NIB blev till många delar ett misslyckande, enligt min mening till stor del beroende på att det inte finns någon i ansvarig ställning inom den statliga förvaltningen — d. v. s. inom regeringen — vilken talar för u-hjälpen som enhet. Vägar, sjukvård, skolor etc. har sina talesmän, men 60-talets kanske viktigaste fråga — våra u-hjälpsinsatser — saknar någon som kan framträda med kunskap, fasthet och auktoritet.

Splittring och bristande samordning har hittills utmärkt vår u-landshjälp. Det har saknats en gemensam plan för hela vår biståndsverksamhet. Man skulle kunna likna det hela vid en vattenkanna med vilken man idkar »strilkannepolitik». Det största problemet är kanske för närvarande inte hur mycket vår u-hjälp skall öka utan hur den skall öka och på vad sätt vi skall kunna göra en bättre insats. En sak är emellertid klar. Det går inte att i fortsättningen splittra den svenska u-hjälpen som vi hittills har gjort. Vi måste välja ut ett eller ett par länder och där göra något verkligt ordentligt. Ett väsentligt problem för närvarande är att vi och alla biståndsgivande länder saknar experter. Om vi koncentrerade vår hjälp till, som jag sade, ett par länder skulle det med all sannolikhet bli mycket lättare att i framtiden utbilda folk. För att kunna göra en god insats bör man inte endast ha kunskaper i det inhemska språket utan också känna till landets historia, sedvänjor och kultur.

Sverige har gjort en viktig insats när det gäller opinionsbildning i världen för barnbegränsning, och vid försöksverksamheten på Ceylon har man redan i vissa distrikt på några år kunnat redovisa 30 procents lägre födelsekvot. Den nykonstruerade plastspiralen kan säkert betyda en hel del, men ännu återstår mycket att göra på familjeplaneringens område. Men talet om barnbegränsningens betydelse får inte bli ett försvar för att man inte hjälper på andra områden. Många gånger kan man höra människor säga: Så länge vi inte löst problemen med den våldsamma befolkningsökningen tjänar det ingenting till att hjälpa. Människor måste dö i alla dessa hemiska sjukdomar för att jorden inte skall bli överbefolkad. Sjukdomarna är, säger man, en naturlig regulator. Ingenting kan göra mig så arg som när jag hör någonting sådant. Vem som skall dö eller inte dö avgör en högre makt. Din och min plikt — nej för resten, inte plikt utan förmån; plikt är ett förfärligt ord — måste vara att ständigt och jämt hjälpa andra människor. Det är därför vi lever. Vi måste bli inte enbart människor utan *medmänniskor*.

En viktig roll i den svenska hjälpen måste i framtiden den svenska industrien spela. Staten måste i allt högre grad medverka till att industrien får investeringsgarantier, investeringskydd och olika skyddsåtgärder på beskattningens område. Men framför allt måste vi få till stånd en samordning mellan svensk industriell satsning i u-länderna och den statliga biståndspolitik. Många gånger händer det nu att svensk industri genom högre kvalitet, dyrare arbetskraft etc. vid anbud på leveranser till u-länder blir utslagen av andra länder. Detta händer inte så sällan även när det gäller projekt som vårt statliga bistånd är avsett att finansiera. Mycket skulle kunna sägas i denna viktiga fråga, men jag vill för att förkorta debatten nöja

Anslag till internationell biståndsverksamhet

mig med att hänvisa till den skrivelse som Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges allmänna exportförening och Sveriges industriförbund den 10 maj avläst till hans excellens statsministern.

Så en mycket viktig fråga, herr talman! För att vi i framtiden skall kunna öka vår u-landshjälp gäller det givetvis att upplysa och engagera Sveriges befolkning i kampen mot världsnöden. Som herr Wedén så riktigt påpekade i sitt anförande i remissdebatten måste det vara »ett första villkor att de som har den politiska makten och därmed det främsta politiska ansvaret inte drar sig för att tala om i de mest auktoritativa former de kan finna hur världen egentligen är beskaffad». Men vad svarade statsrådet Ulla Lindström i samma debatt? Jo, hon talade om att u-hjälpen hittills inte klappat så hårt på kanslihusets port som hon skulle ha önskat, och hon sade: »Jag tror inte att jag fått ett enda spontant brev med krav på ökade u-hjälpsanslag, men jag har fått desto flera som klandrat u-hjälpen». Ett brev betyder så mycket, som posten säger i sin reklam, men statsrådet måste väl ändå vara väl medveten om alla de vädjanden och manifestationer för utökad u-hjälp som gjorts från de politiska ungdomsförbunden, för att inte tala om alla de stora insatser som gjorts av frivilliga organisationer.

Jag tänker härvidlag på missionen, Rädda barnen, Röda korset och Lutherhjälpen. Den anklang deras vädjan om hjälp givit visar väl mer än något annat att vårt lands befolkning har viljan att förstärka våra hjälpinsatser i u-länderna.

Nu vill jag också passa på att säga åt statsrådet Lindström, som tyvärr inte är närvarande i kammaren: Det är statsrådets uppgift kanske mer än någon annans att inte bara vidmakthålla utan också vidga den opinion och förståelse som finns för u-ländernas stora problem. Det är hon som framför allt

skall göra någonting. Statsrådet frågade i sitt remissdebattanförande, om en majoritet av svenska folket är beredd att avstå från en bit av sin egen standardförbättring. Jag tror att jag törs svara ja och hänvisar då till bland annat de allmänna grundtankar som finns i vårt regeringspartis program. Där står det om viljan att förverkliga idéerna rörande frihet, jämlikhet och broderskap — allt i övertygelsen om varje människas okränkbarhet och alla människors lika värde.

I det nya organ som i dag skall beslutas för svensk biståndsverksamhet föreslår statsutskottet nio ledamöter. Jag anser det vara av oerhörd vikt att det inom styrelsen kommer att finnas representanter för de frivilliga hjälporganisationerna såsom Rädda barnen, Röda korset och Lutherhjälpen. Om den statliga u-hjälpen är på väg att samordnas, är det för framtiden minst lika viktigt att så även sker med de frivilliga organisationerna, mellan vilka det många gånger sorgligt nog råder ett visst spänningsförhållande. De frivilliga organisationerna måste i framtiden arbeta sida vid sida med den statliga hjälpen och många gånger samordna sin hjälp med statens. Man kan också fråga sig om det inom den nya statliga organisationen inte skulle kunna finnas ett organ som ersatte Näringslivets granskningsnämnd, som bland annat har hand om tilldelningen av s.k. kontrollerade postgirokonton. Ibland startas insamlingar. Jag talar här inte om de större frivilliga organisationer som jag tidigare nämnt utan om sådana som ibland aldrig fullföljer de utfästelser de gjort till allmänheten i sina insamlingsupprop. Näringslivets granskningsnämnd kontrollerar givetvis dessa organisationers räkenskaper här hemma i Sverige och granskar att insamlat belopp översändes till vederbörande u-land. Men man kontrollerar aldrig hur pengarna används i vederbörande land eller om

Anslag till internationell biståndsverksamhet

insamlade medel kommer de projekt till del för vilka de är avsedda. Behjärtade personer startar insamlingar och får in pengar som också ibland medför att vederbörande u-land skär ned sin budget för just det projekt vilket svenskar samlat pengar till. Genom att skära ned budgeten för sådana projekt undandrar man dessa det utökade stöd som avsetts med insamlingsaktionen.

Men det är inte om dessa avigsidor i svensk u-landshjälp jag vill tala, utan jag vill försöka engagera er ansvarskänsla och få en medverkan till att sprida upplysning om u-världen och dess oerhörda problem. Liksom vi en gång gav ut broschyren »Om kriget kommer» hemställer jag och några medmotionärer att en liknande upplysningsskrift t. ex. med titeln »Vad freden kräver» skall skickas ut till alla svenska hushåll. En broschyr som journalistiskt levande klargör för de svenska medborgarna u-världens olika problem. Vi talar också i vår motion om att utnyttja radions och TV:s speciella informationsmöjligheter. I det sammanhanget vill jag erinra om vilket oerhört värde det har för svensk frivillig biståndsverksamhet att t. ex. Rädda barnen eller Lutherhjälpen får visa film i TV. Skulle inte i framtiden dessa frivilliga hjälporganisationer kunna få sig tilldelade åtminstone en enda timme varje år för att visa upplysningsfilm från sin verksamhet i u-länderna? Jag har själv haft förmånen att göra många filmer, men ofta har det hänt att postgirokontot för hjälpaktionen inte fått visas i TV-rutan. Radion vill inte ha konkurrens med sin egen insamling, har det sagts. Jag frågar mig: hur kan man konkurrera om att rädda människoliv?

När fru Lindström i remissdebatten tvivlade på att det finns en opinion för u-landshjälp hade jag hoppats att hon åtminstone i framtiden skulle verka för en vidgad upplysning i de här vitala frågorna. Man blir därför beklämd när hon i sitt yttrande i Kungl. Maj:ts pro-

position nr 63 visserligen säger, att detta är en viktig uppgift för det nya biståndsorganet men så tillägger: »Det kan synas väl ambitiöst att som statskontoret diskuterar 'söka samla en bred och välunderrättad opinion till stöd för statsmakternas aktuella insatsplaner och resurskrav'.»

När vi i dag beslutar om en ny biståndsmyndighet är det givetvis av största vikt att denna kommer att ledas av duktiga och kunniga personer, men — som jag tidigare framhållit — det måste även inom regeringen finnas en talesman som helhjärtat tar på sig 1960-talets viktigaste uppgift — den svenska u-hjälpen.

Herr talman! Jag har haft förmånen att få resa i åtskilliga u-länder. Jag säger förmånen, eftersom jag genom dessa resor fått veta att allt ute i den stora världen inte är som vi alla människor i grund och botten vill att det skall vara: frihet, jämlikhet och broderskap. Jag gick en gång genom en spetälskeby. Vid en mur hade en stackars pojke sjunkit samman. Läkaren hade skurit i hans händer och fötter, och hans ansikte var fruktansvärt vanställt. Jag kände liksom behov av att säga någonting till honom men han drog en gammal säck över huvudet. Han skämdes för mig. Ja, han skämdes också för er. Men är det egentligen inte vi som skall dra en gammal säck över huvudet och skämmas? Vi talar så mycket om underutvecklade länder, men är det egentligen inte vi som är underutvecklade — vi som känner till all denna världsnöd och ändå gör så litet? Inte får väl FN-stadgan om de mänskliga rättigheterna och våra politiska partiers program i u-landsfrågor enbart bli vackra fraser? Upp till kamp emot kvalen, sista striden det är! Ja, framtidens strid är en strid mot fattigdom och nöd. Man blir aldrig fattigare av att ge.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen II:436 och till reservationerna 1, 2 och 3.

Härmed var överläggningen slutad.

Anslag till internationell biståndsverksamhet

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nihlfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) i utskottets utlåtande nr 125, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen 1) av herr Boman m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nihlfors begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 131 ja och 85 nej, varjämte 5 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 3—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6

Mom. I och II

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nihlfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 6:o) mom. III) i utskottets utlåtande nr 125, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen 2) av herr Boman m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nihlfors begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 106 nej.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV—VIII

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. IX

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 436; och biföll kammarén utskottets hemställan.

Punkterna 7—11

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)*Punkten 12*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Antonsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 12:o i utskottets utlåtande nr 125, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Antonsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 85 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 13—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser eckle-

siastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 10, punkt E 107) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Anslag till vissa forskningsråd m. m. för budgetåret 1965/66 beräkna ett anslag av 61 911 000 kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 40, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1965, i vad propositionen hänvisats till behandling av statsutskottet, beträffande de under ecklesiastikdepartementet hörande forskningsråden m. m. föreslagit riksdagen att

I. a) medge att datamaskincentraler inrättades vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen förordat fastställa personalförteckning för universitetens datamaskincentraler, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

c) till Universitetens datamaskincentraler för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudditteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.;

II. a) godkänna av departementschefen angivna riktlinjer för utbildning och forskning på informationsbehandlingsområde;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att — utöver de ändringar som föreslagits i propositionen 1965:1 — vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för universiteten i Uppsala och Lund samt tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola och tekniska högskolan i Lund, som föranleddes av de i propositionen 1965:40 framlagda förslagen;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att för utbildningen på informationsbehandlingsområde på varje universitetsort få — oavsett fakultet — tillämpa regler motsvarande dem som gällde för till-

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

delning av lärarkrafter m. m. i ämnen inom filosofisk fakultet;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om de övergångsanordningar, som fordrades för förslagens genomförande;

e) till Vissa kostnader för utbildnings- och forskningsorganisationen på databehandlingsområdet för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 270 000 kr.;

III. till Kostnader för datamaskintid för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kr.;

IV. till Tandem van de Graaff-accelerator vid Uppsala universitet för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 800 000 kr.;

V. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för de under statens medicinska forskningsråd sorterande forskargrupperna i överensstämmelse med vad departementschefen föreslagit;

b) godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för under V. a) nämnda forskargrupper att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

VI. till Statens medicinska forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 599 000 kr.;

VII. till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 15 800 000 kr.;

VIII. till Humanistisk forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 520 000 kr.;

IX. till Statens råd för samhällsforskning: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 110 000 kr.;

X. till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret

1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 060 000 kr.;

XI. bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för statens naturvetenskapliga forskningsråd i överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

XII. till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 380 000 kr.;

XIII. till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 790 000 kr.;

XIV. till Atomforskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 9 652 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Hansson m. fl.* (I: 706) samt den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh m. fl.* (II: 834);

dels en inom första kammaren av herr *Nils Theodor Larsson m. fl.* väckt motion (I: 712), vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte vid behandlingen av propositionen nr 40 besluta att anvisa 1. till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag av 17 800 000 kr., vilket innebure en höjning med 2 000 000 kr. i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag, 2. till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag av 3 560 000 kr., vilket innebure en höjning med 500 000 kr. i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag, och 3. till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1965/66 under åttonde

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

huvudtiteln ett reservationsanslag av 19 790 000 kr., vilket innebure en höjning med 2 000 000 kr. i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 713) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 835), i vilka, såvitt nu var i fråga, gjorts samma hemställan som i den ovan redovisade motionen I: 712;

dels ock en inom första kammaren av herrar *Wallmark* och *Nyman* väckt motion (I: 715).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) medge att datamaskincentraler inrättades vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen förordat fastställa personalförteckning för universitetens datamaskincentraler, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

c) till Universitetens datamaskincentraler för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.;

II. att riksdagen måtte

a) godkänna Kungl. Maj:ts förslag i vad avsåge av departementschefen angivna riktlinjer för utbildning och forskning på informationsbehandlings område;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att — utöver de ändringar som föreslagits i utskottets utlåtande 1965: 90 — vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för universiteten i Uppsala och Lund samt tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola och tekniska högskolan i Lund, som föranleddes av de i propositionen nr 40 framlagda förslagen;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att för utbildningen på informationsbehandlings områden på varje universitetssort få — oavsett fakultet — tillämpa regler motsvarande dem som gällde för tilldel-

ning av lärarkrafter m. m. i ämnen inom filosofisk fakultet;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om de övergångsanordningar, som fordrades för förslagens genomförande;

e) till Vissa kostnader för utbildnings- och forskningsorganisationen på databehandlingsområdet för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 270 000 kr.;

III. att riksdagen måtte till Kostnader för datamaskintid för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kr.;

IV. att motionen I: 715, i vad den avsåge utredning om den kärnfysikaliska utbildningens och forskningens organisation och lokalisering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionen I: 715, i vad den avsåge beställningsbemyndigande för en tandem-generatoranläggning, icke måtte bifallas av riksdagen;

VI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 715, såvitt nu var i fråga, till Tandem van de Graaff-accelerator vid Uppsala universitet för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 800 000 kr.;

VII. att motionerna I: 706 och II: 834 icke måtte bifallas av riksdagen;

VIII. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för de under statens medicinska forskningsråd sorterande forskargrupperna i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för under VIII. a) nämnda forskargrupper att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

IX. att riksdagen måtte till Statens medicinska forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvud-

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

titeln anvisa ett förslagsanslag av 1 599 000 kr.;

X. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 15 800 000 kr.;

XI. att riksdagen måtte till Humanistisk forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 520 000 kr.;

XII. att riksdagen måtte till Statens råd för samhällsforskning: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 110 000 kr.;

XIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 060 000 kr.;

XIV. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för statens naturvetenskapliga forskningsråd i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

XV. att riksdagen måtte till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 380 000 kr.;

XVI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudti-

teln anvisa ett reservationsanslag av 17 790 000 kr.;

XVII. att riksdagen måtte till Atomforskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 9 652 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ivar Johansson, Axel Andersson, Edström, Källqvist, Thorsten Larsson, Larsson* i Hedenäset, *Nelander, Mattsson, Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet under X., XIII. och XVI. bort hemställa,

X. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 800 000 kr.;

XIII. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 560 000 kr.;

XVI. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 19 790 000 kr.;

2) av herr *Wallmark*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag vill inledningsvis beklaga att en så betydelsefull fråga

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

som forskningsanslagen och deras storlek skall behandlas under den press som denna sena timme utgör.

Det synes mig därutöver vara riktigt att även vi som reserverat oss för högre forskningsanslag kostar på oss det erkännandet att departementschefens förslag i proposition nr 40 innebär i åtskilliga avseenden en glädjande upprustning av våra forskningsresurser. Detta i och för sig glädjande förhållande kan dock inte undanskymma det faktum att vad som här föreslås betyder kraftiga nedprutningar av vad de olika forskningsråden bedömt som erforderligt. I åtskilliga fall har endast omkring en tredjedel av den anslagsökning, som forskningsråden äskat, tillstyrkts av Kungl. Maj:t och nu av utskottet.

Betydelsen av en intensifierad forskning på olika områden behöver väl inte närmare utvecklas; den är självklar och må här endast konstateras. Det är samtidigt uppenbart att den tekniska utvecklingen gör att anskaffningen av material och apparatur för olika forskningsuppgifter blir alltmer kostnadskrävande.

I propositionen har departementschefen hävdat, att de svenska forskningsinvesteringarna ligger på en hög nivå vid en internationell jämförelse. Nu är väl alltid vid sådana jämförelser en viss försiktighet på sin plats, all den stund det är svårt att på befintligt material bygga fullt rättvisande jämförelser. Ett faktum lär dock tyvärr vara att Sverige inte befinner sig på den absoluta toppen härvidlag. Det förfäktas på sakkunnigt håll att bl. a. en del länder, som är betydligt större än Sverige, använder en avsevärt större andel av bruttonationalinkomsten till forskningsuppgifter än vad vi gör. Just den omständigheten att Sverige är ett litet land gör att vi borde disponera en förhållandevis större andel till forskningsuppgifter för att hålla jämna steg i utvecklingstakten.

Forskningsarbete är givetvis icke blott en fråga om anslagens storlek, utan även och kanske framför allt en fråga om tillgång på forskare. Härvidlag vill det synas som om vi är rätt väl rustade. Därtill får läggas att tillgången på forskare även är beroende av om tillräckliga medel ställes till förfogande för olika forskningsuppgifter. Det »sug» mot forskningsuppgifter i andra länder, exempelvis USA, som vi ibland ser resultatet av, kan väl i något fall bero på erbjudanden om ekonomiska favörer. Jag har dock den bestämda uppfattningen att det i flertalet fall är en följd av att vetenskapsmännen inte erbjudes samma forskningsresurser här hemma och att de därför söker sig utomlands.

Det är — i all korthet — mot bakgrunden av dessa förhållanden som vi reservanter funnit en ytterligare förstärkning av vissa forskningsanslag vara synnerligen angelägen. Det har synts oss att, framför allt på de medicinska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga fälten, stora forskningsuppgifter ännu väntar på sin lösning. Därför förordar vi en förstärkning av anslagen till dessa forskningsråd med tillhopa 4,5 miljoner kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! I statsutskottets förevarande utlåtande som avser anslag till vissa forskningsråd m. m., har jag fäst mig vid uppgifterna att stat och näringsliv tillsammans satsar mellan 1 och 1,5 miljard kronor per år till forskning och utvecklingsarbete och att industriens stöd åt forskningsverksamhet enligt statiska centralbyråns beräkningar för år 1963 uppgår till 625 miljoner kronor. Av denna summa skulle 552 miljoner avse tekniskt utvecklingsarbete och 70 miljoner tillämpad forskning, medan bara 3 miljoner kronor skulle användas till grundforskning.

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

Det är väl detta senare som är anledningen till departementschefens uttalande om angelägenheten av att vid fördelningen av de statliga forskningsanslagen alldeles särskilt beakta grundforskningsområdena. Utskottet har också följt departementschefen i fråga om den uppräknig av anslaget med omkring 25 procent som han förordat.

I proposition nr 40 säger departementschefen att forskningsråden kommer att få möjlighet att möta de stegrade krav från forskarnas sida på bl. a. teknisk personal, material och apparater som den snabba utvecklingen på forskningens område framkallar. Detta är ett stort och betydelsefullt löfte. Men om man ser efter hur det stämmer med verkligheten, finner man att medicinska forskningsrådet har äskat en ökning med 11,9 miljoner kronor men bara erhållit 3,4 miljoner kronor och att rådet för samhällsforskning har begärt 1,4 miljon men bara erhåller 510 000 kronor. Naturvetenskapliga forskningsrådet har äskat en ökning med i runt tal 12 miljoner kronor men föreslås få en höjning med 4,2 miljoner kronor. De nämnda forskningsråden skulle alltså erhålla endast ungefär en tredjedel av den ökning som de har begärt.

Dessutom har departementschefen fortsatt med att framhålla att omkring 50 procent av anslagen till universitet högskolor, arkiv och museer skall användas till vetenskaplig forskning. Enligt 1955 års universitetsutredning skulle siffran vara ungefär denna, men det torde då snarare vara fråga om vad som är önskvärt än vad som är reellt. När det gäller de faktiska förhållandena torde siffran 20—25 procent vara mer rättvisande än 50 procent.

Vi i folkpartiet har tidigare föreslagit olika åtgärder för att forskningsplaneringen skulle kunna bedrivas mer målmedvetet. Jag kan helt kort erinra om att vi under föregående riksdag föreslog att ett särskilt föredragande

statsråd borde få hand om vetenskaplig forskning och de frågor som hör samman med den högre utbildningen samt att detta spörsmål borde bli föremål för en snabb behandling. Vi ville också att riksdagen skulle uttala som målsättning att de statliga anslagen till vetenskaplig forskning, utom atom- och försvarsforskningen, skulle fördubblas under en femårsperiod.

I den föreliggande reservationen har vi inte direkt sagt något om detta, men jag tycker det kan vara på sin plats att här erinra om att den svenska forskningsplaneringen verkligen behöver bli föremål för en skyndsam och allsidig utredning.

Det är tre områden som vi reserverar speciellt har inriktat vår uppmärksamhet på — herr Larsson i Hedenäset har redan berört detta. Det gäller framför allt den medicinska forskningen, som nu står inför stora uppgifter. Anslagen från internationella forskningsorganisationer tycks minska, samtidigt som kraven på olika medicinska apparaturer ökar och dessa apparater är också mycket kostnadskrävande. Därför är det så mycket mer angeläget att öka de inhemska anslagen, vilket vi också föreslagit i den reservation som föreligger. Regeringens förslag att begränsa den äskade ökningen på 11,9 miljoner till 3,4 miljoner är enligt vår uppfattning inte tillfredsställande.

När det gäller den samhällsvetenskapliga forskningen har riksdagen ganska nyligen angivit hur riksbankens jubileumsfond skall användas. Vi på vårt håll menar att anslagen till samhällsvetenskaplig forskning bör under åren fram till 1968 höjas i sådan takt, att utbildade forskare då finns tillgängliga för att ta itu med de forskningsområden som hittills eftersatts. I den motion som vi lagt fram i denna kammare, nr 835, har framför allt nämnts samhällsvetenskaplig forskning kring folksjukdomarna.

Tidigare har från folkpartiets sida

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

i olika sammanhang — senast i en partimotion i år — framhållits vikten av samhällsvetenskaplig forskning rörande alkoholfrågor. Frekvensen av alkoholskador varierar ju starkt i olika miljöer. Därför har vi i vår reservation yrkat att anslaget till samhällsvetenskaplig forskning skall höjas till i runt tal 3,5 miljoner kronor, alltså med en halv miljon utöver ecklesiastikministerens förslag.

I propositionen säger departementschefen: »Till följd av den f. n. knappa tillgången på forskarutbildad arbetskraft är det nödvändigt, att den disponibla personalen utnyttjas så ändamålsenligt som möjligt. Det är därvid väsentligt att forskningsråden satsar på ökade materiella resurser, bl. a. apparater.» Men enligt vår mening — vi hävdar den också såsom reservanter — har departementschefen inte tagit konsekvenserna av detta resonemang. Därför har vi betonat hur viktigt det är att satsa på de materiella resurserna, t. ex. apparatur. Dessutom kan det vara på sin plats att påpeka att med nya tekniska hjälpmedel ytterligare rutinuppgifter kommer in i forskningen och att ett rationellt utnyttjande av apparater och forskare följaktligen måste innebära ett ökat antal assistenter och annan personal på lägre nivå,

Vi har därför hemställt att anslaget till naturvetenskaplig forskning höjs till 19,7 miljoner kronor, alltså med 2 miljoner kronor mer än departementschefen har föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1 av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! I den proposition, som vi nu behandlar, föreslås en hel del utöver det som har direkt med forskningsråden att göra. Bland annat föreslås anskaffning till Sverige av en första s. k. tandem van de Graaff-accelerator, detta för att förstärka forsknings-

resurserna på det kärnfysikaliska området.

Jag skall inte besvära kammarens ledamöter med att försöka förklara — om jag nu skulle kunna göra det — vad en tandem van de Graaff-accelerator är för någonting. Jag skall bara säga, att den har att göra med utforskningen av atomkärnornas struktur och egenskaper; det är tillräckligt allmänt uttryckt för att det skall kunna vara riktigt.

Denna anläggning föreslås bli placerad vid Uppsala universitet. En framställning om en dylik tandemaccelerator, som redan tidigare ingivits från institutionen för fysik i Göteborg som ett led i den forskningsverksamhet som där bedrives, har med andra ord inte beaktats. Nu kan emellertid — såsom jag ser det — anskaffandet av en tandemaccelerator enbart till Uppsala starkt ifrågasättas. Motiveringarna för en sådan anläggning också i Göteborg, där fysikinstitutionerna vid Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola för mycket lång tid framåt, förefaller det, kommer att utbilda det kanske största antalet fysikstuderande i landet, kan synas väga lika tungt som de motiveringar som anförts för uppsalapjektet. Statens tekniska forskningsråd framhåller också att utrustning av det slag som det här rör sig om med stor sannolikhet kommer att erfordras också på andra universitetsorter än Uppsala. Just nu föreligger ett sådant behov, efter vad jag kan se, framför allt i Göteborg. Föreläsningsarna, också de ekonomiska, är dessutom mycket gynnsamma. Detta behov och dessa förutsättningar är noggrant utredda i de omfångsrika motionerna I:760 och II:834, och jag hänvisar till dem.

Utskottet har emellertid inte låtit sig påverkas — även om jag själv har pläderat för det — till att ens skriva positivt om göteborgsförslaget, trots den i mina ögon överväldigande bevisning-

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

en, utan hänvisar rätt och slätt till att frågan om anskaffandet av ytterligare accelerators för närvarande övervägs av en särskild acceleratorkommitté inom statens råd för atomforskning. Utskottet vill inte säga någonting, förrän rådet redovisat sina överväganden. Jag hoppas, att resultatet av dessa överväganden kommer snabbt. Går det ut på anskaffandet av ytterligare en accelerator, torde ingen universitetsort, sådant läget är åtminstone nu, kunna tävla med Göteborg.

Härmed är emellertid inte acceleratorfrågan från min sida utagerad. Jag måste fästa uppmärksamheten på ett par remissorgans yttranden över uppsalautredningen — alltså den utredning som menar att acceleratoren skall installeras i Uppsala. Från universitetskanslersämbetets sida uttalas, att ämbetet »blivit övertygat om angelägenheten av en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om den kärnfysikaliska forskningens och forskarutbildningens organisation och lokalisering». Ämbetet förordar därför, att Kungl. Maj:t begär riksdagens bemyndigande att vidta åtgärder för anskaffning av en dylik accelerator, att förläggas till den institution som efter företagen utredning synes lämpligast.

Tekniska forskningsrådet har i sitt yttrande ansett, att utrustning av ifrågavarande slag kommer att behövas på olika håll i landet och menar att ett ställningstagande till ansökan från Uppsala därför blir beroende av om man finner det möjligt att tillgodose alla eller åtminstone flertalet av de institutioner som har behov av en dylik utrustning. Endast under sådana omständigheter är rådet berett att tillstyrka denna ansökan. Om däremot enbart en eller eventuellt två anläggningar blir aktuella för installation, måste enligt rådets mening, frågan om utrustningens placering bli föremål för noggrann prövning, lämpligen genom en särskild utredning.

Det är rätt märkligt, att departementschefen inte berör den av tekniska forskningsrådet aktualiserade frågeställningen beträffande behovet av fler accelerators. Jag förstår, att han kan vara tveksam, men det hade nog varit på sin plats att ta upp saken. Möjligen kan ur departementschefens framställning indirekt utläsas att någon ytterligare accelerator än den föreslagna under lång tid framåt — jag vill inte säga oöverskådlig tid — ej är planerad. Några konkreta uttalanden därom står emellertid inte att finna. Förvånansvärt är kanske också, att departementschefen inte kommenterat universitetskanslersämbetets och tekniska forskningsrådets förslag om utredning i fråga om maskinens placering. Det verkar nästan, som om — åtminstone får jag den känslan, men jag är kanske onödigt misstänksam — Uppsala på något sätt vore självskrivet till att få den accelerator som nu är aktuell. Jag vill givetvis inte ifrågasätta objektiviteten i urvalet, men jag kan inte underlåta att trots allt ställa mig litet undrande till detta.

Något yrkande har jag icke, utan jag har bara velat delge kammaren dessa synpunkter.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Vid behandlingen av detta ärende faller det sig naturligt att erinra om att värnet om forskningens frihet alltid har intagit en framskjuten plats i vårt land liksom i de flesta andra kulturländer. Denna forskningens frihet är en förutsättning för att forskningen skall kunna fullgöra den sanningssökande uppgift som är dess innersta syfte. I motsats till den fria forskningen, som vi slår vakt om, framstår ju den dirigerade forskningen som något oacceptabelt. Det är enligt vår mening inte tillåtet, att dirigera forskningen och påverka dess resultat för att man därigenom skall kunna tjäna vissa syften, de må vara ideologiska

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

eller politiska. En sådan forskning har ingenting med sökandet efter sanningen att göra. Den utgör alltså inte forskning i ordets rätta bemärkelse.

Man har så många gånger och med en sådan skärpa fördömt dirigerad forskning att det kanske finns anledning, när vi nu behandlar anslagen till forskningsråden, att ställa sig frågan om varje form av dirigering av forskningen är otillåtlig. Ingen opponerar sig ju mot att forskningen inom näringslivet i betydande utsträckning är föremål för planering och styrning. Ingen opponerar sig mot att t. ex. Asea sätter in betydande forskningsresurser för att lösa likströmsöverföringsproblemen eller att cellulosaindustrin genom planerad och styrd forskning har löst björkmasseframställningsproblemet.

Är det då så stor skillnad mellan industriens planering och styrning av forskningen i näringslivets tjänst och den statsunderstödda forskningen? Kan det inte vara naturligt och inte alls märkvärdigt att samhället, om resurserna både personellt och materiellt i ett litet land är begränsade, försöker få de forskningsuppgifter lösta som ter sig mest angelägna? Om så är fallet — och vår forskningsorganisation med de stora anslagen till forskningsråden är ju ett uttryck för ett sådant betraktelsesätt — innebär det att samhället genom forskningsråden och genom anslagsgivningen via dem utövar en planering och styrning av forskning i mycket stor omfattning.

Detta ställer utomordentligt stora krav på forskningsrådets kunnighet och objektivitet och på deras förmåga av vida överblickar. Det gör också deras arbete utomordentligt ansvarsfullt. Men därigenom blir det också angeläget och nödvändigt för riksdagen att ständigt observera denna verksamhet. Vi måste ha klart för oss att det på detta område är svårare än på de flesta andra för lekmännen, politikerna,

att göra bedömningar i fråga om skälighet och eventuell prutmän och avvägningar mot andra krav på anslag och personal.

Låt oss anknyta till det aktuella exempel som herr Nordstrandh nyss talade om. Vi har bara att tro att expansionen av forskningen rörande elementarpartikelfysikens teori kräver högenergiacceleratorer med tillhörande detektor- och databehandlingsutrustning.

Vi har inte heller särdeles stora möjligheter att bedöma om det är nödvändigt att just nu övergå från partikelaccelerator i ett steg med hjälp av hög spänning till att accelerera partiklar i två steg i den tandem van de Graaff-accelerator som Kungl. Maj:t och utskottet föreslår skall placeras vid fysiska institutionen i Uppsala. Vi kan i varje fall inte bestrida att så är fallet. Vi har därför inte mycket annat att göra än att anslå de 8 miljoner kronor som acceleratoren kostar och de 4,6 miljoner kronor som laboratoriebyggnaden kommer att belöpa sig till. Men när vi vid behandlingen av ett sådant ärende märker hur konkurrensen mellan olika forskare, mellan olika institutioner och olika universitetsorter tar sig egendomliga uttryck, får vi en bestämd känsla av att vi har stor anledning att vaksamt följa sådana ärendens tillkomsthistoria och beredning.

Eftersom utrustning av denna storleksordning inte rimligen kan finnas på alla universitets- och högskoleorter måste den eller de acceleratorer som anskaffas få rikskaraktär. Det är naturligtvis då utomordentligt angeläget att de blir rätt lokaliserade, så att de kan utnyttjas så effektivt som möjligt. Av herr Nordstrandhs anförande framgick hur det just i detta fall rått konkurrens mellan Uppsala och Göteborg. I Uppsala, har man sagt, talar den kärnfysikaliska forskningens framskjutna och internationellt uppmärksammade ställning för att denna utomordentligt

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (ecklesiastikdepartementet)

dyrbara apparat placeras där. I Göteborg framhåller man att man har en framstående ställning i forsknings- och forskarutbildningshänseende samt att man har möjlighet att härbärgera acceleratoren i den planerade nya fysikbyggnaden i Göteborg. Det är inför det senare argumentet som jag skulle vilja stanna ett ögonblick, eftersom det är mycket intressant med hänsyn till vad jag nyss sade om de konkurrensförhållanden som råder och de uttryck dessa kan ta sig.

Man måste fråga sig hur denna fysiklaboratoriebyggnad i Göteborg kunnat dimensioneras på ett sådant sätt — utan att det varit beslutat att någon accelerator skall placeras där — att den utan vidare kan härbärgera även denna accelerator. Motsvarande utrymmen i Uppsala skulle dra en kostnad av 4,6 miljoner kronor. Vem har gjort denna lokalbehovsprövning? Hur göres över huvud taget lokalbehovsprövningar när sådana reservutrymmen plötsligt kan befinnas tillgängliga?

Utskottet har anslutit sig till förslaget om accelerators placering i Uppsala, men på grund av att detta är den enda accelerator av denna typ, som vi tills vidare kommer att disponera, måste den få rikskaraktär. Den skall stå till förfogande även för forskare från andra högskolor, och utskottet har förutsatt att den därför ställs under en särskild förvaltning direkt under universitetskanslersämbetet. Därigenom hoppas man kunna få konkurrensen om dess begagnande prövad på ett objektivt sätt.

Vad slutligen beträffar de reservationsvis anförda kraven på ökade anslag till statens medicinska forskningsråd, till statens råd för samhällsforskning och till statens naturvetenskapliga forskningsråd, för vilka här tidigare har talats, vill jag anknyta till den högermotion — vars behandling uppskjutits till hösten — där det yrkas på utredning och analys av forskningens

organisation och målsättning. Utan en sådan översyn anser vi högerledamöter oss inte ha möjlighet att med säkerhet säga, om reservanternas 4,5 miljoner högre anslagsförslag är riktigare och mera sakligt motiverat än Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens. Det senare innebär dock en 25-procentig ökning i förhållande till innevarande budgetårs anslag. Vi har inte ansett oss ha saklig grund för att bedöma behovet som större.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—IX

Vad utskottet hemställt bifölles.

Mom. X

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. X) i utskottets utlåtande nr 107, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Ivar Johansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emel-

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (handelsdepartementet)

lertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 72 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. XI och XII

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. XIII

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) av herr Ivar Johansson m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. XIV och XV

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. XVI

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) av herr Ivar Johansson m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. XVII

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (handelsdepartementet)

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 12, s. 89) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild propo-

sition i ämnet, för budgetåret 1965/66 beräkna till Statens tekniska forskningsråd ett förslagsanslag av 416 000 kr. och till Teknisk forskning ett reservationsanslag av 16 200 000 kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 40, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1965, såvitt nu var i fråga, föreslagit riksdagen att *dels* till Statens tekniska forskningsråd för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 416 000 kr., *dels ock* till Teknisk forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 16 200 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren av herr Nils Theodor Larsson m. fl. väckt motion (I: 712), vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 40 måtte besluta att till Teknisk forskning för budgetåret 1965/66 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 700 000 kr., vilket innebure en höjning med 1 500 000 kr. i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Lundström m. fl. (I: 713) och den andra inom andra kammaren av herr Ohlin m. fl. (II: 835), i vilka, såvitt nu var i fråga, gjorts samma hemställan som i motionen I: 712.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte till Statens tekniska forskningsråd för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 416 000 kr.;

2. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Teknisk forskning för bud-

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (jordbruksdepartementet)

getåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 16 200 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Bengtson, Eric Gustaf Peterson, Harry Carlsson, Johan Olsson* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Teknisk forskning för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 700 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande förgade reservationen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 108, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 143 ja och 73 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8**Anslag till vissa forskningsråd m. m. (jordbruksdepartementet)**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., såvitt avser anslag under nionde huvudtiteln, jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen (bil. 11, p. F 15 och 16) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1965/66 till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. beräkna ett reservationsanslag av 4 000 000 kr. samt till Åtgärder för att förebygga skördeskador beräkna ett reservationsanslag av 350 000 kr., hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 40, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1965, bl. a. föreslagit riksdagen att *dels* till främjande av forskning på jordbrukets område m. m. för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kr., *dels*

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (jordbruksdepartementet)

ock till åtgärder för att förebygga skördeskador för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 350 000 kr.

Propositionen hade hänvisats till jordbruksutskottet såvitt avsåge nyssnämnda anslag under nionde huvudtiteln och i övrigt till statsutskottet.

I anledning av propositionen nr 40, såvitt nu var i fråga, hade väckts

dels motionen I: 711 av herr *Isacson m. fl.*, i vilken motion bl. a. hemställts, att riksdagen måtte besluta att anslaget till forskning inom biocidområdet skulle höjas från 700 000 till 900 000 kr. samt att till främjande av forskning på jordbrukets område m. m. för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln skulle anvisas ett reservationsanslag av 4,2 miljoner kr.,

dels motionen I: 712 av herr *Larsson, Nils Theodor, m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 40, såvitt nu var i fråga, måtte besluta att till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 500 000 kr., vilket innebure en höjning med 500 000 kr. i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag,

dels ock motionerna I: 713 av herr *Lundström m. fl.* och II: 835 av herr *Ohlin m. fl.*, i vilka likalydande motioner, såvitt nu var i fråga, gjorts samma hemställan som i motionen I: 712.

Motionerna I: 712 samt I: 713 och II: 835 hade hänvisats till jordbruksutskottet såvitt avsåge medelsanvisning till jordbruksforskning och i övrigt till statsutskottet.

Utskottet hemställde,
att riksdagen måtte

I. a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 711 och I: 712 samt motionerna I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m.

å riksstaten för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kr.,

b) lämna utan åtgärd motionen I: 711, såvitt avsåge visst uttalande angående medel för biologisk prövning av ogräsbekämpningsmedel;

II. till Åtgärder för att förebygga skördeskador å riksstaten för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 350 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Hermansson, Gunnar Pettersson, Skärman, Antby, Nilsson* i Lönsboda och *Dahlgren*, vilka ansett att utskottet under I a) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 711 ävensom med bifall till motionerna I: 712, I: 713 och II: 835, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. å riksstaten för budgetåret 1965/66 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 500 000 kr.;

2) av herr *Elmwall*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande finns en reservation som är undertecknad av centerns och folkpartiets representanter i utskottet. Motionärerna stöder sig huvudsakligen på motioner från de tre demokratiska oppositionspartierna.

Det är kort sagt tre faktorer som stått i förgrunden för motionärerna, nämligen kravet på ökad kunskap om de s. k. biocidernas verkningar, forskning på trädgårdsnäringens område och frågan om biologisk prövning av ogräsbekämpningsmedel då det gäller lantbruks- och trädgårdsskötsel.

Det skall villigt erkännas att Kungl. Maj:t föreslagit en icke oväsentlig höj-

Anslag till vissa forskningsråd m. m. (Jordbruksdepartementet)

ning av detta anslag, men med hänsyn till den vikt som måste fästas vid dessa allvarliga spörsmål, väl motiverad bl. a. av naturresursutredningens hemställan om anslag, ber jag få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Alla vet vi vad forskningen betyder för framåtskridandet, och alla vill vi att forskningen skall få resurser för att fortsätta sitt många gånger mödosamma och tidskrävande arbete. Men jordbruksforskningen är ingalunda eftersatt i jämförelse med andra forskningsområden i fråga om anslag. Det bör i sammanhanget nämnas att jordbrukets forskningsråd för budgetåret 1965/66 får en ökning av anslaget med 34 procent. Jämför man detta med att medeltalet för forskningsråden på övriga områden är en anslagshöjning med 20—25 procent, måste man medge att jordbruket har blivit synnerligen välvilligt behandlat vid den avvägning som måste ske mellan olika anslagsäskanden.

Utskottet anser sig därför kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag både i fråga om anslag till den direkta forskningen på jordbrukets område och när det gäller åtgärder för att förebygga skördeskador.

Nu är ju forskningen ingalunda en företeelse som strikt avgränsas inom varje lands område, och det internationella samarbetet på området underlättas av att man drar nytta av varandras resultat. Detta har också departementschefen och utskottet uppmärksammat, när man uttalar att särskilt den nordiska forskningen bör stödjas. Av de 4 miljoner kronor som jordbruket skall få i forskningsbidrag skall 40 000 tilldelas den svenska avdelningen av Nordiska jordbruksforskarens förening att användas enligt jordbrukets forskningsråds närmare bestämmelser. Ett anslag på 150 000 kronor beräknas

erforderligt för att främja och fullfölja jordbruksforskning med nordiska aspekter, en forskning som beslutades redan av 1961 års riksdag.

Varför jag har nämnt detta är därför att dels motionsvis och dels i herr Anthys anförande här påpekats bristerna vad gäller forskningen om biociderna och prövning av de bekämpningsmedel som skall användas i det svenska jordbruket. Många av dessa bekämpningsmedel är importerade, och har man i ett land prövat ett preparat, bör även ett annat land få nytta av resultatet.

I fråga om biocidforskningen har för nästa budgetår skett en uppräkningspropositionen från 250 000 kronor till 700 000 kronor, och utskottet menar att denna uppräkningsproposition är tillräcklig. Pengarna betyder ju inte allt. De personliga resurserna, d. v. s. antalet forskare, och planläggningen av arbetet måste tillgodoses jämsides med anslagshöjningen.

Kungl. Maj:ts förslag innebär ett för allt under nionde huvudtiteln en uppräkningsproposition med sammanlagt 1,1 miljon kronor, och utskottet har ansett den summan väl avvägd för nästa budgetår i förhållande till resurserna i övrigt på området.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I a

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anthy begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. I

Åtgärder till stödjande av samernas kulturliv

a) i utskottets utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Hermansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anthy begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 70 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. I b och II

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9

Åtgärder till stödjande av samernas kulturliv

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av väckta motioner om åtgärder till stödjande av samernas kulturliv.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist m. fl.* (I: 157) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.* (II: 199), hade bl. a. hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att ett årligt anslag å 100 000 kr. av allmänna medel tilldelades tidningen Samefolket.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 157 och II: 199, i vad de avsåge utredning rörande vill-

koren för och stöd åt samernas kulturliv, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 157 och II: 199, i vad de avsåge anslag till tidningen Samefolket, icke måtte bifallas av riksdagen.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Axel Andersson*, *Edström*, *Källqvist*, *Thorsten Larsson*, *Wallmark*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Mattsson*, *Nordstrandh*, *Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 157 och II: 199, såvitt nu var i fråga, till Bidrag till tidningen Samefolket för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 50 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Vi har i vårt land uppe i norr en folkminoritet med särpräglad kultur och eget språk. Det är som alla förstår samerna jag syftar på. För denna lilla befolkningsgrupp gör staten med rätta en hel del insatser, också på kulturens område. Frågan är emellertid, om vi inte — det kan väl en sör-länning få säga utan att misstänkas för att vilja driva s. k. bygdepolitik — måste bereda oss på ökade hjälpåtgärder för att denna speciella kultur- och livsform skall kunna äga bestånd.

En av de insatser som kan göras just nu är att stödja tidningen Samefolket, som sedan 1919 utges av samerna själva och utgör ett sammanhållande band dem emellan.

Tidningsutgivning är som bekant förknippad med ekonomiska problem, speciellt för en tidning med liten upplaga och stort spridningsområde. Tidningen Samefolket utgör enligt samerna själva ett omistligt kontakttled mellan samerna inbördes och mellan samerna

Åtgärder till stödjande av samernas kulturliv

och landets kulturcentra. Man kan inte längre utan ekonomisk hjälp klara tidningen. Att avsevärt höja prenumera-tionsavgiften bedöms som orealistiskt.

Får jag till slut understryka, att sa-merna är en urgammal folkgrupp inom vårt lands gränser, som på intet sätt kan jämföras med andra, senare — of-tast mycket sent — inkomna minorite-ter. Ett bifall till förslaget om bidrag till tidningen Samefolket på 50 000 kro-nor kan alltså inte anses som på nå-got sätt prejudicerande.

Jag ber således att få yrka bifall till den reservation, som är knuten till statsutskottets utlåtande nr 109.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Statsutskottets utlåtan-de nr 109 behandlar en motion, som jag tillsammans med några kamrater i denna kammare väckt. Motionen tar upp frågan om samernas särpräglade kultur och språk.

För denna befolkningsgrupp gör sta-ten insatser på kulturens område ge-nom nomadskolan, genom radion och genom stöd åt sameslöjden. Det kan dock med skäl ifrågasättas om staten gör tillräckligt för att stödja denna självständiga kultur. För att den skall kunna fortleva krävs ökade insatser. Vi motionärer hade därför krävt dels en allmän utredning rörande villkoren för samernas kulturliv, dels anslag till tidningen Samefolket.

Nu har utskottet beträffande det förs-ta yrkandet hänvisat till »att det av regeringarna i de nordiska länderna på rekommendation av Nordiska rådet tillsatta samarbetsorganet för same-spörsmål och renskötselfrågor även studerar kulturfrågor. Utskottet anser sig med anledning härav icke kunna biträda motionerna i berörda del.»

Det är riktigt att vi har denna kom-mitté och att i den ingår goda svenska representanter. Men eftersom den kom-mittén har ett så vitt program — den

tar upp renskötselfrågor och även kul-turfrågor — är det stor risk för att dess arbete kommer att dra ut på ti-den och att dess förslag kommer att fördröjas, vilket inte är vad vi skulle ha önskat.

Dessutom har man den olägenheten när många länder deltar i ett sådant arbete, att man kan få vänta på att även det mest ointresserade landet stäl-ler in sig på att göra någonting i des-sa frågor. Därför hade det varit bra om vi i vårt land hade kunnat gå före på detta område. Det ligger fara i att vänta, ty vi har inte mycket tid över om vi vill göra någonting för att stödja samernas kultur.

Det andra yrkandet gäller anslag till Samefolket, en tidning som utges sedan år 1919. En studerad same, Torkel Tor-kelsson, blev den förste redaktören. Han tjänstgjorde i 20 år utan ersätt-ning. Bara av eget intresse och med egen energi ledde han tidningen. Han avlöstes 1940 av kyrkoherde Park, som också drev tidningen som redaktör utan ersättning i 20 år. 1960 avlöstes han av filosofie doktorn och docenten Israel Ruong. Han är nu tidningens re-daktör och ger ut den mot ett litet, li-tet arvode.

Nu har tidningen stora ekonomiska problem, och det är osäkert om den kan komma ut i fortsättningen. Om den måste upphöra tystnar en säregen stäm-ma i presskören, ty det är den enda tidning som utkommer på samespråket.

Jag skulle vilja läsa vad samerna själ-va uttalat på sitt landsmöte: »Samerna avvaktar med allvar riksdagens behand-ling av motionerna i fråga. Riksdagens beslut blir mätare på den betydelse riksdagen lägger vid det allmännas stöd till en minoritet med urgammal hem-ortsrätt i Sverige och till stärkandet och utvecklandet av dess kultur.» Jag vill nöja mig med detta citat.

Detta är inte någon partifråga. Vi som väckt motionen representerar fyra partier i denna kammare. Jag vill med

Åtgärder till stödjande av samernas kulturliv

mitt anförande yrka bifall till den vid utlåtet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Agnäs (h) och Larsson i Nor-derön (cp).

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Endast några ord. Jag kan i allt väsentligt instämma i vad herr Jönsson i Ingemarsgården anförde. Det bör emellertid beträffande utredningen rörande samernas kulturfrågor noteras att de nordiska länderna så sent som 1963 och 1964 på rekommendation av Nordiska rådet tillsatte en gemensam utredning för att utreda dessa frågor. Därför anser jag det vara opåkallat att nu vid sidan härav tillsätta en svensk utredning. Det skulle bara resultera i dubbelarbete, som orsakade just det dröjsmål herr Jönsson i Ingemarsgården är så orolig för.

Det kan också konstateras att den nordiska utredningen om samernas problem på allvar skall ta itu även med kulturfrågorna. Detta framgår av protokollet från Samarbetsorganets för same- och renskötselfrågor första möte i januari 1965, vilket jag här har framför mig, men som jag inte skall trötta kam-marens ledamöter med att föredra. Om dessa frågor skall bli ordentligt belysta, anser jag det riktiga greppet vara att allt arbete koncentreras till den nord-kalottutredning som redan är tillsatt och att vi avvaktar resultaten av dess arbete.

Därutöver finner jag det emellertid vara väl befogat att ge ett stöd åt sa-mernas tidning i enlighet med förslaget i reservationen. Tidningen Samefolket är den sammanhållande länken för en minoritet i vårt land på ett par tusen själar, utspridda över mer än halva Sve-riges längd. Inför utskottets andra av-delning har representanter för samer-na, däribland även aktiva yrkesutövare, betygat vilket värde de sätter på sin tidning, dess fortsatta utgivning och ut-

veckling. Då utskottsmajoriteten ställt sig kallsinnig till det blygsamma bidrag som det här är fråga om, har detta skett under hänvisning till »den erforderliga avvägningen mellan bidragsbehovet i detta speciella fall och det stödbehov som kan föreligga på andra jämförbara områden».

Gentemot detta vill jag konstatera att vi inte har några jämförbara fall i vårt land. Vi har andra språkminoriteter i landet, men vi har ingen minoritet som är så utspridd över ett stort område — med ty åtföljande kontaktsvårigheter — och som samtidigt har ursprunglig hemortsrätt i de nordliga delarna av vårt land. Därför synes mig detta lilla bidrag vara motiverat.

Herr talman! Jag ber att få biträda yrkandet om bifall till reservationen.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Praktiskt taget alla or-ganisationer som arbetar i detta väl organiserade land har väl funnit att man knappast kan undvara ett eget medlemsorgan. På annat sätt kan man inte hålla kontakten med sina medlem-mar på det sätt man önskar. Detta gäl-ler naturligtvis alldeles särskilt för grupper vars medlemmar är utspridda och som av olika anledningar har svårt att hålla kontakten inbördes. Det råder sålunda inga delade meningar om att samefolket behöver sin tidning.

Vi vet också att det blir allt dyrare att ge ut tidningar. Det har säkert de flesta av oss direkt praktisk erfarenhet av. För mycket små grupper med be-gränsade ekonomiska resurser blir kost-naderna för en tidning orimligt stora. Den tar en alltför stor del av tillgäng-liga resurser, och även om man klarar ekonomin kräver tidningsutgivningen mycket stora personliga uppooffringar och tar så stor del av de medel som gruppen förfogar över för sin verksam-het att det i längden blir ohållbart att fortsätta med tidningen.

Åtgärder till stödjande av samernas kulturliv

Vi är alltså fullt på det klara med att samerna behöver hjälp, om de skall kunna fortsätta att ge ut sin tidning — vilket vi alla önskar. Vad som skiljer reservanterna från utskottsmajoriteten är att utskottet inte har velat bryta ut denna fråga och lösa den med en gång. Som redan nämnts finns det en utredning som också arbetar med frågan om det kulturella stödet åt samerna, och den frågan hoppas vi få ta ställning till när utredningen är klar. Utan tvekel kommer den att hålla på med sitt arbete ganska länge, men ingenting hindrar att den lägger fram delförslag under tiden.

Ett annat och ännu viktigare skäl för att vi inte har velat bevilja anslag direkt är att det finns fler föreningar som är lika berättigade till bidrag som samerna. Då har vi inte främst tänkt på de språkgrupper som på senare år har kommit hit till landet, utan vi har i första hand tänkt på de handikappade. De har också sina tidningar, och i allmänhet har även de mycket begränsade ekonomiska resurser. I vissa fall är de också lika få som samerna — eller till och med ännu färre. I några fall har de ett obetydligt statsbidrag till sina tidningar, i andra fall får de klara sig själva. Vi anser därför att hela denna fråga bör ses över. Vi bör inventera vilka organisationer som det är angeläget att hjälpa så att de kan ge ut sina tidningar. Det är en hjälp till självhjälp som vi bör kunna kosta på oss.

Vi hoppas alltså att denna fråga skall komma igen mycket snart och då kunna lösas i ett sammanhang, där man dels tagit reda på vilka andra organisationer som kan komma i fråga, dels gjort en undersökning av hur stödet skall kunna avvägas. Vi är sålunda inte på något sätt kallsinniga mot samerna, utan vi vill bara lösa frågan i ett större sammanhang.

Härmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Det hade varit värdefullt om utskottet kunnat nå enighet i denna fråga.

Såsom här framhållits utgör samerna en liten folkspillra, bl. a. i vårt land. Men jag har ändå kommit till den uppfattningen, att både de svenska statsmakterna och många andra är intresserade av att göra det mesta möjliga för att underlätta samernas situation. Jag vill erinra om att t. ex. samernas socialvård och barnavård till väsentlig del bekostas av statsmakterna. Och när vi för några år sedan tog ställning till frågan om den nya nomadskolan gick regeringen och riksdagsmajoriteten in för att samerna skulle få behålla sin nomadskola och att denna inte skulle underställas de kommunala skolstyrelserna. Detta innebar en avvikelse från gängse byråkratisk praxis i vårt land. Avsteget motiverades med att samerna på detta sätt skulle få möjlighet att utveckla sin kulturella egenart.

Här har också talats om att en utredning skall göras om samernas kultur. Därvidlag delar jag utskottsmajoritetens uppfattning, att det inte är lätt att göra en sådan utredning. Samerna har visserligen ett språk uppe i norr men de har också ett språk söderut, och nordlapparna kan inte tala sitt modersmål med sydlapparna.

Vi skall också komma ihåg att den ursprungliga samekulturen inte kände någon djävul, medan däremot gudarna var legio och det gällde att hålla gudarna vid gott humör genom olika offer. Men i och med att samernas kultur fick det första avgörande grundskottet genom kristendomens införande kom också djävulen in i bilden — och nu är det ju många som gör gällande att han har full sysselsättning på Nordkalotten, även om där eljest råder en betydande arbetslöshet.

Riksgränsbanan var nästa grundskott mot den samiska kulturen. Kampen mellan den nye guden — den som inte

Åtgärder till stödjande av samernas kulturliv

tyckte om seitar och avgudabilder i form av stenar och träd — har inte avslutats helt ännu. Jag måste alltså säga, att jag har mycket svårt att förstå hur man genom en statlig utredning skall kunna komma fram till något avgörande på detta område.

Jag tror att samerna och deras vänner måste förstå, att den skolform som de fick var avsedd att hjälpa dem i dessa strävanden. Vi vet också att samerna för närvarande har ett rikt utvecklat föreningsliv. De har också den internationella organisation, vilken har omnämnts tidigare, och de har enligt min mening själva goda möjligheter att slå vakt om sin kulturella egenart.

Men det ligger i sakens natur att det när två kulturkretsar närmar sig varandra alltid blir den kraftigare och mäktigare kulturen, som utbreder sig på den mindre kraftigas bekostnad. Jag tror att kanske inte heller samerna kommer att besparas ett nederlag i denna kamp.

Jag tror vidare att samernas språk lever så länge renskötseln består, ty renskötselns nomenklatur återfinns i det gamla samiska språket. En gammal same sade mig en gång, att man inte kan svära på hundarna på svenska.

Men det har många gånger omvittnats att det religiösa språket bland samerna längst uppe i norr inte är samiska språket, lapskan, utan att det är det finska språket. Man kan säga att samerna när han lämnar renskötseln i fjällen och vänder sin uppmärksamhet mot de himmelska tingen också ändrar språk.

Det skulle ha varit värdefullt om vi hade kunnat få en något utförligare redovisning av hur man tänker sig stödet till samefolket. Jag hoppas att regeringen, om samefolket kommer i svårigheter, skall finna möjligheter att understödja det via lappfonden eller på annat lämpligt sätt — kanske genom att man tar upp denna fråga i samband med presstödet. Detta är ett typiskt

exempel på ett pressorgan, vars utgivande man betraktar som nödvändigt men för vilket det inte finns ekonomiska resurser.

Herr talman! Utan att framföra något speciellt yrkande har jag velat anföra dessa reflexioner med anledning av föreliggande utskottsutlåtande.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag skall inte göra någon kommentar rörande den potentat, som herr Lassinantti förde in i debatten, utan jag begärde närmast ordet för att säga till fröken Olsson, att hon gjort ett gott inlägg men kom fram till en omöjlig ställning i sak. Låt oss nu rösta här i kammaren!

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jönsson i Ingemarsgården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 109, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteeringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Åtgärder till stödjande av samernas kulturliv

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 106 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av fröken Andersson m. fl.

Ordet lämnades på begäran till

Herr WIKLUND (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag röstade fel i voteringen under moment II i statsutskottets utlåtande nr 109. Jag skulle ha röstat nej.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 10

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att statsutskottets utlåtande nr 121, första lagutskottets utlåtande nr 28 samt statsutskottets utlåtanden nr 128 och 129 i nu nämnd ordning uppföres främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 11

Till bordläggning anmälades

utrikesutskottets memorial nr 9, angående uppskov med behandlingen av visst till utskottet hänvisat ärende;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 36, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1965/66, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 38, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 45, angående ändrad lydelse av 1 § avlöningsbestämmelserna för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän,

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets trettonde session,

nr 47, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående ändrad lönegradsplacering av vissa tjänster vid riksbanken, m. m.,

nr 48, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation,

nr 49, i anledning av framställningar från Nordiska rådets svenska delegation angående organisationen av delegationens kansli, och

nr 50, angående regleringen för budgetåret 1965/66 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

första lagutskottets memorial nr 29, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

jordbruksutskottets memorial nr 19, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden.

§ 12

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 241, till Konungen angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret med suppleanter;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 242, för herr Waldemar Svensson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 243, för herr Axel Gustav Birger Andersson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 244, för herr Gustaf Henning Gustafsson att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret; och

nr 245, för herr Uno Ingvar Svanberg

att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret. Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 1.58 på natten.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

In fidem

Sune K. Johansson